МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

АТАМАНОВ ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.102: 343.132

ДИСЕРТАЦІЯ
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ОСОБІ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ НЕ ВСТАНОВЛЕНО АБО ЯКА ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

081 - Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **О. М. Атаманов**

Науковий керівник: **Чернявський Сергій Сергійович**, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Атаманов О. М. Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021.

У дисертації вперше на основі кримінального процесуального законодавства України, міжнародних правових актів, прецедентної практики Європейського суду здійснено комплексне дослідження теоретичних, правових і прикладних проблем правозастосування інституту повідомлення про підозру особі, зокрема особливостей його здійснення в разі невстановлення її місцезнаходження, а також коли відповідна особа проживає та/або перебуває на тимчасово окупованих територіях України чи за межами України, що включає нові та вдосконалені наукові висновки, положення та практичні рекомендації.

Окреслено сучасний стан наукового дослідження повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України. Розглянуто теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час складання відповідного процесуального акта (рішення), а також під час зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. Досліджено випадки (підстави) та порядок вручення письмового повідомлення про підозру, що є складовою здійснення повідомлення особі про підозру.

Сформульовано власне теоретичне комплексне визначення терміна «повідомлення про підозру». Запропоновано власну класифікацію форм зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні, за критерієм зміни кваліфікації діяння.

Під час дослідження змісту повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення у значенні відповідного комплексу процесуальних дій (порядку), умовно «вручення особі письмового повідомлення про підозру» визначено, що воно передбачає низку процесуальних дій, які послідовно мають бути виконані слідчим або прокурором. Шляхом доопрацювання, розроблено власний перелік послідовних дій, які складаються з дев'яти етапів.

Визначено, що матеріальною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення нею кримінального правопорушення, а процесуальною – тільки вручення цій особі письмового повідомлення про підозру.

Досліджено процесуальний та практичний аспекти, а також міжнародно-правові гарантії набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. З аналізу змісту вимог кримінального процесуального законодавства України доведено, що передбачений лише один випадок неможливості вручення складеного письмового повідомлення про підозру відповідній особі – внаслідок невстановлення місцезнаходження особи.

Із посиланням на відповідну практику ЄСПЛ обґрунтовано, що положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) не підлягають застосуванню, оскільки суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України – Європейській Конвенції 1950 року.

Розглянуто проблеми правозастосування особливого порядку вручення повідомлення про підозру під час здійснення спеціального досудового розслідування. Обґрунтовано, що обов'язковою підставою для здійснення спеціального досудового розслідування є набуття процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні ще до звернення слідчого та/або прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування, що є важливим елементом захисту від свавільного обмеження прав та законних інтересів особи.

Доведено, що застосування особливого порядку вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування, передбаченого ст. 297-5 КПК України, можливе лише у разі задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Досліджено прецедентну практику Європейського суду щодо засад здійснення кримінального провадження, в разі невстановлення місцезнаходження особи. Виокремлено загальні принципи (правові позиції) щодо заочного судового розгляду, через призму яких Європейським судом аналізувалися випадки додержання вимог ст. 6 Конвенції, в разі невстановлення місцезнаходження особи.

Доведено, що в разі невстановлення місцезнаходження особи за результатами вжитих першочергових заходів, на підставі чого національна влада не вжила заходів для забезпечення офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, необхідно вживати заходів для розшуку особи, а не застосовувати інститут спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження.

Окреслено особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Виокремлено сукупність восьми обставин, за наявністю яких було можливе постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування, в період дії п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на тимчасово окупованих територіях України.

Досліджено процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. За цими результатами обґрунтовано, що неможливо розглядати положення ч. 7 ст. 135 КПК України нарізно від порядку міжнародного співробітництва під час кримінального

провадження, натомість, у такому разі має бути застосований порядок, передбачений розділом IX КПК України, як під час встановлення слідчим, прокурором відомостей про проживання особи за кордоном, так і перебування особи за межами України.

Сформульовані та обґрунтовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в законотворчій діяльності. Запропоновано внесення змін і доповнень до ст. 3, 42, 110, 133, 135, 139, 140, 193, 276, 279, 281, 291 КПК України в частині вдосконалення інституту повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, які сприятимуть забезпеченню реалізації завдань та загальних засад кримінального провадження, та відповідатимуть вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Ключові слова: підозра, повідомлення, повідомлення про підозру, підозрюваний, обґрунтована підозра, складення, зміна, вручення та здійснення повідомлення про підозру, письмове повідомлення про підозру, особа, місцезнаходження якої не встановлено, тимчасово окуповані території України, перебування особи за межами України.

SUMMARY

O.M. Atamanov. Notification of suspicion to a person whose whereabouts has not been established or who is staying outside Ukraine. – Qualifying Scientific Work as Manuscript.

Ph.D. Thesis majoring in 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs. Kyiv, 2021.

Based on the criminal procedure legislation of Ukraine, international legal enactments, case law of the European Court of Human Rights, the Thesis outlines for the first time complex comparative study of theoretical, legal and applied problems of law enforcement of the concept of "notification of suspicion" to a person, inter alia, the peculiarities of its implementation in case of failure to establish his/her whereabouts, as well as when the person is residing and/or staying in the temporarily occupied territories of Ukraine or outside Ukraine, which includes new and improved scientific conclusions, regulations and practical recommendations.

The current state of scientific study of notification of suspicion to a person, whose whereabouts has not been established or who is staying outside Ukraine has been outlined. The theoretical and practical aspects of the procedural activity of an investigator, prosecutor in the process of drafting of the relevant procedural act (judgement), as well as during the change of the notification of suspicion in the pre-trial investigation have been considered. The cases (grounds) and procedure for serving a written notice of suspicion, being a part of the notification of suspicion to a person, have been studied.

Own theoretical complex definition of the term "notification of suspicion" has been formulated. Own classification of the forms of change of the notification of suspicion in the pre-trial investigation, by the criterion of the change of qualification of an act has been offered.

When examining the content of the notice of suspicion of committing a criminal offense within the meaning of the relevant set of procedural actions (order), conditionally established that serving a person with a written notice of suspicion involves a series of procedural actions to be performed by an investigator or

prosecutor. Our own list of sequential actions, consisting of nine stages have been developed through refinement.

It has been established that the material basis for bringing a person to criminal liability is the criminal offense committed by such a person and the procedural basis consists only in servicing such a person with a written notice of suspicion.

Procedural and practical aspects, as well as international legal guarantees of acquiring the status of a suspect by a person with unestablished whereabouts have been studied. Given the analysis of the content of the requirements of the criminal procedure legislation of Ukraine, it has been proved that there is only one case of impossibility to serve a written notice of suspicion to the relevant person – due to failure to establish the whereabouts of such a person.

With reference to the relevant practice of the ECtHR, it has been substantiated that the provisions of Part 1 of Article 42 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (as amended by Law No.1689-VII dated 07 October 2014) shall not be applied, as they contradict an international treaty, the European Convention of 1950, the binding nature of which was approved by the Verkhovna Rada of Ukraine.

The problems of law enforcement of the special procedure for serving a notice of suspicion during a special pre-trial investigation have been considered. It has been substantiated that the obligatory basis for a special pre-trial investigation is the acquisition of procedural status of a suspect in criminal proceeding before the investigator and/or prosecutor applies to an investigating judge with a petition for a special pre-trial investigation, being an important element of protection against arbitrary restriction of the interests of a person.

It has been proven that the application of a special procedure for serving procedural documents to a suspect when implementing a special pre-trial investigation under Article 297-5 of the Criminal Procedure Code of Ukraine is possible only if the investigating judge sustains a petition for conducting a special pre-trial investigation.

The case law of the European Court on the principles of criminal proceeding in case of failure to establish the whereabouts of a person has been studied. The

general principles (legal positions) concerning trial in absentia, through the prism of which the European Court analysed the cases of observance of the requirements of Article 6 of the Convention, have been singled out, in case of failure to establish the whereabouts of a person.

It has been shown that in the event of failure to establish a person's whereabouts after taken priority measures, on the basis of which the national authorities failed to take measures to ensure official notification of the brought charges, it is necessary to take measures to search for a person, and not to apply the concept of a special pre-trial investigation and special court proceeding.

The peculiarities of notification of suspicion to a person whose whereabouts is established on the territory of the Autonomous Republic of Crimea or on the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions have been outlined. A set of eight circumstances, in the presence of which it was possible for the investigating judge to rule on a special pre-trial investigation, during validity of clause 20-1 of Section XI "Transitional Provisions" of the Criminal Procedure Code of Ukraine, if an investigator, prosecutor establishes information about the person`s whereabouts, residence and/or staying in the temporarily occupied territories of Ukraine.

The procedural order for servicing a written notice of suspicion to a person staying outside Ukraine has been studied. Based on these results, it has been substantiated that it is impossible to consider the provisions of Part 7 of Article 135 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, apart from the procedure for international cooperation in criminal proceeding, instead, in this case the order envisaged in Section IX of the Criminal Procedure Code of Ukraine should be applied, both in case of establishment by the investigator, prosecutor of information about the person's place of residence abroad and the person's stay outside Ukraine.

The theoretical provisions, conclusions and proposals formulated and substantiated in the Thesis have been introduced and may be used in legislative activity. It has been proposed to make changes and additions to Article 3, 42, 110, 133, 135, 139, 140, 193, 276, 279, 281, 291 of the Criminal Procedure Code of

Ukraine in terms of improving the concept "notification of suspicion" to a person whose whereabouts has not been established or who is staying outside Ukraine, which will help to ensure implementation of the tasks and general principles of criminal proceeding, and will meet the requirements of international treaties, the binding nature of which has been approved by the Verkhovna Rada of Ukraine.

Key words: suspicion, notification, notice of suspicion, suspect, substantiated suspicion, drawing up, change, service and execution of notice of suspicion, written notice of suspicion, person whose whereabouts has not been established, temporarily occupied territories of Ukraine, stay of a person outside Ukraine.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79.

2. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52.

3. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48.

4. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94.

5. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107.

6. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165.

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337.

3. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09–12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226.

4. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16–19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244.

5. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101.

6. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……..14

ВСТУП……...15

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ, А ТАКОЖ ОСОБІ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ НЕ ВСТАНОВЛЕНО АБО ЯКА ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ……..26

1.1. Стан наукових досліджень повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України……...26

1.2. Процесуальна діяльність слідчого, прокурора під час складання письмового повідомлення про підозру……45

1.3. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні…….69

1.4. Вручення письмового повідомлення про підозру, як складова здійснення повідомлення особі про підозру……...91

Висновки до розділу 1…….112

РОЗДІЛ 2. НАБУТТЯ СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО ОСОБОЮ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ НЕ ВСТАНОВЛЕНО …….118

2.1. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено: процесуальний, практичний аспект та міжнародно-правові гарантії……..118

2.2. Порядок вручення повідомлення про підозру при здійсненні спеціального досудового розслідування……..135

2.3. Практика Європейського суду з прав людини щодо засад здійснення кримінального провадження в разі невстановлення місцезнаходження особи…….153

Висновки до розділу 2…….170

РОЗДІЛ 3. ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ОСОБІ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНО НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ АБО ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ……..175

3.1. Особливості повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях……175

3.2. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України……198

Висновки до розділу 3……220

ВИСНОВКИ……....225

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……...231

ДОДАТКИ……...271

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО	зона проведення антитерористичної операція
Європейська конвенція, Конвенція	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
Європейський суд, Суд, ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КПК України 1960 року	Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року
ООН	Організація Об’єднаних Націй
ПАРЄ	Парламентська асамблея Ради Європи
п.	пункт
СДР	спеціальне досудове розслідування
ст.	стаття
ТОТ	тимчасово окупована територія України
ЦК України	Цивільний кодекс України
ч.	частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Попри численні зміни, які були внесені до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у процесі застосування, він ще містить дефекти нормативно-правового регулювання. Однією із проблем є несформованість чіткого й однозначного розуміння поняття інституту повідомлення про підозру, що призводить до варіативності тлумачення відповідних норм сторонами кримінального провадження та судом, а також неоднозначності їх практичної реалізації.

Інститут повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення займає особливе місце у структурі досудового розслідування, адже воно є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тому визначення часу, з якого особа набуває процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, є моментом, який визначає подальше спрямування кримінального провадження та надає сторонам можливості для застосування інших інститутів, передбачених КПК України на стадії досудового розслідування.

За даними єдиного звіту Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення за 2020 рік, щомісяця органами досудового розслідування повідомляється про підозру в учиненні близько 15,3 тис. кримінальних правопорушень.

Особливої актуальності вказане питання набуло після внесення у 2014 році законодавчих змін, які визначили, що підозрюваним також може стати особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Як засвідчила практика застосування наведеної процесуальної норми, саме вона викликає проблеми, зумовлює правові суперечки між сторонами кримінального провадження та є предметом наукової дискусії.

Інститут повідомлення про підозру з самого початку викликав жваву дискусію серед науковців. Окремі аспекти у своїх роботах досліджували такі вчені, як: Ю. П. Аленін, А. В. Андрейчук, Є. В. Воротинцев, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Л. М. Гуртієва, В. С. Давиденко, І. В. Єрьоменко, І. Г. Івасюк, О. В. Іващенко, О. В. Капліна, С. Г. Кримчук, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, М. А. Погорецький, І. В. Рогатюк, О. В. Расторгуєв, Д. О. Савицький, Х. Р. Слюсарчук, О. В. Таран, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, О. В. Фараон, С. С. Чернявський, І. А. Щербак та ін. Безпосередньо врученню письмового повідомлення про підозру були присвячені дослідження О. З. Гладуна, Д. М. Говорун, В. О. Гринюка, Л. М. Гуртієвої, І. В. Єрьоменко, О. В. Зелінського, С. Г. Кримчука, І. В. Рогатюка, О. М. Посвистака, О. Ю. Татарова, О. І. Тищенко, О. В. Фараон, В. А. Шкелебей, І. А. Щербак та ін. На дисертаційному рівні цій темі присвячені дослідження С. Г. Кримчука та О. В. Фараон.

Визнаючи вагомий науковий внесок згаданих та інших учених у розроблення вказаного інституту, доводиться констатувати, що сьогодні ще існує низка невирішених раніше та новітніх проблем теоретичного, практичного, організаційного та правового характеру, які пов’язані із процесуальною діяльністю слідчого, прокурора під час повідомленні особі про підозру, особливо коли її місцезнаходження не встановлено або яка перебуває за межами України, які не були предметом комплексного наукового аналізу.

Судова практика та правозастосовна діяльність слідчих, прокурорів, адвокатів також свідчить про наявність проблем нормативного регулювання, пов’язаного з інститутом повідомлення про підозру, що підтверджується даними, отриманими під час емпіричного дослідження, а саме: 91 % респондентів зазначили про наявність у законодавчому регулюванні інституту повідомлення про підозру суттєвих прогалин та суперечностей, які потребують усунення та узгодження, що викликає необхідність подальшого реформування законодавчої бази, зокрема: 76 % слідчих, 94 % прокурорів, 100 % адвокатів та 93 % суддів.

Не вирішення цих проблем у правовій теорії та їх недостатня урегульованість в чинному законодавстві, зумовлюють актуальність та необхідність проведення подальшого науково-теоретичного дослідження, спрямованого на отримання цілісного уявлення про особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, з метою вироблення конкретних рекомендацій з її вдосконалення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з положеннями й напрямами реалізації Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, тема дослідження відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розроблень Міністерства освіти і науки України на 2019–2021 роки, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 року № 1466, узгоджується із пріоритетними напрямами наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015 від 16 березня 2015 року) та пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2016–2020 роки в частині правових механізмів забезпечення і захисту прав та свобод людини, визначених у Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України, які затверджені загальними зборами Національної академії правових наук України 03 березня 2016 року.

Тему дисертації затверджено Вченою радою НАВС від 29 жовтня 2019 р. (протокол № 22) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 814 за 2019 рік).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексне науково-теоретичне вивчення особливостей повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, що включає в себе: розвиток законодавства, процесуальний

порядок здійснення повідомлення про підозру особам вказаної категорії та гарантії їх прав. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких *задач*:

- охарактеризувати стан наукових досліджень повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України;

- розкрити зміст процесуальної діяльності слідчого, прокурора при складанні письмового повідомлення про підозру;

- визначити процесуальний порядок діяльності слідчого, прокурора щодо зміни повідомлення про підозру;

- розкрити особливості вручення письмового повідомлення про підозру, як складової здійснення повідомлення особі про підозру;

- окреслити особливості набуття процесуального статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено, охарактеризувавши процесуальний, практичний аспект та міжнародно-правові гарантії;

- визначити особливості вручення повідомлення про підозру при здійсненні спеціального досудового розслідування (далі – СДР);

- здійснити аналіз практики Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд, Суд, ЄСПЛ) щодо засад здійснення кримінального провадження в разі невстановлення місцезнаходження особи;

- визначити особливості здійснення повідомлення про підозру особі, місце проживання та/або перебування якої встановлено на тимчасово окупованих територіях України (далі – ТОТ);

- охарактеризувати процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, місце проживання та/або перебування якої встановлено за межами України.

Об'єктом дисертаційного дослідження – суспільні відносини, які регулюються нормами кримінального процесуального законодавства України, що виникають, змінюються та припиняються під час застосування інституту

повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, а також у разі знаходження на ТОТ чи за межами України.

Предметом дисертаційного дослідження – повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, виконання задач, забезпечення науково-обґрунтованих результатів дослідження використано комплекс загально-наукових та спеціальних методів. Серед методів пізнання, насамперед, використовувалися: *пошуково-бібліографічний метод*, який застосовувався при вивченні бібліотечних каталогів, описів і бібліографічних видань за тематикою дослідження (підрозділ 1.1); *порівняльного аналізу* – під час узагальнення думок науковців щодо змісту повідомлення про підозру та інших понять, пов'язаних із предметом дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.2, 3.1, 3.2); *формально-логічний* – для уточнення та поглиблення розуміння понятійно-категоріального апарату, що стосується предмета дослідження (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 3.2); *формально-юридичний* – під час дослідження положень Конституції України, практики Європейського суду, кримінального процесуального законодавства України (розділи 1–3); *порівняльно-правовий* – для аналізу норм кримінального процесуального законодавства України та прецедентної практики ЄСПЛ (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1); *структурно-функціональний метод і методи класифікації та групування* – для проведення класифікації можливих форм зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні (підрозділ 1.3), а також для визначення відповідних переліків з питань, пов'язаних із предметом дисертаційного дослідження (підрозділи 1.4, 2.3, 3.1); *соціологічний* (анкетування) – для з'ясування думок працівників, які застосовують у своїй практичній діяльності норми законодавства щодо питань, пов'язаних із предметом дослідження (розділи 1–3); *статистичний* метод використовувався для узагальнення результатів опитування, слідчої та судової практики, а також для обґрунтування теоретичних положень роботи

статистичними даними (розділи 1–3); *логіко-нормативний* – для обґрунтування та формулювання змін та доповнень до КПК України (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять рішення Європейського суду, які містяться в базі даних прецедентної практики ЄСПЛ HUDOC; рішення Конституційного Суду України; судові рішення, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; дані слідчої та судової статистики; інформація правоохоронних органів, інших органів влади України, аналітичні відомості та узагальнення ЄСПЛ; дані 10 кримінальних проваджень, в яких повідомлення про підозру здійснювалось щодо особи місцезнаходження якої не встановлено або яка проживає та/або перебуває на ТОТ чи за межами України; зведені дані опитування 281 особи (протягом 2019–2021 років), зокрема: 58 слідчих органів Національної поліції України та Служби безпеки України різних регіонів, 86 прокурорів різних регіонів України та Офісу Генерального прокурора, 77 адвокатів та 60 слідчих суддів і суддів, які здійснюють свою діяльність у різних регіонах України; використано власний досвід роботи прокурором та надання правової (правничої) допомоги під час здійснення адвокатської діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розробленої проблеми дисертація є одним із перших в Україні комплексних науково-практичних досліджень, у якому на інтегративному рівні зі всебічним аналізом усіх аспектів досліджуваної проблеми та застосуванням системного доктринального підходу, здійснено дослідження теоретичних, правових і прикладних проблем правозастосування інституту повідомлення про підозру особі, в тому числі особливостей його здійснення під час невстановлення її місцезнаходження, а також коли відповідна особа проживає та/або перебуває на ТОТ чи за межами України, в результаті чого сформульовано нові та вдосконалені наукові висновки, положення та практичні рекомендації, які мають важливе теоретичне і науково-юридичне значення.

Основними результатами дослідження, що зумовлюють його наукову новизну та визначають внесок автора в розроблення зазначеної проблематики, є, зокрема, такі сформульовані наукові положення та висновки:

вперше:

- запропоновано класифікацію форм зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні, *за критерієм зміни кваліфікації діяння*, а саме: 1) кваліфікація діяння залишається незмінною; 2) відбувається зміна кваліфікації діяння в межах тієї самої статті Кримінального кодексу України (далі – КК України), а саме з однієї частини статті на іншу; 3) відбувається зміна кваліфікації діяння та особі повідомляють про підозру в учиненні іншого кримінального правопорушення, передбаченого іншою статтею КК України;

- обґрунтовано, що у КПК України передбачений лише один випадок неможливості вручення складеного письмового повідомлення про підозру відповідній особі – *внаслідок невстановлення місцезнаходження особи*. На противагу до особи підлягає застосуванню «загальний» порядок – особистого (безпосереднього) вручення їй письмового повідомлення про підозру;

- доведено, що застосування особливого порядку вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, передбаченого ст. 297-5 КПК України, можливе лише у разі задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення СДР;

удосконалено:

- визначення *повідомлення про підозру* – це результат розумової (інтелектуальної) діяльності слідчого та/або прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що відображається у процесуальному документі, акті (рішенні), який складається в письмовій формі уповноваженими суб’єктами відповідно до вимог кримінального процесуального закону України, зокрема щодо чітко визначеної та розмежованої компетенції, і вручається особі, яку підозрюють у вчиненні

кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного;

- визначення *порядку (послідовних процесуальних дій)*, які мають бути виконані слідчим або прокурором під час здійснення вручення особі письмового повідомлення про підозру, який поділено на дев'яти етапів;

- визначення особливостей повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях та доведено, що під час установлення слідчим, прокурором відомостей, про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, слідчий, прокурор *має вжити всіх доступних заходів щодо забезпечення прав особи, в частині належного повідомлення про висунуте проти неї обвинувачення*;

- перелік вимог, встановлених КПК України, за наявністю яких було можливе постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР, в період дії п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, *місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ*. Актуальність удосконалення розробленості зазначеного питання викликана положеннями ст. 5 КПК України щодо дій Кодексу в часі, оскільки більшість дозволів слідчих суддів про здійснення СДР ще не була досліджена та оцінена на предмет законності, обґрунтованості й вмотивованості під час судового розгляду по суті;

- обґрунтування неможливості розгляду положень ч. 7 ст. 135 КПК України нарізно від порядку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, який має застосовуватися слідчим, прокурором, як під час встановлення відомостей про *«проживання особи за кордоном»* (ст. 135 КПК України), так і в разі *«перебування особи за межами України»* (ст. 566 КПК України), актуальність чого зумовлена відповідною судовою практикою;

набуло подальшого розвитку:

- теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час *складання* повідомлення про підозру, в тому числі при *зміні* повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні;

- визначення випадків (підстав) та порядку *вручення* письмового повідомлення про підозру, що являється складовою здійснення повідомлення особі про підозру;

- окреслення проблем правозастосування положень ч. 1 ст. 42 КПК України в частині *набуття статусу підозрюваного особою*, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень;

- визначення проблемних аспектів застосування «*особливого» порядку вручення повідомлення про підозру* під час здійснення СДР;

- аргументація внесення змін і доповнень до ст. 3, 42, 110, 133, 135, 139, 140, 193, 276, 279, 281, 291 КПК України в частині вдосконалення інституту повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, які сприятимуть забезпеченню реалізації завдань та загальних засад кримінального провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції, надані в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення окремих положень чинного КПК України та проєктів змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 березня 2021 року № 04-27/12-2021/102233);

– *правозастосовній діяльності судів, органів досудового розслідування та адвокатури* – під час процесу формування правозастосовної практики у кримінальному провадженні (акт впровадження Вищого антикорупційного

суду від 01 квітня 2021 року; акт впровадження Печерського районного суду міста Києва від 02 червня 2021 року; акт впровадження Шевченківського районного суду міста Києва від 04 червня 2021 року; акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 17 березня 2021 року; акт впровадження адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» від 30 квітня 2021 року);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, методичних рекомендацій, навчальних програм, тестових завдань, відповідних розділів підручників, навчальних посібників, а також під час проведення різних видів занять із дисципліни «Кримінальний процес» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 08 лютого 2021 року; акт впровадження Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого від 11 березня 2021 року).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та висновки дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися й знайшли своє відображення в наукових статтях і тезах доповідей, оприлюднених на 6 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, а саме: «Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку» (Київ, 14 листопада 2019 року); «Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства» (Київ, 12 грудня 2019 року); «Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia)» (Prague, November 09–12, 2020); «Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України» (Ankara November 16–19, 2020); «Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру» (Київ, 19 листопада 2020 року); «Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи» (Київ, 9–10 грудня 2020 року).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображені у 12 наукових публікаціях, серед яких 6 наукових статей – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, з них – одна у зарубіжному науковому виданні, та 6 тез – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що поєднують дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (300 найменувань на 40 сторінках) та 4 додатків на 39 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 309 сторінок, із них основний текст – 216 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ, А ТАКОЖ ОСОБІ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ НЕ ВСТАНОВЛЕНО АБО ЯКА ПЕРЕБУВАЄ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

1.1. Стан наукових досліджень повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України

З часу вступу в дію КПК України минуло вже 8 років. За цей період він зазнав чисельних змін та доповнень, які не оминули інститут повідомлення про підозру та невід'ємної її складової – вручення письмового повідомлення про підозру. Це було викликано новими умовами соціально-політичного, воєнного і економічного характеру, які зумовили необхідність запровадження у процесуальне законодавство понять, які до цього часу не були регламентовані [8, с. 98].

Незважаючи на значні здобутки науковців, які постійно досліджують проблеми практичного застосування норм КПК України та пропонують шляхи вдосконалення задля їх гармонізації з іншими національними правовими інститутами та європейськими стандартами, здебільшого вони залишаються поза увагою законодавця. Натомість зміни вносяться без урахування позиції фахівців і системного аналізу з іншими інститутами кримінального процесуального законодавства України [222, с. 71]. Вказана практика не сприяє вдосконаленню норм, а ставить перед фахівцями та науковцями нові питання, що потребують подальшого наукового осмислення й визначення шляхів їх вирішення [8, с. 98].

Інститут повідомлення про підозру з самого початку викликав жваву дискусію серед науковців. Деякі аспекти у своїх роботах досліджували такі вчені, як: Ю. П. Аленін, А. В. Андрейчук, Є. В. Воротинцев, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Л. М. Гуртієва, В. С. Давиденко,

І. В. Єрьоменко, І. Г. Івасюк, О. В. Іващенко, О. В. Капліна, С. Г. Кримчук, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, М. А. Погорецький, І. В. Рогатюк, О. В. Расторгуєв, Д. О. Савицький, Х. Р. Слюсарчук, О. В. Таран, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, О. В. Фараон, С. С. Чернявський, І. А. Щербак та ін. [5, с. 38].

Безпосередньо врученню письмового повідомлення про підозру були присвячені дослідження О. З. Гладуна, Д. М. Говорун, В. О. Гринюка, Л. М. Гуртієвої, І. В. Єрьоменко, О. В. Зелінського, С. Г. Кримчука, І. В. Рогатюка, О. М. Посвистака, О. Ю. Татарова, О. І. Тищенко, О. В. Фараон, В. А. Шкелебей, І. А. Щербак та ін.

Проте, незважаючи на значний науковий внесок вказаних учених у розроблення зазначеного інституту, доводиться констатувати, що сьогодні ще існує ряд невирішених раніше та новітніх проблем теоретичного, практичного, організаційного та правового характеру в досліджуваній сфері.

Тому, необхідно визначити стан наукових досліджень повідомлення про підозру особі, зокрема місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, після чого окреслити питання, що потребують подальшого наукового дослідження.

У теорії інституту повідомлення про підозру існує декілька різних підходів до розгляду та визначення стану наукової розробленості того чи іншого питання. Аналізуючи наукові праці в указаній сфері юридичної науки, можна виділити, що здебільшого генезис наукових праць здійснюється шляхом їх класифікації за галузями права, рівнем наукового вивчення, часом проведення досліджень або іншими ознаками, що надають змогу їх згрупувати та провести детальний аналіз [90, с. 75].

Разом із тим, аналізуючи наукові праці, що присвячені дослідженню різних аспектів, пов’язаних із вивченням інституту повідомлення про підозру, слід відмітити, що здебільшого відповідні праці доцільніше згрупувати за рівнем наукового вивчення та часом проведення досліджень, оскільки сам

інститут повідомлення особі про підозру став відповідною новелою нового КПК України.

Тому, першу групу становлять наукові дослідження на рівні кандидатських дисертацій, зокрема: А. А. Ахундової, І. М. Бігунець, О. Д. Білоуса, С. В. Бондара, Є. В. Дояр, С. Г. Кримчука, О. О. Лисецького, О. В. Маслюк, А. В. Мельниченка, В. В. Михайленко, М. І. Станковича, Ю. В. Сухомлин, О. В. Фараон, О. В. Шульги та ін., які розглянемо за часом проведення досліджень.

Кандидатська дисертація А. А. Ахундової, яка захищена в 2013 році, на тему «Захист прав підозрюваного у кримінальному провадженні» вивчає поняття та процесуальний статус підозрюваного, визначає зміст «підозри», набуття статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, особливості участі захисника підозрюваного на досудовому розслідуванні. Досліджує діяльність захисника в разі повідомлення, зміни чи доповнення підозри, тощо. Аналізуючи вказану роботу можливо дійти висновку, що вона пов’язана з предметом цього дослідження вивченням загальних теоретичних та процесуальних питань, пов’язаних з інститутом «повідомлення про підозру особі». При цьому, питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України не досліджувалися [16].

Упродовж вивчення дисертаційної роботи О. В. Фараон на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, яку захищено в 2016 році встановлено, що темою її дослідження є «Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення». Під час дослідження автором було розкрито та проаналізовано загальноправові положення повідомлення особі про підозру, визначено поняття, сутність та ґенезу повідомлення особі про підозру, набуття процесуального статусу підозрюваного у досудовому розслідуванні, розмежовано визначення процесуальних рішень «повідомлення особі про підозру» та «притягнення як обвинуваченого» у кримінальному процесі України. Досліджено та охарактеризовано випадки повідомлення

особі про підозру, процесуальну форму письмового повідомлення про підозру, зміну повідомлення особі про підозру на досудовому розслідуванні та вручення повідомлення особі про підозру. Окремий аналіз проведено в частині участі прокурора та захисника при повідомленні особі про підозру, зокрема досліджено процесуальну діяльність прокурора при повідомленні особі про підозру та реалізацію повноважень захисника щодо забезпечення права на захист при повідомленні особі про підозру. Детальний аналіз цієї роботи дозволяє зробити певні висновки, що предмет її дослідження стосується широкого кола питань інституту повідомлення про підозру, однак питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, досліджується в загальних рисах. Порядок повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України не досліджувався [276].

Кандидатська дисертація О. В. Шульги, яка захищена в 2016 році, на тему «Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному провадженні» питання повідомленні особі про підозру розглядалося через одну з підстав повідомлення про підозру, а саме затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України не досліджувалися [286].

Дисертаційне дослідження О. В. Маслюк, яке захищено в 2017 році, на тему «Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення)» аналізує повідомлення про підозру особі крізь призму повноважень захисника на досудовому розслідуванні зі спростування підозри. Науковець досліджує питання повноважень захисника під час вручення повідомлення особі про підозру, тощо. Крім того, вивчає загальноправові положення повідомлення особі про підозру, набуття процесуального статусу підозрюваного на досудовому розслідуванні, що безпосередньої пов’язано із предметом цього дослідження, в частині вивчення теоретичних та правових засад повідомлення особі про підозру [87].

У дисертаційному дослідженні О. О. Лисецького на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, яке захищено в 2018 році, на тему «Слідчий як суб'єкт кримінального провадження» науковцем вивчалося питання діяльності слідчого при повідомленні особі про підозру, яке пов'язано з предметом цього дослідження через вивчення процесуальної діяльності слідчого, прокурора саме під час складання письмового повідомлення про підозру [83].

Дисертаційне дослідження Є. В. Дояр, яке захищено в 2018 році, на тему «Затримання особи у кримінальному провадженні» вивчає інститут повідомлення про підозру через одну з підстав повідомлення про підозру, а саме затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення. Науковцем розкрито та проаналізовано загальноправові положення повідомлення про підозру, які пов'язані з предметом цього дослідження. Питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України не досліджувалися [40].

Кандидатська дисертація О. Д. Білоуса, яка захищена в 2018 році, на тему «Здійснення виклику слідчим, прокурором, судового виклику у досудовому розслідуванні» ґрунтовно досліджує поняття повідомлення у кримінальному провадженні, яке здійснюється у випадках, передбачених КПК України, у порядку, передбаченому главою 11 КПК України (виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід). Під час аналізу цієї роботи бачимо, що проведене науковцем дослідження безпосередньо стосується предмета цієї наукової роботи, оскільки порядок повідомлення у кримінальному провадженні нерозривно пов'язаний із здійсненням повідомлення про підозру особі, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [21].

Під час вивчення дисертаційного дослідження А. В. Мельниченка, захищеного в 2018 році, на тему «Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні» встановлено, що ним розкрито та проаналізовано поняття і сутність забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні, зокрема під час здійснення повідомлення про підозру. Вивчено зарубіжний досвід забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні та забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні під час прийняття процесуальних рішень, зокрема при складанні повідомлення про підозру. Оскільки додержання та забезпечення прав особи під час здійснення повідомлення про підозру, особливо при повідомленні про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, є безпосереднім завданням, а також має відповідати загальним засадам кримінального провадження, досліджені науковцем питання тісно пов’язані з предметом цієї наукової розвідки [88].

Дисертаційне дослідження В. В. Михайленко, яке захищено в 2019 році, на тему «Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні» вивчає інститут повідомленні про підозру в частині забезпечення прав і свобод людини у кримінальному провадженні крізь призму верховенства права. Досліджує проблемні питання застосування практики Європейського суду під час реалізації засади верховенства права у кримінальному процесі України, зокрема під час прийняття процесуального рішення щодо повідомлення про підозру тощо. Вивчає категорію «обґрунтована підозра». Проаналізовані науковцем питання, пов’язані з предметом цього дослідження тим, що здійснення повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, має бути забезпечено чітким додержанням вимог кримінального процесуального законодавства України, в тому числі повинно відповідати засаді верховенства права, що у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ, та підлягає вивченню під час цього дослідження [89].

В кандидатській дисертації Ю. В. Сухомлин, яка захищена в 2019 році, за темою «Подання, розгляд і вирішення клопотань учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування» вивчалось питання набуття статусу підозрюваного до подання клопотання слідчого, прокурора про здійснення СДР, в порядку Глави 24-1 КПК України (особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень), яке безпосередньо пов’язано з предметом цього дослідження широким застосуванням на практиці слідчими та прокурорами зазначеного порядку, під час здійснення повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України [221].

Дисертаційне дослідження М. І. Станковича, яке захищено в 2019 році, на тему «Межі доказування у кримінальному провадженні» аналізує визначення та зміст категорії «обґрунтована підозра» в сучасному кримінальному процесуальному законодавстві України. Додержання вимог обґрунтованості під час здійснення повідомлення про підозру є складовою діяльності слідчого, прокурора при складанні повідомлення про підозру, що має бути досліджено у межах завдань дисертації, в частині вивчення особливостей загальних теоретичних та правових засад повідомлення про підозру, зокрема особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [219].

Кандидатська дисертація І. М. Бігунець, яка захищена в 2020 році, на тему «Повноваження захисника на досудовому розслідуванні» ґрунтовно досліджує повідомлення про підозру особі крізь призму повноважень захисника на досудовому розслідуванні, діяльність якого безпосередньо спрямована на використання всіх доступних засобів захисту, передбачених КПК України та іншими законами України, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного та з’ясування обставин, які спростовують підозру, пом’якшують чи виключають кримінальну відповідальність підозрюваного. Вивчає повноваження захисника зі спростування підозри та окреслює окремі аспекти здійснення СДР та роль

захисника у цьому процесі. Наведені питання стосуються предмета цього дослідження крізь призму забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, чітке додержанням яких має відповідати таким загальним засадам кримінального провадження, як верховенство права та законність, які є особливо актуальними під час повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [19].

Під час вивчення дисертаційного дослідження С. В. Бондаря, захищеного в 2020 році, яким вивчалась «Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності» встановлено, що автор приділяє окрему увагу процесуальним формам взаємодії із правоохоронними органами інших держав під час досудового розслідування кримінального провадження, а саме під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, в частині звернення із запитом про міжнародну правову допомогу, в порядку ст. 551, 552 КПК України, з метою виконання окремих процесуальних дій, зокрема вручення особі письмового повідомлення про підозру. Саме вказаний аспект, пов’язаний із предметом цього дослідження, оскільки здійснення повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України, має бути забезпечено чітким додержанням вимог кримінального процесуального законодавства України, а саме з використанням інституту міжнародного співробітництва під час кримінального провадження [22].

У дисертаційному дослідженні С. Г. Кримчука, яке захищено в 2020 році, на тему: «Теоретико-правові та прикладні основи здійснення повідомлення про підозру в кримінальному провадженні» автором вивчено питання сучасного стану дослідження проблем здійснення повідомлення про підозру, правову природу повідомлення про підозру, підстави повідомлення про підозру, порядку його вручення та зміни, особливостей здійснення повідомлення про підозру у спеціальному досудовому розслідуванні

кримінальних правопорушень, особливостей здійснення повідомлення про підозру окремій категорії осіб, а також оскарження повідомлення про підозру у кримінальному провадженні. Під час вивчення цієї роботи встановлено, що виконуючи завдання дисертації науковцем досліджено широке коло питань, пов'язаних з інститутом повідомлення про підозру. Однак питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, досліджено в загальних рисах. Порядок повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України, не досліджувався [79].

Під час вивчення другої групи, до яких умовно віднесені публікації в наукових фахових виданнях, окремої уваги заслуговують дослідження Ю. П. Аленіна, Н. С. Бублик, О. З. Гладуна, І. В. Гловюк, Д. М. Говорун, В. О. Гринюка, Л. М. Гуртієвою, І. В. Єрьоменко, О. В. Зелінського, О. В. Капліної, В. Н. Кубальського, Н. А. Лугіної, Є. О. Наливайка, В. Т. Нора, О. М. Посвистака, О. В. Расторгуєва, І. В. Рогатюка, О. В. Сачка, Х. Р. Слюсарчука, О. Ю. Татарова, О. І. Тищенко, Р. Р. Трагнюка, В. В. Тупчія, О. В. Фараон, В. Г. Хахановського, М. І. Шевчук, В. А. Шкелебей, І. А. Щербак та ін., які також розглянемо за часом проведення дослідження.

Відтак, О. В. Капліна досліджувала поняття, ознаки, сутність підозри у кримінальному провадженні, та дійшла висновку, що підозра – це обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про причетність особи до вчинення кримінального правопорушення, яке формалізоване у повідомленні про підозру, та має бути перевірено для спростування або підтвердження. Причому повідомлення про підозру – це процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його вручення особі відповідно до ст. 276–279 КПК України. Автор також звертає увагу на багатозначність термінів «підозра» та «повідомлення про підозру». Вони можуть вживатись у кримінальному провадженні та у навчальній літературі в інших, крім зазначених вище значеннях. Термін «підозра» може використовуватися на позначення процесуального документа – повідомлення про підозру, який

складається та вручається особі. Крім того, цей термін може позначати інститут кримінального процесуального права, який становить собою уособлену групу правових норм, які регулюють однорідні кримінальні процесуальні відносини, що виникають у зв'язку із притягненням особи до кримінальної відповідальності, складанням та врученням особі повідомлення про підозру та одночасним наданням підозрюваному можливості захищати свої права та законні інтереси. Детальний аналіз цієї роботи свідчить про те, що ця наукова розвідка корелюється із предметом нашого дослідження вивченням загальних теоретичних та правових питань, пов'язаних з інститутом повідомлення про підозру. Однак, питання повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України не досліджувалися [63].

У роботі Є. О. Наливайка досліджено проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування. Проаналізовано підстави та порядок набуття статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, зокрема у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. Зверталася увагу на обов'язкові дії слідчого, з метою встановлення місцезнаходження підозрюваного. Отже, робота науковця пов'язана з предметом цього дослідження, в частині вивчення окремих аспектів повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено [93].

Дослідження Ю. П. Аленіна та І. В. Гловюк присвячено повідомленню про підозру у контексті кримінально-процесуального рішення та процесуальної процедури. Було виявлено недоліки нормативної регламентації повідомлення про підозру, систематизовано проблеми застосування відповідних норм КПК України та запропоновано шляхи їх усунення. Тому, робота науковців перекликається з предметом цього дослідження, оскільки вивчає загальні теоретичні та правові питання, пов'язані з інститутом повідомлення про підозру, без дослідження яких неможливо проаналізувати особливості здійснення повідомлення про підозру певним категоріям осіб [1].

У науковому дослідженні О. В. Фараон за темою «Вручення повідомлення про підозру» проаналізовано норми кримінального процесуального законодавства та інших джерел щодо порядку вручення письмового повідомлення особі про підозру під час досудового розслідування у кримінальному провадженні. Розглядається поняття «вручення», терміни, структурні елементи, порядок вручення повідомлення про підозру та набуття статусу підозрюваного. Визначається сучасний стан правового регулювання та законодавства з даної проблематики, подальші напрямки його вдосконалення [273]. Окреме дослідження О. В. Фараон присвячено зміні повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 КПК України, в ході якого проаналізовано розмежування процесуальних рішень «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» з позицій сутності цих понять та їх застосування у практичній діяльності. Викладено конкретні пропозиції з удосконалення чинного законодавства щодо зміни повідомлення про підозру на стадії досудового розслідування [274]. Детальний аналіз джерельного матеріалу свідчить про те, що предмет їх дослідження стосується широкого кола питань, в частині вручення повідомлення про підозру, яке є відповідним предметом цього дослідження, оскільки практика застосування здійснення повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, вказує, що саме під час вручення повідомлення про підозру, як невід’ємної частини здійснення повідомлення про підозру, виникають проблеми у правозастосуванні.

Л. М. Гуртієвою досліджувалися поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. Виявлені недоліки (прогалини) національного кримінального процесуального законодавства та зроблені пропозиції щодо його вдосконалення в аспекті досліджуваної теми, зокрема, запропоновано закріпити у ст. 3 КПК України визначення терміну «повідомлення про підозру» тощо. Вказана робота пов’язана із предметом цього дослідження, оскільки вивчає загальні

теоретичні, правові та процесуальні питання, корелятивні з інститутом повідомлення про підозру [36].

Професор О. Ю. Татаров досліджував проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення та сформував відповідні висновки, що особа набуває статусу підозрюваного лише після фактичного вручення їй повідомлення про підозру, щодо необхідності закріплення в законодавстві вимог про обов'язкове повідомлення про підозру особі в порядку КПК України 2012 року, в разі повернення судом на додаткове розслідування матеріалів кримінальної справи за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року (далі – КПК України 1960 року), а також необхідності розширення можливостей для оскарження стороною захисту певних рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора та ін. [225].

Натомість В. О. Гринюк під час дослідження питань правової регламентації процесуального порядку повідомлення особі про підозру доходить висновку про необхідність закріплення на законодавчому рівні визначення про те, що повідомлення про підозру є процесуальним рішенням, а статус підозрюваного особа набуває не з моменту вручення такого рішення, а з моменту його прийняття слідчим чи прокурором та пропонує відповідні законодавчі зміни з метою правової регламентації [32]. Оскільки, момент набуття статусу підозрюваного є вкрай важливим етапом досудового розслідування, який визначає подальший порядок здійснення кримінального провадження, це питання безпосередньо пов'язано із предметом цього дослідження.

У дослідженні І. В. Рогатюка здійснено науковий аналіз кримінального процесуального інституту повідомлення про підозру, визначено процесуальну форму, його зміст, з'ясовано його значення у кримінальному провадженні. Наведено схожі риси з інститутом притягнення до кримінальної відповідальності за КПК України 1960 року. Проаналізовано поняття, ознаки, сутність підозри у кримінальному провадженні, сформульовано власне визначення повідомлення про підозру, що також є предметом цього

дослідження, оскільки вивчає загальні питання, пов’язані з інститутом повідомлення про підозру [140].

У науковому дослідженні О. І. Тищенко та Д. М. Говорун проаналізовано окремі питання процесуального порядку повідомлення про підозру в контексті реалізації засади публічності. Авторами висвітлено спірні питання, пов’язані із процесуальним порядком повідомлення про підозру. На підставі проведеного аналізу виокремлено найбільш типові процесуальні порушення, що допускаються під час затримання особи та повідомлення їй про підозру. Констатовано невідповідність окремих процесуальних дій слідчих, прокурорів під час повідомлення про підозру [231].

Відтак, В. Н. Кубальський у своєму дослідженні за темою «Повідомлення про підозру: правозастосовні аспекти» розглядає проблемні аспекти правозастосування при повідомленні про підозру, а саме правові наслідки складання та вручення повідомлення особі про підозру, зокрема не уповноваженими відповідно до правил підслідності особами. Визначає термін «компетенція» та її значення під час здійснення повідомлення про підозру. Досліджує питання визначення конкретного моменту, з якого особа набуває статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. Ця робота пов’язана з предметом нашого дослідження тим, що чітке визначення моменту набуття статусу підозрюваного, та окреслення конкретного кола процесуальних дій, які мають бути здійсненні для цього, має вкрай важливе значення, оскільки, ці питання набувають широкої актуальності саме під час повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [80].

Наукове дослідження В. О. Гринюка розглядає повідомлення про підозру як форму здійснення первинного обвинувачення, визначає поняття «підозра», а також аналізує випадки (підстави) повідомлення про підозру та дії слідчого, прокурора під час повідомлення про підозру, а саме складення відповідного процесуального рішення (акта), що перебуває у зв’язку із предметом дослідження інституту повідомлення про підозру, а саме під час

дослідження особливостей повідомленні про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [31].

У науковому дослідженні професора В. Г. Хахановського, Н. А. Лугіної та В. В. Тупчія проаналізовано особливості порядку виклику та повідомлення про підозру осіб, що перебувають у зоні проведення антитерористичної операція (далі – АТО) або на ТОТ. Розглянуто проблеми практичного застосування положень законодавства під час здійснення належного повідомлення про підозру особам, місцезнаходження яких встановлено саме на цих територіях. Вивчено можливість повідомлення про підозру поштовим зв'язком, а також розглянуто особливий порядок надсилання повісток про виклик і вручення процесуальних документів під час здійснення СДР. Досліджені науковцями питання перебувають у зв'язку із предметом цього дослідження через те, що питання належного здійснення повідомлення про підозру особі, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, перебуває в певному «правовому вакуумі», оскільки не відноситься до категорії осіб, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, при тому що не переховується від органів досудового розслідування [277].

Дослідження І. В. Єрьоменко присвячено вдосконаленню процедури повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, яка розглядає вказаний інститут як процесуальне рішення (акт) та як процесуальну процедуру (дію). Розглядає визначення підозрюваного за КПК України, випадки (підстави) здійснення повідомлення про підозру, аналізує категорію «обґрунтованість підозри» тощо, що з урахуванням на предмет цього дослідження має значення для вирішення завдань дисертації [48].

У науковій роботі Х. Р. Слюсарчука висвітлено сутність обґрунтованої підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні. Виокремлено та проаналізовано основні ознаки «обґрунтованої підозри» як стандарту доказування у кримінальному провадженні. Охарактеризовано проблемні питання, пов'язані із реалізацією відповідного стандарту

доказування у вітчизняному кримінальному провадженні. Враховуючи предмет обраного дослідження, додержання вимог обґрунтованості під час здійснення повідомлення про підозру, має бути досліджено впродовж вирішення завдань дисертації, в частині визначення загальних теоретичних та правових засад повідомлення про підозру, зокрема особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [144].

Дослідження В. А. Шкелебей за темою «Способи та порядок вручення письмового повідомлення про підозру» розглядає процесуальну форму вручення письмового повідомлення про підозру особі. Розмежовує поняття «виклик» і «вручення» письмового повідомлення особі про підозру та визначає способи вручення такого повідомлення. Досліджує способи повідомлення у кримінальному провадженні та обґрунтовує які з них можуть вважатися належними способами для здійснення саме повідомлення про підозру. Доводить принципову процесуальну різницю між «передачею» та «врученням», лише з яким може бути пов’язаний момент набуття статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. Під час дослідження особливостей повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, робота науковця має суттєве значення, оскільки вжиття заходів для вручення повідомлення про підозру в спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень, може бути застосовано внаслідок невстановлення місцезнаходження особи [285].

Окрім цього, Л. М. Гуртієвою досліджувалися наукові концепції підстав прийняття рішення щодо повідомлення про підозру. Автор дійшов висновку, що підставою прийняття рішення про повідомлення про підозру є наявність обставин (фактичних обставин, фактів), які зазначено у п. 1-4 ч. 1 ст. 91 КПК України. Для прийняття даного виду процесуального рішення наявність фактичних обставин повинна бути підтверджена доказами. Внесені пропозиції щодо вдосконалення національного кримінального процесуального законодавства в аспекті досліджуваної теми. Проаналізовані автором питання,

пов’язані із предметом цього дослідження через необхідність вивчення та визначення загальних теоретичних, правових та процесуальних засад під час здійснення повідомлення про підозру, а саме такої її складової, як складання письмового повідомлення про підозру [35].

Професор О. Ю. Татаров під час дослідження законодавчих тенденцій у кримінальному провадженні звертав увагу на неотримання законодавчого врегулювання проблеми вручення повідомлення про підозру особам, місце проживання та/або перебування яких знаходиться в АТО або на ТОТ. Доводив неможливість особистого вручення чи в інший, визначений КПК України спосіб, повідомлення про підозру особам, місце проживання або перебування яких знаходиться на таких територіях (АР Крим, окремих територіях Донецької та Луганської областей). Актуальність вивчених науковцем питань та їх зв’язок із предметом цього дослідження вже було викладено вище [222].

Дослідження О. В. Сачко присвячено повідомленню про підозру особам, які користуються статусом недоторканності та підвищеним ступенем захисту. Розглядаються проблемні питання забезпечення засади верховенства права під час повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. Враховуючи предмет обраного дослідження, повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, є окремим аспектом здійснення повідомлення про підозру, у зв’язку з чим уведений в коло завдань дисертації [142].

У науковому дослідженні О. З. Гладуна та О. В. Зелінського проаналізовано терміни «підозра», «повідомлення», «повідомлення про підозру», визначено зміст повідомлення про підозру, розмежовано процесуальне значення повідомлення про підозру, як рішення та комплексу дій, окреслено правові наслідки складання та вручення повідомлення особі про підозру. Досліджено визначення та зміст категорії «обґрунтована підозра» в сучасному кримінальному процесуальному законодавстві України. Розглянуто практичний аспект оскарження слідчому судді повідомлення про

підозру, як процесуального рішення. Отже, з наведеного матеріалу робимо висновок, що проаналізовані науковцями питання тісно пов’язані з предметом нашого дослідження [28].

У науковій розвідці Р. Р. Трагнюка розглядаються питання відповідності СДР (in absentia) та спеціального судового розгляду Європейській Конвенції та практиці Європейського суду. За результатами дослідження сформульовано висновок щодо необхідності законодавчого вдосконалення зазначеного інституту кримінального провадження, з метою його відповідності міжнародним стандартам. Проаналізовані питання пов’язані із предметом цього дослідження застосуванням у практичній діяльності слідчого, прокурора зазначеного порядку, під час здійснення повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [233].

Наукове дослідження О. В. Расторгуєва розглядає повідомлення про підозру, як форму здійснення первинного обвинувачення, шляхом прийняття уповноваженим суб’єктом процесуального рішення. Вивчає зміст категорії «обґрунтована підозра», з погляду на практику ЄСПЛ. Досліджує питання відповідності загальним засадам кримінального провадження факт зволікання з боку слідчого, прокурора під час здійснення повідомлення про підозру та його вплив на забезпечення права на захист та змагальність сторін, що також пов’язано із предметом цього дослідження [137].

У дослідженні Н. С. Бублик вивчався процесуальний статус особи, щодо якої обвинувальна діяльність здійснюється без повідомлення про підозру. Проаналізовані гарантії користування правами, передбаченими ст. 6 Європейської конвенції, особою, якій не повідомлено про підозру, аспекти чого також потребують окремого вивчення з огляду на предмет дослідження [23].

Під час дослідження О. М. Посвистаком, здійснення повідомлення про підозру особам щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, проведено аналіз та тлумачення змісту термінів підозра,

повідомлення, повідомлення про підозру, складання письмового повідомлення про підозру, вручення письмового повідомлення про підозру та здійснення повідомлення про підозру, а також наявних прогалин у законодавстві, яким регулюється повідомлення про підозру зазначеній категорії осіб, і можливих шляхів їх подолання. З урахуванням предмета обраного дослідження, повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, є певним аспектом здійснення повідомлення про підозру, у зв'язку з чим стосується завдань дисертації [105].

Наукові дослідження І. А. Щербак із питань проблемних аспектів процедури повідомлення про підозру в контексті реалізації принципу верховенства права та актуальних питань під час повідомлення про підозру, також вивчали процедуру повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення, які вживається в КПК України у двох значеннях, а саме для позначення відповідного процесуального акта та процесуальної дії. Аналізувалось питання набуття статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. Розглядався суб'єктивний склад здійснення (складання та вручення) повідомлення про підозру, зокрема особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, що безпосередньо пов'язано з предметом цього дослідження [288; 289].

Дослідження Н. А. Лугіної розглядає особливості вручення повідомлення про підозру та порядок виклику осіб, що перебувають в АТО. Окреслено проблеми під час здійснення повідомлення про підозру вказаній категорії осіб та сформульовано висновки, що належним підтвердженням здійснення повідомлення про підозру може вважатися лише підтверджений належними доказами факт реального вручення особі письмового повідомлення про підозру, з фактом чого і має бути пов'язаний момент набуття статусу підозрюваного у кримінальному провадженні. Актуальність проаналізованих науковцем питань та їх зв'язок із предметом цього дослідження, також вже було викладено вище [85].

У науковому дослідженні В. Т. Нора та М. І. Шевчук розглянуто питання обґрунтованої підозри як підстави для обрання запобіжного заходу та продовження його строків, крізь призму практики Європейського суду та українських реалій. Проаналізовано правові позиції ЄСПЛ, норми КПК України та наукові позиції вітчизняних учених-процесуалістів щодо особливостей застосування стандарту доказування «обґрунтована підозра», зокрема, під час вирішення слідчим суддею питання про обрання запобіжного заходу та продовження його строків, який має застосовуватися безпосередньо під час складання повідомлення про підозру, що є складовою здійснення повідомлення про підозру, в тому числі щодо особи, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України [96].

Зазначені праці науковців не вичерпують всього масиву фахових робіт на цьому напрямку, однак їх кількість та широке коло досліджуваних аспектів додатково підтверджують актуальність і важливість окресленої проблематики.

Окрім того, інститут повідомлення про підозру у кримінальному провадженні проаналізований як в науково-практичних коментарях КПК України [76; 77; 94; 229; 230] так і в підручниках та навчальних посібниках [72; 73; 146; 228].

Проаналізувавши всі зазначені наукові роботи й визначивши основні положення, які знайшли своє відображення в них, а також співвідносячи вказане з існуючими проблемами правозастосування інституту повідомлення про підозру, можна резюмувати, що сьогодні залишаються не в повній мірі науково обґрунтованими і розробленими такі питання, як:

- *процесуальна діяльність слідчого, прокурора під час складання письмового повідомлення про підозру;*

- *зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні;*

- *вручення письмового повідомлення про підозру, як складова здійснення повідомлення особі про підозру;*

- набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено: процесуальний, практичний аспект та міжнародно-правові гарантії;

- порядок вручення повідомлення про підозру при здійсненні СДР;

- практика Європейського суду щодо засад здійснення кримінального провадження в разі невстановлення місцезнаходження особи;

- особливості повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях;

- процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України.

Отже, незважаючи на вагомий внесок учених в розроблення багатьох аспектів інституту повідомлення про підозру, ще залишаються питання, які потребують від науковців ґрунтовного вивчення та визначення шляхів їх вирішення, до яких також відносяться особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України.

1.2. Процесуальна діяльність слідчого, прокурора під час складання письмового повідомлення про підозру

Попри значні здобутки в реформуванні кримінального процесуального законодавства та наближення його до європейських стандартів, актуальним залишається значний масив проблемних питань, які пов’язані з процесуальною діяльністю слідчого, прокурора під час повідомлення особі про підозру, у зв’язку з чим потребують подальшого наукового осмислення й визначення шляхів їх подолання [14, с. 64].

Інститут повідомлення про підозру одразу викликав жваву дискусію серед науковців. Аспекти цієї проблематики у своїх роботах досліджували такі вчені, як: Ю. П. Аленін, А. В. Андрейчук, Є. В. Воротинцев, В. І. Галаган,

В. Г. Гончаренко, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Л. М. Гуртієва, В. С. Давиденко, І. В. Єрьоменко, І. Г. Івасюк, О. В. Іващенко, О. В. Капліна, С. Г. Кримчук, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, М. А. Погорецький, І. В. Рогатюк, О. В. Расторгуєв, Д. О. Савицький, Х. Р. Слюсарчук, О. В. Таран, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, О. В. Фараон, С. С. Чернявський, І. А. Щербак та ін. [5, с. 38].

Нині інститут повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення посідає важливе місце у структурі етапів досудового розслідування, адже воно є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. Тому визначення часу, з якого особа набуває процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні, є найголовнішим моментом, який визначає подальше спрямування кримінального провадження та надає сторонам можливості для застосування інших інститутів, передбачених КПК України на стадії досудового розслідування [14, с. 65]. Це твердження закріплено в п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України, відповідно до якого притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення [75].

Зауважимо, що за даними єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі за 2020 рік Офісу Генерального прокурора, щомісяця органами досудового розслідування повідомляється про підозру в учиненні близько 15,3 тис. кримінальних правопорушень (167 098 – у звітному періоді + 16 626 – минулих років : 12 – місяців = 15,3 тис.) [47].

КПК України не містить чіткого визначення терміна «повідомлення про підозру». Його не включено до ст. 3 КПК України (визначення основних термінів Кодексу) і не визначено в главі 22 (повідомлення про підозру). Тому його зміст виводять з інших норм чинного кримінального процесуального законодавства України [14, с. 65].

Інститут повідомлення про підозру було закріплено в новому КПК України порівняно нещодавно. На жаль, під час формулювання норм, які його

регламентують, зокрема й осіб, щодо яких здійснюють особливий порядок кримінального провадження, законодавець припустився порушення правил юридичної техніки, а саме одночасно оперує різними термінами «повідомлення про підозру», «складення письмового повідомлення про підозру», «вручення письмового повідомлення про підозру» та «здійснення повідомлення про підозру», що призвело до неоднозначного їх тлумачення науковцями, сторонами кримінального провадження й судом під час правозастосовної діяльності. Подальші зміни, яких зазнав цей інститут, не усунули окреслених протиріч, тому досі він є предметом дослідження науковців [14, с. 65].

Відповідно до визначення, яке пропонує академічний тлумачний словник української мови, *підозра* – це думка про чию-небудь причетність до чогось негативного, сумнів у чиїй-небудь порядності, чесності, відданості тощо [101, с. 475]. *Повідомлення* – це: 1) дія за значенням повідомити, повідомляти й повідомлятися; 2) те, що доводять до чийого-небудь відома, сповіщають комусь; письмова чи усна інформація, дані, інформація, передані, доведені до відома, викладені будь-ким, невеликий публічний виступ, невелика доповідь на якусь тему; 3) папір, документ, у якому про щось повідомляють, сповіщають [102, с. 669].

Підозра – це припущення про суб’єкта кримінального правопорушення, неповна поінформованість про будь-які факти, обставини, тобто ймовірне, гадане пояснення їх. Водночас виникнення у свідомості слідчого чи прокурора підозри не переводить особу в процесуальний статус підозрюваного [276, с. 19]. Це відбувається тому, що думка слідчого та/або прокурора процесуально ще не закріплена. Тому тільки офіційне доведення до особи про підозру може відігравати роль юридичного факту, який запускає в дію весь механізм реалізації прав підозрюваного, законних інтересів особи, що опинилася під підозрою [14, с. 65].

Згідно зі ст. 42 КПК України, підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа,

яка затримана за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено унаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення в спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [75].

Здійснивши аналіз наукових джерел і положень КПК України, можна дійти висновку, що є кілька значень категорії «повідомлення про підозру»: процесуальна діяльність, зміст якої полягає у складанні слідчим або прокурором письмового повідомлення про підозру та його врученні особі відповідно до ст. 276–279 КПК України; процесуальне рішення; процесуальна дія; інститут кримінального процесуального права; етап стадії досудового провадження та форма повідомлення; етап досудового розслідування; перший етап формування державного обвинувачення; первинна форма обвинувальної діяльності щодо конкретної особи [31, с. 20].

У КПК України порядок повідомлення про підозру врегульований главою 22 (ст. 276–279), а порядок здійснення повідомлення про підозру окремим категоріям осіб встановлено в главі 37 (ст. 480–483) [14, с. 66].

На думку Ю. П. Аленіна, І. В. Гловюк, Л. М. Гуртієвої, О. В. Капліної, Т. В. Лукашкіної, І. А. Щербак, категорію «повідомлення про підозру» в КПК України вживають умовно у двох значеннях.

Аналізуючи цю категорію, Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк на підставі узагальнення думок процесуалістів дійшли висновку, що повідомлення про підозру слід розглядати як процесуальний акт-документ і як процесуальну процедуру [1, с. 162]. У цьому сенсі Т. В. Лукашкіна виокремлює «повідомлення про підозру в значенні документа» й «повідомлення про підозру як дію» [37]. Таку позицію поділяє і Л. М. Гуртієва [35, с. 106; 36, с. 188–189].

Структура та зміст положень глави 22 КПК України також дають підстави для висновку про подвійний зміст повідомлення про підозру, адже в ст. 276, 278 КПК України, що стосуються підстав і процесуального порядку

повідомлення про підозру, закріплено зміст останнього як процедури, а у ст. 277 КПК України – як процесуального документа, що має відповідну форму та зміст [288, с. 416; 289, с. 103].

Із цього приводу О. В. Капліна слушно зазначає, що документ повідомлення про підозру вважають особливим видом процесуального повідомлення у кримінальному провадженні, тобто процесуальним документом, який є результатом інтелектуальної діяльності спеціально уповноважених осіб (слідчого, прокурора) з оцінки досудових доказів на предмет їх відповідності й допустимості та може спричинити юридичні наслідки для учасників провадження в разі дотримання вимоги щодо строків, процедури та суб'єктного складу осіб, які здійснюють його вручення [64]. Аналогічну думку поділяють О. М. Посвистак, О. В. Расторгуєв та ін. [105; 137, с. 181].

Ми також обстоюємо позицію щодо подвійного змісту поняття «повідомлення про підозру» в учиненні кримінального правопорушення. Відповідно до КПК України, його вживають у двох значеннях:

а) для позначення відповідного процесуального акта (рішення), складеного прокурором – процесуальним керівником або слідчим, який визначений (призначений) керівником органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні, а складене слідчим повідомлення про підозру набирає юридичної сили лише після погодження його прокурором; повідомлення про підозру як процесуальний акт (рішення) має містити відомості, вичерпний перелік яких наведено в ст. 277 КПК України;

б) для позначення відповідного комплексу процесуальних дій (порядку), умовно «вручення» особі письмового повідомлення про підозру в учиненні нею кримінального правопорушення; повідомлення про підозру як комплекс процесуальних дій (порядок) не вичерпується нормами ст. 278 КПК України, а випливає зі змісту інших норм кримінального процесуального законодавства та практики його застосування [14, с. 67].

Передбачені Кодексом наслідки настають як за фактом складення повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення – процесуального акта (рішення), так і фактом учинення дій щодо вручення такого документа особі в установлений законом строк та спосіб за умови вжиття всіх інших процесуальних дій, які слідчий, прокурор зобов'язаний вчинити під час вручення [14, с. 67].

Невручення особі (в тому числі особі окремої категорії) письмового повідомлення про підозру в установлений законом строк і спосіб нівелює процесуальне значення повідомлення про підозру як процесуального акта (рішення), оскільки такий процесуальний документ не здатний спричинити юридичних наслідків для учасників кримінального провадження [14 с. 67].

З огляду на зазначене, матеріальною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення нею кримінального правопорушення, а процесуальною – тільки вручення цій особі письмового повідомлення про підозру, що підтверджено результатами емпіричного дослідження, а саме 79 % голосів респондентів. Лише після цього слідчий, прокурор набуває повноважень застосувати щодо підозрюваного заходи забезпечення кримінального провадження (наприклад, привід підозрюваного (ст. 140); тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом (ст. 148); відсторонення від посади (ст. 154), зокрема тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності (ст. 155-1); арешт майна (ст. 170); запобіжні заходи (ст. 176) тощо) [14, с. 67; 75].

Оскільки, під час вирішення завдань дисертації, з урахуванням на предмет дослідження, метою дослідження цього підрозділу обрано обґрунтування пропозицій з удосконалення процедури повідомлення про підозру саме під час складання письмового повідомлення про підозру, ми проаналізуємо теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час складання цього процесуального акта (рішення).

Обґрунтовуючи необхідність дослідження вказаного питання та його зв'язок із предметом дослідження дисертації, звертаємо увагу на постанову Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року по справі № 536/2475/14-к (провадження № 13-34кс19), в якій сформовано правову позицію щодо здійснення повідомлення про підозру судді, якою процесуальну діяльність слідчого, прокурора під час складання повідомлення про підозру умовно виділено в окремі етапи, які є складовою всієї процесуальної процедури здійснення повідомлення про підозру особі.

Велика Палата Верховного Суду визначила, що із системного аналізу норм глави 22 КПК України вбачається, що процедуру здійснення повідомлення про підозру особі можна умовно поділити на такі етапи: 1) етап прийняття рішення щодо необхідності здійснення особі повідомлення про підозру, який передбачає перевірку підстав здійснення такого повідомлення згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, дотримання процесуальних гарантій під час проведення тих чи інших слідчих або оперативно-розшукових дій або застосування запобіжних заходів, які вчинялись до моменту здійснення такого повідомлення. На цьому етапі відбувається формування волевиявлення уповноваженої посадової особи (слідчого або прокурора) про необхідність здійснення повідомлення про підозру. Потрібно також зауважити, що законодавство передбачає можливість (у разі необхідності) зміни волевиявлення щодо здійснення повідомлення про підозру у формі зміни раніше повідомленої або ж повідомлення нової підозри в порядку, визначеному ст. 279 КПК України; 2) етап об'єктивації/вираження сформованого внутрішнього волевиявлення уповноваженої посадової особи щодо прийнятого рішення в зовнішню форму шляхом складання тексту повідомлення про підозру відповідно до вимог, передбачених ст. 277 КПК України, та його підписання; 3) етап доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі ст. 278 КПК України. На цьому етапі відбувається також повідомлення прав підозрюваному, а в разі

якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, то йому зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав (ч. 3 ст. 276 КПК України) [106].

Отже, без дослідження всіх загальних теоретичних, правових, процесуальних та практичних аспектів процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час складання повідомлення про підозру особі, як етапу здійснення повідомлення про підозру, неможливо визначити особливості повідомлення про підозру особі певної категорії, в тому числі місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України.

Із цього приводу І. В. Рогатюк стверджує, що юридичне значення акта повідомлення особи про підозру полягає в тому, що на стадії досудового розслідування настає новий етап. Він пов'язаний із тим, що в процесі досудового розслідування накопичено достатньо доказів для підозри конкретної особи в учиненні кримінального правопорушення. Цю підозру вперше чітко сформульовано в офіційному документі – повідомленні особі про підозру. У ньому слідчий, прокурор дає першопочатковий висновок про наявність і суть суспільно небезпечного, кримінально караного діяння, вчиненого конкретною особою [140, с. 121].

Якщо розглядати повідомлення про підозру в аспекті процесуального акта, воно, безумовно, є процесуальним рішенням. Підтвердженням цього є процесуальні норми, закріплені в ст. 110 КПК України, відповідно до яких процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора. Однак ця стаття передбачає, що рішення слідчого, прокурора приймають у формі постанови. Формальна невідповідність вимогам ст. 110 КПК України в аспекті назви – «повідомлення» – у жодному разі не може бути перешкодою, оскільки воно містить усі ознаки процесуального рішення. Додатковим обґрунтуванням цього твердження є зміст положень ст. 277 КПК України, згідно з якими повідомлення про підозру містить характерні ознаки постанови. Крім того, відображення в повідомленні про підозру органом досудового розслідування, прокурором прийнятого ними рішення передбачає відповідні процесуальні наслідки. Водночас ця стаття окреслює, що

обвинувальний акт також є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення та яким завершується досудове розслідування (ч. 4 ст. 110 КПК України) [14, с. 67–68].

Отже, з метою усунення суперечностей і неоднозначного тлумачення під час застосування інституту повідомлення про підозру, цілком логічним є внесення змін до ст. 110 КПК України, у якій «повідомлення про підозру» слід додати до переліку процесуальних рішень або визначити, що процесуальне рішення у вигляді письмового повідомлення про підозру приймають у формі постанови [14, с. 68]. Однак на нашу думку, більш вдалий є перший варіант, який збігається з позицією 67 % респондентів.

Відповідно до ч. 1 ст. 276 КПК України «Випадки повідомлення про підозру», повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу [75].

Законодавчо визначені «випадки» повідомлення про підозру викликають суттєвих зауважень з боку науковців, починаючи з назви статті. Слушною є думка, висловлена такими науковцями, як Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, Л. М. Гуртієва, І. В. Єрьоменко, які констатували невдале оперування в цій статті терміном «випадки», які є підставами, передумовами для повідомлення про підозру [1, с. 163; 36, с. 188; 48, с. 83].

Тому, на нашу думку, необхідним є внесення змін до ст. 276 КПК України, у назві й тексті якої слово «випадки» в усіх відмінках слід замінити словом «підстави» у відповідних відмінках [14, с. 68].

Суттєвої критики науковців також зазнала правова норма, закріплена в п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України, оскільки повідомлення про підозру у випадку обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів

апріорі не може бути реалізоване, оскільки, згідно із ч. 2 ст. 177 КПК України, підставою для застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри в учиненні особою кримінального правопорушення, а не навпаки. Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків (ч. 1 ст. 177 КПК України). Тобто особа, щодо якої планують застосувати запобіжний захід, уже повинна мати процесуальний статус підозрюваного [48, с. 83; 58, с. 76].

На нашу думку, за такого законодавчого регулювання відповідна підстава ніколи не може бути застосована на практиці для повідомлення про підозру, а тому цілком логічним буде її вилучення зі ст. 276 КПК України [14, с. 68].

Досліджуючи таку підставу, як затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України), необхідно зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 176 КПК України затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом. На перший погляд, формально його можна віднести як до п. 1, так і до п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК України. Водночас факт затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення має відмінності від стандартного порядку застосування запобіжного заходу, а саме відповідно до:

- ч. 2 ст. 207, ст. 208 КПК України затримання особи відбувається без ухвали слідчого судді;

- ч. 2 та ч. 3 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручають не пізніше ніж за двадцять чотири години з моменту її затримання, у протилежному випадку така особа підлягає негайному звільненню;

- ст. 211 КПК України затримання не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання, а ця особа повинна бути доставлена до суду не пізніше ніж за 60 годин з моменту затримання або звільнена [14, с. 68].

Закон регламентував випадки затримання особи (ст. 207–208 КПК України), з яких бачимо, що на час затримання особи вже мають існувати певні події, факти та дані, що можуть засвідчити вчинення кримінального правопорушення саме нею. Зрозумілим є твердження, що затримання особи не обов'язково має наслідком складення та вручення їй письмового повідомлення про підозру. Законодавець встановив строк (24 години з моменту затримання) саме на збирання доказів причетності особи до вчиненого кримінального правопорушення, які в разі їх належності, допустимості й достатності буде покладено в основу обґрунтування підозри. У разі їх неотримання в зазначений термін або коли після проведеної перевірки, факт учинення кримінального правопорушення затриманою особою не знайшов об'єктивного підтвердження, затримана особа повинна бути звільнена [14, с. 68–69].

З огляду на таку ситуацію, вважаємо, що повідомлення про підозру особі лише за фактом її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України) не може бути окремою (обов'язковою) підставою для здійснення повідомлення про підозру [14, с. 69].

Розглядаючи таку підставу повідомлення про підозру, як наявність достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, можна дійти висновку, що саме їй притаманні родові ознаки для всіх перелічених у ч. 1 ст. 276 КПК України підстав. За змістом «достатність доказів» є єдиною підставою для прийняття рішення щодо повідомлення про підозру, оскільки наявність доказів, що вказує на ймовірне вчинення конкретною особою кримінального правопорушення, які слідчий, прокурор у сукупності вважають достатніми для повідомлення особі про підозру, мають бути ґрунтовно викладені в підозрі [14, с. 69]. Відповідно, саме п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України найчастіше використовується у практичній діяльності як випадок (підстава) повідомлення про підозру особі, про що вказали 70 % респондентів.

Стаття 277 КПК України визначає вимоги до змісту письмового повідомлення про підозру як процесуального документа, акта (рішення). Письмове повідомлення про підозру, крім інших відомостей, має містити: а) зміст підозри; б) правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; в) стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, зокрема зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру [75].

Як бачимо, що серед указаного відсутня вимога «обґрунтованість підозри» при тому, що законодавець неодноразово застосовує цю категорію в інших статтях КПК України (п. 1 ч. 3 ст. 132, п. 3 ч. 2 ст. 173, ч. 2 ст. 177, ч. 1 ст. 185, п. 4 ч. 1 ст. 190, п. 1 ч. 1 ст. 194, ст. 295, ст. 295-1 КПК України) [14, с. 69].

Оскільки достатність – це оцінна категорія, у кожному кримінальному провадженні за внутрішнім переконанням слідчий, прокурор вирішує питання про достатність доказів для підозри, обґрунтування якої (тобто її зміст) покладено в основу процесуального документа, акта (рішення) [14, с. 69].

На думку Є. В. Воротинцева та І. В. Єрьоменко, слідчий, прокурор у письмовому повідомленні про підозру, спираючись на отримані під час досудового розслідування докази, викладають власну думку щодо вчиненого правопорушення. Вона, з одного боку, визначається конкретною нормою Кримінального кодексу України, а з другого – змістовне навантаження, обґрунтованість і вмотивованість викладених фактів – це власне (авторське) бачення слідчого, прокурора, що становить внутрішній аспект письмового повідомлення про підозру. Вона об’єктивує рішення слідчого, прокурора про достатність доказів для повідомлення особі про підозру, а також охоплює власне зміст підозри, який визначає пізнавальний результат діяльності цих суб’єктів [24, с. 93; 48, с. 84].

У чинному законодавстві, на жаль, немає визначення поняття обґрунтованої підозри, проте її суть і правовий зміст часто ставали предметом дослідження серед наукової спільноти й ґрунтовно висвітлені в науковій літературі. Аспекти обґрунтованої підозри досліджували Н. В. Глинська, І. В. Гловюк, М. Є. Громова, О. В. Капліна, О. В. Расторгуєв, Х. Р. Слюсарчук, Г. Ю. Юдківська та ін. [14, с. 69].

Визначення терміна «обґрунтована підозра» міститься в рішеннях Європейського суду, практику якого у кримінальному провадженні застосовують відповідно до ч. 2 ст. 8 та ч. 5 ст. 9 КПК України. Зокрема, у п. 175 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) від 21 квітня 2011 року «суд повторює, що термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (див. рішення у справі «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» (Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom) від 30 серпня 1990 року, п. 32, Series A, № 182)» [216]. Відповідні правові позиції також досліджували вітчизняні науковці [300, с. 425].

Стандарт обґрунтованості підозри, сформульований у Конвенції та практиці ЄСПЛ, використовують і в міжнародному судочинстві, зокрема Міжнародного кримінального суду [295].

Факти, що підтверджують «обґрунтовану підозру», не повинні бути такого самого рівня, як факти, на яких має ґрунтуватися обвинувальний вирок чи навіть пред'явлення обвинувачення, про що зазначено в рішенні ЄСПЛ у справі «Броуган та інші проти Сполученого Королівства» [213].

Зазначені стандарти доказування застосовують і в інших країнах, зокрема в країнах Азії, а саме Федеративній Демократичній Республіці Непал, де такі автори, як Rajit Bhakta Pradhananga & Kunshang Lama зауважують про вагомість формування у свідомості обвинувача добросовісної підозри щодо особи, якій має бути висунуто підозру [299, с. 32].

Слушним видається висновок Х. Р. Слюсарчук, що однією з ключових ознак, яка характеризує стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні, є багаторівневість відповідної категорії. Зокрема, під час здійснення кримінального провадження «обґрунтована підозра» має посилюватися за рівнем «обґрунтованості» припущення про вчинення кримінального правопорушення конкретною особою. Важливим для усвідомлення сутності стандарту доказування «обґрунтована підозра» є висновок, відповідно до якого «обґрунтованість» підозри під час здійснення кримінального провадження має посилюватися, але самостійність значення обґрунтованої підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні знижується. І, навпаки, що менша «обґрунтованість» підозри необхідна для прийняття рішення, то самостійніше значення обґрунтованої підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні [144, с. 238].

Рівень переконаності, необхідний для прийняття рішення відповідно до стандарту доказування «обґрунтована підозра», зумовлений правовим змістом рішення, яке слід прийняти, або дією, яку необхідно вчинити (затримати особу, повідомити про підозру, звернутися з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, прийняти ухвалу про застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження тощо) і рівнем обґрунтованості підозри, який залежить від вагомості доказів, що його підтверджують [14, с. 70].

Аналіз підстав повідомлення особі про підозру, які містяться в ч. 1 ст. 276 КПК України, надає можливість, на думку О. В. Капліної, поділити їх залежно від кількості доказів, які обґрунтовують підозру, на два види. До першого виду належать випадки, коли слідчому та/або прокурору вже відомо про факт учинення кримінального правопорушення певною особою: зібрано достатні докази для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення та/або щодо особи необхідно обрати один із запобіжних заходів (п. 2, 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). До другого виду належать випадки, коли доказів ще замало, знання слідчого чи прокурора на цьому етапі є невизначеними,

неповними, уривчастими, а висновку щодо вчинення кримінального правопорушення певною особою можна дійти лише на підставі того, що її затримано на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України) [63, с. 239–240].

Тому рівень переконаності слідчого та/або прокурора, необхідний для прийняття рішення про повідомлення про підозру особі, залежно від підстав такого повідомлення буде різним, з огляду на достатність інформації, яка наявна у кримінальному провадженні на час прийняття такого рішення. Тобто якщо особі повідомлено про підозру з підстав її затримання на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, то «обґрунтованість» підозри буде мінімальною, оскільки підозру в цьому випадку обґрунтовують фактом затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, а також доказами, які вдалося отримати слідчому, прокурору протягом 24 годин із часу затримання. І навпаки, рівень обґрунтованості підозри у випадку, коли слідчому та/або прокурору вже відомо про факт учинення кримінального правопорушення конкретною особою і повідомлення про підозру здійснюють на підставі наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, то рівень переконаності необхідний для такого повідомлення, відповідно до стандарту доказування «обґрунтована підозра», буде мати найвищий рівень [14, с. 70].

Окремої уваги заслуговує дослідження питання реалізації стандарту доказування «обґрунтована підозра» під час вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Науковці намагаються з’ясувати, чи достатньо факту вручення особі письмового повідомлення про підозру з метою вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжного заходу [33, с. 41]. Безперечно, з метою прийняття рішення про повідомлення особі про підозру застосовують стандарт обґрунтованої підозри. Однак із

метою прийняття рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження відповідний стандарт доказування має набути якісно вищого рівня, оскільки обґрунтована підозра, яка становить підставу для повідомлення особі про підозру на час складення, не забезпечує необхідного рівня переконаності слідчого судді для прийняття рішення про застосування певного виду заходу забезпечення кримінального провадження [14, с. 70].

На думку М. Є. Громової, обґрунтованою слід вважати підозру за наявності таких принципових обставин: вручений письмове повідомлення про підозру, з обов'язковим посиланням на докази вчинення особою кримінального правопорушення; наявність у матеріалах кримінального провадження доказів, що підтверджують учинення особою кримінального правопорушення; доведення перед судом вагомості й достатності наявних доказів про вчинення особою кримінального правопорушення; оцінювання судом доказів учинення особою кримінального правопорушення. За відсутності хоча б однієї із зазначених складових не йдеться про підозру як обґрунтовану на момент застосування запобіжного заходу [33, с. 41].

Поділяє такий підхід Х. Р. Слюсарчук, однак зазначає, що має йтися не про «докази вчинення особою кримінального правопорушення та наявності в матеріалах кримінального провадження доказів, що підтверджують учинення особою кримінального правопорушення», а про докази, які вказують на підозру особи в учиненні кримінального правопорушення та наявність у матеріалах кримінального провадження доказів, що підтверджують підозру особи в учиненні кримінального правопорушення. Тому докази, які вказують на підозру, і докази, які підтверджують підозру, не є якісно однаковими категоріями. У цьому й полягає якісна зміна рівня обґрунтованості підозри з метою прийняття рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема запобіжного заходу [144, с. 239–240].

Наявність таких складових, як доведення перед судом вагомості й достатності наявних доказів, які підтверджують підозру особи в учиненні

кримінального правопорушення, та оцінювання судом відповідних доказів, безумовно, позначаються на рівні обґрунтованості підозри для застосування заходу забезпечення кримінального провадження, що також забезпечують якісно вищий рівень обґрунтованості підозри як стандарту доказування у кримінальному провадженні [14, с. 71].

Такий висновок додатково підтверджують положення п. 1 ч. 1 ст. 194 КПК України, відповідно до якого під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення [75].

Цю норму імплементовано до вітчизняного законодавства з огляду на практику Європейського суду. Зокрема, у п. 64 рішення у справі «Єлоєв проти України» (заява № 17283/02) від 06 листопада 2008 року зазначено: «Суд повторює, що п. 4 ст. 5 Конвенції забезпечує заарештованим чи затриманим особам право на перегляд матеріально-правових і процесуальних умов, які, з погляду Конвенції, є суттєвими для забезпечення «законності» позбавлення свободи. Це означає, що компетентний суд має перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, яка стала підставою для затримання, а також мети, з якою застосовували затримання та подальше тримання під вартою» [214].

Тому цілком логічним є передбачення законодавцем обов'язку слідчого судді, суду постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу, якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе наявність усіх обставин, окреслених у ч. 1 цієї статті, зокрема, наявність обґрунтованої підозри в учиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 194 КПК України). На жаль, цей обов'язок майже не виконують на практиці [14, с. 71].

Відповідно до ч. 1 ст. 193 КПК України, розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу здійснюють за участю прокурора,

підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, що також забезпечує якісно вищий рівень обґрунтованості підозри під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу завдяки такій засаді кримінального провадження, як змагальність сторін і свобода в поданні ними суду своїх доказів і доведенні перед судом їх переконливості (ст. 7, 22 КПК України). Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків (ч. 6 ст. 22 КПК України) [75]. Отже, в умовах наявності двох сторін, які самостійно обстоюють протилежні правові позиції, рівень обґрунтованості підозри набуває вищого ступеня, що забезпечує переконаність слідчого судді, суду в необхідності прийняття рішення про застосування запобіжного заходу, або, як зазначено вище, може призвести до встановлення «відсутності» обґрунтованої підозри, що матиме наслідком постановлення слідчим суддею, судом ухвали про відмову в застосуванні запобіжного заходу [14, с. 71].

З наведеного змісту можливо стверджувати, що залежно від правового характеру рішення, яке має бути прийнято у кримінальному провадженні, обґрунтованість підозри за способом формування може бути встановлена як односторонньою діяльністю слідчого, прокурора, так і за результатами змагального процесу [14, с. 71].

Окремо необхідно зазначити, що після встановлення наявності обґрунтованої підозри, як підстави для застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні, «обґрунтованість» цієї підозри під час безпосереднього застосування запобіжного заходу повинна продовжувати не тільки існувати, але й збільшуватися за рівнем обґрунтованості. Рівень обґрунтованості підозри, який був наявний на час обрання запобіжного заходу, такого як тримання під вартою, не може бути прийнятним під час вирішення питання про продовження строків тримання під вартою [14, с. 71].

На цьому принципі неодноразово акцентував увагу у своїх рішеннях Європейській суд. Зокрема, у п. 219 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало

проти України» (заява № 42310/04) від 21 квітня 2011 року «суд нагадує, що питання про те, чи є тривалість тримання під вартою розумною, не можна вирішувати абстрактно. Наявність підстав для залишення обвинуваченого під вартою слід оцінювати в кожній справі з урахуванням її особливостей. Продовжуване тримання під вартою може бути виправданим заходом у тій чи іншій справі лише за наявності чітких ознак того, що цього вимагає справжній інтерес суспільства, який, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважує інтереси забезпечення права на свободу (див. рішення у справі «Єчюс проти Литви» (Jecius v. Lithuania), № 34578/97, п. 93, ECHR 2000-IX). Подальше існування обґрунтованої підозри в учиненні затриманою особою злочину є обов'язковою і неодмінною умовою (sine qua non) належності її продовжуваного тримання під вартою. Але зі плином певного часу така підозра перестає сама по собі бути виправданням для позбавлення особи свободи, і судові органи повинні вмотивовувати свої рішення про продовження тримання її під вартою іншими підставами (див. рішення у справі «Яблонський проти Польщі» (Jabtoriski v. Poland), № 33492/96, п. 80, від 21 грудня 2000 року). Крім того, такі підстави мають бути чітко зазначені національними судами, й аргументи «за» і «проти» звільнення з-під варти не повинні бути «загальними й абстрактними» (див. рішення у справах «Іловецький проти Польщі» (Ilowiecki v. Poland), № 27504/95, п. 61, від 4 жовтня 2001 року, та «Смирнова проти Росії» (Smirnova v. Russia), № 46133/99 і 48183/99, п. 63, ECHR 2003-IX) [216].

З огляду на зазначене, обґрунтована підозра як стандарт доказування у кримінальному провадженні є багаторівневою категорією, яка залежно від правового характеру рішення, що необхідно прийняти під час кримінального провадження, не завжди формується в умовах змагальності, однак завжди наділена динамічним характером, її не можна розглядати лише як загальну вимогу, після досягнення чи виконання якої втрачається її первинне значення [14, с. 72].

Також науковці виокремлюють суб'єктивний та об'єктивний критерії обґрунтованої підозри. Перший означає, що підозра має бути добросовісною, тобто особа, яка виконала затримання, має щиро підозрювати затриманого в учиненні злочину; другий – що об'єктивно наявні дані про причетність особи до вчинення правопорушення. Такими даними можуть бути дії самого «підозрюваного», наявність документів, показання очевидців [70; 137, с. 181–182].

Основою підозри мають бути фактичні дані, отримані в передбаченому Законом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження й підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Процесуальними джерелами отримання фактичних даних є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ст. 84 КПК України). Безумовно, отримані під час досудового розслідування кримінального провадження фактичні дані мають в обов'язковому порядку бути належними, достовірними й допустимими (ст. 85–88 КПК України) [14, с. 72].

Виключний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, передбачений ст. 91 КПК України, серед яких: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження [14, с. 72; 75].

На думку О. В. Расторгуєва, легальне визначення доказів у ст. 84 КПК України за своїм змістом обмежує суб'єктивне оцінювання, що ґрунтується на сформованих під певним впливом критеріях. Однак сукупність фактичних даних – доказів, які будуть достатні, щоб переконати об'єктивного спостерігача, для обґрунтованої підозри, – нерозривно пов'язана з

обвинувальною позицією сторони обвинувачення. Водночас слідчий та/або прокурор на стадії досудового розслідування керуються, з огляду на процесуальну позицію, іншими принципами. Такі принципи мають спільну мету – обвинувачення. Тому стратегія досудового розслідування в сукупності із запланованими гласними та/або негласними слідчими (розшуковими) діями вибудовується виключно з позиції обвинувачення [137, с. 182].

На підставі цього доходимо висновку, що повідомлення про підозру – це суб'єктивне, таке, що ґрунтується на відповідній структурі складу злочину, формулювання підозри уповноваженим суб'єктом у формі певної тези, яка лише в процесі досудового розслідування може перерости у твердження, що оформлюють відповідним кримінальним процесуальним актом – обвинувальним актом [137, с. 181].

На жаль, таке «об'єктивне» оцінювання достатності доказів на практиці нерідко призводить до зволікання із прийняттям слідчим та/або прокурором такого процесуального рішення, як повідомлення про підозру, що спричиняє позбавлення можливості реалізації особою свого права на захист [14, с. 72].

Згідно з рішенням у справі «Шабельник проти України» (заява № 16404/03) від 19 лютого 2009 року, Суд встановив, що, не маючи формального статусу підозрюваного внаслідок зволікання, фактично підозрювану особу викривають органи кримінального переслідування без можливості реалізації нею свого права на захист, що позбавляє її можливості захищатися від первісного кримінального переслідування [217].

Законодавче закріплення протидії цьому негативному явищу передбачено в ст. 87 КПК України, відповідно до якої недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій унаслідок істотного порушення прав і свобод людини, зокрема, отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному

провадженні, а також які отримані внаслідок порушення права особи на захист [14, с. 73; 75].

Отже, усі докази й інформація про такі докази, що були отримані від особи, яка на цей момент перебувала в статусі свідка, а згодом набула статусу підозрюваного, обвинуваченого, унаслідок описаного вище зволікання, мають бути визнані слідчим суддею, судом недопустимими [14, с. 73].

Досліджуючи аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час складання письмового повідомлення про підозру, окремо необхідно акцентувати увагу на ст. 216 КПК України, у якій визначено підслідність органів досудового розслідування. Відповідно до ч. 1 ст. 9 КПК України, під час кримінального провадження прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства [14, с. 73; 75].

У юридичній енциклопедії міститься визначення *підслідності* як сукупності встановлених законом ознак кримінальних справ (проваджень), відповідно до яких встановлюється конкретний слідчий орган, компетентний провадити досудове слідство [292, с. 551].

На підставі вимог ст. 216 КПК України розмежовано компетенцію слідчих різних органів досудового розслідування, до яких належать слідчі органів: 1) Національної поліції; 2) безпеки; 3) що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; 4) державного бюро розслідувань; 5) та детективи Національного антикорупційного бюро України [75]. Закон для кожного органу досудового розслідування визначає кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до їхньої підслідності. Тобто здійснювати регламентовані законом процесуальні дії та приймати процесуальні рішення слідчий (детектив), дізнавач зобов'язаний відповідно до встановленої підслідності. Отже, встановлення підслідності насамперед пов'язане з визначенням «компетенція» [14, с. 73].

На підтвердження такої правової позиції свідчить лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 вересня 2016 року № 9-2388/0/4-16, у якому надано відповідь на звернення заступника Генерального прокурора України – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Н. І. Холодницького від 25 серпня 2016 року № 06-361вих-16 (вх. № 1138/0/1-16 від 26 серпня 2016 року) щодо окремих питань, пов'язаних із процесуальними наслідками порушення правил підслідності під час досудового розслідування. На думку суддів судової палати у кримінальних справах ВССУ, проведення досудового розслідування кримінального провадження, зокрема проведення окремих слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження тощо органом, до компетенції якого згідно із процесуальним законодавством не віднесено його здійснення, порушує загальні засади законності здійснення кримінального провадження, закріплені у ст. 9 КПК України, й унеможливлює виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України. З огляду на це, варто зазначити, що відповідно до положень п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України недопустимими визнають докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень [291].

Крім цього, слід зосередити увагу й на ч. 5 ст. 36 КПК України, у якій передбачено, що Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування. Забороняється доручати здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення, віднесеного до

підслідності Національного антикорупційного бюро України, іншому органу досудового розслідування [75].

На підставі дослідження сутності цієї норми встановлено, що законодавець надає чітко визначеним прокурорам право доручити здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування лише в разі *неефективного* досудового розслідування. По-перше, для встановлення критеріїв неефективності у кримінальному провадженні протягом певного часу має здійснюватися досудове розслідування. По-друге, за цей час проведені процесуальні дії та прийняті рішення мають виявитися неефективними. По-третє, оцінку ефективності має здійснити відповідний прокурор, і в разі підтвердження неефективності він має винести постанову, у якій зазначити про встановлені ним фактичні обставини, на підставі чого він дійшов висновку про неефективність досудового розслідування [14, с. 74].

У практиці застосування цієї правової норми непоодинокими є випадки її порушення. Трапляються факти доручення здійснення досудового розслідування іншому органу в порушення вимог ст. 216 КПК України навіть без здійснення досудового розслідування належним органом або здійснення його протягом нетривалого часу. Є випадки передоручення за відсутності неефективного досудового розслідування. Чисельними є факти відсутності будь-якої аргументації щодо встановленої неефективності у постановах прокурорів. До суб'єктивних причин таких порушень належить особиста «процесуальна недисциплінованість» відповідних прокурорів, а об'єктивною, на нашу думку, є відсутність можливості процесуального оскарження прийнятого рішення [14, с. 74].

Тому проведення подальшого досудового розслідування органом, якому без додержання вимог ч. 5 ст. 36 КПК України в частині обов'язкового встановлення попередньої неефективності досудового розслідування доручено його здійснення, не буде вважатися встановленим відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства України [14, с. 74]. Відповідної думки також дотримуються 60 % респондентів.

Отже, процесуальні рішення мають ухвалювати уповноважені суб'єкти на підставі вимог кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо чітко визначеної та розмежованої компетенції, що є важливою гарантією забезпечення прав і свобод людини й громадянина та ухвалення законних і справедливих рішень у кримінальному провадженні[14, с. 74].

Додатково зауважимо, що особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначено в главі 37 КПК України (ст. 480–483).

Законодавець у ст. 480 КПК України визначає перелік осіб, щодо яких передбачено особливий порядок кримінального провадження, що є виявом диференціації кримінальної процесуальної форми шляхом визначення особливого порядку проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій стосовно осіб, які мають особливий публічний правовий статус у суспільстві. Донедавна серед науковців і практиків тривали дискусії щодо порядку здійснення повідомлення про підозру цій категорії осіб. Наукові позиції із цього питання, як і судова практика, не є однозначними [14, с. 74].

Однак, оскільки дискусійним це питання є саме в частині додержання процесуального порядку під час здійснення вручення письмового повідомлення про підозру, його дослідження доцільно викласти в наступному підрозділі дисертації.

1.3. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні

Як вже було зазначено вище, з урахуванням визначеної позиції Великої Палати Верховного Суду, в цьому підрозділі необхідно дослідити теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні, яка є складовою такого етапу здійснення повідомлення про підозру, як складання повідомлення про підозру особі. Вказане процесуальне право широко застосовується слідчими та/або прокурорами, тому практика їх правозастосування вже відкрила проблемні питання, які потребують визначення шляхів їх усунення.

Без дослідження всіх загальних теоретичних, правових, процесуальних та практичних аспектів процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час складання повідомлення про підозру особі, також у разі зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні, як етапу здійснення повідомлення про підозру, неможливо визначити особливості повідомлення про підозру особі певної категорії, зокрема місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України.

Безпосередньо інституту зміни повідомлення про підозру були присвячені дослідження П. Д. Біленчука, Ю. М. Грошевого, С. Г. Кримчука, Л. М. Лобойка, В. М. Тертишника, О. В. Фараон, В. М. Хотенця, М. Ю. Черкової, Р. Х. Якупова та ін.

Інститут зміни повідомлення про підозру передбачає, що слідчий, прокурор після повідомлення про підозру перевіряє свої попередні висновки вже з огляду на показання підозрюваного, продовжує встановлювати обставини кримінального провадження, унаслідок чого можлива зміна повідомлення про підозру (ст. 279 КПК України), її підтвердження або спростування [5, с. 38].

Необхідно зазначити, що процедуру зміни обвинувачення (підозри) на досудовому розслідуванні також передбачено в низці країн Європи, зокрема в Нідерландах, Бельгії, Франції, Італії та Німеччині [296, с. 5–6].

На нашу думку, норми національного законодавства, які не обмежують слідчого, прокурора у складанні та врученні одного або кількох повідомлень про підозру, є цілком доречними, та пов’язують подію зміни повідомлення про підозру з випадками виникнення підстав для цього, що відповідає завданням і засадам кримінального провадження. Такими підставами, залежно від обставин конкретного кримінального провадження та попередніх дій слідчого, прокурора в ньому, можуть бути як об’єктивні, так і суб’єктивні [5, с. 39].

Суб’єктивними в цьому випадку є певні помилки під час складання первинного (попереднього) повідомлення про підозру (неправильна кваліфікація, незазначення обставин, які підлягають доказуванню у

кримінальному провадженні (час, місце, спосіб, форма вини, мотив, мета й інші обставини вчинення кримінального правопорушення тощо), неправильна оцінка доказів й обставин тощо), що може бути наявне у випадках банального непрофесіоналізму. До суб'єктивних також належать факти певного зловживання службовим становищем і навмисної кваліфікації дій у повідомленні про підозру за більш тяжким злочином з тією метою, щоб надалі запропонувати підозрюваному певний компроміс (наприклад, прокурор змінить кваліфікацію на менш тяжку статтю КК України, а підозрюваний вже визнає вину й погодиться підписати угоду) [5, с. 39].

У цьому дослідженні доцільно зосередити увагу на так званих об'єктивних підставах, розмежуванні термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра», а також належному процесуальному оформленні слідчим, прокурором рішення про зміну повідомлення про підозру у кримінальному провадженні саме на досудовому розслідуванні [5, с. 39].

Необхідно зауважити, що вимогу закону про повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень не слід трактувати на користь багаторічного досудового розслідування кримінальних проваджень. Його має бути проведено в об'єктивно доцільний для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень термін, тобто в розумний строк, що є однією із засад кримінального провадження (ст. 7, 28 КПК України) [5, с. 39; 75].

Водночас покладання на слідчого, прокурора вимоги щодо швидкого проведення досудового розслідування на практиці часто призводить до помилкової кваліфікації дій особи, повідомлення про підозру в момент, коли ще не всі необхідні для прийняття цього рішення відомості та докази зібрано, що іноді має наслідком незаконне повідомлення про підозру невинуватій особі тощо. Отже, підсумком ефективного провадження досудового розслідування має бути чітка, мотивована, доведена, неспростовна, об'єктивна та справедлива підозра. Для цього повідомлення про підозру можуть неодноразово змінювати, корегувати та вмотивовувати [5, с. 39].

Під час досудового розслідування кримінального провадження, зазначає О. В. Фараон, після повідомлення особі про підозру слідчим, прокурором можуть бути отримані нові докази або може бути надано іншу оцінку вже відомим доказам, у зв'язку із чим до того моменту, як слідчий прийме остаточне рішення в провадженні відповідно до вимог ст. 283 КПК України, формула повідомлення про підозру, викладена в повідомленні про підозру та вручена підозрюваному, може: 1) залишитися без змін з позицій як фактичних обставин учинення кримінального правопорушення певною особою, так і юридичної їх оцінки; 2) зазнати певних змін; 3) містити нову підозру [274, с. 403–404].

Зокрема, зміну повідомлення про підозру регулює ст. 279 КПК України у взаємозв'язку з іншими статтями цього Кодексу, відповідно до якої у випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор [75].

На підставі аналізу цих правових норм ми доходимо висновку, що законодавець не лише не визначає терміни «зміна раніше повідомленої підозри», «нова підозра», а й навіть не пропонує хоча б орієнтовного переліку випадків (підстав) їх застосування, обмежившись лише формулюванням «у випадку виникнення підстав». Окремо необхідно зазначити, що з часу набуття чинності новим КПК України – 19 листопада 2012 року – ст. 279 КПК України не зазнала жодних змін, при тому, що практичне застосування цієї норми викликало проблеми під час її правозастосування [5, с. 39–40].

За попереднім КПК України 1960 року зміну й доповнення обвинувачення регламентувала ст. 141 КПК України 1960 року, у якій було зазначено: «якщо під час досудового слідства виникне необхідність змінити пред'явлене обвинувачення або доповнити його, слідчий зобов'язаний заново

пред'явити обвинувачення з виконанням вимог, встановлених статтями 131, 132, 133 і 140 цього Кодексу» [78].

З наведеного резюмуємо, що КПК України 1960 року визначав терміни «зміна» та «доповнення», однак в обох випадках слідчий був зобов'язаний заново пред'явити обвинувачення з виконанням встановлених вимог. Однозначно було визначено назву та форму відповідного процесуального рішення, яке мало бути винесено у вигляді процесуального документа – постанови про притягнення як обвинуваченого. Отже, у будь-якому разі слідчий фактично заново проводив процедуру пред'явлення обвинувачення, що на практиці усувало будь-які двозначні тлумачення, а також не викликало питань щодо чинності попередньої постанови про притягнення як обвинуваченого, оскільки термін «заново» вказував на те, що попередня постанова про притягнення як обвинуваченого втрачала чинність [5, с. 40].

Чинний КПК України виключив процедуру «перепред'явлення підозри», замінивши її такими процесуальними рішеннями, як «нова підозра» або «зміна раніше повідомленої підозри», які, з огляду на неоднозначну практику їх застосування, потребують визначення та детального роз'яснення. Отже, для висвітлення питання зміни повідомлення про підозру в контексті ст. 279 КПК України потрібно з'ясувати підстави, за наявності яких відбувається «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» [5, с. 40].

У юридичній літературі науковці виокремили декілька різновидів і систем підстав зміни повідомлення про підозру (або зміни обвинувачення за КПК України 1960 року).

Зокрема, М. І. Бажанов запропонував умовно поділяти всі випадки зміни обвинувачення на три групи, а саме: 1) зміна обвинувачення у зв'язку з відпаданням частини обвинувачення, пред'явленого обвинуваченому; 2) зміна обвинувачення у зв'язку з виявленням нових кримінальних правопорушень, учинених обвинуваченим; 3) зміна обвинувачення у зв'язку зі зміною юридичної кваліфікації кримінального правопорушення, учиненого обвинуваченим [17, с. 12].

Дослідниця Л. М. Карнєєва визначає такі випадки зміни обвинувачення: 1) коли встановлено обставини, що раніше не були включені до обвинувачення (з'ясовано нові обставини, що впливають на індивідуалізацію відповідальності, встановлено епізоди злочинної діяльності, що раніше обвинуваченому не інкримінували); 2) коли діяння обвинуваченого кваліфікують інакше, ніж у попередній постанові про притягнення як обвинуваченого, що не залежить від тяжкості санкції; 3) коли внаслідок досудового розслідування встановлено, що обвинувачений вчинив кримінальне правопорушення, щодо якого обвинувачення не висували [65, с. 61].

Учені А. Я. Дубинський і В. А. Сербулов визначають, що зміна обвинувачення в широкому значенні цього поняття полягає у відпаданні частини обвинувачення; доповненні обвинувачення та власне зміні обвинувачення (називаючи останнє зміною обвинувачення у вузькому сенсі) [42, с. 40].

На думку В. М. Тертишника, необхідність зміни обвинувачення постає у випадках: 1) коли під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні після притягнення як обвинуваченого було виявлено інші епізоди злочину чи обставини, що вимагають перекваліфікації дій обвинуваченого; 2) коли буде встановлено, що обвинувачений учинив інші кримінальні правопорушення, щодо яких досудове розслідування не проводили взагалі; 3) коли частина обвинувачення не дістала підтвердження [227, с. 399].

Водночас П. Д. Біленчук акцентує увагу тільки на загальних випадках зміни обвинувачення, а саме: 1) коли постає необхідність доповнити її або змінити; 2) коли частина обвинувачення не дістала підтвердження [20, с. 25].

Натомість Р. Х. Якупов поняттям «зміна обвинувачення» позначає ситуацію, коли первинне обвинувачення змінюється: 1) на більш тяжке (одночасно обвинуваченому разом з первинним виносять інше обвинувачення, що становить не якісь додаткові епізоди того самого кримінального

правопорушення, а самостійне кримінальне правопорушення); 2) на таке, що суттєво відрізняється за своїми фактичними обставинами; 3) на більш легке [293, с. 70].

На нашу думку, найдетальніший і найповніший перелік підстав для зміни обвинувачення (за новим КПК України – зміни повідомлення про підозру) пропонують Ю. М. Грошевий та В. М. Хотенець. Такими підставами є: 1) непідтвердження будь-якої події кримінального правопорушення, що інкримінують обвинуваченому; 2) відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення; 3) недоведеність участі обвинуваченого в учиненні одного або декількох кримінальних правопорушень з числа тих, що ставлять йому у вину під час притягнення як обвинуваченого; 4) непідтвердження обставин, що обтяжують відповідальність; 5) встановлення обставин, що змінюють оцінку та кваліфікацію вчинку (замах, закінчений злочин, повторність, продовжуваний злочин); 6) встановлення обставин, що спричиняють зміну оцінки ступеня співучасті обвинуваченого у кримінальному правопорушенні (або деяких з них), зокрема, закриття кримінального провадження за реабілітаційними підставами щодо інших осіб; 7) встановлення обставин, що пом’якшують відповідальність; 8) наявність достатніх доказів, що вказують на вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, яке не інкримінували йому раніше [74, с. 260].

У юридичній літературі також обстоюють думку, що зміна раніше повідомленої підозри полягає у: 1) висуненні нової підозри, не пов’язаної одним злочинним задумом із раніше повідомленою підозрою, у вчиненні кримінального правопорушення з до цього не відомими фактичними обставинами й іншою юридичною кваліфікацією; 2) доповненні попередньої підозри новими епізодами кримінального правопорушення, які кваліфікують за однією й тією самою статтею (частиною статті) кримінального закону; 3) уточненні фактичного змісту підозри (час, місце, наслідки тощо); 4) виключенні з раніше повідомленої підозри епізодів протиправної діяльності,

які не знайшли підтвердження в процесі розслідування; 5) уточненні (зміні) юридичної кваліфікації раніше повідомленої підозри [77].

Тобто зміну раніше повідомленої підозри можуть здійснювати шляхом внесення коректив як у фактичну сторону розслідуваного кримінального правопорушення, так і в юридичну оцінку вчиненого [5, с. 41].

Загалом слушною видається позиція О. В. Фараон, згідно з якою зміна повідомлення про підозру в широкому значенні цього поняття полягає в: 1) непідтвердженні частини повідомлення про підозру; 2) доповненні повідомлення про підозру; 3) зміні повідомлення про підозру [276, с. 125].

Непідтвердження частини повідомлення про підозру означає, що повідомлення про підозру за окремим епізодом чи самостійним діянням не підтвердилося; не дістала підтвердження кваліфікувальна ознака; не дістала підтвердження певна дія в структурі окремого епізоду або діяння; виявилася зайвою кваліфікація діяння за сукупністю кримінальних правопорушень (за декількома статтями КК України) [276, с. 125–126].

Непідтвердження частини повідомлення про підозру щодо окремого кримінального правопорушення або правопорушень здебільшого виникає внаслідок спростування будь-якої ознаки складу кримінального правопорушення, який інкримінують; самообмови підозрюваного; неякісного проведення досудового розслідування або слідчих дій; декриміналізації діяння. Унаслідок непідтвердження частини повідомлення про підозру можуть виникнути ситуації, коли змінювати кваліфікацію не потрібно і коли це є необхідним, що зумовить складання нової підозри [276, с. 126].

Доповнення повідомлення про підозру необхідне наразі, коли в процесі розслідування, після повідомлення про підозру, з’ясовують нові факти злочинної діяльності особи. Додаткові обставини можуть зумовити підозру в новому кримінальному правопорушенні або заміну підозри в одному кримінальному правопорушенні на підозру в іншому [276, с. 126].

Підставами доповнення обвинувачення (повідомлення про підозру), на думку М. Ю. Черкової, слід вважати випадки, коли: 1) після обвинувачення

з’ясувалося, що обвинувачений, крім інкримінованого, учинив й інше кримінальне правопорушення; 2) у діях обвинуваченого, за вчинення яких його вже було притягнуто як обвинуваченого, виявляється самостійний склад кримінального правопорушення; 3) з’ясувалося, що особа, яка притягується до кримінальної відповідальності, вчинила кримінальне правопорушення у співучасті з іншими особами, яких до відповідальності не було притягнуто [281, с. 68].

На нашу думку, межа між уточненням підозри та його доповненням надто тонка. Ключовими аспектами під час вирішення цього питання є правова оцінка нових фактів, виявлених після повідомлення особі про підозру. Вдалий приклад зазначеної межі наводить М. Ю. Черкова, яка зазначає, що виявлення додаткового предмета крадіжки й включення його до повідомлення особі про підозру можна вважати уточненням підозри в частині переліку викраденого. Однак якщо вартість цього предмета в сукупності з вартістю решти викрадених речей у шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент учинення кримінального правопорушення, з’являється така кваліфікувальна ознака, як особливо великий розмір, і йдеться вже про доповнення підозри шляхом її зміни [281, с. 112].

Згідно із твердженням Л. М. Лобойка, нове обвинувачення (повідомлення про підозру) – це одночасне ставлення особі первинного обвинувачення та іншого, самостійного кримінального правопорушення [84, с. 198].

Розглянувши позиції науковців, доходимо висновку, що в них, на відміну від чинного КПК України, розмежування між поняттями «зміна раніше висунутого обвинувачення» («зміна раніше повідомленої підозри») та «нове обвинувачення» («нова підозра») не здійснено, адже в обох випадках слідчий був зобов’язаний заново пред’явити обвинувачення («повідомлення про підозру»). Отже, ці положення є своєрідними новелами, закріпленими в ст. 279 КПК України [5, с. 42].

Відповідно до визначення, що містить академічний тлумачний словник української мови, *зміна* – це перехід, перетворення чого-небудь (стану, руху, ознаки, властивості тощо) у щось якісно інше; змінювання. Заміна кого-, чого-небудь кимось, чимось іншим [56, с. 621]. Слово «*новий*» в українській мові тлумачать як такий, що недавно виник, з'явився, не існував раніше; недавно зроблений, створений тощо [95, с. 433].

Застосувавши ці визначення слів до поняття «повідомлення про підозру у кримінальному провадженні», вважаємо, що відмінність між «зміною раніше повідомленої підозри» та «новою підозрою» полягає в тому, що «зміна раніше повідомленої підозри» відбувається за наявності попередньої підозри та в разі виникнення потреби її зміни, а «нову підозру» повідомляють лише в тому випадку, коли за окремим фактом особі ще не було повідомлено про підозру взагалі [5, с. 42].

Окрім цього, на думку О. В. Фараон, унаслідок внесення змін до «раніше повідомленої підозри» слідчий, прокурор та інші учасники процесу вже постануть перед наявністю у кримінальному провадженні «нової підозри», яка виникла внаслідок отримання змін, що були внесені до попередньої підозри [274, с. 404].

Під час розмежування термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» постає й інше питання: як слід називати повідомлення про підозру, коли, наприклад, зміни в одному кримінальному провадженні настільки суттєві, що стосуються і зміни вже врученого повідомлення про підозру, і появи додаткових кримінальних правопорушень, за якими необхідно скласти та вручити визначене законодавцем «нове повідомлення про підозру» [5, с. 42].

З огляду на викладене вище трактування термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра», у такому кримінальному провадженні підозру змінюють, оскільки до цього особі вже було повідомлено про підозру й частина змін стосується саме кримінальних правопорушень, де підозру вже було повідомлено. З іншого боку, у зв'язку з наявністю нових

фактів, тобто інших кримінальних правопорушень, які попередньо об’єднані в одне провадження, постає необхідність у повідомленні особі нової підозри. Тому не дивно, що на практиці слідчий та/або прокурор не має чіткого розуміння того, яке процесуальне рішення він зобов’язаний прийняти: змінювати підозру, чи повідомляти нову, чи взагалі складати два акти (перший – про зміну раніше повідомленої підозри, а другий – про нову підозру). На жаль, законодавець так і не надав відповіді на ці питання [5, с. 42].

Тому слідчі та/або прокурори розв’язують цю проблему на власний розсуд: дехто змінює підозру, інші повідомляють про нову, треті – повідомляють про зміну раніше повідомленої підозри та про нову підозру в одному процесуальному рішенні (документі), четверті – повідомляють нові підозри, змінюють раніше повідомлені в різних кримінальних провадженнях, а потім уже їх об’єднують в одне, щоб уникнути окреслених вище проблем. Як наслідок дій останніх у кримінальному провадженні існує декілька окремих повідомлень про підозру й немає єдиного узагальнювального повідомлення про підозру, що дезорієнтує учасників кримінального провадження, ускладнює роботу слідчого, прокурора, слідчого судді, суду [5, с. 42].

Отже, положення ст. 279 КПК України не можуть залишатися у чинному вигляді, оскільки розмежування законодавцем термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» є недоцільним, навіть з огляду на сутність цих понять, адже змінена підозра вже є новою підозрою. Розмежування цих визначень не зумовлює жодних процесуальних наслідків, а лише ускладнює процес реалізації аналізованого положення у практичній діяльності [5, с. 42]. Дані висновки підтвердили результати емпіричного дослідження, зокрема 60 % респондентів зазначили про недоцільність розмежування цих термінів.

Досліджуючи питання належного процесуального оформлення слідчим, прокурором рішення про зміну повідомлення про підозру у кримінальному провадженні саме на досудовому розслідуванні, слід констатувати, що чинний КПК України не дає чіткої відповіді на це питання, а за таких умов кожний

слідчий та/або прокурор вирішує його на власний розсуд, що призводить до варіативності застосування відповідних норм і неоднакової їх практичної реалізації, що є неприпустимим з позиції дотримання засад кримінального провадження [5, с. 42].

Цілком очевидно, що в учасників кримінального провадження не має бути сумнівів і неоднозначних трактувань щодо прийнятих процесуальних рішень, усі учасники кримінального провадження повинні дотримуватися основних засад кримінального провадження, прийняті процесуальні рішення та дії мають бути чіткими, зрозумілими, логічними й послідовними та в обов'язковому порядку належно оформлені шляхом створення відповідних процесуальних документів [5, с. 42–43].

З огляду на викладене вище, зокрема в частині не висвітлення ні в ст. 279, ні в інших статтях КПК України суті термінів «зміна підозри», «нова підозра», не зазначення чіткого й виключного переліку випадків їх застосування під час виконання таких дій, необхідно керуватися загальними засадами кримінального провадження та іншими статтями КПК України [5, с. 43].

Зокрема, ст. 110 КПК України визначає, що процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду, а рішення слідчого, прокурора приймають у формі постанови. Постанову виносять у випадках, передбачених цим Кодексом, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне [75].

Отже, цілком логічним буде твердження, що в разі, коли слідчий, прокурор під час досудового розслідування доходить висновку про необхідність застосування ст. 279 КПК України, таке процесуальне рішення має бути прийнято у відповідній процесуальній формі – мотивованій постанові, яка повинна містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови, мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення цього Кодексу. Насамперед це стосується саме випадків, коли внаслідок зміни повідомлення про підозру відбувається

повідомлення особі про підозру в учиненні іншого кримінального правопорушення, ніж було до цього [5, с. 43].

Зазначений процесуальний документ в обов'язковому порядку має бути долучено до матеріалів кримінального провадження, оскільки:

- на такій стадії кримінального провадження, як досудове розслідування, це процесуальне рішення, оформлене відповідним мотивованим процесуальним документом, дає всім учасникам кримінального провадження змогу зрозуміти, які саме підстави виникли у слідчого та/або прокурора, що зумовили прийняття такого процесуального рішення, адже це може докорінно змінити напрям кримінального провадження та правові позиції учасників кримінального провадження;

- оскільки підстави для зміни повідомлення про підозру можуть бути різними: від уточнення певних обставин і відомостей до, наприклад, недопустимості певних доказів, відсутності обґрунтування такого рішення шляхом оформлення відповідної мотивованої постанови, – це створює поле для зловживання слідчим та/або прокурором своїм становищем, а також призводить до необізнаності сторони захисту й інших учасників кримінального провадження, що порушує їхні права [5, с. 43].

Отже, закріплення обов'язку слідчого, прокурора під час оформлення процесуального рішення про зміну повідомлення про підозру, прийняти мотивовану постанову як складову процесу зміни підозри, відповідатиме засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, належать верховенство права, законність, забезпечення права на захист і права на оскарження процесуальних рішень (ст. 7, 8, 9, 20, 24 КПК України) [5, с. 43; 75]. Цю думку також поділяють 64 % респондентів.

Чинний КПК України не передбачає процедури закриття кримінального провадження в частині непідтвердження раніше повідомленої підозри, однак це не означає, що цієї проблеми немає [5, с. 43].

У юридичній літературі обстоюють позицію, згідно з якою не завжди за умови відсутності частини обвинувачення (підозри) слід приймати рішення

про часткове закриття провадження. Дослідники Н. В. Жогін і Ф. Н. Фаткуллін наводять приклад ситуації, коли за наявності фактичної фабули складного обвинувачення відбувається вилучення з неї окремих діянь або епізодів, які становили частину інкримінованого обвинувачення сукупного, повторного або збірного злочину. Вони зазначають, що в таких випадках слід приймати рішення про зміну обвинувачення, вилучення з нього фактів, які не підтвердилися, і, коли в цьому є необхідність, – про перекваліфікацію злочинного діяння в частині, що залишилася [49, с. 148].

Однак таку позицію ми не поділяємо, оскільки вважаємо, що слідчий, прокурор повинні не просто констатувати факт зміни обставин, а й чітко пояснити, чим завершилося розслідування конкретного кримінального правопорушення (епізоду), тому наявність лише зміненого повідомлення про підозри не цілком відобразить сутність того, що відбувається [5, с. 43].

Таку думку схвалюють Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. Я. Тацій, О. Г. Шило та інші вчені, які зазначають: якщо особі було повідомлено про підозру в учиненні декількох кримінальних правопорушень, а під час перевірки встановлено, що частину підозри не підтверджено (встановлено відсутність події кримінального правопорушення, відсутність у діянні складу кримінального правопорушення, не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді й вичерпано можливості їх отримання, а також інші підстави, передбачені ч. 1 ст. 284 КПК України), окрім зміни підозри (слідчий або прокурор), прокурор має прийняти також постанову про закриття кримінального провадження в частині підозри відповідно до вимог ст. 284 КПК України, про що він повинен внести відомості до ЄРДР (ч. 3 ст. 283 КПК України) [73, с. 469].

Обґрунтовуючи таку позицію, додатково зауважимо, що процес закриття кримінального провадження щодо підозрюваного або закриття кримінального провадження загалом визначений ст. 284 КПК України. Зокрема, слідчий або прокурор, встановивши під час досудового розслідування наявність підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України,

зобов'язаний прийняти постанову про закриття кримінального провадження. Водночас постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених ч. 1 цієї статті, приймає виключно прокурор [5, с. 44; 75].

Однак застосовувати цей підхід до всіх випадків зміни повідомлення про підозру, на нашу думку, не можна, оскільки кримінальне провадження – це досудове розслідування та судове провадження, процесуальні дії у зв'язку з учиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України) [5, с. 44; 75].

Досудове розслідування – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України). Аналогічні положення закріплено в ст. 214 та 283 КПК України [75].

Водночас досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР, до якого, зокрема, вносять відомості про попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність (ч. 2 та 5 ст. 214 КПК України) [75].

На підставі аналізу цих правових норм вбачається, що закриттю підлягає лише та частина складеного та врученого повідомлення про підозру, підставами для зміни якої стали випадки, передбачені в ч. 1 ст. 284 КПК України [5, с. 44].

Цю позицію проілюструємо на прикладі. Первинне (попереднє) повідомлення про підозру було складене та вручене особі за кримінальним провадженням, у якому було об'єднано три кримінальні провадження за фактами таємного викрадення чужого майна (крадіжка), за ч. 1 ст. 185 КК

України – перше за часом учинення кримінальне правопорушення та за ч. 2 ст. 185 КК України – інші два кримінальні правопорушення, в обох – за кваліфікуючою ознакою повторності [5, с. 44; 71].

Розглянемо два випадки зміни повідомлення про підозру:

1) під час з'ясування даних, що характеризують особу, у частині відомостей про судимість було встановлено, що особа має незняту та непогашену судимість за вчинений злочин, передбачений ст. 186 КК України (грабіж) [71], і лише це стало підставою для зміни повідомлення про підозру, тому складене та вручене повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри за ч. 2 ст. 185 КК України – усі три кримінальні правопорушення за кваліфікувальною ознакою повторності;

2) під час здійснення досудового розслідування, крім встановлення незнятої та непогашеної судимості особи за вчинений злочин, передбачений ст. 186 КК України (грабіж), встановлено відсутність події першого кримінального правопорушення, а також не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді й вичерпано можливості їх отримати за другим кримінальним правопорушенням. Усе це стало підставою для зміни повідомлення про підозру, у зв'язку із чим складене та вручене повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри за ч. 2 ст. 185 КК України – лише третє кримінальне правопорушення за кваліфікуючою ознакою повторності [5, с. 44].

Попри те, що повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри за своєю правовою кваліфікацією не відрізняється – ч. 2 ст. 185 КК України, перший випадок не потребує винесення постанови прокурора про закриття кримінального провадження, а другий випадок, навпаки, потребує винесення постанови прокурора про закриття кримінального провадження (умовно – перше та друге кримінальні правопорушення) [5, с. 44].

Отже, в останньому випадку, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для зміни раніше повідомленої підозри, слідчий та/або прокурор зобов'язаний:

1) прийняти відповідну обґрунтовану та мотивовану постанову, у якій викласти відомості щодо підстав для зміни підозри;

2) прийняти постанову про закриття кримінального провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України, у зв'язку із встановленням відсутності події першого кримінального правопорушення і на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України, у зв'язку з невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді й вичерпаності можливостей їх отримати за другим кримінальним правопорушенням;

3) скласти повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри;

4) здійснити вручення повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України [5, с. 44–45].

Необхідність саме такого процесуального порядку вчинення процесуальних дій засвідчує зіставлення ч. 1 та 4 ст. 284 КПК України з ч. 5 цієї статті, у якій зазначено, що рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування стосовно відповідного кримінального правопорушення [5, с. 45; 75].

На наш погляд, приймаючи процесуальні рішення саме в такому порядку й оформлюючи їх зазначеними вище процесуальними документами, слідчий та/або прокурор забезпечать розумний баланс і дотримання прав, свобод й інтересів усіх учасників кримінального провадження, адже:

- усі учасники кримінального провадження набувають можливості дізнатися про мотиви й обґрунтування прийнятого слідчим та/або прокурором рішення;

- це унеможливлює будь-які зловживання з боку слідчого та/або прокурора, оскільки викладене в процесуальному документі обґрунтування рішення згодом не можна змінити (пояснити інакше) залежно від зовнішніх обставин чи суб'єктивних мотивів особи, яка його прийняла;

- виключає всі спірні й неоднозначні питання щодо чинності раніше повідомленої підозри у кримінальному провадженні;

- забезпечує захист прав підозрюваного шляхом зняття (виключення) необґрунтованої підозри в учиненні раніше інкримінованого кримінального правопорушення;

- не перешкоджає захисту прав потерпілого, оскільки постанова про закриття кримінального провадження може бути ним оскаржена;

- у разі наявності для цього підстав, таке рішення не перешкоджає продовженню досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення [5, с. 45].

На жаль, результати дослідження практики засвідчують, що таке бачення цього процесу не збігається з поглядами слідчих, прокурорів, адже виносити постанову про закриття кримінального провадження стосовно особи, якій було вручене повідомлення про підозру, може мати для них негативні наслідки у вигляді цивільно-правової, дисциплінарної та навіть кримінальної відповідальності [5, с. 45].

Дисциплінарна та кримінальна відповідальність може настати для посадових осіб органів досудового розслідування та прокуратури лише в разі встановлення певних умисних дій під час притягнення до кримінальної відповідальності, за недбалості тощо. Отже, має бути наявна та доведена відповідна форма вини, що не є обов'язковою вимогою у випадку застосування цивільно-правової відповідальності, правові підстави для настання якої передбачені з огляду на зміст ст. 19, 56 Конституції України [69], ч. 2 ст. 130 КПК України [75], ст. 22, 23, 1166, 1167, 1176 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [279] та Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01 грудня 1994 року № 266/94-ВР [124] з подальшими змінами [5, с. 45–46].

Отже, прийняття слідчим, прокурором рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 1-3 ч. 1 ст. 284 КПК України після повідомлення особі про підозру, що буде підтвердженням незаконного

притягнення особи до кримінальної відповідальності, може мати для зазначених посадових осіб негативні наслідки у вигляді цивільної (майнової) відповідальності [5, с. 46].

За таких умов, звісно, прокурор буде намагатися ухилятися від прийняття такого процесуального рішення, як постанова про закриття кримінального провадження, у зазначених вище випадках. Практика засвідчує, що йому простіше прийняти рішення про зміну раніше повідомленої підозри та/або про нову підозру, тим самим «приховати» факт незаконного притягнення особи до кримінальної відповідальності. Нечітке законодавче регулювання таких випадків лише сприяє слідчому, прокурору в приховуванні фактів порушення прав і свобод осіб та встановленні відповідних перепон для відновлення порушених прав, відшкодування завданої незаконними діями майнової та моральної шкоди [5, с. 46].

На нашу думку, саме так і має відбуватися процес зміни повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, однак, щоб примусити слідчого та/або прокурора прийняти мотивовану постанову з чітким і зрозумілим обґрунтуванням підстав для зміни підозри, а також постанову про закриття кримінального провадження за раніше повідомленою підозрою, стороні захисту доведеться докласти чимало зусиль для обґрунтування клопотань і скарг, а потім ще й переконати слідчого суддю у своїй правоті. Навіть за таких умов це в жодному разі не гарантуватиме позитивного результату, оскільки всі окреслені питання не регламентовано в чинному КПК України [5, с. 46].

Отож, цілком логічним, швидким і законним вирішенням цього питання, буде саме внесення відповідних змін до кримінального процесуального законодавства України, в частині процесуального врегулювання обов’язку слідчого, прокурора за наявності відповідних підстав прийняти зазначені вище процесуальні рішення [5, с. 46], що підтримало 77 % голосів респондентів.

Водночас досі залишається відкритим питання щодо правового статусу первинного (попереднього) повідомлення про підозру, яке складене та вручене

раніше: чи втрачає воно свою силу автоматично після вручення зміненого повідомлення про підозру [5, с. 46–47].

Відповідаючи на це питання, слід зазначити, що наявність у кримінальному провадженні одночасно двох або більше чинних повідомлень про підозру, на нашу думку, дезорієнтує підозрюваного, унеможливлює створення чіткої та зрозумілої правової позиції щодо захисту, що порушує конституційні та конвенційні стандарти додержання прав особи на захист, а це згодом може стати підставою для визнання всіх доказів недопустимими через визнання судом істотним порушенням прав людини й основоположних свобод. Крім цього, доволі складно заперечувати той факт, що в разі зміни повідомлення про підозру слідчий та/або прокурор фактично відмовляється від раніше складеної та врученої підозри й подальше досудове розслідування здійснює за зміненою підозрою [5, с. 47].

На думку В. В. Шимановського, винесення постанови, у якій сформульовано нове обвинувачення, лишає процесуальної сили раніше винесену постанову [284, с. 112].

Іншу позицію з цього приводу обстоює Л. М. Карнєєва, стверджуючи, що наявність в одному провадженні кількох різноманітних постанов про притягнення як обвинуваченого може дезорієнтувати й обвинуваченого, і суд [65, с. 61].

Схожу позицію обґрунтовують А. Я. Дубинський і В. А. Сербулов, визначаючи, що наявність у провадженні декількох постанов про притягнення як обвинуваченого однієї особи може дезорієнтувати самого обвинуваченого, а також прокурора й суд [42, с. 45].

Отже, ми поділяємо підхід Л. М. Карнєєвої, яка доводить, що нова постанова про притягнення як обвинувачення має бути узагальненою, її виносять не в доповнення до попередніх постанов про притягнення як обвинуваченого, а замість раніше винесених постанов [62, с. 51].

Аналогічні думки загалом схвалюють С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко, які вважають, що за необхідності змінити або доповнити

повідомлення про підозру слід ураховувати, що нове повідомлення про підозру має бути узагальненим, його складають не в доповнення до попередніх повідомлень, а замість раніше складених повідомлень про підозру [76, с. 588].

На нашу думку, саме такий порядок надає можливість підозрюваному найповніше реалізувати своє право на захист, а також інші процесуальні права. Ознайомившись із таким актом, який містить повідомлення про підозру в повному обсязі, підозрюваний має можливість глибше усвідомити сутність підозри, чого складно було б досягти, якби підозру було викладено в окремих повідомленнях про підозру в межах одного кримінального провадження. У цьому випадку раніше повідомлена підозра, залишаючись у матеріалах кримінального провадження, втрачає свою силу, про що має бути зазначено в зміненому повідомленні про підозру або відповідній постанові, у якій має бути викладено відомості щодо підстав для зміни підозри [5, с. 47].

Особливу увагу слід акцентувати на законності повідомлення про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри з огляду на особу автора первинного повідомлення. Якщо первинне повідомлення зробив слідчий, то нове повідомлення або зміну першого повідомлення може зробити як слідчий, так і прокурор, однак якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право тільки прокурор [73, с. 469].

Також, зазначаємо, що повідомлення про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри має бути обов’язково вручено підозрюваному в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, відомості про що невідкладно вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР (ч. 4 ст. 278 КПК України) [75].

Крім того, Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджене наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 року № 298 передбачає, що до Реєстру вносять відомості про час та дату повідомлення про підозру, *зміну*, скасування повідомлення про підозру, особу, яку повідомлено про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється

особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність (ч. 4 ст. 278, *ст. 279*, ч. 1 ст. 298-4, ч. 2 ст. 307 КПК України) [117].

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що ст. 279 КПК України потребує невідкладного доопрацювання та внесення відповідних змін, що сприятиме виконанню основних завдань та відповідатиме загальним засадам кримінального провадження. З цією метою пропонуємо ст. 279 КПК України викласти в такій редакції:

«Стаття 279. Зміна повідомлення про підозру

1. Якщо під час досудового розслідування виникнуть підстави для зміни повідомлення про підозру, слідчий, прокурор зобов'язаний заново повідомити про підозру в порядку, передбаченому статтями 276–278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, заново повідомити про підозру має право виключно прокурор.

2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор окремо виносить вмотивовану постанову про зміну повідомлення про підозру, яка може бути оскаржена слідчому судді в порядку, передбаченому пунктом 10 частини першої статті 303 цього Кодексу, яка подається разом зі скаргою на повідомлення про підозру.

3. Якщо під час досудового розслідування частина повідомлення про підозру не підтвердилася, у зв'язку з наявністю підстав, передбачених частиною першою статті 284 цього Кодексу, прокурор своєю постановою закриває кримінальне провадження в цій частині повідомлення про підозру в порядку, передбаченому статтями 283 та 284 цього Кодексу.

4. З моменту зміни повідомлення про підозру раніше повідомлена підозра втрачає чинність, про що прокурор вказує в постанові про зміну повідомлення про підозру» [5, с. 48].

Окремо акцентуємо увагу на наявності на практиці непоодиноких випадків того, що обвинувачення в обвинувальному акті відрізняється від підозри у відповідному письмовому повідомленні про підозру. На нашу думку,

це відбувається тому, що законодавець не врахував можливість фактичної зміни підозри (повідомлення особі про підозру) в обвинувальному акті, відповідно до положень ст. 291 КПК України, яка не встановлює жодних обмежень для цього. Очевидно, що обвинувачення не може виходити за межі формулювання підозри в повідомленні про підозру, однак незакріпленість цього положення в КПК України дає змогу окремим слідчим та/або прокурорам активно користуватися цим та апелювати до відсутності прямої заборони таких дій [5, с. 47].

Окреслену проблему доцільно розв'язати шляхом внесення відповідних доповнень до ст. 291 КПК України, а саме пункт 5 частини другої статті 291 КПК України після слова «обвинувачення» доповнити розділовим знаком та словами «, які повинні відповідати змісту письмового повідомлення про підозру». Законодавче вдосконалення проблеми підтримане 73 % опитаних.

Ми вважаємо, що запропоновані зміни та доповнення може бути використано для вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

1.4. Вручення письмового повідомлення про підозру, як складова здійснення повідомлення особі про підозру

Завданнями кримінального провадження, зокрема досудового розслідування як його стадії, є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального

провадження було застосовано належну правову процедуру (ст. 2, п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України) [5, с. 37].

Після прийняття 2012 року нового КПК України, попри численні зміни, внесені в подальшому його практичному застосуванні, останній містить недоліки нормативно-правового регулювання. Значущим питанням є відсутність чіткого розуміння поняття інституту повідомлення про підозру та невід'ємної її складової – вручення письмового повідомлення про підозру, що зумовлює варіативність тлумачення відповідних норм сторонами кримінального провадження та судом, а також неоднозначність їх практичної реалізації [4, с. 33].

Безпосередньо врученню письмового повідомлення про підозру були присвячені дослідження О. З. Гладуна, Д. М. Говорун, В. О. Гринюка, Л. М. Гуртієвої, І. В. Єрьоменко, О. В. Зелінського, С. Г. Кримчука, О. М. Посвистака, І. В. Рогатюка, О. Ю. Татарова, О. І. Тищенко, В. А. Шкелебей, І. А. Щербак та ін. На дисертаційному рівні зазначений інститут досліджували С. Г. Кримчук та О. В. Фараон.

Поряд із цим, на сьогодні актуальною залишається низка проблемних питань, які пов'язані з процесуальною діяльністю слідчого, прокурора під час повідомлення особі про підозру, зокрема за такої складової як вручення письмового повідомлення про підозру, у зв'язку з чим потребують подальшого наукового осмислення.

Новий КПК України суттєво змінив порядок набуття особою статусу підозрюваного, процес повідомлення про підозру, трансформацію підозри в обвинувачення та саморозуміння місця інституту підозри у кримінальному процесі [4, с. 34].

При багатогранному значенні категорії «повідомлення про підозру», які були висвітлені в підрозділі 1.2., більшість науковців розглядають зазначений інститут умовно в двох значеннях. Ю. П. Аленін та І. В. Гловюк дійшли висновку, що повідомлення про підозру слід розглядати як процесуальний акт-документ і процесуальну процедуру [1, с. 162]. У цьому сенсі Т. В. Лукашкіна

виокремлює «повідомлення про підозру в значенні документа» й «повідомлення про підозру як дію» [37]. Аналогічну позицію поділяє також Л. М. Гуртієва, І. А. Щербак та ін. [35, с. 106; 36, с. 188–189; 64; 105; 288, с. 416; 289, с. 103].

Як вже було зазначено, ми також обстоюємо думку щодо подвійного змісту, відповідно до КПК України, категорії «повідомлення про підозру» в учиненні кримінального правопорушення.

Оскільки, під час вирішення завдань дисертації, з урахуванням предмета дослідження, метою дослідження цього підрозділу було обрано обґрунтування пропозицій з удосконалення процедури повідомлення про підозру саме під час вручення письмового повідомлення про підозру, наразі, ми проаналізуємо теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час вручення особі письмового повідомлення про підозру, як складової здійснення повідомлення особі про підозру.

Обґрунтовуючи необхідність дослідження вказаного питання та його зв’язок із предметом дослідження дисертації, звертаємо увагу на постанову Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі № 536/2475/14-к (провадження № 13-34кс19), в якій сформовано правову позицію щодо здійснення повідомлення про підозру судді, якою процесуальну діяльність слідчого, прокурора під час вручення повідомлення про підозру умовно виділено в окремий, самостійний етап, який є складовою всієї процесуальної процедури здійснення повідомлення про підозру особі. За визначенням Великої Палати Верховного Суду це етап доведення інформації до відома адресата, щодо якого прийняте рішення про повідомлення про підозру, шляхом безпосереднього вручення його тексту особі згідно зі ст. 278 КПК України. На цьому етапі відбувається також повідомлення прав підозрюваному, а в разі якщо підозрюваний висловить відповідне прохання, то йому зобов’язані детально роз’яснити кожне із зазначених прав (ч. 3 ст. 276 КПК України) [106].

Отже, без дослідження всіх загальних теоретичних, правових, процесуальних та практичних аспектів процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час вручення повідомлення про підозру особі, як етапу здійснення повідомлення про підозру, неможливо визначити особливості повідомлення про підозру особі певної категорії, зокрема місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України.

Досліджуючи зазначене питання необхідно вказати, що підозрюваний може з'явитися у кримінальному провадженні як до початку досудового розслідування (наприклад, при затриманні особи, підозрюваної у вчиненні злочину, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 208 КПК України)), так і протягом досудового розслідування (наприклад, коли у слідчого, прокурора наявні достатні докази для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України)). В останньому випадку велике значення для дотримання прав і законних інтересів особи у кримінальному провадженні має своєчасність прийняття процесуального рішення про повідомлення про підозру. Тому повідомлення особі про підозру повинно здійснюватися відразу ж після встановлення достатніх доказів, а не відкладатися до моменту закінчення досудового розслідування, коли всі обставини кримінального провадження будуть уже встановлені. Така практика в діяльності слідчих органів призведе до обмеження прав підозрюваного, поверхневій перевірці його показань та пояснень, невчасному вступу до кримінального провадження захисника тощо, що в результаті негативно позначиться на якості досудового розслідування [6, с. 85].

У ст. 1 КПК України визначено, що порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України. Пунктом 14 ч. 1 ст. 3 КПК України

визначено, що притягнення до кримінальної відповідальності – це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [75].

Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [75].

Згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України, повідомлення про підозру обов'язково здійснюють у порядку, передбаченому ст. 278 Кодексу, відповідно до ч. 1 якої, письмове повідомлення про підозру вручає в день його складення слідчий або прокурор, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений Кодексом для вручення повідомлень [75].

Отже, кримінальний процесуальний закон визначає порядок повідомлення особі про підозру, окреслений у главі 22 (ст. 276–279) КПК України, саме шляхом вручення письмового повідомлення про підозру в день його складання слідчим або прокурором [4, с. 35].

Вручення письмового повідомлення про підозру має здійснювати слідчий або прокурор безпосередньо, оскільки ст. 278 КПК України передбачає саме вручення повідомлення про підозру, а не його передачу в будь-який спосіб [10, с. 163].

Крім цього, відповідно до академічного тлумачного словника української мови, *вручення* – дія за значенням *вручити (вручати)*, тобто давати комусь що-небудь особисто, безпосередньо в руки [25; 26, с. 762].

Отже, законодавець не визначив сутність терміна «вручення», проте зазначив про необхідність вручення в день його складання, а в разі неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про

підозру зазначеній у ньому особі слідчий або прокурор мають використовувати інші способи, передбачені КПК, для вручення повідомлень [4, с. 36].

Поняття повідомлення у кримінальному провадженні визначено в ст. 111 КПК України, відповідно до ч. 1 якої, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію [75].

Отже, вручення повідомлення про підозру можна розглядати як процесуальну дію, за допомогою якої особу повідомляють про прийняте щодо неї процесуальне рішення – письмове повідомлення про підозру. При цьому специфікою такої процесуальної дії, як вручення повідомлень, зокрема повідомлення про підозру, є відсутність необхідності додаткової фіксації її результатів у протоколі, оскільки факт отримання повідомлення підтверджують особистим підписом особи безпосередньо в такому повідомленні. Проте зазначене не виключає можливості фіксації вручення письмового повідомлення про підозру за допомогою технічних засобів, відповідно до ст. 107 КПК України [28, с. 61–62].

Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюють у випадках, передбачених цим Кодексом, у порядку, визначеному главою 11 Кодексу, за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи (ч. 3 ст. 111 КПК України). Главою 11 (ст. 133–143 КПК України) визначений порядок виклику слідчим, прокурором, судового виклику та приводу [4, с. 36; 10, с. 163; 12, с. 336; 75].

Відповідно до ст. 133 КПК України слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Слідчий, прокурор під час досудового розслідування мають право викликати

особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою [75].

У ст. 135 КПК України визначено порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надсилання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ч. 1 ст. 135 КПК України).

У разі *тимчасової відсутності особи за місцем проживання* повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи (ч. 2 ст. 135 КПК України).

Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення (ч. 3 ст. 135 КПК України).

Повістка про виклик *неповнолітньої особи*, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику, а *обмежено дієздатної особи* – її піклувальнику (ч. 4 та ч. 5 ст. 135 КПК України).

У ч. 6 ст. 135 КПК України визначено коло суб'єктів, яким надано процесуальне право вручати особі повістку про виклик, до яких належать: *працівник органу зв'язку, працівник правоохоронного органу, слідчий, прокурор,* а також *секретар судового засідання*, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.

Повістка про виклик *особи, яка проживає за кордоном*, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва (ч. 7 ст. 135 КПК України) [75].

Відповідно до ч. 1 ст. 136 КПК України належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим

шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. Винятком із цієї правової норми є положення, передбачені ч. 2 ст. 136 КПК України, згідно з якою, якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти [75].

З огляду на зазначені вище положення ст. 111, 133, 135, 136, 276–279 КПК України, належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом можна вважати лише:

- розпис особи безпосередньо в письмовому повідомлені про підозру в день його складення або під час вручення його в інший день;

- розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру, зокрема на поштовому повідомленні;

- відеозапис вручення особі письмового повідомлення про підозру;

- будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом;

- надсилання письмового повідомлення про підозру на електронну пошту особи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 136 КПК України [4, с. 37].

Дані емпіричного дослідження підтвердили ці твердження 60 % голосів респондентів.

Окреслену думку обстоювали науковці О. Ю. Татаров, О. І. Тищенко, Д. М. Говорун, які зазначали, що на практиці непоодинокими є випадки, у яких повідомлення про підозру надсилали засобами поштового зв’язку, проте воно не було вручене адресату й повернуте відправнику в зв’язку із закінченням строку зберігання на поштовому відділенні або відмовою адресата від його отримання. Слід визначити, чи призводить до набуття особою статусу

підозрюваного лише факт надсилання засобами поштового зв'язку повідомлення про підозру. На підставі результатів системного аналізу положень КПК України дослідники стверджують, що надсилання особі повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку відповідатиме вимогам КПК України та вважатиметься належним способом такого повідомлення лише в разі вручення поштового відправлення особисто (безпосередньо) підозрюваному. Нелогічною видається зміна процесуального статусу особи у кримінальному провадженні, якщо повідомлення про підозру було надіслане їй засобами поштового зв'язку, проте не було вручене адресату з різних причин. Отже, повідомлення про підозру слід вважати здійсненим, а особу – такою, що набула статусу підозрюваного, з моменту вручення поштового відправлення, а не відправлення такого повідомлення слідчим. Факт підтвердження отримання особою повідомлення про підозру або ознайомлення з її змістом іншим шляхом мають підтверджувати засобами, визначеними в ст. 136 КПК України [225, с. 182–183].

Окреслені правові висновки мають практичне застосування й в рішеннях слідчих суддів. В ухвалі слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16 січня 2020 року у справі № 991/87/20 (провадження № 1-кс/991/88/20) зазначено наступне: «…28.09.2017 Генеральна прокуратура України на ім'я ОСОБА_2 за адресою АДРЕСА_1 направила повідомлення про підозру ОСОБА_2 в кримінальному провадженні № 42016000000003490 за ст. 255, 368-2, 369 КК України від 28.09.2017 з правами підозрюваного. Того самого дня 28.09.2017 Генеральна прокуратура України на ім'я ОСОБА_1 за адресою АДРЕСА_2 направила повідомлення про підозру ОСОБА_1 у кримінальному провадженні № 42016000000003490 за ст. 255, 369 КК України від 28.09.2017 з правами підозрюваного. Зазначені поштові відправлення не були вручені під час доставлення та повернуті поштою до Генеральної прокуратури України, що є підтвердженням неотримання ОСОБА_2 та ОСОБА_1 повідомлень про підозру від 28.09.2017. … Отже, слідчий суддя дійшов висновку, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 не було в передбачений нормами ч. 1 ст. 278, ч. 2 ст. 135 КПК

України спосіб повідомлено про підозру, і тому станом на день винесення оскаржуваної постанови слідчого про зупинення досудового розслідування вони не набули статусу підозрюваних у кримінальному провадженні…» [249].

Аналогічні порушення вимог чинного законодавства встановлені ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16 січня 2020 року у справі № 991/88/20 (провадження № 1-кс/991/89/20), ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 30 січня 2020 року у справі № 991/621/20 (провадження № 1-кс/991/634/20), ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 25 лютого 2020 року у справі № 757/59323/19-к (провадження № 1-кс/991/461/20) та ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 18 березня 2020 року у справі № 757/59360/19-к (провадження № 1-кс/991/1372/20) [250; 251; 255; 258].

Окрім цього, доволі поширеною в діяльності слідчих і прокурорів є практика надсилання повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення на підприємство, установу, організацію, де працює зазначена особа, наприклад, факсимільним зв'язком або поштою. З цього моменту вважають, що особа набула статусу підозрюваного. Автори констатують, що ч. 1 ст. 278 КПК України містить посилання на главу 6, яка відсилає до глави 11 та ст. 135 КПК України, в якій зазначено, що виклик може бути здійснено шляхом вручення повістки про виклик, надсилання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику телефоном або телеграмою. Водночас у чинному кримінальному процесуальному законодавстві, крім вимоги безпосереднього вручення повідомлення про підозру, встановлено необхідність роз'яснення процесуальних прав та обов'язків підозрюваного, підтвердження виконання вказаних дій особистим підписом підозрюваного. З огляду на такі вимоги, автори вважають, що наведені способи вручення повідомлення про підозру не тягнуть за собою набуття статусу підозрюваного [231, с. 151].

Професор О. Ю. Татаров зазначає, що актуальним також є питання щодо відповідності вимогам КПК України вручення повідомлення про підозру в

учиненні кримінального правопорушення під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає; житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи; адміністрації за місцем роботи особи. Автор стверджує, що письмове повідомлення про підозру можуть вручити також інші особи, проте надалі факт вручення повідомлення про підозру (відомостей про особу, якій його вручене) має бути зафіксовано під час розслідування (наприклад, під час проведення допиту свідка). Особа ж набуває статусу підозрюваного лише після фактичного вручення їй повідомлення про підозру [226, с. 269].

Окреслену правову позицію обстоюють також суди в процесі здійснення правосуддя. В ухвалі слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22 жовтня 2019 року у справі № 760/25064/19 (провадження № 1-кс/991/1247/19), встановлено: «…З матеріалів клопотання вбачається, що сторона обвинувачення не вручила повідомлення про підозру 06.08.2019 року. В подальшому, детективом було надіслано повідомлення та повістка про виклик за місцем проживання та передано повідомлення під розписку голові квартального комітету № 42, до складу якого входить будинок, де проживає ОСОБА_1. Слідча суддя критично оцінює доводи сторони обвинувачення стосовно вручення повідомлення про підозру. У матеріалах клопотання не міститься жодного підтвердження вручення повідомлення про підозру. У цьому випадку також не застосовуються положення щодо того, що стороною обвинувачення вжито заходів для вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, оскільки це можливо лише якщо місцезнаходження особи не встановлено. … Отже, слідча суддя прийшла до висновку, що ОСОБА_1 не було належно повідомлено про підозру, а тому він не має статусу підозрюваного у цьому провадженні. Відповідно, до нього не може бути застосовано або обрано будь-який запобіжний захід…» [253].

Окремо зазначаємо, що у разі затримання особи в порядку, встановленому ст. 208 КПК України письмове повідомлення про підозру має

бути вручене їй не пізніше 24 годин з моменту її затримання, причому слідчий або прокурор повинні дотримуватися загального правила, згідно з яким письмове повідомлення про підозру вручається особі в день його складення. Вручення повідомлення про підозру здійснюється в порядку, передбаченому в ст. 276–278 КПК України. Якщо затриманому в порядку, закріпленому в ст. 208 КПК України, після закінчення 24 годин з моменту затримання, не вручене письмове повідомлення про підозру, то така особа підлягає негайному звільненню. У такому випадку звільнена особа втрачає процесуальний статус підозрюваного [4, с. 39].

Крім цього, певною новелою чинного КПК України стала норма, визначена ч. 4 ст. 278 цього Кодексу, яка встановила, що дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до ЄРДР [75].

Аналогічні за змістом вимоги закріплено в Положенні про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 року за № 298, відповідно до абз. 11 п. 1 глави 2 розділу І якого визначено, що до Реєстру вносяться відомості про *час та дату повідомлення про підозру*, зміну, скасування повідомлення про підозру, особу, яку повідомлено про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність (*ч. 4 ст. 278*, ст. 279, ч. 1 ст. 298-4, ч. 2 ст. 307 КПК України) [117].

Під терміном «невідкладно» треба розуміти факт вчинення зазначених дій слідчим чи прокурором негайно після вручення ними особі письмового повідомлення про підозру. При цьому слід зауважити, що факт врученням має бути безпосереднім, підтвердженим належними процесуальними доказами, що виключає його передачу в будь-який спосіб. Ми переконані, що обмежений

термін внесення вказаних відомостей про вручення письмового повідомлення про підозру до ЄРДР, сприяє своєчасному та ефективному виконанню обов'язків з боку слідчого, прокурора [4, с. 39].

Окремої уваги заслуговує норма, якою було розширено поняття підозрюваного, яка з часу набуття нею чинності викликає багато запитань, через відсутність чіткого та однозначного її розуміння, що призводить до варіативності тлумачення відповідних норм сторонами кримінального провадження та судом, а також неоднозначності їх практичної реалізації. Оскільки окреслене питання є вкрай суперечливим і спричиняє на практиці проблеми у правозастосуванні, його дослідження винесено в окремий розділ.

Актуальним у правозастосовній діяльності також є питання щодо того, чи набуває статусу підозрюваного особа, якщо їй в порядку, визначеному КПК України, вручене повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, проте первинне повідомлення про підозру в порядку, визначеному КПК України, вручене не було [4, с. 39–40].

Досліджуючи зазначене питання необхідно вказати, що відповідно до ч. 1 ст. 279 КПК України у випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор [75].

Отже, повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри можливе лише стосовно особи, яка в порядку, визначеному КПК України, набула статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

Приписи ч. 1 ст. 42 КПК України не встановлюють, що підозрюваним є особа, якій повідомлено нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри без належного вручення первинного повідомлення про підозру.

У разі якщо первинне повідомлення про підозру та повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри не вручені особі в порядку, передбаченому КПК України, особа не є підозрюваним.

З огляду на висновки, зазначені вище, особа, якій не вручене первинне письмове повідомлення про підозру, навіть за належного вручення письмового повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, не є підозрюваним [4, с. 40], про що також зазначили 52 % опитаних практичних працівників.

Окремо слід акцентувати увагу на специфіці повідомлення про підозру окремій категорії осіб, визначених у главі 37 КПК України (ст. 480–483).

Законодавець у ст. 480 КПК України визначає перелік осіб, щодо яких передбачено особливий порядок кримінального провадження, що є виявом диференціації кримінальної процесуальної форми шляхом встановлення особливого порядку проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій стосовно осіб, які мають особливий публічний правовий статус у суспільстві [4, с. 40; 14, с. 74].

Згідно зі ст. 480 КПК України (з подальшими змінами та доповненнями, в редакції Закону від 02 жовтня 2019 року № 140-IX), особливий порядок кримінального провадження застосовують щодо народного депутата України; судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; кандидата у Президенти України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Голови, іншого члена Рахункової палати; депутата місцевої ради; адвоката; Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України; Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника [75].

У ч. 1 ст. 481 КПК України (з подальшими змінами та доповненнями, в редакції Закону від 02 жовтня 2019 року № 140-IX), встановлено порядок повідомлення про підозру зазначеним вище особам, у якій фактично диференційовано осіб за суб'єктами, що мають здійснити письмове

повідомлення про підозру, якими є Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, керівник обласної прокуратури в межах його повноважень [75].

Додаткові особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу стосовно судді, суддів Вищого антикорупційного суду та народного депутата України визначено в ст. 482–482-2 КПК України. Причому відповідно до абз. 6 і 7 ч. 2 ст. 482-2 КПК України, якою КПК України доповнено на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України» від 18 грудня 2019 року № 388-IX [110], орган або посадові особи, які повідомили народному депутату України про підозру зобов'язані негайно, проте не пізніше ніж за 24 години з моменту вчинення таких дій повідомити про це Голову Верховної Ради України, а в разі повідомлення про підозру Голові Верховної Ради України – Першого заступника Голови Верховної Ради України [75].

Донедавна серед науковців та практиків тривали дискусії щодо порядку здійснення повідомлення про підозру окремій категорії осіб, визначених у главі 37 КПК України. Наукові позиції з цього питання, як і судова практика, не є однозначними.

Деякі вчені термін «здійснення повідомлення про підозру» досліджують крізь призму системного аналізу норм КПК України як сукупність процесуальних дій слідчого та/або прокурора, зміст яких полягає в установленні юридичних і фактичних підстав для повідомлення про підозру (ст. 276 КПК України), складенні письмового процесуального документа (повідомлення про підозру) (ст. 277 КПК України) і його вручені особі (ст. 278 КПК України), а також дій щодо встановлення точного місцеперебування особи й самої особи, якій має бути вручене повідомлення про підозру,

роз’ясненні прав підозрюваному, а на його прохання – детальному роз’ясненні кожного із зазначених прав, що є невід’ємним обов’язковим етапом процедури повідомлення про підозру (ч. 2, 3 ст. 276 КПК України) [64, с. 76–77]. Зазначеної наукової позиції також дотримуються М. А. Погорецький, В. О. Гринюк, О. М. Посвистак та ін. [103; 105]. Отже, виконання комплексу зазначених вище процесуальних дій належить до виключних повноважень прокурорів, передбачених у ч. 1 ст. 481 КПК України.

Інші науковці обстоюють думку, згідно з якою підписання письмового повідомлення про підозру визначеним прокурором і фактичне його вручення іншим прокурором або слідчим на підставі доручення не суперечить вимогам чинного законодавства [4, с. 40–41; 14, с. 74–75].

Своєрідним завершенням наукової дискусії щодо належної реалізації аналізованих норм стала постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 грудня 2019 року у справі № 536/2475/14-к (провадження № 13-34кс19), якою сформована правова позиція щодо здійснення повідомлення про підозру судді. Спеціальний порядок здійснення кримінального провадження щодо судді є однією з гарантій захисту суддів від протиправного впливу та втручання будь-яких суб’єктів у їхню професійну діяльність зі здійснення правосуддя в державі. Ця гарантія має на меті також захищати суддів від дій, спрямованих на безпідставну дискредитацію судової влади в суспільстві загалом. Велика Палата Верховного Суду вважає, що вручення процесуального документа (повідомлення про підозру), а також повідомлення й роз’яснення (за необхідності) прав підозрюваному є кінцевим етапом, яким завершується процедура здійснення повідомлення про підозру судді. Однак власне вручення тексту повідомлення про підозру судді іншим суб’єктом за умови, що його було прийнято, перевірено, складено та підписано уповноваженим на це ст. 481 КПК України суб’єктом, не порушує гарантії суддівської незалежності. Подальше вручення такого документа не дає підстав вважати, що суб’єкт його вручення впливає на реалізацію цієї гарантії. Факт особистої передачі повідомлення про підозру не забезпечує додаткового захисту ні судді, ні

іншим особам, щодо яких визначено спеціальний порядок здійснення повідомлення про підозру. Отже, Велика Палата Верховного Суду вважає, що вручення повідомлення про підозру судді іншою уповноваженою особою за умови, що рішення було прийняте та підписане визначеним на це ст. 481 КПК України суб'єктом, не порушує гарантії суддівської незалежності. Уповноваження іншої особи на вручення повідомлення про підозру судді, рішення про здійснення якого прийнято належним суб'єктом, на завершальному етапі здійснення такого повідомлення не призводить до порушення цієї гарантії, передбаченої в ст. 481 КПК України та ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Водночас Велика Палата Верховного Суду зауважує, що відповідне доручення Генеральний прокурор або його заступник могли надати лише тій уповноваженій особі, яка здійснювала досудове розслідування або входила до групи, призначеної для здійснення цього кримінального провадження, відповідно до ст. 37 КПК України [106].

Окрім цього, 17 жовтня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства» від 04 жовтня 2019 року № 187-IX [111], який ст. 481 КПК України доповнив ч. 2 такого змісту: «Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним ч. 1 цієї статті, у порядку, передбаченому ч. 1 і 2 ст. 278 цього Кодексу [75].

Надзвичайно важливими є такі зміни до законодавства, оскільки невизначеність цього питання мала суттєві негативні наслідки. Вважаємо, що, наприклад, Генеральний прокурор не повинен їхати до адвоката, судді, депутата тощо й особисто вручати письмове повідомлення про підозру. Суть цих гарантій полягає в тому, що повідомлення особі про підозру, щодо якої здійснюють особливий порядок кримінального провадження у вигляді

письмового процесуального документа, акта (рішення), має приймати й підписувати прокурор, який обіймає посаду не нижче, ніж визначено у ч. 1 ст. 481 КПК України [4, с. 41; 14, с. 75]. Цю думку також поділяють 60 % респондентів.

Окремого дослідження потребує питання визначення суб'єктивного складу осіб, які мають право складати і вручати особі в передбачений законом спосіб письмове повідомлення про підозру.

Відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК України, такими особами є слідчий або прокурор, що кореспондується з відповідними положеннями ст. 36, 40 КПК України. Згідно з п. 11 ч. 2 ст. 36 КПК України, повідомлення особі про підозру належить до компетенції прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. А згідно з положенням п. 6 ч. 2 ст. 40 КПК України, слідчий уповноважений повідомляти особі про підозру, проте за погодженням із прокурором [4, с. 41; 75].

Особі, яка не входить до окремої категорії, вручення повідомлення про підозру може здійснювати інший прокурор або слідчий, якому доручено здійснити таку процесуальну дію, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України [289, с. 103].

До окремої категорії суб'єктів, які мають право складати і вручати особі письмове повідомлення про підозру, входять прокурори, визначені в ст. 481 КПК України, якими є: Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, керівник обласної прокуратури в межах його повноважень [75].

Отже, Закон чітко не передбачає вручення письмового повідомлення про підозру виключно тим, хто його склав. Однак, безперечно, вручати письмове повідомлення про підозру має лише уповноважений процесуальним законом або оформлений у процесуальний спосіб дорученням суб'єкт [4, с. 42].

Повідомлення про підозру, згідно з процедурою, послідовність якої закріплена в процесуальному законі, є гарантією забезпечення права особи бути негайно й детально поінформованою зрозумілою для неї мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти неї, як елемента верховенства права. Причому саме вручення письмового повідомлення про підозру, як складової здійснення повідомлення особі про підозру має на меті забезпечити його виконання [4, с. 42].

Зокрема, О. В. Фараон обстоює думку, згідно з якою вручення повідомлення про підозру має такі етапи: 1) підготовчий: 1.1) встановлення місцеперебування особи, якій має бути вручене повідомлення про підозру, та її виклик до слідчого, прокурора; 1.2) повідомлення про місце, дату і час вручення повідомлення про підозру інших учасників кримінального провадження, зокрема захисника у випадках, передбачених законом; перекладача, якщо особа не володіє мовою, якою проводиться кримінальне провадження; законного представника в разі вручення письмового повідомлення про підозру неповнолітньому після досягнення ним віку кримінальної відповідальності; 2) основний: 2.1) усне оголошення особі повідомлення про підозру в учиненні конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення сутності підозри; 2.2) повідомлення особі про її процесуальні права й обов'язки, передбачені ст. 42 КПК України, роз'яснення їхньої сутності; 3) прикінцевий: 3.1) фіксація в письмовому повідомленні про підозру підпису слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, відомостей про місце, дату, час його вручення, підпису особи, яка отримує повідомлення; 3.2) фактична передача пам'ятки про права та обов'язки; 3.3) фактична передача письмового повідомлення про підозру особі [276, с. 156].

На нашу думку, процес притягнення особи до кримінальної відповідальності на практиці обов'язково містить такий захід, як посвідчення особи, якій має бути вручене письмове повідомлення про підозру шляхом перевірки документів (паспорта, посвідчення тощо). Лише після виконання цієї дії слідчий або прокурор має право перейти до наступних дій. Так, лише

попередньо впевнившись в особі, слідчий, прокурор може оголосити особі письмове повідомлення про підозру та роз'яснити її суть [4, с. 42].

Аналізуючи роз'яснення суті повідомленої підозри, слідчий, прокурор мають у доступній для підозрюваного формі та зрозумілою для нього мовою висвітлити юридичну та іншу спеціальну термінологію, застосовану в тексті, ознайомити його з диспозицією відповідної статті КК України [273, с. 116] або закону про кримінальну відповідальність, а також відповісти на інші питання, які можуть виникнути в особи.

Після роз'яснення суті письмового повідомлення про підозру слідчий або прокурор мають вручити підозрюваному пам'ятку про його процесуальні права та обов'язки, одночасно роз'яснивши їх. Отримання пам'ятки слід засвідчувати відповідною розпискою [4, с. 42].

Наступним, завершальним етапом порядку повідомлення особи про підозру, є такий захід, як безпосереднє вручення (передання з рук у руки) слідчим, прокурором письмового повідомлення про підозру особі, яку підозрюють. На підтвердження цього в письмове повідомлення про підозру вносять підписи слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, місце, дата, час його вручення та підпис особи, яка отримує письмове повідомлення про підозру [4, с. 42].

Зазначення цих даних у письмовому повідомленні про підозру є надто важливим, оскільки так підтверджується не тільки власне факт процедури повідомлення про підозру, а й факт роз'яснення суті підозри та факт вручення письмового повідомлення про підозру [4, с. 42].

На нашу думку, цілком правильною є позиція О. В. Фараон і В. А. Шкелебей, які стверджують, що забезпечення права на захист під час повідомлення особи про підозру має враховувати: 1) належне забезпечення права підозрюваного мати захисника або відмовитись від нього у формі, встановленій кримінальним процесуальним законом; 2) можливість залучення захисника до проведення окремої процесуальної дії (повідомлення особі про підозру); 3) обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні у

випадках, визначених КПК України, незалежно від волі підозрюваного; 4) добросовісність виконання захисником своїх професійних обов'язків; 5) створення стороною обвинувачення умов для реалізації підозрюваним права на самозахист поряд із професійним захистом зі сторони адвоката; 6) недопущення обмеження права на захист [275, с. 14–15; 285, с. 112].

З огляду на окреслене вище, «вручення повідомлення про підозру» охоплює низку процесуальних дій, які поступово мають бути виконані слідчим або прокурором, зокрема:

1) виконання слідчих (розшукових) дій та будь-яких інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження особи, якій має бути вручене письмове повідомлення про підозру;

2) виклик особи до слідчого, прокурора, відповідно до вимог ст. 133, 135–143 КПК України, для виконання такої процесуальної дії, як вручення письмового повідомлення про підозру;

3) повідомлення про місце, дату і час вручення письмового повідомлення про підозру інших учасників кримінального провадження, зокрема захисника у випадках, передбачених законом; перекладача, якщо особа не володіє мовою, якою проводять кримінальне провадження; законного представника, у разі вручення письмового повідомлення про підозру неповнолітньому після досягнення ним віку кримінальної відповідальності;

4) установлення (посвідчення) особи, якій має бути вручене письмове повідомлення про підозру шляхом перевірки документів (паспорта, посвідчення тощо);

5) усне оголошення особі повідомлення про підозру в учиненні конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення суті підозри, відібрання в особи розписки про виконання зазначених процесуальних дій слідчим або прокурором;

6) повідомлення особі про її процесуальні права та обов'язки в статусі підозрюваного, передбачені ст. 42 КПК України, роз'яснення прав по суті (зокрема, на прохання підозрюваного – ст. 276 КПК України), вручення

пам’ятки (ч. 8 ст. 42 КПК України), відібрання в особи відповідної розписки, а також надання можливостей щодо їх реалізації;

7) фактичне, безпосереднє вручення особі (передання з рук у руки) слідчим, прокурором письмового повідомлення про підозру;

8) фіксація в письмовому повідомленні про підозру підпису слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, відомостей про місце, дату, час його вручення, підпису особи, яка отримує письмове повідомлення про підозру;

9) невідкладне внесення слідчим, прокурором до ЄРДР відповідних відомостей про виконану процесуальну дію – вручення письмового повідомлення про підозру.

Водночас, як вже було зазначено вище, існує категорія осіб, щодо яких процесуальна форма повідомлення їм про підозру має певну специфіку, тобто запроваджуються додаткові, порівняно з главою 22 КПК України, гарантії, які надає держава [4, с. 42–43].

Отже, проведений аналіз процедури вручення письмового повідомлення про підозру, як складової здійснення повідомлення особі про підозру дає змогу визнати, що відсутність однозначного та однакового розуміння учасниками кримінального провадження процесуальних процедур призводить до порушення принципу верховенства права, а також зумовлює потребу подальшого нормотворчого процесу в цій галузі права [4, с. 43].

Висновки до розділу 1

1. Звертається увага, що законодавець у КПК України одночасно використовує різні терміни, а саме «повідомлення про підозру», «складення письмового повідомлення про підозру», «вручення письмового повідомлення про підозру» та «здійснення повідомлення про підозру», що призводить до неоднозначного їх тлумачення науковцями, сторонами кримінального провадження й судом під час правозастосовної діяльності. Подальші зміни,

яких зазнав цей інститут, не усунули окреслених протиріч, тому досі він є предметом дослідження науковців.

2. Упродовж дослідження питань, пов'язаних із процесуальною діяльністю слідчого, прокурора під час складання, зміни та вручення письмового повідомлення про підозру визначено, що її практичний аспект реалізації містить чимало проблемних питань, які виникають тому, що законодавець не цілком дотримався принципу правової (юридичної) визначеності в частині такої загальноправової категорії, як «якість і точність закону». Вказане має надважливе значення у формуванні та функціонуванні системи права демократичної держави. Європейський суд у своїх рішеннях неодноразово доходив висновку, що принцип правової визначеності є одним із фундаментальних аспектів верховенства права. За таких обставин практичне застосування норм є неодноманітним, часто хибним із позицій дотримання засад кримінального провадження.

3. Запропоновано внести зміни до ст. 110 КПК України, у якій «повідомлення про підозру» включити до переліку процесуальних рішень.

4. Обґрунтовано необхідність внесення змін до ст. 276 КПК України, у назві й тексті якої слово «випадки» в усіх відмінках замінити словом «підстави» у відповідних відмінках, з перенесенням п. 3 ч. 1 ст. 276 до ч. 1 ст. 276, з одночасним виключенням п. 1–3 ч. 1 ст. 276 КПК України.

5. Доведено, що «обґрунтована підозра» як стандарт доказування у кримінальному провадженні є багаторівневою категорією, яка залежно від правового характеру рішення, що необхідно прийняти під час кримінального провадження, не завжди формується в умовах змагальності, однак завжди наділена динамічним характером, її не можна розглядати лише як загальну вимогу, після досягнення чи виконання якої втрачається її первинне значення.

6. Під час аналізу ч. 5 ст. 36 КПК України обґрунтовано, що законодавець надає чітко визначеним прокурорам право доручити здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування лише в разі *неефективного* досудового розслідування. Тому проведення подальшого

досудового розслідування органом, якому без додержання вимог ч. 5 ст. 36 КПК України, в частині обов'язкового встановлення попередньої неефективності досудового розслідування, доручено його здійснення, не буде вважатися встановленим відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства України.

7. Сформульовано власне теоретичне комплексне визначення терміна повідомлення про підозру – це результат розумової (інтелектуальної) діяльності слідчого та/або прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що відображається у процесуальному документі, акті (рішенні), який складається в письмовій формі уповноваженими суб'єктами відповідно до вимог кримінального процесуального закону України, зокрема щодо чітко визначеної та розмежованої компетенції, і вручається особі, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного.

8. Вбачається, що законодавець не лише не визначає терміни «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра», а й навіть не пропонує хоча б орієнтовного переліку випадків (підстав) їх застосування, обмежившись лише формулюванням «у випадку виникнення підстав».

9. З огляду на можливі форми зміни повідомлення про підозру, запропоновано власний умовний поділ їх на три групи за критерієм зміни кваліфікації діяння: 1) унаслідок якої кваліфікація діяння залишається незмінною, а зміни повідомлення про підозру спрямовано лише на належне формулювання обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (час, місце, спосіб, форма вини, мотив, мета й інші обставини вчинення кримінального правопорушення тощо); 2) унаслідок якої відбувається зміна кваліфікації діяння в межах тієї самої статті КК України (з однієї частини статті на іншу, у напрямі як зменшення, так і збільшення); 3) унаслідок якої відбувається кардинальна зміна кваліфікації діяння та особі вже

повідомляють про підозру в учиненні іншого кримінального правопорушення, передбаченого іншою статтею КК України.

10. Обґрунтовано, що в разі, коли слідчий, прокурор під час досудового розслідування доходить висновку про необхідність застосування ст. 279 КПК України, таке процесуальне рішення має бути прийнято у відповідній процесуальній формі – мотивованій постанові, яка повинна містити відомості про зміст обставин, які є підставами для прийняття постанови, мотиви прийняття постанови, їх обґрунтування та посилання на положення цього Кодексу. Вказана постанова має стати складовою процесу зміни підозри, що відповідатиме таким загальним засадам кримінального провадження, як верховенство права, законність, забезпечення права на захист і права на оскарження процесуальних рішень.

11. Доведено, що в разі непідтвердження частини підозри на стадії досудового розслідування, у зв’язку з наявністю підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України, прокурор зобов’язаний прийняти постанову про закриття кримінального провадження в цій частині повідомлення про підозру в порядку, передбаченому ст. 283 та 284 КПК України.

12. Звертається увага, що положення ст. 279 КПК України не можуть залишатися у чинному вигляді, оскільки розмежування законодавцем термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» є недоцільним навіть з огляду на сутність цих понять, адже змінена підозра вже є новою підозрою. Розмежування цих визначень не зумовлює жодних процесуальних наслідків, а лише ускладнює процес реалізації цих положень у практичній діяльності, в зв’язку із чим запропоновано викласти ст. 279 КПК України в іншій редакції.

13. Із метою виключення випадків невідповідності обвинувачення в обвинувальному акті відповідному письмовому повідомленні про підозру, запропоновано внести доповнення до ст. 291 КПК України.

14. Звертається увага, що «вручення повідомлення про підозру» передбачає низку процесуальних дій, що послідовно мають бути виконані слідчим або прокурором. За результатами дослідження розроблено власну

класифікацію визначених дій, які складаються з дев’яти етапів. Причому існує категорія осіб, щодо яких процесуальна форма їх повідомлення про підозру має певну специфіку, тобто запроваджуються додаткові, порівняно з главою 22 КПК України, гарантії, які надає держава.

15. Визначено, що належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом можна вважати лише: 1) розпис особи безпосередньо в письмовому повідомлені про підозру в день його складення або під час вручення його в інший день; 2) розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру, зокрема на поштовому повідомленні; 3) відеозапис вручення особі письмового повідомлення про підозру; 4) будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом; 5) надсилання письмового повідомлення про підозру на електронну пошту особи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 136 КПК України.

16. Обґрунтовано, що законом чітко не передбачене вручення письмового повідомлення про підозру виключно тим, хто його склав. Однак вручати письмове повідомлення про підозру має лише вповноважений процесуальним законом або оформленим у процесуальний спосіб дорученням суб’єкт.

17. Визначено, що невручення особі (зокрема, особі окремої категорії) письмового повідомлення про підозру в установлений законом строк і спосіб нівелює процесуальне значення повідомлення про підозру як процесуального акта (рішення), оскільки такий процесуальний документ не здатний спричинити юридичних наслідків для учасників кримінального провадження. З огляду на зазначене, матеріальною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення нею кримінального правопорушення, а процесуальною – тільки вручення цій особі письмового повідомлення про підозру.

18. Встановлено, що особа, якій не вручене первинне письмове повідомлення про підозру, навіть за належного вручення письмового повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, не є підозрюваним.

РОЗДІЛ 2
НАБУТТЯ СТАТУСУ ПІДОЗРЮВАНОГО ОСОБОЮ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ НЕ ВСТАНОВЛЕНО

2.1. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено: процесуальний, практичний аспект та міжнародно-правові гарантії

Окремого дослідження потребує процесуальна норма, якою розширено поняття підозрюваного, яка з часу набуття нею чинності викликає багато запитань, через відсутність чіткого та однозначного її розуміння, що призводить до варіативності тлумачення відповідних норм сторонами кримінального провадження та судом, а також неоднозначності їх практичної реалізації. Окрім суто практичної цінності, обраний напрям дослідження становить значний науково-теоретичний інтерес.

Річ у тому, що особливої актуальності вказане питання набуло після внесення у 2014 році законодавчих змін в частині набуття статусу підозрюваного особою, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [6, с. 83].

Здійснивши аналіз наукових джерел та практики правозастосування інституту повідомлення про підозру встановлено, що саме ця процесуально-правова норма викликає найбільш запеклих дискусій серед науковців та створює чималу кількість практичних проблем під час її застосуванні. Окремі аспекти застосування цієї норми ставали предметом досліджень Ю. П. Аленіна, О. Д. Білоуса, І. В. Гловюк, Н. А. Лугіної, І. В. Рогатюка, О. Ю. Татарова, Р. Р. Трагнюка, В. В. Тупчія, В. Г. Хахановського, та ін. На дисертаційному рівні зазначену норму досліджувала О. В. Фараон.

Оскільки метою цього дослідження є обґрунтування пропозицій з удосконалення процедури повідомлення про підозру саме під час вручення письмового повідомлення про підозру, як складової здійснення повідомлення особі про підозру, а також окреслення актуальних теоретичних та практичних проблем під час застосування такої новели законодавства, як набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено, ми проаналізуємо відповідність чинного законодавства положенням міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [6, с. 85].

Відповідно до ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [75].

Згідно з ч. 1 ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, відповідно до частини першої якої, письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [75].

Отже, кримінальний процесуальний закон визначає порядок повідомлення особі про підозру, який визначений в окремій главі 22 (ст. 276–279) КПК України, саме шляхом вручення письмового повідомлення про підозру в день його складання слідчим або прокурором. Вручення письмового повідомлення про підозру повинно здійснюватися слідчим або прокурором безпосередньо, оскільки ст. 278 КПК України передбачає саме вручення повідомлення про підозру, а не його передачу в будь-який спосіб [6, с. 86].

Відтак, законодавець не надав роз'яснення значення терміна «вручення», проте зазначив про необхідність вручення у день його складання, а в разі неможливості безпосереднього вручення письмового повідомлення про підозру зазначеній у ньому особі слідчий або прокурор повинні використовувати інші способи, передбачені КПК, для вручення повідомлень [6, с. 86; 11, с. 266].

Предметом цього дослідження виступає норма, якою було розширено поняття підозрюваного. Йдеться про Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII [112], яким до КПК України внесені певні зміни, зокрема, введено форму здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia), на реалізацію якої розширено поняття підозрюваного, яким є також «…особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень» [3, с. 99].

Отже вбачається, що в розумінні цієї правової норми підозрюваним є:

а) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру;

б) письмове повідомлення про підозру особі не вручене внаслідок невстановлення місцезнаходження особи;

в) вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [6, с. 86].

Аналізуючи вказану процесуальну норму слід зазначити таке.

По-перше, законодавець в інших статтях КПК України не застосовує термін «особа, щодо якої складено повідомлення про підозру». Приписи КПК України, а саме: ст. 3, яка визначає основні терміни КПК України, ст. 42, яка визначає поняття підозрюваного, та ст. 276–279, що визначають порядок

вручення письмового повідомлення про підозру, не містять поняття терміна «особа, щодо якої складено повідомлення про підозру».

Відтак, законодавцем було визначено новий термін, зміст якого не був розкритий, однак при буквальному тлумаченні цього терміна його зміст не суперечить іншим положенням КПК України [6, с. 86].

По-друге, проведений вище аналіз ст. 42, 276, 278 КПК України дозволяє стверджувати, що складене письмове повідомлення про підозру, в разі неможливості його вручення відповідній особі в день його складення – вручається у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. З урахуванням положень ст. 42 КПК України, передбачений лише один випадок неможливості такого вручення – невручення особі повідомлення про підозру внаслідок *невстановлення місцезнаходження особи* [3, с. 99; 11, с. 266]. Відповідну думку також висловили 62 % опитаних правників.

Відтак, факт невстановлення місцезнаходження особи повинен бути доведений належними, достовірними та допустимими доказами, які слідчий, прокурор повинен зібрати під час здійснення досудового розслідування по конкретному кримінальному провадженню, а саме виконати всі необхідні та можливі слідчі (розшукові) дії та інші процесуальні дії, спрямовані на встановлення місцезнаходження особи [3, с. 99–100], які умовно можливо поділити на дві групи.

Перша група повинна бути пов’язана із допитом родичів, сусідів, знайомих, співробітників, стосовно можливого місцезнаходження особи, та у процесі допитів встановити найбільш широке коло знайомих, які, можливо, мають інформацію про місцезнаходження особи, яких також повинно бути допитано в якості свідків [6, с. 86].

Друга група дій повинна бути пов’язана із запитами, наприклад: а) до медичних закладів, з метою встановлення можливого факту перебування особи на лікуванні; б) в морги та органи РАЦСу, з метою встановлення можливого факту смерті та зміни прізвища тощо; в) інформаційні центри, з метою встановлення можливого факту притягнення підозрюваного до

кримінальної відповідальності, застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження тощо; г) в прикордонні, митні та інші органи, з метою встановлення можливого факту перетину кордону тощо [3, с. 100].

Зазначений перелік слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій не є вичерпним, однак, з урахуванням відомостей та обставин, встановлених під час здійснення досудового розслідування по конкретному кримінальному провадженню, слідчий, прокурор зобов'язаний виконати всі необхідні та можливі дії, спрямовані на встановлення місцезнаходження особи [6, с. 86–87]. З урахуванням встановлених відомостей та обставин, слідчий, прокурор має визначити, який саме порядок повідомлення про підозру повинен бути застосований: «загальний» чи «особливий» [3, с. 100].

Необхідно зазначити, що підставою застосування «особливого» порядку вручення повідомлення про підозру варто розглядати факт тимчасової відсутності особи за місцем проживання не сам по собі, а в сукупності з фактом невстановлення місцезнаходження особи (слідчим, прокурором вживались всі необхідні та можливі заходи, в тому числі сукупність слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій для встановлення місцезнаходження особи, але їх реалізація не дозволила встановити її місцезнаходження). Наявність цих двох фактів свідчитиме про наявність «випадку неможливості вручення повідомлення», про який йдеться у ст. 278 КПК України. Лише після встановлення фактів тимчасової відсутності та невстановлення місцезнаходження особи у слідчого, прокурора виникає право застосовувати «особливий» порядок вручення повідомлення про підозру [3, с. 100–101].

Причому інтерпретація зазначених фактів має відповідати раціональному підходові щодо змісту встановлених обставин. Так, не можна розглядати як підставу для застосування «особливого» порядку вручення повідомлення про підозру факт відсутності особи за місцем проживання у зв'язку з тим, що вона, перебуваючи у відпустці, виїхала на декілька днів в інший населений пункт або за кордон і до того ж не повідомила слідчого,

прокурора про день свого повернення додому, оскільки не мала процесуального обов'язку [3, с. 101].

Окрім того, застосування порядку, передбаченого для вручення повідомлень (глави – 6, 11 КПК України), кожного разу, коли особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, виявиться тимчасово відсутньою за місцем проживання або тимчасового перебування (наприклад, піде на годину до магазину) чи роботи (буде відсутньою на роботі в період обідньої перерви тощо), нівелює суть інституту повідомлення про підозру. Під час застосування слідчим, прокурором такого широкого витлумачення, матиме наслідком визнання таких дій слідчого, прокурора зловживанням правом «неособистого» порядку повідомлення про підозру.

Відтак, у ч. 1 ст. 278 КПК України словосполучення «у випадку неможливості такого вручення» стосуються не слів «в день його складення», а підкреслює відсутність у слідчого або прокурора можливості особистої (безпосередньої) передачі певній особі повідомлення про підозру. Розуміння цього нормативного положення в інший спосіб, спотворюватиме значущість інституту повідомлення про підозру та сприятиме спрощеному підходові на практиці до реалізації необхідної сукупності процесуальних дій, з якою законодавець пов'язує «здійснення повідомлення про підозру». Зокрема, прокурор може умисно складати повідомлення наприкінці дня, щоб не залишилося часу на вручення «в день його складення». Йдеться про формальну можливість для слідчого, прокурора у кожному кримінальному провадженні штучно створювати підстави для застосування «особливого», а по суті – спрощеного, порядку вручення повідомлення про підозру, з метою уникнути безпосереднього контакту з особою, щодо якої воно складене.

На підставі викладеного вище, вважаємо, що порядок і момент вручення повідомлення про підозру особі врегульовані у КПК України неоднозначно, бо значною мірою залежать від розсуду слідчого, прокурора [3, с. 101].

Разом із тим, ч. 6 ст. 9 КПК України встановлено, що у випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють

питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України [75].

У разі вирішення питання щодо повідомлення про підозру особі, тимчасово відсутній за місцем проживання та/або перебування чи роботи, слідчий, прокурор повинен керуватися засадами верховенства права (п. 1 ч. 1 ст. 7, ст. 8 КПК України), невід'ємною складовою частиною якого є принцип правової визначеності (чітке визначення моменту повідомлення про підозру) та забезпечення права на захист (п. 13 ч. 1 ст. 7, ст. 20 КПК України) (констатація конкретного моменту виникнення права на захист, роз'яснення прав підозрюваному) [29].

Дотримання зазначених засад є неможливим у разі здійснення слідчим, прокурором повідомлення про підозру в «особливому» порядку, тобто поштою, через дорослого члена сім'ї особи чи іншу особу, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційну організацію за місцем проживання особи або адміністрацію за місцем її роботи [29].

У випадку, коли особа не просто тимчасово відсутня за місцем проживання та/або перебування чи роботи, а й невідомо де знаходиться і коли з'явиться, перевагу над приватними інтересами, забезпечуваними засадами верховенства права та права на захист, мають публічні інтереси, що полягають у невідворотності кримінальної відповідальності. У такій ситуації застосування «особливого» порядку повідомлення про підозру буде виправданим і доцільним [29].

Відтак, будь-яка неможливість вручення особі письмового повідомлення про підозру, окрім невстановлення місцезнаходження особи, виключає застосування цієї правової норми [11, с. 266]. До того ж, якщо слідчим, прокурором встановлено відомості про місцезнаходження особи, тобто наявні відомості про місце роботи, місце проживання або тимчасового перебування особи тощо, то до такої особи, з огляду на зміст ч. 1 ст. 42 КПК України, не можуть вживатися заходи для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [3, с. 99]. До такої особи підлягає

застосуванню «загальний» порядок – особистого (безпосереднього) вручення їй письмового повідомлення про підозру [3, с. 101]. Вказану думку поділяють 40 % практичних працівників.

По-третє, слідчим, прокурором повинно бути вжито заходів для вручення письмового повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Вказана норма фактично зазначає про відсутність необхідності вручення письмового повідомлення про підозру в порядку ст. 276–278 КПК України, що фактично нівелює порядок вручення письмового повідомлення про підозру [6, с. 87; 11, с. 266].

Враховуючи те, що набуття особою процесуального статусу «підозрюваного» має наслідком виникнення негативних змін для такої особи, її майна, а відтак порядок «вручення» повідомлення про підозру має бути спрямований на забезпечення прав такої особи відповідно до гарантій, передбачених міжнародними договорами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України [6, с. 87]. З цього приводу зазначаємо таке.

Статтею 1 КПК України визначено, що порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України. Пунктом 14 ч. 1 ст. 3 КПК України визначено, що притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення [75].

Статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV встановлено, що суди застосовують під час розгляду справ Конвенцію (995_004) та практику Суду як джерело права [109]. Тобто судді

зобов'язані застосовувати означену Конвенцію та рішення Європейського суду як джерело права на всіх етапах провадження нарівні з Законами України.

Відповідне закріплення щодо обов'язкового застосування практики Європейського суду визначено у ч. 2 ст. 8 та ч. 5 ст. 9 КПК України, згідно з якими принцип верховенства права у кримінальному провадженні та Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ [11, с. 266; 75].

Відповідно до ст. 6 § 3 «а» Європейської Конвенції, що ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР [130], встановлено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення, висунутого проти нього [66].

У рішенні у справі «Імбріошіа проти Швейцарії» від 24 листопада 1993 року, § 36 [171] Європейський суд вказав, що положення ст. 6 Конвенції застосовуються й до стадії досудового слідства, оскільки Суд розглядає кримінальне провадження в цілому. Аналогічні за змістом висновки Судом викладені в рішенні у справі «Tejedor Garcia v. Spain» від 16 грудня 1997 року, § 27 [205]. Відтак, у розумінні практики ЄСПЛ повідомлення особі про підозру є частиною поняття кримінального обвинувачення.

Наведені положення Конвенції, в поєднанні з практикою її застосування, вказують на необхідність звернути особливу увагу на факт повідомлення обвинуваченого про «пред'явлене йому обвинувачення» [6, с. 87].

Практика ЄСПЛ виходить з того, що обсяг гарантованих ст. 6 § 3 «а» Європейської Конвенції прав, зокрема, повинен бути оцінений у світлі більш загального права на справедливий розгляд справи, гарантоване ст. 6 § 1 Конвенції. У кримінальних питаннях надання повної, детальної інформації про звинувачення, висунуті проти обвинуваченого, і, отже, правова характеристика того, що суд може вирішити з цього питання, є обов'язковою

попередньою умовою забезпечення справедливості судових розглядів (рішення у справі «Пелісьє і Сассі проти Франції» від 25 березня 1999 року, § 52 [193]; рішення у справі «Сейдовіч проти Італії» від 01 березня 2006 року, § 90) [200].

Стаття 6 § 3 «а» Європейської Конвенції надає обвинуваченому право бути поінформованим не тільки про «підстави» звинувачення, іншими словами, про дії, імовірно їм скоєних, на яких засновано обвинувачення, але також про «характер» звинувачення або про правову характеристику таких дій (рішення у справі «Маттоціа проти Італії» від 25 липня 2000 року, § 59 [184]; рішення у справі «Пенев проти Болгарії», остаточне від 07 квітня 2010 року, §§ 33 і 42 [194]).

Зобов'язання щодо інформування обвинуваченого лежить виключно на стороні обвинувачення і не може бути виконано за допомогою пасивного надання інформації без звернення на неї уваги сторони захисту (рішення у справі «Маттоціа проти Італії» від 25 липня 2000 року, § 65 [184].

Стаття 6 § 3 «а» Європейської Конвенції також вимагає звернути особливу увагу на доведення інформації до відома підсудного «обвинувачення». Особливості правопорушення грають важливу роль у кримінальному процесі, оскільки з моменту їх пред'явлення підозрюваному офіційно пред'являється письмове повідомлення про фактичні і правові підстави звинувачень проти нього (рішення у справі «Камасінскі проти Австрії» від 19 грудня 1989 року, § 79 [175]; рішення у справі «Пелісьє і Сассі проти Франції» від 25 березня 1999 року, § 51 [193]).

Обвинувачений повинен дійсно отримати інформацію; правової презумпції отримання недостатньо (С. проти Італії (реш.) (C. v. Italy (dec.))). Неясна і неофіційна інформація не є достатньою (рішення у справі «Т. проти Італії», § 28; рішення у справі «Шомоді проти Італії» від 18 травня 2004 року, остаточне від 10 листопада 2004 року, § 75) [201].

У § 99 рішення у справі «Сейдовіч проти Італії» від 01 березня 2006 року Європейський суд зазначив, що повідомлення особи про порушену проти

нього кримінальну справу є юридичною дією такого значення, що вона повинна бути здійснена відповідно до процесуальних і матеріальних вимог, що гарантують ефективне здійснення прав обвинуваченого [200].

Відтак, на нашу думку, положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII), які визначають, що підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, грубо суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а саме ст. 6 Конвенції та прецедентній практиці ЄСПЛ [6, с. 88; 11, с. 267].

З цього питання є цікаві результати емпіричного дослідження, яке вихначає, що 93 % слідчих та 75 % прокурорів не подіяють цієї думки, однак, 65 % адвокатів та 62 % суддів вважають цю норму процесуального законодавства такою, яка суперечить вимогам Конвенції.

Згідно зі ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року № 1906-IV чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [120].

Окрім цього, відповідно до ч. 4 ст. 9 КПК України, якою визначається така основна засада кримінального провадження як законність, у разі якщо норми цього Кодексу суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України [75].

Означені правові норми кореспондується з нормами ст. 9 Конституції України, згідно з якою чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість

яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [69].

Отже, положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII), які визначають, що підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, не підлягають застосуванню, оскільки суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України – Європейській Конвенції, в зв'язку з чим підлягають виключенню з ч. 1 ст. 42 КПК України [6, с. 88].

На підставі вказаного вище, не є підозрюваним особа, якій в порядку визначеному КПК України не вручили повідомлення про підозру, що підтверджується розписом особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозаписом вручення особі письмового повідомлення про підозру, чи будь-якими іншими даними, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом, навіть незважаючи на те, що слідчим, прокурором безпідставно було внесені такі відомості до ЄРДР [6, с. 88; 11, с. 267].

Зазначені дії слідчого, прокурора є порушенням таких засад кримінального провадження, як верховенство права, законність, забезпечення права на захист, гарантованих Конституцією України, КПК України та ст. 6 Конвенції, що відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК України має наслідком визнання доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-яких інших доказів, здобутих завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини – недопустимими [6, с. 88].

А тому, з огляду на положення Конвенції та практики ЄСПЛ, враховуючи приписи ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у

порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, що підтверджується розписом особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозаписом вручення особі письмового повідомлення про підозру, чи будь-якими іншими даними, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом, а також особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення [6, с. 88–89]. Саме вказані зміни до ч. 1 ст. 42 КПК України ми пропонуємо внести.

Також, оскільки ч. 1 ст. 42 КПК України з часу набрання Кодексом чинності зазнала змін, в бік розширення кола осіб, які є підозрюваними у кримінальному провадженні, виникає необхідність розгляду набуття статусу підозрюваного через призму дії процесуального закону в часі [6, с. 89].

З огляду на зміст ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 13 квітня 2012 року № 4651-VI), яка діяла до 31.10.2014 підозрюваним є:

1) особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру;

2) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

З моменту набрання чинності Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII підозрюваним також є:

3) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [6, с. 89].

Стаття 5 КПК України визначає дію Кодексу в часі, відповідно до частини першої якої процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення [75].

Отже, в розумінні приписів ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 13 квітня 2012 року № 4651-VI), з огляду на дію КПК України в часі, в

період з 19.11.2012 (моменту набрання КПК України чинності) до 31.10.2014 (моменту внесення змін Законом від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) особа не є підозрюваним, якщо відсутнє належне підтвердження отримання особою письмового повідомлення про підозру, передбачене ст. 136 КПК України [6, с. 89].

Разом із тим, необхідно зазначити про те, що коли місцезнаходження особи, якій має бути вручене повідомлення про підозру встановлено та вона навмисно не уникає одержання повідомлення про підозру, то у кримінальному провадженні не виникає проблемних питань із застосуванням цього інституту. Однак, із аналізу слідчої та судової практики встановлено, що досить часто виникають ситуації, коли особа, яку підозрюють у вчиненні злочину, на виклики не з'являється без поважних причин, навмисно уникає одержання повідомлення про підозру та унеможливлює проведення багатьох слідчих дій, які вимагають участі підозрюваного [6, с. 89].

Згідно з нормами КПК України до такої особи не може бути застосовано привід, оскільки він застосовується лише до підозрюваного, обвинуваченого або свідка, а ця особа відповідного статусу немає. Також неможливо застосувати до такої особи затримання на підставі ухвали слідчого судді, оскільки його застосування без набуття особою статусу підозрюваного КПК України не передбачено. Відповідно до ст. 281 КПК України в розшук можна оголосити лише підозрюваного [6, с. 89].

Водночас, враховуючи особливу складність повідомлення особі про підозру, в разі неможливості вручення їй письмового повідомлення про підозру, коли не встановлено місцезнаходження особи або вона переховується від органів досудового розслідування, виникає питання належного підходу до його вирішення із урахуванням необхідності забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні [6, с. 89].

Із певними застереженнями, ми поділяємо погляд, висловлений Ю. П. Аленіним та І. В. Гловюк, відповідно до якого, неможливість повідомлення особи про підозру, наслідком чого є неможливість її

кримінального переслідування, суперечить публічному інтересу щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного розслідування. Хоча із позицій інтересу приватного, а саме особи, щодо якої складено, але не вручене, повідомлення про підозру (право цієї особи знати про те, у чому її підозрюють, і набути статусу підозрюваного лише при врученні повідомлення), дотримані повністю. Однак, вважаємо, у цьому випадку перевагу слід віддати інтересу публічному, і змінити порядок надання особі статусу підозрюваного, не ставлячи це у залежність від її явки до слідчого, прокурора, місцезнаходження, бажання отримати це повідомлення тощо. Баланс із приватним інтересом буде дотримано, оскільки у особи з моменту отримання статусу підозрюваного виникає комплекс відповідних прав, передбачених ч. 3 ст. 42 КПК України та інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом, у тому числі і базове право – на захист від підозри та обвинувачення [1, с. 167].

Із метою розв'язання вказаних проблем, які виникають при практичному застосуванні, а саме в разі виконання всіх необхідних та можливих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження особи, які не надали бажаного результату і місцезнаходження особи залишилося невстановленим, з урахуванням необхідності забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні, вважаємо за необхідне внести до КПК України такі зміни:

1) частину першу статті 3 доповнити пунктом 16-3 такого змісту:

«16-3) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, - особа, стосовно якої виконано вимоги, передбачені статтею 277 цього Кодексу, однак письмове повідомлення про підозру не вручене їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів, які спрямовані на встановлення її місцезнаходження, яка має права та обов'язки, передбачені цим Кодексом для іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;»;

2) частину першу статті 133 після слова «викликати» доповнити словами «особу, щодо якої складено повідомлення про підозру,»;

3) частину першу статті 139 після слова «Якщо» доповнити словами «особа, щодо якої складено повідомлення про підозру,»;

4) частину другу статті 139 після слова «до» доповнити словами «особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,»;

5) частину третю статті 140 після слів «Привід може бути застосований до» доповнити словами «особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,»;

6) частину шосту статті 193 викласти в такій редакції:

«6. Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності особи, щодо якої складено повідомлення про підозру, підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо прокурором крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук.

У такому разі після затримання особи, письмове повідомлення про підозру вручається невідкладно, але не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання, з додержанням вимог, передбачених частинами другою, третьою статті 276 цього Кодексу.

Не пізніш як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м’який запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.».

7) статтю 281 викласти в такій редакції:

«Стаття 281. Розшук особи, щодо якої складено повідомлення про підозру, підозрюваного

1. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження особи, щодо якої складено повідомлення про підозру, підозрюваного невідоме, то прокурор або слідчий, дізнавач за погодженням з прокурором оголошує їх розшук.

2. Про оголошення розшуку особи, щодо якої складено повідомлення про підозру виноситься окрема постанова, яка має відповідати вимогам, передбаченим статтею 110 цього Кодексу, а також повинна містити відомості про вжиті заходи, які були спрямовані на встановлення її місцезнаходження, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

3. Про оголошення розшуку підозрюваного виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

4. Здійснення розшуку особи, щодо якої складено повідомлення про підозру, підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.».

Запропоновані зміни, на нашу думку, сприятимуть забезпеченню балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні, без посягання на права особи, які охороняються Конституцією України, Європейською Конвенцією та відповідатимуть прецедентній практиці ЄСПЛ щодо дотримання вимог Конвенції. Відтак, 60 % респондентів також підтримали відповідні зміни.

Отже, здійснений аналіз процедури повідомлення про підозру під час застосування такої новели законодавства, як набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено, дає підстави для висновку, що несформованість однозначного розуміння учасниками кримінального провадження процесуальних процедур призводить до порушення принципу верховенства права, а також зумовлює потребу подальшого нормотворчого процесу в цій галузі права [6, с. 90].

2.2. Порядок вручення повідомлення про підозру при здійсненні спеціального досудового розслідування

Упродовж вирішення завдань дисертації, з урахуванням предмета дослідження, метою вивчення в цьому підрозділі обрано порядок вручення повідомлення про підозру при здійсненні СДР.

Обґрунтовуючи необхідність дослідження вказаного питання та його зв'язок із предметом дослідження дисертації, необхідно зазначити те, що поряд із «загальним» порядком здійснення повідомлення про підозру особі, зокрема особі, місцезнаходження якої не встановлено, який досліджено в попередньому підрозділі, процесуальне законодавство передбачає інший «спеціальний» порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР (ст. 297-5 КПК України), який активно використовують у випадках відсутності можливості вручення письмового повідомлення про підозру, внаслідок невстановлення місцезнаходження особи.

Тому, без дослідження всіх загальних теоретичних, правових, процесуальних та практичних аспектів процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час вручення повідомлення про підозру особі при здійсненні СДР, неможливо повною мірою розкрити всі особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, що є метою дослідження у цьому розділі.

Досліджуючи зазначені особливості, ключової уваги потребує принцип справедливості судової влади, що втілений у національному законодавстві з огляду на ст. 6 Конвенції та практику ЄСПЛ, який означає, що судова влада покликана забезпечувати кожному право на судовий захист, відновлюючи належний правовий стан особи, а також баланс суспільних інтересів, порушений у результаті правопорушень, і сприяти досягненню соціальної справедливості, забезпечуючи дійсну реалізацію ідеї верховенства права [82, с. 43].

Із цього випливає, що право на справедливий суд і обумовлені ним гарантії справедливого судочинства лежать в основі судової влади України і мають неухильно додержуватися в усіх сферах її реалізації, зокрема у кримінальному провадженні. Із цієї точки зору інститут спеціального кримінального провадження (in absentia), як і будь-який інститут кримінального процесу, повинен відповідати стандартам права на справедливий суд та забезпечувати повну реалізацію гарантій справедливого судочинства для учасників кримінального провадження, яких він стосується [233, с. 78].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII, яким введено форму здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia), на реалізацію якої розширено поняття підозрюваного – особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, окремо доповнено КПК України главою 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» (ст. 297-1–297-5 КПК України) [112].

Під час вивчення пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 08 серпня 2014 року № 4448а, який став Законом України від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII вбачається, що його підготовлено з метою забезпечення принципу невідворотності покарання у випадках, коли підозрюваний (обвинувачений), знаходячись поза межами України, переховується від органів слідства та суду, ухиляючись від кримінальної відповідальності, та

задля підвищення ефективності розслідування окремих злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки, а також забезпечення конфіскації майна за їх вчинення [113].

З урахуванням наведених вище висновків, а також аналізу законопроекту № 4448а та самого Закону № 1689-VII вбачається, що навіть на час прийняття його зміст не відповідав меті та містив неузгодженості нормативно-правового регулювання, що неминуче відобразилося на його правозастосуванні.

Нова форма здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) з самого початку привертала увагу науковців. При цьому в більшості робіт вивчались окремі аспекти саме при здійсненні СДР, які ставали предметом досліджень В. В. Афанасьєва, Д. О. Алєксеєвої-Процюк, В. І. Галагана, І. В. Гловюк, О. В. Каліннікова, С. Г. Кримчука, Н. А. Лугіної, О. О. Нагорнюк-Данилюк, Д. П. Письменного, В. Б. Слободенюк, О. Ю. Татарова, Р. Р. Трагнюка, В. В. Тупчія, Л. Д. Удалової, Ж. В. Удовенко, В. Г. Хахановського, І. В. Цюприка, С. Л. Шаренко, О. Г. Шило, Д. О. Шумейка та ін. [27, с. 9–15; 30, с. 16–25; 81, с. 43–50; 143, с. 171–174; 146; 234, с. 51–57; 280, с. 157–171; 283, с. 58–65; 287]. Окремі аспекти здійснення СДР вивчались у дисертаціях О. Д. Білоуса, С. Г. Кримчука, Д. А. Пєшия, І. В. Рогатюка, Ю. В. Сухомлин, Д. О. Шумейка та ін.

Процесуальний інститут СДР є складовим елементом заочного кримінального провадження. Таке провадження використовується в судовій практиці Болгарії, Данії, Естонії, Литви, Німеччини, Румунії, Франції, Чехії, Швейцарії та інших держав, досвід яких засвідчив про його доцільність і відповідність, за умов дотримання певної процедури, європейським стандартам забезпечення прав людини [141, с. 401].

Вказаний механізм передбачений в міжнародних документах, зокрема, 1) Європейській конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28 травня 1970 року, ідентифікатор № 994_341 [46], яку ратифіковано із заявами і застереженнями Законом України «Про ратифікацію Європейської

конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків» від 26 вересня 2002 року № 172-IV [128], (п. «f» ст. 1, ч. 2 ст. 9, ст. 21-30 та інших статтях Конвенції № 994_341); 2) Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17 вересня 1987 року № 6R(87)18, ідентифікатор 994_339, в якій зазначається, що держави-члени повинні розглянути питання про надання своїм судам можливості, принаймні у випадку нетяжких злочинів та з урахуванням можливої міри покарання, слухати справи та виносити за ними рішення за відсутності обвинуваченого за умови, що він був належно поінформований про дату слухань та про його право мати адвоката чи іншу особу, яка представлятиме його інтереси [138].

Європейський суд неодноразово розглядав питання про дотримання справедливості судового провадження під час застосування процедури розгляду in absentia в низці справ («Шомоді проти Італії», «Кромбах проти Франції», «Сейдович проти Італії», «Томанн проти Швейцарії»). Аналізуючи кожну конкретну ситуацію, суд дійшов висновку про можливість справедливого судового розгляду навіть за відсутності обвинуваченого [143, с. 172].

Термін, закріплений у чинному законодавстві, походить від слова «in absentia», що в перекладі з англійської означає *«заочно, за відсутності»*. У сучасній юридичній літературі для позначення кримінального провадження за відсутності підозрюваного чи обвинуваченого використовують різноманітні поняття, серед яких «заочний розгляд кримінальної справи», «заочне кримінальне провадження», «розгляд кримінальної справи за відсутності підсудного», «заочний судовий розгляд кримінальних справ», «заочне правосуддя» та інші. Кожне з наведених вище понять акцентує увагу на певному аспекті правової сутності (trial in absentia) та здебільшого наголошує саме на особливому порядку судового розгляду кримінального провадження [91, с. 114].

Аналізуючи нормативну регламентацію цього провадження, варто зазначити, що воно є особливим порядком кримінального провадження. Про це свідчить чітке коло злочинів, провадження щодо яких може здійснюватися в такому порядку; спеціальний суб'єкт, стосовно якого здійснюється провадження; законна підстава здійснення, передбачена в КПК України. На основі наведених ознак доцільно визначити місце in absentia в контексті традиційних напрямів диференціації кримінально-процесуальної форми – її спрощення й ускладнення [30, с. 17–18].

Як вважає Р. Р. Трагнюк, спеціальне кримінальне провадження (in absentia) розглядається як таке, що, з одного боку, спрямоване на захист інтересів потерпілого й держави, а з іншого – може обмежувати права та законні інтереси сторони захисту. У зв'язку із цим потребує першочергової уваги додержання гарантій захисту прав підозрюваного, обвинуваченого під час здійснення стосовно нього СДР та спеціального судового провадження (in absentia) [233, с. 78].

Розглядаючи інститут СДР та спеціального судового провадження на предмет відповідності ст. 6 Конвенції та практиці ЄСПЛ, дослідники доходять висновку, що в цілому міжнародними стандартами та практикою Європейського суду, можливість заочного кримінального провадження, як порушення, чи загроза порушення ст. 6 Конвенції не розглядається [15, с. 41; 143, с. 172].

Разом із тим, відповідність встановленим ст. 6 Конвенції гарантіям справедливого судочинства може бути досягнута лише у разі неухильної відповідності конкретного кримінального провадження, виробленим Європейським судом та міжнародними актами критеріям, яким має відповідати заочне кримінальне провадження [233, с. 78], аспекти чого вирішено проаналізувати в окремому підрозділі, під час дослідження прецедентної практики ЄСПЛ щодо засад здійснення кримінального провадження при невстановлені місцезнаходження особи.

Отже, СДР (in absentia) в Україні є однією з форм спрощеного кримінального провадження, що здійснюється в разі вчинення особою кримінальних правопорушень, визначених у ч. 1 ст. 297-1 КПК України. Однак, як зазначають більшість науковців, принцип його впровадження в національне законодавство не відповідає міжнародним та європейським стандартам, які вироблені під час застосування вказаного інституту. Стаття 297-1 КПК України передбачає можливість здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) здебільшого за тяжкі та особливо тяжкі злочини, при тому що європейська практика вказує на доцільність впровадження інституту in absentia у випадку нетяжких злочинів та з урахуванням можливої міри покарання, який є формою спрощеного кримінального провадження.

Не зважаючи на це, нова форма здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) з самого початку активно використовується слідчими та/або прокурорами, про що свідчать статистичні дані.

Так, упродовж 2015 та 2016 років органи досудового слідства України застосовували СДР у 338 кримінальних провадженнях стосовно 596 осіб, за результатами якого до суду було направлено 307 обвинувальних актів щодо 341 підозрюваного, з яких судами розглянуто 16 кримінальних справ щодо 18 осіб із винесенням обвинувальних вироків [141, с. 406].

Інше джерело вказує, що за результатами розслідування, до суду скеровано 307 обвинувальних актів щодо 341 підозрюваного (у тому числі органами Національної поліції – у 32 щодо 35 осіб, Служби безпеки України – у 156 щодо 168 осіб, прокуратурами регіонів – у 60 щодо 74 осіб, Генеральною прокуратурою України – у 4 щодо 5 осіб, військовими прокуратурами – у 43 щодо 44 осіб, з ознаками організованої злочинності – у 12 стосовно 15 осіб). Судами розглянуто 16 проваджень стосовно 18 осіб із винесенням обвинувальних вироків та засудженням винних до різних видів покарання [141, с. 403; 146].

Окрім цього, з 2019 року певні статистичні відомості вже відображаються у звітності судової влади України. В рядку 36, розділу 3 звіту судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 рік наведено відомості, що протягом 2019 року на розгляді судів першої інстанції перебувало 105 клопотань про здійснення СДР, з яких розглянуто 82 та ще 23 залишалися у провадженні на кінець звітного періоду. З розглянутих слідчими суддями клопотань повернуто – 9, задоволено – 56 та відмовлено в задоволенні – 10 [54].

Відповідно в 2020 році на розгляді судів першої інстанції перебувало 215 клопотань про здійснення СДР, з яких розглянуто 186 та ще 29 залишалися у провадженні на кінець звітного періоду. З розглянутих слідчими суддями клопотань повернуто – 29, задоволено – 139 та відмовлено в задоволенні – 9 [55].

У розділі 3 звіту місцевих загальних судів про розгляд судових справ за 2019 рік зазначено, що судами розглянуто 9 кримінальних проваджень, у яких здійснювалося спеціальне судове провадження [52], а протягом 2020 року судами розглянуто лише 4 кримінальних провадження вказаної категорії [53].

Досліджуючи порядок вручення повідомлення про підозру під час здійснення СДР, необхідно звернути увагу на таке.

Статтею 1 КПК України закріплено, що порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України [75].

Відповідно до ст. 297-1 КПК України (в редакції Закону від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII) СДР (in absentia) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї глави. СДР здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному

провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 115, 116, 118, частинами другою - п’ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 348, 364, 364-1, 365, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370, 379, 400, 436, 436-1, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Здійснення СДР щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук, та вони розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду [75].

Окрім того, ч. 1 та 2 ст. 297-4 КПК України (в редакції Закону від 16 березня 2017 року № 1950-VIII) визначено, що слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення СДР, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Під час вирішення питання про здійснення СДР слідчий суддя зобов’язаний врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення [75].

Окрім цього, згідно з ч. 5 ст. 139 КПК України (в редакції Закону від 15 січня 2015 року № 119-VIII) ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення СДР чи спеціального судового провадження [75].

Разом із тим, необхідно врахувати можливість застосування положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII – *в разі перебування підозрюваного на ТОТ,* відповідно до ч. 3 ст. 12 якого (в редакції Закону від 15 січня 2015 року № 119-VIII) вбачається, що ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває на ТОТ, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення СДР чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому КПК України, з особливостями, встановленими цим Законом. Вимога про оголошення у міждержавний або міжнародний розшук не поширюється на випадки, якщо вирішується питання про застосування стосовно цих осіб спеціального кримінального провадження [115]. При цьому, необхідно зазначити про те, що абз. 2 ч. 3 ст. 12 Закону № 1207-VII не підлягає застосуванню, зважаючи на положення ч. 3 ст. 9 КПК України, оскільки закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить цьому Кодексу [75]. Аналогічну позицію підтримує О. В. Калінніков [61, с. 117].

З аналізу наведених норм кримінального процесуального законодавства та викладених у дослідженні висновків, для прийняття слідчим суддею рішення про СДР стосовно особи, необхідна наявність сукупності таких обставин:

1) набуття особою процесуального статусу підозрюваного, а саме вручення особі, письмового повідомлення про підозру, що підтверджується відповідними доказами, отриманими в порядку, передбаченому КПК України;

2) досягнення підозрюваним вісімнадцятирічного віку;

3) особі повідомлено про підозру в скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого статтями КК України, які перелічені у ст. 297-1 КПК України;

4) наявні достатні докази для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями КК України, які перелічені у ст. 297-1 КПК України;

5) переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;

6) ухилення підозрюваного від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді (неприбуття на виклик без поважної причини з метою ухилення від кримінальної відповідальності більш як два рази), тобто мінімум три рази;

7) оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук;

8) перебування підозрюваного на ТОТ (при наявності такої обставини).

У дисертаційному дослідженні Ю. В. Сухомлин наведені додаткові підстави, з яких слідчі судді відмовляють стороні обвинувачення у задоволенні клопотання про здійснення СДР, вимоги додержання яких передбачені в інших процесуальних нормах КПК України: 1) якщо на час складання та подання до суду клопотання про здійснення СДР досудове розслідування у кримінальному провадженні було зупиненим; 2) недотримано правил підсудності розгляду клопотання щодо здійснення СДР; 3) недоведеність факту перебування підозрюваного за межами України, на ТОТ або в АТО [221, с. 204].

Щодо третьої підстави необхідно зазначити, що п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, в якому передбачалася можливість застосування спеціального кримінального провадження до підозрюваного, стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на ТОТ або в АТО, втратили чинність з дня початку діяльності Державного бюро

розслідувань (опублікування у газеті «Урядовий кур'єр» відповідного повідомлення його керівником), а саме з 27 листопада 2018 року [38].

Отже вбачається, що головною, обов'язковою підставою для здійснення СДР є набуття процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні ще до звернення слідчого та/або прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення СДР [7, с. 223], яка водночас є важливим елементом захисту від свавільного обмеження прав та законних інтересів громадянина. Майже 80 % респондентів поділяють цю думку.

Такі положення вітчизняного законодавства узгоджуються з міжнародними стандартами врегулювання правовідносин у зазначені сфері. Так, відповідно ст. 6 § 3 «а» Європейської Конвенції кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення, висунутого проти нього [221, с. 205].

У § 72 рішення у справі «Шомоді проти Італії» від 18 травня 2004 року, остаточне від 10 листопада 2004 року ЄСПЛ вказав, що з огляду на основне місце, яке посідає право на справедливий судовий розгляд в демократичному суспільстві, ст. 6 Конвенції накладає на кожен національний судовий орган зобов'язання перевіряти, чи мав обвинувачений змогу дізнатися про наявність провадження щодо нього в тому разі, коли це оспорюється на підставах, що не відразу здаються вочевидь безпідставними. Суд наголосив на необхідності ретельної перевірки з метою встановлення поза розумним сумнівом те, чи справді засуджений беззастережно відмовився від свого права взяти участь на суді (§ 73). Щодо твердження уряду про те, що заявник все одно дізнався б про відкрите провадження від журналіста, який брав у нього інтерв'ю, або з місцевої преси, Суд зазначив, що повідомлення будь-кого про висунуті проти нього обвинувачення є правовим актом такого значення, що здійснювати його слід з дотриманням всіх процесуальних та матеріальних вимог, здатних гарантувати ефективне здійснення прав обвинуваченого, що до того ж чітко

випливає з § 3 «а» ст. 6 Конвенції; нечіткої та неофіційної інформації для цього не достатньо (§ 75) [201].

Отже, заочне кримінальне провадження стає можливим, якщо підозрюваний, обвинувачений знає про здійснення щодо нього кримінального провадження і свідомо ухиляється від участі в ньому. Це випливає і зі змісту ч. 2 ст. 297-1 КПК України, згідно з якою СДР здійснюється стосовно підозрюваного, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук [233, с. 80].

Твердження сторони обвинувачення, що повідомлення про підозру направлялося на відому адресу особи поштою, без доказів вручення особі повідомлення про підозру, недостатньо. Відсутність доказів належного вручення особі повідомлення про підозру є підставою для відмови в задоволені клопотання про здійснення СДР [60].

Відтак, ми поділяємо думку переважної більшості науковців та вважаємо, що не вжиття слідчим та/або прокурором заходів для належного здійснення повідомлення про підозру, а саме при відсутності в слідчого, прокурора належних та допустимих доказів, якими достовірно підтверджено факт вручення особі письмового повідомлення про підозру в спосіб, передбачений КПК України, свідчить про порушення встановленого порядку здійснення повідомлення про підозру. За таких умов особа, не може вважатися такою, яка набула процесуального статусу підозрюваного, що в такому випадку унеможливлює застосування СДР.

У контексті порушеної нами проблеми необхідно обов’язково звернути увагу на встановлений в КПК України *особливий порядок надсилання повісток про виклик і вручення процесуальних документів* під час здійснення СДР [92, с. 70].

Так, ст. 297-5 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) передбачений особливий порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, відповідно до якого повістки

про виклик підозрюваного у разі здійснення СДР надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом. Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику [75].

Практична діяльність при реалізації зазначених положень висвітлила декілька проблемних питань, які розглянемо нижче.

З аналізу змісту вказаної норми та інших статей глави 24-1 КПК України вбачається, що в разі задоволення слідчим суддею клопотання слідчого та/або прокурора про здійснення СДР стосовно підозрюваного, його подальший виклик здійснюється наступними способами: 1) повісткою, яка надсилається за останнім відомим місцем його проживання чи перебування; б) обов'язковим опублікуванням надісланої повістки в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження; в) обов'язковим опублікуванням надісланої повістки на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування.

На нашу думку вказані способи виклику підозрюваного при здійсненні СДР обов'язково повинні вживатися разом, а не якісь окремий(мі) з них. Це твердження постає через те, що законодавцем двічі застосовано сполучник *та*, який в нормопроектуванні вживається, коли у правовій нормі поєднуються декілька обставин, передумов тощо; коли різні правові наслідки кумулятивно пов'язані з однією фактичною обставиною. Причому, розділові сполучники *або, а рівно* вживаються, коли правовою нормою передбачаються

альтернативні умови; правові наслідки пов’язані з фактичними обставинами таким чином, що всякий раз настає одне з них [18, с. 39–40].

Крім того, на думку О. Д. Білоуса та інших вчених, буквальне тлумачення положень ч. 1 ст. 297-5 КПК України спонукає до висновку, що здійснення повідомлення у визначеному цією нормою порядку можливе лише у разі здійснення СДР, тобто після постановлення слідчим суддею ухвали про його здійснення, а до того застосуватися не може [21, с. 118; 92, с. 70].

Отже, передбачений ст. 297-5 КПК України особливий порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, може бути застосований лише у разі здійснення СДР [7, с. 223]. Наведений висновок підтримано 85 % опитаних правників.

Не дивлячись на це, на практиці вказаний вище порядок повідомлення використовується ще до прийняття слідчим суддею рішення про здійснення СДР. Особливо це поширено у випадках, коли направлення повідомлення іншим чином неможливе, а саме коли особа перебуває на ТОТ або в АТО [21, с. 118]. Цікаво, що факт опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, який був здійснений до постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР, у практичній діяльності використовується слідчими та прокурорами при обґрунтуванні факту переховування особи під час розгляду того ж клопотання про здійснення СДР та сприймається слідчими суддями як факт здійснення належного виклику [92, с. 71; 277, с. 91].

Ми поділяємо думку більшості науковців, що в цьому випадку побутує неправильне розуміння змісту ч. 1 ст. 297-5 КПК України, яке призводить до неточного застосування цих положень. Водночас наявність таких випадків додатково підкреслює необхідність встановлення особливого порядку здійснення виклику осіб, які перебувають на ТОТ, на що вказував О. Ю. Татаров [223, с. 129].

Натомість, на практиці існують непоодинокі випадки використання слідчим, прокурором порядку вручення процесуальних документів

підозрюваному, а саме надсилання та публікація повісток про виклик та навіть *здійснення повідомлення про підозру*, в порядку ст. 297-5 КПК України, до моменту задоволення судом клопотання про здійснення СДР, що є грубим порушенням вимог КПК України [7, с. 223].

Вказана правова позиція підтверджується й судовою практикою. В ухвалі слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 23 листопада 2016 року у справі № 757/39646/16-к, зазначено: «…Відповідно до ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення». Відповідно до ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому ст. 278 КПК України, якою передбачено, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складання слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. Відповідно до ч. 1 ст. 135 КПК України передбачено, що особа викликається до слідчого, прокурора шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою. Прокурор не надав жодного доказу про повідомлення особі про підозру, а також доказів про те, що він переховується від органів слідства та суду. Стаття 297-5 КПК України передбачає, що повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення СДР надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом. Отже, прокурор безпідставно намагається застосувати правові наслідки ст. 297-5 КПК України – порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР – до моменту задоволення судом клопотання про здійснення такого досудового розслідування.

Посилання прокурора на оголошення публікації на офіційному сайті військової прокуратури Центрального регіону України для виклику для проведення процесуальних дій є безпідставним, оскільки вказаний порядок вручення повістки про виклик можливий до застосування лише після задоволення судом клопотання про здійснення СДР до підозрюваного. Станом на серпень 2016 року відносно особи не було прийнято рішення про здійснення СДР – отже, твердження прокурора про те, що особа переховується від органів слідства та суду не ґрунтуються на матеріалах справи. …» [270].

Окремо можливо відмітити ухвалу слідчого судді Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя від 09 червня 2020 року у справі № 265/3736/20 (провадження № 1-кс/265/1212/20) [269].

Звичайно, практика слідчих суддів не має враховуватися іншими судами під час розгляду справ, однак її наявність вказує на протиправність дій слідчого, прокурора, при застосуванні порядку, передбаченого ст. 297-5 КПК України, до моменту задоволення судом клопотання про здійснення СДР [7, с. 223].

Окрім цього, у практиці правоохоронців також мають місце порушення ч. 2 ст. 297-5 КПК України, в частині не вручення захиснику підозрюваного процесуальних документів, а саме повідомлення про підозру [7, с. 223].

Вказані порушення ґрунтовно викладені в ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 20 січня 2020 року у справі № 937/448/20 (провадження № 1-кс/937/428/20) [261]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 березня 2020 року у справі № 937/2089/20 (провадження № 1-кс/937/1320/20) [262]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 березня 2020 року у справі № 937/2090/20 (провадження № 1-кс/937/1321/20) [263]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 березня 2020 року у справі № 937/2093/20 (провадження № 1-кс/937/1324/20) [264]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької

області від 17 березня 2020 року у справі № 937/2116/20 (провадження № 1-кс/937/1354/20) [265]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 14 квітня 2020 року у справі № 937/2690/20 (провадження № 1-кс/937/1672/20) [266]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 26 листопада 2020 року у справі № 937/8849/20 (провадження № 1-кс/937/3991/20) [267]; ухвалі слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 15 січня 2021 року у справі № 937/205/21 (провадження № 1-кс/937/241/21) [268].

Окрему увагу також необхідно приділити законності застосування слідчим, прокурором порядку вручення процесуальних документів підозрюваному, а саме надсилання та публікація повідомлення про підозру, в порядку ст. 297-5 КПК України [7, с. 223].

Як вже було зазначено вище, ще до здійснення СДР, особа має набути процесуального статусу підозрюваного, у спосіб, передбачений чинним на час здійснення повідомлення особі про підозру кримінальним процесуальним законодавством України [7, с. 223–224].

Отже, після задоволення слідчим суддею клопотання слідчого та/або прокурора про здійснення СДР у кримінальному проваджені стосовно особи, слідчий, прокурор вже не має права надсилати та публікувати первинне (попереднє) повідомлення про підозру, оскільки його складання та вручення має відбутися до здійснення СДР [7, с. 224].

Відповідно до ст. 279 КПК України у випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов’язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу [75].

З урахуванням наведеного вбачається, що в порядку, передбаченому ст. 297-5 КПК України, слідчий, прокурор має право повідомити лише про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, а не первинне (попереднє) повідомлення про підозру [7, с. 224].

Зазначаємо також про те, що застосування порядку, передбаченого ст. 297-5 КПК України, для здійснення повідомлення про підозру, у спосіб обов'язкового публікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, суперечить завданням та загальним засадам кримінального провадження.

По-перше, публікування повідомлення про підозру в засобах масової інформації та на офіційних веб-сайтах органів, призведе до розголошення інформації про фізичну особу (персональні дані), інших відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, відомостей досудового розслідування та порушуватиме презумпцію невинуватості.

По-друге, чинне законодавство України не зобов'язує фізичних осіб оглядати офіційні веб-сайти всіх органів, що здійснюють досудове розслідування, яких до речи близько сотні, щоб дізнатися про можливе повідомлення їй про підозру.

Тому, повістки про виклик підозрюваних опубліковані в газеті «Урядовий кур'єр» та розміщенні на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, не можуть вважатися належним врученням повідомлення особі про підозру в спосіб, передбачений законом [7, с. 224]. Цю думку підтримали 65 % голосів респондентів.

Також, необхідно вказати на невідповідність завданням та загальним засадам кримінального провадження ч. 2 ст. 297-5 КПК України.

Закріплення в КПК України вимоги щодо обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні щодо осіб, стосовно яких здійснюється СДР та спеціальне судове провадження (in absentia) спрямоване на забезпечення права підозрюваного, обвинуваченого на захист. Проте, неможливість спілкування захисника, призначеного відповідним органом (установою), уповноваженою законом на надання безоплатної правової допомоги, з підозрюваним чи обвинуваченим, які навіть не знайомі, виключає можливість узгодження між вказаними особами правової позиції та суттєво ускладнює реалізацію

захисником своїх повноважень, зокрема, щодо встановлення відомостей про обставини, фактичні дані, які могли бути повідомлені йому виключно клієнтом [233, с. 81]. Вказане може взагалі призвести до порушення права на захист, зокрема «права на ефективний захист», концепція якого визначена практикою Європейського суду. На вказану проблему також звертали увагу О. В. Маленко та О. Ю. Татаров [86; 224].

Обов'язок слідчого, прокурора, під час здійснення СДР, надсилати захиснику копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, в тому числі повідомлення про підозру, також спрямований на забезпечення його права на захист. При наявності захисника за договором, відповідна норма є доречною, однак під час здійснення адвокатом захисту підозрюваного за призначенням, при відсутності будь-яких контактів з клієнтом, не може в жодному разі гарантувати реалізацію «права на ефективний захист» [7, с. 225].

2.3. Практика Європейського суду з прав людини щодо засад здійснення кримінального провадження в разі невстановлення місцезнаходження особи

Обґрунтовуючи необхідність дослідження практики ЄСПЛ щодо засад здійснення кримінального провадження в разі невстановлення місцезнаходження особи та його зв'язок із предметом дослідження дисертації, необхідно зазначити на тому, що без вивчення та аналізу прецедентної практики Європейського суду щодо застосування Конвенції з цього питання, неможливо повною мірою розкрити всі аспекти належного правозастосування тоді, коли місцезнаходження особи не встановлено.

Застосування Конвенції та практики Європейського суду є необхідністю, що відповідає взятим на себе Україною міжнародним зобов'язанням; дотримання (забезпечення) прав і свобод, гарантованих Конвенцією, та втілення стандартів, які випливають з її положень, передусім

покладаються на держави-учасниці Конвенції, які й зобов'язані забезпечити її виконання та впровадження стандартів на національному рівні; сама правова природа Конвенції не обмежує застосування на національному рівні рішень Європейського суду, в яких Україна не була стороною як джерело права; застосування Конвенції та практики Європейського суду вимагає від суб'єктів національного правозастосування аналізу особливостей прав людини, які гарантовані Конвенцією, і виходячи саме зі змісту відповідних прав, необхідно використовувати рішення Суду як джерело права, що пов'язані з таким правом [98, с. 143].

Як зазначає О. М. Толочко, у рішеннях ЄСПЛ конкретизовано та деталізовано норми Конвенції і протоколів до неї, розкрито зміст правових оціночних понять і сформульовано правові позиції. При цьому застосування юридичних норм охоплює три питання: юридичний аналіз конкретних випадків, які підлягають вирішенню; тлумачення Конвенції і протоколів та їх послідовний логічний розвиток. Останній елемент процедури правозастосування свідчить про те, що Європейський суд виходить за межі конкретної справи, яка ним розглядається по суті. Розроблені в таких процедурах висновки у конкретних справах стають взірцем належного регулювання спірних кримінальних процесуальних правовідносин в інших аналогічних випадках. Отже, для правозастосування у кримінальній процесуальній діяльності під час використання кримінально-процесуальних норм важливим є не тільки підсумкове рішення Європейського суду щодо тлумачення конвенційних положень, а й правова позиція, покладена в його основу. Необхідно зазначити, що, застосовуючи норми Європейської конвенції так, як їх розтлумачено Європейським судом, суб'єкт правозастосування у кримінальному процесі керуватиметься не рішенням у цілому, а правовими позиціями, викладеними у ньому. Саме цей елемент рішення, що має довершений юридичний зміст, – значима правова інформація у кримінально-процесуальній діяльності. Такий юридичний факт приводить у дію механізм кримінально-процесуального регулювання під час перегляду

судових актів у зв'язку з новими обставинами, зобов'язує своїм рішенням національну правову систему ефективно реалізовувати ідеї права і справедливості, сприяє тим самим відповідальному виконанню Україною взятих міжнародних зобов'язань [232, с. 88].

Зважаючи на відмінності у правових системах, законодавчій регламентації процедури in absentia, перед Судом стоїть завдання – враховувати ці особливості під час постановлення рішень, які надалі використовуються країнами-членами як джерело права. Ця універсальність вимагає від ЄСПЛ всебічного дослідження позицій сторін, національного законодавства та аргументації своїх рішень і скарг, а від національних судів правильного тлумачення правових позицій Суду, норм Конвенції та застосування їх відповідно до ситуації [287, с. 133–134].

Тому в цьому підрозділі проаналізовано низку рішень ЄСПЛ за різними напрямами, зокрема за заявами щодо проведення судового розгляду in absentia та відповідності дій національної влади положенням Конвенції, з погляду на можливість їх застосування тоді, *коли місцезнаходження особи не встановлено.*

Узагальнюючи практику ЄСПЛ з окресленого питання, доцільно розпочати з визначення загальних міркувань щодо ст. 6 Конвенції в її кримінальному процесуальному аспекті. З цього приводу необхідно зазначити, що в § 49 рішення у справі «Gregačević v. Croatia» від 10 липня 2012 року, остаточне від 10 жовтня 2012 року, визначено, що основним принципом, який регулює застосування ст. 6, є справедливість [165]. Однак те, що є справедливим судовим розглядом, не може бути предметом єдиного незмінного правила, але повинне залежати від обставин конкретної справи (Ibrahim and Others v. the United Kingdom [ВП], § 250). При цьому, в тому ж пункті цього рішення від 13 вересня 2016 року заначено, що у кожній справі першочерговим завданням Суду є оцінка загальної справедливості кримінального провадження. Дотримання вимог справедливого судового розгляду повинне розглядатися в кожній справі з урахуванням розвитку

провадження в цілому, а не на основі окремого розгляду одного конкретного аспекту або одного конкретного інциденту. Проте неможливо виключати, що конкретний фактор може бути настільки вирішальним для того, щоб дозволити оцінити справедливість судового розгляду на більш ранньому етапі провадження [168]. Крім того, в § 165 рішення у справі «Mirilashvili v. Russia» від 11 грудня 2008 року, остаточне від 05 червня 2009 року, зазначено, що сукупний ефект різних процесуальних недоліків може викликати порушення ст. 6, навіть якщо кожен недолік, взятий окремо, не переконав Суд у тому, що провадження було несправедливим [187].

Загальні вимоги справедливості, що містяться у ст. 6, застосовуються до всіх кримінальних проваджень незалежно від типу правопорушення, яке розглядається. Проте, під час визначення того, чи було провадження в цілому справедливим, можливо взяти до уваги важливість інтересу суспільства в розслідуванні та покаранні за конкретний злочин. Крім того, ст. 6 не слід застосовувати у такий спосіб, щоб створити непропорційні труднощі для органів поліції під час застосування ефективних заходів протидії тероризму або інших тяжких злочинів при виконанні своїх обов'язків відповідно до ст. 2, 3 і 5 § 1 Європейської Конвенції про захист права на життя і права на фізичну недоторканість, безпеку представників громадськості. Проте міркування захисту інтересів суспільства не можуть виправдати заходи, які посягають на саму сутність прав заявника на захист (Ibrahim and Others v. the United Kingdom [ВП], § 252) [168].

Украй важливим також є те, що ані текст, ані дух ст. 6 Конвенції не перешкоджають особі за вільним власним його або її бажанням відмовлятися, прямо або у мовчазний спосіб, від права на гарантії справедливого судового розгляду. Проте така відмова повинна, якщо вона є, бути ефективною для цілей Конвенції, бути встановлена однозначно і повинні бути застосовані мінімальні гарантії, які відповідають її важливості (Pfeifer and Plankl v. Austria [ВП], § 37) [195]. Крім того, вона не повинна суперечити жодному важливому

інтересові суспільства (Hermi v. Italy [ВП], § 73; Sejdovic v. Italy [ВП], § 86; Dvorski v. Croatia [ВП], § 100) [161;167; 200].

До того ж, у § 74 рішення у справі «Hermi v. Italy» від 18 жовтня 2006 року та § 87 рішення у справі «Sejdovic v. Italy» від 01 березня 2006 року ЄСПЛ визначив, що перш ніж стверджувати, що обвинувачений чітко своєю поведінкою відмовився від важливого права, передбаченого ст. 6 Конвенції, необхідно довести, що він міг обґрунтовано передбачити наслідки своєї поведінки [167; 200]. З цього приводу, також вкрай важливими є висновки, зазначені в §§ 77–79 рішення по справі «Pishchalnikov v. Russia» від 24 вересня 2009 року, остаточне від 24 грудня 2009 року та § 101 рішення у справі «Dvorski v. Croatia» від 20 жовтня 2015 року, відповідно до яких деякі гарантії ст. 6, такі як право на адвоката, яке є фундаментальним правом серед тих прав, які складають поняття справедливого судового розгляду та забезпечення ефективності решти гарантій, викладених у ст. 6 Конвенції, вимагають спеціального стандарту захисту «усвідомленої та розумної відмови», встановленого у прецедентній практиці Суду [161; 196]. Аналогічно, в § 118 рішення по справі «Murtazaliyeva v. Russia» від 18 грудня 2018 року визначено, що відмова від права на допит свідка, основного права серед тих, які перелічені в ст. 6 § 3, які складають поняття справедливого судового розгляду, повинна суворо узгоджуватися зі стандартами відмови від права відповідно до прецедентної практики Суду [189].

Що стосується досудової стадії провадження (дізнання, слідство), то Суд розглядає кримінальне провадження в цілому, включаючи досудову стадію провадження у справі (Dvorski v. Croatia [ВП], § 76) [161]. У своїй ранній судовій практиці Європейський суд підкреслював, що певні вимоги ст. 6 Конвенції, такі як розумний строк або право на захист, можуть застосовуватись і до цієї стадії провадження тією мірою, якою нехтування цими обов’язковими вимогами на початку процесу може згубно вплинути на законність судового розгляду (Imbrioscia v. Switzerland [ВП], § 36) [171]. Хоча слідчий не має постановляти рішення про обґрунтованість «кримінального

обвинувачення», вчинені ним дії безпосередньо впливають на перебіг і законність наступних стадій провадження, включно із самим судовим розглядом. Тому ст. 6 § 1 може бути визнана такою, що застосовується до стадії досудового слідства, яке провадить слідчий чи слідчий суддя, незважаючи на те, що деякі процесуальні гарантії, передбачені ст. 6 § 1, можуть не застосовуватись (Vera Fernández-Huidobro v. Spain [ВП], §§ 108–114) [210].

Переходячи до загальних гарантій зазначаємо, що ст. 6 § 1 Конвенції передбачає: « 1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи (…) судом, який (…) встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення (...) » [66].

Під час розкриття змісту принципу справедливості неможливо оминути такі його елементи, як ефективна участі у провадженні, рівність сторін і змагальне провадження.

Стаття 6 у цілому гарантує право обвинуваченого на ефективну участь у кримінальному процесі (Murtazaliyeva v. Russia [ВП], § 91) [189]. Загалом, вона включає, зокрема, не лише його або її право бути присутнім, але й заслуховувати та спостерігати за провадженням. Такі права маються на увазі в самому понятті змагальної процедури і також можуть випливати з гарантій, які містяться в ст. 6 § 3 c), d) і e) (Stanford v. the United Kingdom, § 26) [202].

Рівність сторін є одним з невід’ємних елементів поняття справедливого судового розгляду. Вона вимагає, аби кожна сторона бачила, що їй надано розумні можливості представити свій інтерес за умов, які не ставлять її у несприятливе становище, порівняно із супротивником (Bulut v. Austria, § 47; Foucher v. France, § 34; Öcalan v. Turkey [ВП], § 140; Faig Mammadov v. Azerbaijan, § 19) [153; 163; 164; 191]. Вона вимагає забезпечення справедливої рівноваги між сторонами і застосовується як до цивільних, так і до кримінальних справ.

Право на змагальне провадження означає, в принципі, можливість для сторін знати і коментувати всі складові наданої доказової бази і всі

зауваження, надані для того, щоб вплинути на рішення суду (Brandstetter v. Austria, § 67) [152]. Воно тісно пов'язане із принципом рівності сторін і, до речі, Суд іноді вирішував про порушення ст. 6 § 1 саме внаслідок сукупного розгляду цих двох понять.

Практика Суду зазнала значної еволюції, зокрема щодо важливості зовнішніх проявів і щодо збільшення уваги громадськості до належного відправлення правосуддя. У кримінальних справах ст. 6 § 1 перетинається з особливими гарантіями ст. 6 § 3, хоча і не обмежується переліченими у ній мінімальними правами. До речі, гарантії, наведені у ст. 6 § 3, є водночас складовими, що входять до поняття справедливого судового розгляду в розумінні ст. 6 § 1 (Ibrahim and Others v. the United Kingdom [ВП], § 251) [168]. Суд розглядав питання рівності сторін і змагального судового розгляду в різних ситуаціях, які часто перетиналися з правами на захист відповідно до ст. 6 § 3 Конвенції.

Щодо рівності сторін необхідно зазначити таке. Суд дійшов висновку про порушення принципу рівності сторін в суді вищої інстанції, який постановляв рішення у кримінальній справі: заявник, якого апеляційний суд визнав винним, просив про особисту присутність, але його не допустили до слухання справи, яке відбувалось у закритому засіданні («Жук проти України» (Zhuk v. Ukraine), § 35) [215]. Те ж саме стосується випадків, коли заявникові не дозволили бути присутнім на слуханні в апеляційному суді, в той час як представник обвинувачення був присутнім (Eftimov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, § 41) [162].

Також, Суд зазначає, що відсутність у законодавстві певних кримінальних процесуальних правил може становити загрозу для рівності сторін, оскільки їхня мета – захистити обвинуваченого від будь-яких зловживань представників державної влади, і від недоліків або недостатньої чіткості таких правил найбільше ризикує постраждати саме сторона захисту (Coëme and Others v. Belgium, § 102) [156].

Відмова заслухати будь-яких свідків або розглянути докази для захисту, але допит свідків і дослідження доказів обвинувачення може поставити питання з погляду рівності сторін (Borisova v. Bulgaria, §§ 47–48; Topić v. Croatia, § 48) [151; 207]. Те ж саме справедливо, якщо суд першої інстанції відмовляється викликати свідків захисту для з'ясування невизначеної ситуації, яка є підставою для обвинувачення (Kasparov and Others v. Russia, §§ 64–65) [176].

Рівність сторін може бути порушена і тоді, коли обвинувачений має обмежений доступ до матеріалів своєї справи або ж до інших документів, що мають загальний інтерес (Matyjek v. Poland, § 65; Moiseyev v. Russia, § 217) [185; 188]. Суд встановив, що необмежений доступ до матеріалів справи та необмежене використання будь-яких нотаток, зокрема, за необхідності, можливість отримання копій відповідних документів, є важливими гарантіями справедливого судового розгляду. Нездатність надати такий доступ вплинула на висновок про порушення принципу рівності сторін (Beraru v. Romania, § 70) [150]. У цьому контексті важливе значення надається і прояву, і підвищеній чутливості до справедливого здійснення правосуддя. Повага прав на захист вимагає, щоб обмеження доступу обвинуваченого або його адвоката до матеріалів суду не перешкоджали наданню обвинуваченому доступу до них до початку судового розгляду, а обвинуваченому – отримати можливість прокоментувати це з його адвокатом в усних заявах (Öcalan v. Turkey [ВП], § 140) [191].

Недоведення доказової бази до відома захисту може загрожувати рівності сторін, а також праву на змагальний судовий розгляд (Kuopila v. Finland, § 38, де захист не мав можливості прокоментувати додатковий звіт поліції) [178].

Щодо змагального судового розгляду окремо необхідно зазначити, що як правило ст. 6 § 1 вимагає, щоб органи кримінального переслідування повідомляли захисту всі наявні в них докази, як на обвинувачення, так і на виправдання (Rowe and Davis v. the United Kingdom [ВП], § 60) [198]. У цьому

контексті відповідні міркування також можуть виникнути зі ст. 6 § 3 «b», яка гарантує заявникові «достатній час і можливості для підготовки його захисту» (Leas v. Estonia, § 80) [179]. Питання доступу до доказів може виникнути відповідно до ст. 6 Конвенції, оскільки докази, про які йдеться, є доречними для справи заявника, зокрема, якщо це має важливе значення для обвинувачень, висунутих проти заявника. Це стосується випадків, коли докази використовувалися та на них покладалися для визначення винуватості заявника, або в них містилися такі відомості, які могли б дозволити заявникові реабілітуватися або зменшити покарання. Відповідні докази в цьому контексті – це не лише докази, які безпосередньо стосуються фактів конкретної справи, але й інші докази, які можуть стосуватися допустимості, достовірності та повноти перших (Rowe and Davis v. the United Kingdom) [ВП], § 66; Mirilashvili v. Russia, § 200; Leas v. Estonia, § 81; Matanović v. Croatia, § 161) [179; 183; 187; 198].

Проте, від обвинуваченого можливо очікувати наведення конкретних підстав для його або її клопотання про доступ до доказів, а національні суди мають право перевірити обґрунтованість цих причин (C.G.P. v. the Netherlands, рішення Комісії; Janatuinen v. Finland, § 45; Leas v. Estonia, § 81; Matanović v. Croatia, § 157) [154; 173; 179; 183]. У будь-якому випадку, у системах, в яких органи прокуратури за законом зобов’язані брати до уваги факти як за, так і проти підозрюваного, процедура, за допомогою якої органи прокуратури самі намагаються оцінити, що можуть вони бути доречними до справи або ні, без будь-яких наступних процесуальних гарантій прав на захист не може відповідати вимогам ст. 6 § 1 (Natunen v. Finland, §§ 47–49; Matanović v. Croatia, §§ 158, 181–182) [183; 190].

У кожному випадку, з позиції ст. 6 § 1 правомірними є тільки ті заходи обмеження прав захисту, які є абсолютно необхідними (Van Mechelen and Others v. the Netherlands, § 58; Paci v. Belgium, § 85) [192; 209]. Для того ж, аби гарантувати обвинуваченому справедливий судовий розгляд, будь-які труднощі, спричинені для захисту обмеженням його прав, повинні бути

належно компенсовані під час провадження у судових органах (Rowe and Davis v. the United Kingdom [ВП], § 61; Doorson v. the Netherlands, § 72) [159; 198].

Переходячи до визначення змісту принципу публічності провадження, який безпосередньо передбачає право на публічний судовий розгляд і на присутність під час судового розгляду, зазначаємо таке.

Публічність провадження захищає підсудного від таємного правосуддя, на яке не поширюється контроль громадськості; вона є також одним із засобів, який допомагає зберегти довіру до судів. Завдяки прозорості, яку вона надає відправленню правосуддя, публічність дозволяє втілювати мету ст. 6 § 1 – справедливий судовий розгляд, гарантованість якого є одним із принципів кожного демократичного, у розумінні Конвенції, суспільства (Sutter v. Switzerland, § 26; Riepan v. Austria, § 27; Krestovskiy v. Russia, § 24) [177; 197; 204]. Із принципу публічності провадження у судових органах випливають два різні аспекти: здійснення публічних судових дебатів і публічне проголошення рішень і вироків (Sutter v. Switzerland, § 27; Tierce and Others v. San Marino, § 93) [204; 206].

Право на «публічний судовий розгляд», гарантоване ст. 6 § 1, неодмінно передбачає право на «судове засідання» (Döry v. Sweden, § 37) [160]. Принцип судових засідань і відкритих слухань є особливо важливим у кримінальному контексті, коли особа, обвинувачена у кримінальному правопорушенні, повинна взагалі мати можливість бути присутньою на слуханнях у першій інстанції (Jussila v. Finland [ВП], § 40; Tierce and Others v. San Marino, § 94; Igor Pascari v. the Republic of Moldova, § 27) [169; 174; 206].

Без присутності обвинуваченого складно зрозуміти, як ця особа могла здійснювати певні права, викладені у ст. 6 § 3 c), d) і e), тобто право «захищати себе особисто», «допитувати свідків» або «мати безкоштовну допомогу перекладача, якщо вона не розуміє або не говорить мовою, яка використовується в суді». Тому обов’язок гарантувати право обвинуваченого у кримінальній справі бути присутнім у залі суду є однією з основних вимог

ст. 6 Конвенції (Hermi v. Italy [ВП], §§ 58–59; Sejdovic v. Italy [ВП], §§ 81 та 84; Arps v. Croatia, § 28) [148; 167; 200].

Окрім того, право бути присутнім на слуханні дозволяє обвинуваченому перевірити правильність його або її тверджень і порівняти з показаннями потерпілих і свідків (Medenica v. Switzerland, § 54) [186]. Національні суди повинні проявляти належне уважне ставлення задля забезпечення присутності обвинуваченого шляхом належного його або її виклику (Colozza v. Italy, § 32; M.T.B. v. Turkey, §§ 49–53) [157; 182], і вони повинні вживати заходів для запобігання його невиправданої відсутності під час слухання (Medenica v. Switzerland, § 54) [186].

Незважаючи на те, що ст. 6 § 1 неможливо тлумачити як таку, яка надає заявникові право на отримання особливої форми вручення судових документів, наприклад, зареєстрованою поштою, в інтересах здійснення правосуддя заявника необхідно повідомляти про судове слухання таким чином, щоб йому не лише стало відомо про дату, час і місце слухання, а він мав достатньо часу для підготовки його або її справи і був присутнім під час судового слухання (Vyacheslav Korchagin v. Russia, § 65) [211].

Слухання може бути проведене за відсутності обвинуваченого, якщо він або вона відмовилися від права бути присутнім на слуханні. Така відмова може бути очевидною або передбачуваною з поведінки, наприклад, коли він або вона намагається ухилитися від судового розгляду (Lena Atanasova v. Bulgaria, § 52) [180]. Проте будь-яка відмова від гарантій згідно зі ст. 6 повинна виконувати тест «проінформованої та усвідомленої» відмови, як це встановлено у прецедентному праві Суду (Sejdovic v. Italy [ВП], §§ 86–87) [200]. Відповідно, Суд постановив, що якщо особа, обвинувачена у кримінальному правопорушенні, не була повідомлена особисто, лише через статус «втікача», який був заснований на презумпції з недостатньою фактичною основою, неможливо щоб підсудний відмовився від права з’явитися в суді і захищати себе. Крім того, особі, яку звинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, не слід залишати з тягарем надання доказів

того, що він не намагався уникнути правосуддя, або того, що його відсутність виникла через форс мажорні обставини. Водночас національні органи влади можуть оцінити, чи обвинувачений продемонстрував достатню причину своєї відсутності або чи в матеріалах справи були докази, які підтверджували висновок, що він був відсутній з причин, які не залежали від нього (Sejdovic v. Italy [ВП], § 87) [200].

Суд також постановив, що неможливість проведення судового розгляду справи у випадку неявки сторони може паралізувати проведення кримінального провадження, оскільки це може призвести, наприклад, до знищення доказів, закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або судової помилки (Colozza v. Italy, § 29) [157]. Отже, проведення судового засідання за відсутності обвинуваченого саме по собі не суперечить ст. 6 Конвенції. Проте, коли національне законодавство дозволяє проведення судового розгляду незважаючи на відсутність особи, якій пред'явлено «обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення», яка має статус заявника, то така особа, як тільки вона дізналася про кримінальне провадження, повинна мати можливість домогтися від суду, який розглядав її справу, щоб він знову повернувся до її розгляду (Sanader v. Croatia, §§ 77–78) [199].

Незважаючи на те, що провадження, які проводяться за відсутності обвинуваченого, самі по собі не є несумісними зі ст. 6 Конвенції, відмова у правосудді відбувається тоді, коли особа, засуджена in absentia, не може згодом отримати від суду, який розглядав її справу, повторний розгляд по суті обвинувачення, як стосовно права, так і факту, у разі якщо не було встановлено, що він відмовився від свого права постати перед судом і захищати себе, або те, що він мав намір уникнути суду (Sejdovic v. Italy [ВП], § 82) [200]. Це пояснюється тим, що обов'язок гарантувати право обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення бути присутнім у залі суду – або під час початкового розгляду, або під час повторного судового

розгляду – є однією з основних вимог ст. 6 Конвенції (Stoichkov v. Bulgaria, § 56) [203].

У рішенні щодо справи «Sanader v. Croatia» (§§ 87–88) від 12 лютого 2015 року, остаточне від 06 липня 2015 року Суд постановив, що вимога того, що особа, засуджена in absentia, якій не було відомо про переслідування в судовому порядку і висунуте проти нього обвинувачення, або намагалася уникнути судового розгляду чи однозначно відмовилася від права постати перед судом, повинна була з'явитися перед національними органами влади і надати адресу проживання під час кримінального провадження для того, щоб мати можливість вимагати повторного розгляду, була непропорційною. Особливо це відбувалося тому, що, відразу ж як підсудний потрапив би під юрисдикцією національних органів влади, він був би позбавлений волі на підставі засудження in absentia. У зв'язку з цим Суд наголосив, що не може постати питання обов'язку обвинуваченого здатися під варту для того, щоб забезпечити право на повторний судовий розгляд за умов, які відповідають вимогам ст. 6 Конвенції. Проте він пояснив, що це не ставить під сумнів те, що під час нового провадження присутність заявника на судовому засіданні повинна бути забезпечена шляхом видачі наказу про його повернення під варту або застосування інших заходів, передбачених відповідним національним законодавством. Такі заходи, якщо вони є застосовними, повинні мати іншу правову основу – обґрунтовану підозру заявника у вчиненні злочину і наявність «відповідних і достатніх підстав» для його тримання під вартою [199].

Безпосереднім прикладом застосування процедури in absentia, *коли національною владою не було встановлено місцезнаходження особи*, що стало предметом розгляду ЄСПЛ, є справа «Colozza v. Italy». У рішенні щодо цієї справи від 12 лютого 1985 року зазначено, що основне питання полягає в тому, чи не позбавив суд пана Колоцца права, гарантованого Конвенцією, оскільки його справа розглядалася згідно з процедурою, яка застосовується тоді, коли місцезнаходження особи встановити не вдалося (§ 26). Також суд зазначив, що

особливістю такої процедури є те, що, розглядаючи справи за відсутністю обвинуваченого, який не з'явився, національний суд вважає його таким, що переховується від правосуддя. У цій справі не йдеться про обвинуваченого, який був повідомлений особисто і, будучи ознайомленим з обвинуваченням, в безумовній та однозначній формі відмовився від здійснення свого права постати перед судом та захищати себе. Італійська влада лише встановила презумпцію, наділивши пана Колоцца статусом особи, що переховується від правосуддя, а тому така відмова мала місце. Суд вказав, що відповідної презумпції недостатньо. Аналіз фактів засвідчив: у заявника не було підстав припустити, що проти нього розпочато розгляд кримінальної справи; лише вважалось, що він знає про це в силу того, що йому направлено повідомлення спочатку із секретаріату слідчого, а в подальшому канцелярією суду. За висновками Суду, представлені матеріали не свідчать про відмову пана Колоцца від використання свого права постати перед судом та захищати себе, а також про прагнення ухилитися від правосуддя. Тому й не потрібно вирішувати, чи особа, обвинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, яка фактично не брала участі в судовому процесі, позбавляється переваг відповідних прав (§ 28). Передбачені національним законодавством засоби повинні бути ефективними, а особа, «обвинувачена у кримінальному правопорушенні» яка опинилася в ситуації, подібній до тієї, в якій опинився пан Колоцца, не повинна нести тягар доказування того, що він не прагнув ухилитися від правосуддя або що його відсутність спричинена непереробною силою (§ 30) [157].

Аналогічні за змістом висновки було викладено в рішенні ЄСПЛ у справі «Sejdovic v. Italy» від 01 березня 2006 року, фактичні обставини справи по якій також свідчили *про невстановлення місцезнаходження особи*, яку національна влада вважала особою, що вчинила кримінальне правопорушення, та застосувала до цієї особи спеціальний порядок здійснення заочного засудження (§§ 12 та 96). При цьому, Судом було встановлено, що Уряд не навів жодних доказів про обізнаність особи в тому, що його звинувачують в

учиненні кримінального правопорушення, а також про необхідність постати перед судом. За особливих обставин цієї справи Судом досліджувалось питання, якщо офіційне повідомлення йому не було направлено, чи можливо вважати, що пан Сейдович був достатньо обізнаний про його обвинувачення та судовий розгляд, щоб він міг прийняти рішення відмовитись від свого права з'являтися в суду, або ухилятися від правосуддя. За висновками Суду, щодо цієї справи не було доведено, що заявник був обізнаний щодо обвинувачення проти нього, в зв'язку із чим неможливо стверджувати, що він намагався ухилитися від судового розгляду або однозначно відмовився від свого права з'являтися в суді. Отже, у цій справі встановлено порушення ст. 6 Конвенції (§§ 98, 101 і 106) [200].

Відтак вбачається, що практикою Європейського суду сформульовано загальні принципи (правові позиції) щодо заочного судового розгляду з питань: 1) права взяти участь у слуханні справи та отримати новий судовий розгляд; 2) відмови від права з'являтися на судовий розгляд; 3) права особи, яку звинувачують у кримінальному правопорушенні, бути поінформованою про звинувачення проти неї; 4) представництва адвокатом обвинувачених, яких судили заочно (Sejdovic v. Italy §§ 81–95) [200], через призму яких Європейським судом аналізувалися випадки додержання вимог ст. 6 Конвенції *в разі невстановлення місцезнаходження особи*.

Викладені вище висновки також були підтвердженні в рішенні Європейського суду у справі «Sanader v. Croatia» від 12 лютого 2015 року, остаточне від 06 липня 2015 року, встановлені обставини щодо якої свідчили *про невстановлення місцезнаходження особи*, яку Уряд вважав особою, що вчинила кримінальне правопорушення, та задіяв до вказаної особи інститут спеціального заочного засудження. Особливістю цієї справи було те, що встановити місцезнаходження особи національній владі не вдалося через її перебування на території, яка не була підконтрольна національним органам влади. Тому було неможливо повідомити особу про кримінальне провадження або забезпечити його присутність, через що Суд дійшов висновку, що особа не

могла знати про розгляд справи, отже причиною його відсутності на той час не було уникнення судового розгляду (§§ 50–53 і 67–74) [199].

В іншому рішення ЄСПЛ у справі «M.T.B. v. Turkey» від 12 червня 2018 року, остаточне від 12 вересня 2018 року Суд констатував недостатність вжитих з боку національних органів влади заходів *щодо невстановлення місцезнаходження особи та місця його проживання*, через що подальше застосування інституту заочного засудження in absentia, не відповідало визначеній прецедентній практиці Суду та становило порушення ст. 6 Конвенції (§§ 49–53) [182].

Проаналізована прецедентна практика Європейського суду також широко застосовується національними судами під час здійснення правосуддя, які при встановленні відсутності доказів здійснення такої процесуальної дії, як вручення повідомлення про підозру, *в тому числі в разі невстановлення місцезнаходження особи*, що позбавляє слідчого суддю, суд можливості стверджувати про обізнаність особи про її кримінальне переслідування, відмовляють у задоволенні клопотань слідчого, прокурора, повертають обвинувальні акти прокурору або відмовляють у задоволенні клопотань прокурора про здійснення спеціального судового провадження із зупиненням судового провадження до розшуку підсудного.

Наочними прикладами є: ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 17 грудня 2019 року у справі № 185/8535/17 (провадження № 1-кп/185/76/19) про повернення обвинувального акта прокурору [244], яку залишено без змін ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 01 червня 2020 року у справі № 185/8535/17 (провадження № 11-кп/803/651/20) [237]; ухвала Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 26 травня 2020 року у справі № 296/8465/16-к про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [239]; ухвала Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області від 10 червня 2020 року у справі № 263/14804/18 (провадження № 1-

кп/263/172/2020) про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [240]; ухвала Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області від 03 липня 2020 року у справі № 263/15081/18 (провадження № 1-кп/263/175/2020) про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [241]; ухвала слідчого судді Краснолиманського міського суду Донецької області від 03 вересня 2020 року у справі № 236/2763/20 (провадження № 1-кс/236/714/20) про відмову в задоволенні клопотання слідчого про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [260]; ухвала Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 15 жовтня 2020 року у справі № 219/294/19 (провадження № 1-кп/219/296/2020) про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [236]; ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23 жовтня 2020 року у справі № 185/4519/18 (провадження № 1-кп/185/72/20) про повернення обвинувального акта прокурору [245], яку залишено без змін ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 23 листопада 2020 року у справі № 185/4519/18 (провадження № 11-кп/803/3468/20) [238]; ухвала Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 03 листопада 2020 року у справі № 265/10187/18 (провадження № 1-кп/265/149/20) про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [243]; ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 04 грудня 2020 року у справі № 308/4910/20 (провадження № 1-кп/308/532/20) про повернення обвинувального акта прокурору [272]; ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 16 грудня 2020 року у

справі № 185/9179/18 (провадження № 1-кп/185/108/20) про повернення обвинувального акта прокурору [246]; ухвала Іллічівського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 05 січня 2021 року у справі № 263/4115/18 (провадження № 1-кп/264/50/2021) про зупинення судового провадження до розшуку підсудного [242]; ухвала Токмацького районного суду Запорізької області від 15 лютого 2021 року у справі № 318/437/17 (провадження № 1-кп/328/50/21) про відмову в задоволенні клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та зупинення судового провадження до розшуку підсудного [271].

Викладені правові позиції засвідчили неможливість додержання вимог ст. 6 Конвенції в разі відсутності доказів обізнаності особи в тому, що його звинувачують в учиненні кримінального правопорушення, а також про необхідність постати перед судом, оскільки неможливо стверджувати, що він намагався ухилитися від судового розгляду або однозначно відмовився від свого права з’являтися в суді.

Отже, ст. 6 Конвенції та прецедентна практика ЄСПЛ з питання, що досліджується, вимагає вжиття з боку національної влади заходів, на забезпечення офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, *зокрема в разі невстановлення місцезнаходження особи*, що також підтверджено майже 77 % опитаних правників.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що саме вручення повідомлення про підозру особі в учиненні кримінального правопорушення, як складова здійснення повідомлення особі про підозру, зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

2. Проаналізувавши зміст ст. 42, 276, 278 КПК України доведено, що передбачений лише один випадок неможливості вручення складеного письмового повідомлення про підозру відповідній особі – невручення особі

повідомлення про підозру внаслідок *невстановлення місцезнаходження особи*. Вбачається, що будь-яка неможливість вручення особі письмового повідомлення про підозру, окрім невстановлення місцезнаходження особи, виключає застосування цієї правової норми.

3. Доведено, що в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, тобто наявні відомості про місце роботи, місце проживання або тимчасового перебування особи тощо, то до такої особи, з огляду на зміст ч. 1 ст. 42 КПК України, не можуть вживатися заходи для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень. До такої особи підлягає застосуванню «загальний» порядок – особистого (безпосереднього) вручення їй письмового повідомлення про підозру.

4. З посиланням на відповідну практику ЄСПЛ обґрунтовано, що положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII), які визначають, що підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, не підлягають застосуванню, оскільки суперечать міжнародному договору, згода на обов’язковість якого надана Верховною Радою України – Європейській Конвенції 1950 року.

5. Вбачається, що з огляду на положення Конституції України, Конвенції та практики ЄСПЛ, враховуючи приписи ч. 1 ст. 42 КПК України підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–279 КПК України, повідомлено про підозру, що підтверджується розписом особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозаписом вручення особі письмового повідомлення про підозру, чи будь-якими іншими даними, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом, а також особа, яка затримана за підозрою в учиненні кримінального правопорушення.

6. Встановлено, що в розумінні приписів ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 13 квітня 2012 року № 4651-VI), з огляду на дію КПК України в часі, в період з 19.11.2012 (моменту набрання КПК України чинності) до 31.10.2014 (моменту внесення змін Законом від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) особа не є підозрюваним, якщо відсутнє належне підтвердження отримання особою письмового повідомлення про підозру, передбачене ст. 136 КПК України.

7. З урахуванням необхідності забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні, КПК України потребує відповідних змін, спрямованих на розв'язання досліджуваної проблематики, яка виникає в разі виконання всіх необхідних та можливих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження особи, які не надали бажаного результату і місцезнаходження особи залишилося невстановленим, які були запропоновані.

8. Здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного (спеціальне досудове розслідування) або обвинуваченого (спеціальне судове провадження) (in absentia) потребує застосування додаткових гарантій забезпечення права особи на справедливий суд. Відповідне їх обмеження вбачається у можливості застосування зазначеного інституту у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, що суперечить міжнародним та європейським стандартам.

9. Обґрунтовано, що обов'язковою підставою для здійснення СДР є набуття процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні ще до звернення слідчого та/або прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення СДР, яка водночас є важливим елементом захисту від свавільного обмеження прав та законних інтересів громадянина.

10. Вбачається, що передбачений ст. 297-5 КПК України особливий порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, може бути застосований лише у разі здійснення СДР.

11. Доведено, що використання слідчим, прокурором особливого порядку вручення процесуальних документів підозрюваному, а саме надсилання та публікація повісток про виклик та навіть здійснення повідомлення про підозру в порядку, передбаченому ст. 297-5 КПК України, до моменту задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення СДР, становить порушення вимог КПК України та не відповідає стандартам права на справедливий суд.

12. З аналізу змісту глав 22 та 24-1 КПК України встановлено, що після задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення СДР слідчий, прокурор вже не має права надсилати та публікувати первинне (попереднє) повідомлення про підозру, оскільки його складання та вручення має відбутися до здійснення СДР. У такому разі слідчий, прокурор має право застосувати порядок, передбачений ст. 297-5 КПК України, лише для здійснення повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри.

13. Обґрунтовано, що застосування порядку, передбаченого ст. 297-5 КПК України, для здійснення повідомлення про підозру, у спосіб обов'язкового публікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, суперечить завданням та загальним засадам кримінального провадження. Тому, повістки про виклик підозрюваних опубліковані в газеті «Урядовий кур'єр» та розміщенні на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, не можуть вважатися належним врученням повідомлення особі про підозру в спосіб, передбачений законом.

14. Вбачається, що прецедентною практикою Європейського суду сформульовано загальні засади здійснення кримінального провадження, зокрема в разі невстановлення місцезнаходження особи, до яких відносяться: 1) справедливість судового розгляду, елементами якої зокрема є: а) ефективна участь у кримінальному процесі; б) рівність сторін; в) змагальне провадження; г) вмотивованість судового рішення; ґ) принцип безпосередності; 2)

публічність провадження, яка зокрема передбачає право на: а) публічний судовий розгляд; б) присутність під час судового розгляду; в) публічне проголошення вироку; 3) розумний строк; 4) інституційні вимоги, якими зокрема є: а) незалежність суду; б) безсторонність суду; в) суд, встановлений законом; 5) презумпція невинуватості; 6) забезпечення права на захист.

15. Визначено, що практикою Європейського суду сформульовано загальні принципи (правові позиції) щодо заочного судового розгляду з питань: 1) права взяти участь у слуханні справи та отримати новий судовий розгляд; 2) відмови від права з'являтися на судовий розгляд; 3) права особи, яку звинувачують у кримінальному правопорушенні, бути поінформованою про звинувачення проти неї; 4) представництва адвокатом обвинувачених, яких судили заочно, через призму яких Європейським судом аналізувалися випадки додержання вимог ст. 6 Конвенції в разі невстановлення місцезнаходження особи.

16. Обґрунтовано, що неможливо додержати вимоги ст. 6 Конвенції в разі відсутності доказів обізнаності особи в тому, що його звинувачують в учиненні кримінального правопорушення, а також про необхідність постати перед судом, через неможливість стверджувати, що він намагався ухилитися від судового розгляду або однозначно відмовився від свого права з'являтися в суді.

17. Вбачається, що ст. 6 Конвенції та прецедентна практика ЄСПЛ з досліджуваного питання вимагає вжиття з боку національної влади заходів, на забезпечення офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, навіть в разі невстановлення місцезнаходження особи за результатами вжитих першочергових заходів. В таких випадках необхідно вживати заходів для розшуку особи, а не застосовувати інститут СДР і спеціального судового провадження.

РОЗДІЛ 3
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ ОСОБІ, МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЯКОЇ ВСТАНОВЛЕНО НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ АБО ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

3.1. Особливості повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях

Актуальні теоретичні та практичні проблем під час застосування такої новели законодавства, як набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, були предметом попереднього вивчення, тому метою дослідження в цьому розділі обрано особливості правового регулювання повідомлення про підозру особі, *місцезнаходження якої встановлено*.

У разі затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення (п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України), а також коли місцезнаходження особи, якій має бути вручене повідомлення про підозру встановлено (ч. 1 ст. 42, ч. 1 ст. 278 КПК України), при цьому вона навмисно не уникає одержання повідомлення про підозру, то у слідчого, прокурора в цілому не виникають проблемних питань у процесі застосування інституту повідомлення про підозру під час кримінального провадження.

Однак, на практиці виникають випадки, коли особа, яку підозрюють у вчиненні злочину, відсутня за місцем постійного проживання, перебування, навчання, роботи тощо, або без поважних причин не з’являється на виклики, вчиняє навмисні дії, спрямовані на уникнення одержання повідомлення про підозру та всіляко ухиляється від проведення слідчих, процесуальних дій, які вимагають участі підозрюваного. Саме ці випадки є найбільш проблемними

під час правозастосування інституту повідомлення про підозру, які були ґрунтовно розглянуті в попередньому розділі.

На жаль, нові умови соціально-політичного, воєнного і економічного характеру тільки примножили проблеми правозастосування кримінального-процесуального законодавства на території України, зокрема інституту повідомлення про підозру.

Безпосередньо врученню письмового повідомлення про підозру були присвячені дослідження О. З. Гладуна, Д. М. Говорун, В. О. Гринюка, Л. М. Гуртієвої, І. В. Єрьоменко, О. В. Зелінського, І. В. Рогатюка, О. М. Посвистака, О. Ю. Татарова, О. І. Тищенко, В. А. Шкелебей, І. А. Щербак та ін. На дисертаційному рівні вказаний аспект інституту повідомлення про підозру досліджували С. Г. Кримчук та О. В. Фараон.

Однак на сьогодні залишається майже не дослідженим питання належного здійснення повідомлення про підозру особі місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Тому метою дослідження в цьому підрозділі обрано: 1) здійснення комплексного наукового аналізу кримінального процесуального законодавства України в частині процесуальної діяльності слідчого, прокурора під час повідомлення про підозру особі, *місцезнаходження якої встановлено*, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях; 2) встановлення актуальних теоретичних та практичних проблем під час вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях; 3) з’ясування відповідності чинного законодавства положенням міжнародних договорів, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України.

Зазначаємо, що із системного аналізу статей 42, 276, 278 КПК України вбачається саме вручення повідомлення про підозру, а не його передачу в будь-який спосіб. Поряд із цим, ст. 278 КПК України передбачає, що у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень. При цьому передбачений лише один випадок неможливості такого вручення – невручення особі повідомлення про підозру внаслідок невстановлення місцезнаходження особи (ст. 42 КПК України) [9, с. 65].

Отже, якщо слідчим, прокурором встановлено відомості про місцезнаходження особи, то до такої особи, з огляду на зміст ч. 1 ст. 42 КПК України, не можуть вживатися заходи для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень [3, с. 99]. До такої особи підлягає застосуванню «загальний» порядок – особистого (безпосереднього) вручення їй письмового повідомлення про підозру [3, с. 101].

Однак на практиці є випадки встановлення місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, а саме на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також у Донецькій та Луганській областях, фактичний доступ до якої обмежений [8, с. 100; 9, с. 65].

Розглянемо окремо кожний із зазначених випадків.

Досліджуючи питання, як має здійснюватися вручення повідомлення про підозру, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, необхідно звернути увагу на таке [8, с. 100].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII (далі – Закон № 1207-VII), тимчасово окупованою територією визначається: 1) сухопутна територія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, внутрішні води України цих територій;

2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглого до узбережжя континентального шельфу України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) надра під територіями, зазначеними у пунктах 1 і 2 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями [115].

Разом із тим, ст. 1 та 2 Закону № 1207-VII визначають, що ТОТ є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України. Датою початку тимчасової окупації є 20 лютого 2014 року. Цей Закон визначає статус території України, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб.

Окрім цього, відповідно до ч. 2 та 3 ст. 4 Закону № 1207-VII правовий режим ТОТ передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на ТОТ. Правовий режим ТОТ може бути визначено, змінено чи скасовано виключно законами України.

Крім того, згідно з ч. 1 ст. 5 Закону № 1207-VII Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на ТОТ.

Відповідальність за порушення визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина на ТОТ покладається на Російську Федерацію як на державу-окупанта відповідно до норм і принципів міжнародного права (ч. 3 ст. 5 Закону № 1207-VII) [115].

Особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на ТОТ, в частині порядку кримінального провадження

визначений у ст. 12 Закону № 1207-VII, відповідно до якої він стосується лише питань визначення підсудності, підслідності та окремих аспектів здійснення СДР чи спеціального судового провадження, а не порядку здійснення досудового розслідування в цілому, яке здійснюється за загальними правилами встановленими КПК України [8, с. 100].

Досліджуючи питання здійснення вручення повідомлення про підозру, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській областях, необхідно звернути увагу на певні відмінності в правовому регулюванні статусів тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та тимчасово окупованої території у Донецькій та Луганській областях [9, с. 65].

При їх порівняні необхідно з’ясувати, чи встановлюють вони відмінності у процесуальному порядку здійснення слідчим, прокурором повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII (далі – Закон № 2268-VIII), тимчасово окупованими територіями у Донецькій та Луганській областях на день ухвалення цього Закону визнаються частини території України, в межах яких збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль. Межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях, визначаються Президентом України за поданням Міністерства оборони України, підготовленим на основі пропозицій Генерального штабу Збройних Сил України [123].

Указом Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській

областях» від 07 лютого 2019 року № 32/2019, затверджено межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях [119].

Згідно зі ст. 2 Закону № 2268-VIII правовий статус тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, а також правовий режим на зазначених територіях визначаються цим Законом, Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права. У межах тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях діє особливий порядок забезпечення прав і свобод цивільного населення, визначений цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права.

Окрім цього, п. 1 ч. 1 ст. 5 у поєднанні з п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону № 2268-VIII визначає, що для забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях органи державної влади та їх посадові особи, діючи на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України вживають заходів для захисту прав і свобод цивільного населення. При цьому, основними напрямами захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях є захист основоположних політичних і громадянських прав і свобод людини.

Російська Федерація як держава-окупант відповідно до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року, Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів

(Протокол I), від 8 червня 1977 року несе відповідальність за порушення захисту прав цивільного населення (ч. 2 ст. 7 Закону № 2268-VIII) [123].

Водночас Закон № 2268-VIII не визначає особливого порядку забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, у частині порядку кримінального провадження, однак, з огляду на ст. 2 мають бути застосовані положення Закону № 1207-VII., ст. 12 якого визначає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на ТОТ [9, с. 66], в частині порядку кримінального провадження, яку проаналізовано вище.

Тому, оскільки ні Закон № 2268-VIII, ні Закон № 1207-VII не встановлюють особливостей кримінального провадження під час повідомленні про підозру особі, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, мають бути застосовані загальні правила здійснення повідомленні про підозру особі, встановлені КПК України [8, с. 100; 9, с. 66].

Однак враховуючи наведені вище висновки, в частині неможливості вжиття заходів для вручення повідомлення про підозру в спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, якщо слідчим, прокурором встановлено відомості про місцезнаходження особи, а саме місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, яка є невід'ємною частиною території України, вручення повідомлення про підозру має бути здійснено безпосередньо [8, с. 100; 9, с. 66].

Разом із тим, є очевидним факт того, що безпосередньому врученню слідчим, прокурором повідомлення про підозру особі на ТОТ перешкоджають високі ризики настання певних негативних наслідків для посадових осіб органу досудового розслідування чи прокуратури, які не можуть бути пропорційними меті забезпечення прав і свобод громадян, в частині належного здійснення повідомлення про підозру [8, с. 100; 9, с. 66].

Як засвідчила практика правозастосування подібних правовідносин, слідчим, прокурором широко використовується спосіб повідомлення особі про підозру шляхом поштового відправлення повідомлення про підозру, з

оголошеною цінністю, з описом вкладення та повідомленням про вручення [1, с. 165]. Вивченням судової практики встановлено, що слідчі судді в цілому підтримують таку позицію слідчого, прокурора [277, с. 88–89].

Також, поширеною поведінкою слідчого, прокурора в категорії кримінальних проваджень, яка аналізується, є:

- застосування порядку вручення процесуальних документів підозрюваному, передбаченого ст. 297-5 КПК України;

- направлення письмового повідомлення про підозру до посольства Російської Федерації в Україні;

- невжиття жодних дій, спрямованих на вручення особі письмового повідомлення про підозру.

На нашу думку вказані підходи є безпідставними, помилковими та такими, що суперечить завданням та загальним засадам кримінального провадження [9, с. 67].

По-перше, норми КПК України, дозволяють у певних випадках направлення повідомлення про підозру за допомогою засобів поштового зв'язку. Водночас, такий порядок є виключним і застосовується лише у разі неможливості вручення слідчим, прокурором повідомлення про підозру у день його складання. Цілком зрозуміло, що така неможливість вручення має бути об'єктивно виправданою, а слідчий, прокурор, керуючись засадою публічності, мають вжити всіх заходів щодо встановлення точного місцезнаходження особи та здійснення (за розумною можливістю) особистого вручення повідомлення про підозру особі [8, с. 101].

Утім, у будь-якому разі, виконання слідчим, прокурором обов'язку щодо вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений для вручення повідомлень, є цілеспрямованою діяльністю, метою якої є досягнення певного результату – отримання особою цього письмового процесуального рішення, а не є діяльністю із «формальним складом». Адже, аналіз положень КПК України дає підстави стверджувати, що направлення особі повідомлення про підозру засобами поштового зв'язку відповідатиме вимогам КПК України

лише у випадку отримання поштового відправлення безпосередньо такою особою [9, с. 67].

Про вказане свідчать положення ч. 1 ст. 136 КПК України, згідно з якою належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, зокрема на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом [75].

Тому, сам лише факт направлення повідомлення про підозру поштою, рівно як і підтвердження отримання поштового відправлення однією з осіб, перелічених у ч. 1 ст. 135 КПК України, не є доказом належного вручення особі повідомлення про підозру. Отже, особа набуває статусу підозрюваного з моменту вручення їй особисто поштового відправлення, а не з моменту відправлення такого повідомлення та лише після цього слідчий, прокурор може внести відомості щодо повідомлення про підозру до ЄРДР [8, с. 101; 9, с. 67].

Аналогічної думки тримається Лугіна Н.А., яка вказує, що «вручено» не означає «отримано», а отже, доцільно врахувати вимоги щодо належного підтвердження отримання або ознайомлення особою зі змістом повідомлення про підозру іншим шляхом [85, с. 197].

Інший підхід до визначення моменту повідомлення особі про підозру, без врахування факту отримання нею письмового повідомлення про підозру протирічить принципу верховенства права, спотворює саму суть інституту повідомлення про підозру, та в змозі фактично позбавити чи обмежити особу у реалізації належного їй права бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього (ст. 6 § 3 «а» Європейської Конвенції) [66] та бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені законом, а також отримати їх роз’яснення (п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України) [75].

Адже відповідно до стандартів належного повідомлення особи про підозру, напрацьованих Європейським судом, не є достатнім аби інформація лише була надана у письмовому вигляді – органи влади мають вжити усіх розумних заходів, щоб впевнитися, що підозрюваний був повідомлений про його право на захист та, наскільки це можливо, розумів наслідки своєї поведінки під час допиту (§§ 79–80 рішення у справі «Pishchalnikov v. Russia» від 24 вересня 2009 року, остаточне від 24 грудня 2009 року) [196].

Тому, за відсутністю в матеріалах кримінального провадження документів, які недвозначно підтверджують факт отримання особою поштового відправлення, саме з письмовим повідомленням про підозру, вона не може вважатися такою, що є повідомленою про підозру в установлений законом спосіб. За таких обставин, внесення слідчим, прокурором відомостей до ЄРДР щодо повідомлення про підозру особі є безпідставним та незаконним [8, с. 101; 9, с. 68].

По-друге, починаючи з 27 березня 2014 року поштові відправлення, які направлені УДППЗ «Укрпошта» з материкової частини України, не приймаються поштою АР Крим та міста Севастополя та повертаються у зворотному напрямку. За цих обставин УДППЗ «Укрпошта» не має можливості пересилати поштові відправлення до півострова Крим. Відтак, «Укрпошта» призупинила приймання поштових відправлень у напрямку півострова Крим [39]. У населені пункти Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, АТ «Укрпошта» також не здійснює пересилання пошти [139].

Незважаючи на те, що вказані обставини свідчать про неможливість доставки поштових відправлень, що виключає можливість отримання особою, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, слідчий, прокурор обирає саме такий спосіб повідомлення особі про підозру, а слідчі судді, здебільшого визнають його належним, при цьому зазначають це у своїх рішеннях, навіть покликаючись на обставини, що унеможливлюють доставлення поштових відправлень. Мотивуванням загалом виступає

визнання слідчими суддями вказаних дій слідчого, прокурора – достатніми вжитими заходами для вручення особі повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень (ст. 42 КПК України) [8, с. 101–102; 9, с. 68].

Однак як вже було зазначено вище, у цих правовідносинах вимоги ст. 42 КПК України не можуть бути застосовані, оскільки вживати заходів для вручення особі повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, можливо лише внаслідок *невстановлення місцезнаходження особи.* Натомість, у цих випадках слідчим, прокурором встановлено відомості про місцезнаходження особи, а саме місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, яка є невід'ємною частиною території України [8, с. 102; 9, с. 68].

По-третє, направлення в таких ситуаціях слідчим, прокурором повідомлення про підозру шляхом поштового відправлення суперечить завданням та загальним засадам кримінального провадження (ст. 2, 7 КПК України), які розкриті в наступних статтях Глави 2 КПК України. Статтею 8 КПК України розкрито таку засаду кримінального провадження, як верховенство права, відповідно до якої кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Окремо необхідно звернутися до ст. 9 КПК України, що розкриває засаду законності, яка визначає, що під час кримінального провадження слідчий, прокурор зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. У випадках, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 цього Кодексу (ч. 6 ст. 9 КПК України) [75]. Отже, діяльність слідчого, прокурора

під час здійснення повідомлення про підозру повинна відповідати міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [8, с. 102; 9, с. 68].

Дискутуючи про питання застосовності права прав людини до стану окупації, експерти назвали такі юридичні підстави застосування права прав людини на окупованій території: 1) договори з прав людини, сторонами яких виступає держава-окупант можуть застосовуватися екстратериторіально; 2) договори з прав людини можуть бути застосовними через те, що вони були ратифіковані та імплементовані на національному рівні державою, територія якої окупована *(тобто відповідні зобов'язання діють як частина «національного права».)*; 3) застосовність права прав людини на окупованій території може слідувати з еволюційної інтерпретації ст. 43 Гаазької конвенції та п. 2 ст. 64 Четвертої Женевської конвенції…; 4) та найголовніше, права людини будуть застосовуватися, оскільки вони вважаються частиною міжнародного звичаєвого права [297, с. 62].

Більшість міжнародних договорів про права людини містять так зване «положення про юрисдикцію» (англ. jurisdiction clause), що має на меті визначити коло осіб, стосовно яких держави зобов'язані виконувати свої зобов'язання щодо прав людини за відповідним міжнародним договором [294].

Екстратериторіальність застосовності зобов'язань держави стосовно поваги та захисту прав людини підтверджується й правом Конвенції та практикою ЄСПЛ. Систематизований огляд справ ЄСПЛ, які стосуються екстратериторіальної юрисдикції держав-учасниць Конвенції, представлений в інформаційно-тематичному бюлетені, що був підготовлений Секретаріатом Суду в 2012 році, переклад 2014 року [44].

Поряд із цим, необхідно зазначити, що ст. 1 Європейської Конвенції закріплено, що Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції [66].

У § 131 рішення у справі «Al-Skeini and Others v. The United Kingdom» від 07 липня 2011 року Європейській Суд постановив, що юрисдикційна компетенція держави за ст. 1 Конвенції є, насамперед, територіальною (рішення у справах: Soering v. The United Kingdom, § 86; Banković and Others v. Belgium and 16 Other States, §§ 61 та 67; Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia, § 312). Презюмується, що юрисдикція, як правило, здійснюється в межах території держави (рішення у справах: Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia, § 312; Assanidze v. Georgia, § 139) [147].

Така презумпція може бути обмеженою в деяких виняткових випадках, особливо якщо державі перешкоджають здійснювати владу на частині її території, зокрема в результаті: військової окупації частини території збройними силами іншої держави, яка здійснює ефективний контроль над такою територією; воєнних дій або повстання; актів іноземної держави, що підтримує створення сепаратистської держави на території держави, про яку йдеться (Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other States, §§ 70–71) [149].

Щоб визначити, що така ситуація існує, Суд вивчає, з одного боку, всі об’єктивні факти, що можуть обмежити можливість застосування державою влади на своїй території, а з другого – саму поведінку держави. До зобов’язань, узятих державою, що підписала Конвенцію, належать, окрім обов’язку утримуватися від втручання в користування гарантованими нею правами та свободами, позитивні зобов’язання щодо кроків для забезпечення поваги до таких прав і свобод на її території (Z and Others v. the United Kingdom, § 73) [212]. Ці зобов’язання залишаються, навіть якщо влада держави обмежена на частині своєї території, тобто держава зобов’язана вживати всіх належних заходів, які все ще їй доступні, для гарантування прав і свобод. В інших «придністровських» справах (Catan and Others v. Moldova and Russia; Ivanţoc and Others v. Moldova and Russia [155; 172] та інші) також прямо вказується, що навіть наявність «ефективного контролю» РФ над Придністровською Молдавською Республікою (ПМР), який був однозначно визнаний Судом

через тривалу військову, економічну та політичну підтримку ПМР, не звільняє Молдову від виконання її позитивних зобов'язань у сфері прав людини.

Схожого висновку ЄСПЛ дійшов у §§ 105–111 рішення у справі «Ivanţoc and Others v. Moldova and Russia» від 04 червня 2012 року, в яких зазначено, що хоча Молдова не має ефективного контролю над діями «Придністровської Молдавської Республіки» у Придністров'ї, той факт, що цей регіон визнається за міжнародним правом як частина території Молдови, передбачає обов'язок за ст. 1 Конвенції використати всі доступні їй юридичні та дипломатичні засоби з тим, щоб продовжувати гарантувати здійснення прав і свобод, визначених Конвенцією, усім особам, які там проживають [172].

Також, вкрай важливим є те, що виняток із принципу територіальної юрисдикції, від зворотного має місце тоді, коли внаслідок законних чи незаконних дій Договірна Держава здійснює ефективний контроль над територією поза межами її національної території. Обов'язок забезпечити на такій території права та свободи, викладені в Конвенції, випливає з факту такого контролю, незалежно від того, чи здійснюється він безпосередньо, через власні збройні сили Договірної Держави, або через підпорядковану місцеву адміністрацію (Loizidou v. Turkey, § 62; Cyprus v. Turkey, § 76; Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other States, § 70; Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia, §§ 314-316; Al-Skeini and Others v. The United Kingdom, § 138) [147; 149; 158; 170, 181].

Контролююча держава має відповідальність за ст. 1 Конвенції, а саме гарантувати на території під своїм контролем повний набір матеріальних прав, викладених у Конвенції та тих додаткових протоколах, які вона ратифікувала. Ця держава буде відповідальною за будь-які порушення цих прав (Cyprus v. Turkey, §§ 76–77; Al-Skeini and Others v. The United Kingdom, § 138) [147; 158].

Доречним також буде згадати рішення у справі «Гюзельюртлу та інші проти Кіпру та Туреччини», в якому ЄСПЛ висловився про обов'язки Договірних держав щодо міжнародної співпраці. Європейський суд вказав, що ст. 2 може вимагати від обох держав двостороннього зобов'язання

співпрацювати один з одним, одночасно маючи на увазі зобов'язання звертатися за допомогою та обов'язок надавати допомогу. Характер і обсяг цих зобов'язань неминуче залежатимуть від обставин кожного конкретного випадку. Зацікавлені держави повинні вжити будь-які розумні кроки, які вони можуть, для співпраці один з одним, сумлінно використовуючи наявні у них можливості відповідно до застосовних міжнародних документів про взаємну правову допомогу і співробітництво у кримінальних справах. Отже, процедурне зобов'язання співпрацювати відповідно до ст. 2 слід тлумачити в світлі міжнародних договорів або угод, які можна застосувати між зацікавленими Договірними Державами, після максимально можливого спільного і гармонійного застосування Конвенції і цих документів, що не повинно призводити до конфлікту або протистояння між ними ... у цьому контексті процедурне зобов'язання співпрацювати буде порушено лише щодо держави, яка повинна домагатися співпраці, якщо вона не зможе задіяти належні механізми співробітництва в рамках відповідної міжнародної угоди; і по відношенню до запитуваної Держави, якщо вона не відповіла належним чином або не змогла посилатися на законну підставу для відмови в співпраці, запитуваними відповідно до цих документів (Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey, §§ 233, 235–236) [166].

Застосувавши ці принципи до конкретного контексту екстрадиції і підтримуючи висновок про порушення обов'язку співпрацювати з боку Туреччини, Суд зазначив, що зобов'язання співпрацювати відповідно до ст. 2 слід розглядати у світлі Європейської конвенції про видачу (зокрема, відповідно до її ст. 18) і, отже, має передбачати для держави зобов'язання розглядати і надавати мотивовану відповідь на будь-який запит про видачу від іншої. Також Суд взяв до уваги особливий характер справи: обов'язок Договірної Держави співпрацювати і де-факто суб'єкт, що знаходиться під «ефективним контролем» іншої Договірної Держави. У такій ситуації і під час відсутності офіційних дипломатичних відносин між двома Договірними Державами Суду може знадобитися вивчити неофіційні або спеціальні канали

співробітництва, що використовуються зацікавленими державами поза механізмами співпраці, передбачених відповідними міжнародними договорами, водночас керуючись положеннями цих договорів як виразом норм і принципів, застосовуваних у міжнародному праві. Це змусило Суд розглянути питання про те, чи вживали Кіпр і Туреччина всіх розумних заходів для співпраці один з одним в рамках посередництва Збройних сил Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) з підтримання миру на Кіпрі, а також у світлі положень Європейської конвенції про видачу і Європейської Конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (Конвенції Ради Європи, ратифіковані обома державами-відповідачами), незалежно від того, чи застосовуються ці договори до конкретних обставин справи і ситуації на півночі Кіпру [97].

Застосування вказаних вище підходів до питання, яке досліджується має принципово важливе значення для сучасної ситуації, в якій опинилась Україна, оскільки частина її території перебуває під контролем іншої держави [8, с. 103; 9, с. 69].

Окремо необхідно зазначити, що національні «закони про окупацію» автоматично не породжують визнання факту окупації та відповідальності держав за міжнародним правом, адже, як зазначає Венеційська комісія у Висновку щодо Закону про тимчасово окуповані території Грузії, «питання про міжнародну відповідальність не може бути врегульовано на основі національного законодавства, а вирішується на базі міжнародного права» (п. 37) [298]. Такі закони не можуть «створити» окупацію, або «оголосити» про неї, однак, вони можуть привернути увагу міжнародної спільноти до того, що відбувається [104]. Національні закони про окупацію висловлюють консолідовану національну оцінку поточного державно-правового стану, політико-правову позицію держави щодо підстав та наслідків втрати ефективного контролю над частиною її суверенної території. Це актуалізує нову для української юриспруденції проблему зобов'язань держав стосовно

забезпечення та захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях [278, с. 356].

Разом із тим, у п. 4, 5 Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ) 2133 (2016), схваленій 12 жовтня 2016 року – «Засоби правового захисту у випадках порушень прав людини на українських територіях, непідконтрольних українській владі», ПАРЄ вперше визнала, що відповідно до міжнародного права, Російська Федерація, яка де-факто здійснює контроль над цими територіями, несе відповідальність за захист їхнього населення. Росія, таким чином, повинна гарантувати дотримання прав людини всім жителям Криму та «ДНР» і «ЛНР». Стосовно Криму, російська військова присутність та ефективний контроль були офіційно визнані російською владою. Стосовно «ДНР» та «ЛНР», ефективний контроль підтверджується добре задокументованою визначною роллю російських військових у взятті під контроль та контролі цих регіонів, попри рішучий опір законної влади України, та повною залежністю «ДНР» і «ЛНР» від матеріально-технічної, фінансової та адміністративної підтримки Росії [51].

Аналогічний підхід був підтверджений у Резолюції ПАРЄ 2198 (2018), схваленій 23 січня 2018 року – «Гуманітарні наслідки війни в Україні» [34].

Звичайно, резолюції ПАРЄ є політично значущими документами, тоді як юридичну оцінку подіям з точки зору права Конвенції може надати тільки Суд. Однак закладені в ній рекомендації відповідають підходам, визначеним у відповідній практиці ЄСПЛ, що зумовлює необхідність їх застосування на національному рівні [8, с. 103].

Окремої уваги потребує рішення ЄСПЛ щодо прийнятності справи «Україна проти Росії (щодо Криму)» за № 20958/14 від 16 грудня 2020 року, зміст якого було оголошено та опубліковано на сайті рішень Європейського суду 14 січня 2021 року, вивченням змісту якого встановлено, що зважаючи на всі пояснення та докази, Європейським судом було визнано прийнятною заяву України проти Росії та встановлено що Україна надала достатньо доказів на підтвердження того, що Росія здійснювала «ефективний контроль» над

Кримом з 27 лютого до 18 березня 2014 року та відповідно надалі. Також судом зазначено, що для цілей цього рішення щодо прийнятності Суд буде виходити із припущення, що юрисдикція держави-відповідача над Кримом має форму або характер «ефективного контролю над територією», а не форму або характер територіальної юрисдикції (Ukraine v. Russia (re Crimea), § 349) [208]. Незважаючи на те, що вказане рішення не є остаточним, а Європейський суд ще має перейти до розгляду скарг України по суті, такий важливий аспект, як визначення юрисдикції та здійснення «ефективного контролю» з боку Російської Федерації на території Криму, яка є невід'ємною частиною території України, вже встановлений цим рішенням Суду.

Отже, в розумінні положень Конвенції, з урахуванням практики ЄСПЛ, Україна зобов'язана вживати всіх належних заходів, які їй доступні, для гарантування прав і свобод, а Російська Федерація зобов'язана гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, в тому числі на ТОТ права і свободи, визначені в розділі І Європейської Конвенції [8, с. 103; 9, с. 69].

За таких обставин, під час встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, слідчий, прокурор має вжити всіх доступних заходів по забезпеченню прав особи, яка опинилася на тимчасово непідконтрольній території України, щодо здійснення вручення особі письмового повідомлення про підозру [8, с. 103–104; 9, с. 69].

На обґрунтування вказаних висновків додатково свідчать положення ч. 1 ст. 5 Закону № 1207-VII, в частині вжиття Україною всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на ТОТ [115].

Наведені правові норми повною мірою кореспондуються з положеннями Конвенції про захист цивільного населення під час війни [67], яка ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР «Про

ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни» від 03 липня 1954 року [129].

Вважаємо, що здійснення вручення особі письмового повідомлення про підозру на ТОТ має бути забезпечено з урахуванням особливостей, передбачених ст. 9 Закону № 1207-VII, згідно з якою державні органи та органи місцевого самоврядування, утворені відповідно до Конституції та законів України, їх посадові та службові особи на ТОТ діють лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Будь-які органи, їх посадові та службові особи на ТОТ та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків [115].

Таким чином, діяльність підрозділів правоохоронних органів Російської Федерації та їх посадових і службових осіб на ТОТ визначена законодавством України незаконною, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом, а тому видані ними рішення чи документи є недійсними та не створюють правових наслідків.

Оскільки ТОТ є невід'ємною частиною території України, на яку поширюється дія Конституції та законів України, то неприйнятним також є звернення до компетентних органів Російської Федерації з приводу отримання міжнародної правової допомоги на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, безпосередньої «окупаційними» органами, «ефективний контроль» над якими здійснює Російська Федерація. Тому зносини із підрозділами прокуратури, органів внутрішніх справ та інших правоохоронних відомств Російської Федерації, створених в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, а також з представниками незаконних формувань на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, підтримуваних Російською Федерацією, зокрема в порядку,

визначеному двосторонніми міжвідомчими угодами, є також неприпустимими.

Враховуючи викладене, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, слідчий, прокурор має вжити всіх доступних заходів із забезпечення прав особи, яка опинилася на тимчасово непідконтрольній території України, щодо здійснення вручення особі письмового повідомлення про підозру, що загалом підтримано 69 % опитаних.

Під час дослідження вказаної проблематики вивчено думки науковців, за результатами чого встановлено, що широкої підтримки отримала позиція О. Ю. Татарова щодо необхідності законодавчого врегулювання проблеми вручення повідомлення про підозру особам, місце проживання та/або перебування яких знаходиться в районі проведення АТО (на даний час тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях) або на ТОТ (на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя), яку в цілому поділяють О. Д. Білоус, Н. А. Лугіна, О. О. Нагорнюк-Данилюк, Р. Р. Трагнюк, В. В. Тупчій, В. Г. Хахановський та ін. [21; 92; 222; 233; 277].

При обґрунтуванні наявної проблеми науковці зазначають, що зважаючи на проведення антитерористичних дій на частині території України та тимчасову окупацію її окремих територій, особисте вручення чи в інший, визначений КПК України, спосіб повідомлення про підозру особам, місце проживання або перебування яких знаходиться на таких територіях (АР Крим, окремих територіях Донецької та Луганської областей) на сьогодні є неможливим, оскільки в населені пункти Донецької та Луганської областей, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, Українське державне підприємство поштового зв’язку «Укрпошта» не здійснює пересилання пошти на ці території. Також, з 27 березня 2014 року припинено прийом і доставку пошти на територію АР Крим.

За таких умов, пропонується встановити обов’язок органу досудового розслідування у випадках, коли останнє відоме місце проживання чи

перебування особи, що викликається, знаходиться на ТОТ або в районі проведення АТО, необхідно публікувати повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування незалежно від постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР щодо таких осіб, оскільки на цей час у КПК України передбачено направлення повісток про виклик за останнім місцем проживання, що в цьому випадку застосувати неможливо [21; 92; 222; 233; 277].

У свою чергу, поділяємо думки науковців в частині наявності проблеми під час повідомлення про підозру особі, якщо слідчим, прокурором встановлено відомості про її місцезнаходження, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, через відсутність поштового сполучення з указаними територіями.

Однак важко погодитись із позицією, яка фактично дозволить стороні обвинувачення не здійснювати повідомлення про підозру особі, а вважати її повідомленою про підозру (ознайомленою з її змістом) з моменту опублікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження. Обґрунтування власних міркувань із вказаного питання було викладено у підрозділах 2.2, 2.3. та висновках до них, у частині обов’язку слідчого та/або прокурора здійснити повідомлення про підозру.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що: 1) направлення в цих ситуаціях слідчим, прокурором повідомлення про підозру шляхом поштового відправлення; 2) застосування порядку вручення процесуальних документів підозрюваному, передбаченому ст. 297-5 КПК України; 3) направлення письмового повідомлення про підозру до посольства Російської Федерації в Україні; 4) невжиття жодних дій, спрямованих на вручення особі письмового повідомлення про підозру, суперечать завданням та загальним засадам кримінального провадження, а також порушують Конституцію України, міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інші закони України.

Отже, проведений аналіз процедури вручення письмового повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, дозволяє визнати, що відсутність однозначного та однакового розуміння учасниками кримінального провадження процесуальних процедур призводить до порушення принципу верховенства права, а також зумовлює потребу подальшого нормотворчого процесу в цій галузі права [8, с. 104; 9, с. 69].

Окремої уваги необхідно приділити практиці застосування СДР (in absentia), в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, яка викликала багато дискусій в наукових колах та під час правозастосування.

Як наголошують І. В. Рогатюк, І. В. Цюприк, Д. О. Алєксеєва-Процюк та інші науковці, якщо раніше спецрозслідування можливе було лише відносно осіб, які перебувають за межами держави, то нині слідчі судді дають дозвіл на здійснення СДР щодо осіб, які перебувають на ТОТ або в АТО [141, с. 401–402; 280, с. 158].

Застосування вказаної практики на цей час є неможливим, оскільки п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, в якому передбачалася можливість застосування спеціального кримінального провадження до підозрюваного, стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на ТОТ або в АТО, втратили чинність з дня початку діяльності Державного бюро розслідувань (опублікування у газеті «Урядовий кур’єр» відповідного повідомлення його керівником) [38; 75].

До цього часу, в період дії п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, з урахуванням вимог ст. 5 КПК України щодо дії Кодексу в часі вбачається, що для прийняття слідчим суддею рішення про СДР, в разі

встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, а саме на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також у Донецькій та Луганській областях, була необхідна наявність сукупності таких обставин: 1) набуття особою процесуального статусу підозрюваного, а саме вручення особі, письмового повідомлення про підозру, що підтверджується відповідними доказами, отриманими в порядку, передбаченому КПК України; 2) досягнення підозрюваним вісімнадцятирічного віку; 3) особі повідомлено про підозру в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями КК України, які перелічені у ст. 297-1 КПК України; 4) наявні достатні докази для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого статтями КК України, які перелічені у ст. 297-1 КПК України; 5) переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 6) ухилення підозрюваного від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді (неприбуття на виклик без поважної причини з метою ухилення від кримінальної відповідальності більш як два рази), тобто мінімум три рази; 7) оголошення підозрюваного у міждержавний та/або міжнародний розшук; 8) перебування підозрюваного на ТОТ.

На цей час, із урахуванням втрати чинності п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, підлягає застосуванню загальний порядок здійснення СДР стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук (ст. 297-1 КПК України). Подання слідчим та/або прокурором клопотання до слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР стосовно підозрюваного, лише з підстав наявності в слідчого, прокурора фактичних даних (відомостей) про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, є безпідставним та незаконним, а

наслідком його розгляду має бути лише відмова в задоволенні цього клопотання.

Підсумовуючи викладене та розмірковуючи над шляхами вирішення наявної проблематики зазначаємо, що на нашу думку вказані зміни мають відбутися не в напрямку застосування інституту СДР і спеціального судового провадження або використання аналогічних процедур ще до початку здійснення СДР, а запровадження механізму можливості вжиття заходів для розшуку особи ще до вручення їй письмового повідомлення про підозру (після складання письмового повідомлення про підозру), які нами запропоновано в розділі 2 дисертації.

3.2. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України

Окремого дослідження потребує питання здійснення вручення повідомлення про підозру, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України. Питання, що досліджується має таку процесуальну регламентацію.

Відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень [75].

Поняття повідомлення у кримінальному провадженні визначено в ст. 111 КПК України, відповідно до частини першої якої, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію [75].

Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом, у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу, за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи (ч. 3 ст. 111 КПК України). Главою 11 (ст. 133–143 КПК України) визначений порядок виклику слідчим, прокурором, судового виклику і приводу [75].

Згідно зі ст. 133 КПК України слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Слідчий, прокурор під час досудового розслідування мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою [75].

Статтею 135 КПК України визначений наступний порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою (ч. 1 ст. 135 КПК України). При цьому, повістка про виклик *особи, яка проживає за кордоном,* вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва (ч. 7 ст. 135 КПК України) [75].

Розділ IX (Глави 42–46 КПК України) визначає порядок міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. При цьому, Глава 42 окреслює загальні засади міжнародного співробітництва, а у Главі 43 визначається саме порядок міжнародної правової допомоги *при проведенні процесуальних дій, до яких відноситься вручення особі повідомлення про підозру* [13, с. 240].

На підтвердження цього висновку наводимо такі аргументи.

Міжнародне співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю – це співробітництво держав, спрямоване на розроблення й координацію заходів щодо попередження, розкриття злочинів і поводження із правопорушниками, а також вироблення комплексних цілей і завдань із мінімізації транснаціональних і внутрішньодержавних протиправних діянь [135, с. 225].

Сучасний стан міжнародної співпраці характеризується поглибленням взаємодії правоохоронних і судових органів у сфері боротьби зі злочинністю. Розширюються географічні межі міжнародного співробітництва, удосконалюються форми взаємодії та зростають її обсяги. Пояснюється це тим, що у світі відбувається швидкий розвиток інтеграційних процесів, суттєво спрощується порядок в'їзду й виїзду з країни [220, с. 115].

До того ж, в умовах сьогодення злочинці мають можливість, учинивши кримінальне правопорушення, мобільно пересуватися з однієї країни до іншої, що ускладнює роботу правоохоронних органів, спрямовану на своєчасне виявлення та розслідування таких діянь. У зв'язку із цим, не лише перед Україною як правовою державою, а також перед усією міжнародною спільнотою постає необхідність удосконалення організаційно-правових механізмів міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, застосування дієвих заходів міжнародного співробітництва в аналізованому напрямі [19, с. 98–99].

Наявність іноземного елементу у кримінальному провадженні породжує певні процесуальні правовідносини й зумовлює необхідність збирання доказів, проведення інших процесуальних дій з метою сприяння досудовому розслідуванню, судовому розгляду або виконанню прийнятих рішень у кримінальному провадженні, яке здійснює компетентний орган запитуючої сторони [145, с. 483].

Помітним кроком на шляху правового регулювання цієї діяльності стало прийняття та введення в дію в 2012 році КПК України, що містить норми, які

регламентують міжнародне співробітництво у сфері кримінального судочинства [72, с. 524].

У ст. 542 КПК України визначено, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження [75].

Визначення міжнародної правової допомоги наведено у п. 1 ч. 1 ст. 541 КПК України, відповідно до якого – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [75].

С. В. Бондар надає таке визначення правової допомоги у кримінальних провадженнях – це передбачена міжнародно-правовими актами, національним кримінальним процесуальним законодавством форма проведення на території іншої держави процесуальних дій для одержання доказів у кримінальному проваджені, що перебуває у провадженні компетентних органів запитуючої держави. Вона включає в себе: виконання доручень щодо проведення окремих слідчих дій; надання інформації по запитах; передачу компетенції від установи однієї держави установі іншої; видачу злочинців тощо. Невід'ємною характеристикою міжнародної правової допомоги, що відрізняє її від інших форм співробітництва, є часткова передача однією державою компетенції по власному кримінальному проваджені іншій державі [22, с. 89–90].

Передача компетенції – це надання державою можливості збирання доказів у власному кримінальному проваджені компетентними органами інших держав, а також визнання доказів, одержаних на підставі кримінального

процесуального законодавства інших країн, допустимими національним законодавством [59, с. 89].

Що стосується співвідношення понять «співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю» та «правова допомога у кримінальних провадження», то головна відмінність між допомогою та співробітництвом полягає у характері дій, що здійснюються у разі надання допомоги або здійснення співробітництва у кримінальних провадженнях. Правова допомога передбачає виконання окремих дій, покликаних сприяти вирішенню певних питань, пов'язаних із розслідуванням, судовим розглядом та виконанням покарання в окремих кримінальних провадженнях. Співробітництво ж означає цілеспрямовану постійну, спільну та узгоджену, широку за масштабами й різну за формами та напрямами діяльність компетентних правоохоронних органів, яка стосується загальних інтересів держав, що співпрацюють, та спрямована на досягнення єдиних цілей у боротьбі зі злочинністю [72, с. 525–526]. Отже, ототожнення понять «міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю» та «правова допомога у кримінальних провадженнях» є неправильним, адже вони не збігаються ні за обсягом та змістом вчинених дій, ні за характером й цілями здійснюваної діяльності [72, с. 528–529].

Відповідно до ст. 543 КПК України, яка визначає законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, порядок направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральним) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються цим Кодексом і чинними міжнародними договорами України [75].

Розкриваючи зміст вказаної вище статті додатково необхідно звернути увагу на те, що з часу набуття незалежності Україна послідовно розбудовує систему міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема з питань взаємної правової допомоги у кримінальних провадженнях.

Зазначені заходи включають як інституційне забезпечення цієї діяльності, так і розвиток нормативно-правової бази. Зокрема, наша держава приєдналася до численних багатосторонніх конвенцій у цій сфері, укладених в рамках ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій, а також підписала низку двосторонніх договорів з іншими державами у цій сфері. Детальна регламентація у КПК України порядку та процедур правової допомоги під час кримінального провадження (окремий розділ IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», який складається з 74 статей) свідчить про важливу увагу, яку приділяє український законодавець питанням міжнародної боротьби зі злочинністю, та прагнення чітко визначити процедури взаємної допомоги [22, с. 86].

Окрім того, правовою базою, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є Конституція України, ст. 9 якої визначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [69], загальновизнані засади та норми міжнародного права, а також міжнародні договори України, КК України [71], КПК України [75], Закони України «Про міжнародні договори України» [120], «Про прокуратуру» [125], «Про Національне антикорупційне бюро України» [121] та багато інших нормативно-правових актів України.

Однак співпраця між країнами не завжди визначається у підписаних договорах, але й може спиратися на засаду взаємності, що є однією із засад міжнародного права, якою керується міжнародна спільнота за відсутності міжнародних угод [2, с. 21].

Указаний принцип взаємності закріплений у ст. 544 КПК України, яка визначає порядок надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору, відповідно до якої, за відсутності міжнародного договору України міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності [75].

Економічна енциклопедія визначає принцип взаємності – як принцип міжнародного права, згідно з яким держава, що дотримується цього принципу, надає на своїй території аналогічні права і бере на себе аналогічні зобов'язання [43].

Реалізуючи цей принцип, законодавець визначив, що уповноважений (центральний) орган України, направляючи запит про отримання міжнародної правової допомоги до держави, з якою відсутній підписаний договір у вказаній сфері, письмово гарантує запитуваній стороні розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги. При цьому, уповноважений (центральний) орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності (ч. 2 та 3 ст. 544 КПК України) [75].

Статтею 545 КПК України закріплено, що під час досудового розслідування із запитами про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні звертається Офіс Генерального прокурора та Національне антикорупційне бюро України (у кримінальних провадженнях, віднесених до його підслідності), а під час судового провадження – Міністерство юстиції України [75].

Згідно із наказом Генеральної прокуратури України від 18 вересня 2015 року № 223 (з подальшими змінами, внесеними наказами Генеральної прокуратури України), міжнародне співробітництво під час кримінального провадження та наглядова діяльність на зазначеному напрямі здійснюються органами прокуратури України відповідно до Конституції України, чинного законодавства, міжнародних договорів України, а також загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. При цьому організація роботи та здійснення нагляду в галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження покладається на Департамент міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України, структурні підрозділи з міжнародно-правових доручень регіональних прокуратур або

спеціально визначених відповідними наказами працівників прокуратур, де такі підрозділи не створені [122].

Отже, Офіс Генерального прокурора є центральним органом України у сфері міжнародного співробітництва стосовно питань, які виникають під час досудового розслідування у кримінальному провадженні (окрім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України), а Міністерство юстиції України – стосовно питань, які виникають під час судового розгляду або виконання судових рішень у кримінальному провадженні. У складі зазначених органів діють спеціальні підрозділи з питань міжнародного співробітництва.

Окремо, так звану «допоміжну функцію» у сфері міжнародного співробітництва стосовно питань, які виникають під час досудового розслідування у кримінальному провадженні, може виконувати Міністерство закордонних справ України, а саме шляхом подальшого передання запиту про надання міжнародної правової допомоги компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва (ч. 5 ст. 544 КПК України).

Правовою основою функціонування дипломатичних представництв і консульських установ України є Закон України «Про дипломатичну службу» від 07 червня 2018 року № 2449-VIII [114], Положення про дипломатичне представництво України за кордоном, затверджене Розпорядженням Президента України від 22 жовтня 1992 року № 166/92-рп [116] та Консульський Статут України, затверджений Указом Президента України від 2 квітня 1994 року № 127/94 (з подальшими змінами, внесеними згідно з Указами Президента) [118].

Порядок надсилання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу, його зміст та форма визначені у ст. 551, 552 КПК України та відповідними (залежно від країни) міжнародними договорами України.

На офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України наведений перелік двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів у сфері правової допомоги та правового співробітництва у цивільних та кримінальних справах (по країнах) [100].

Україна має широку договірну базу, завдяки якій компетентні органи нашої держави мають можливість на підставі чинних міжнародних угод ефективно співпрацювати у сфері отримання доказів для цілей кримінального провадження з відповідними установами багатьох держав світу. Слід зауважити, що найбільш зручною для запитуючої та запитуваної сторін правовою підставою під час звернення за наданням міжнародної допомоги є спеціалізований двосторонній договір про правову допомогу у кримінальних провадженнях, який найбільш точно враховує особливості законодавства обох держав. На сьогодні Україна уклала такі договори з більш як двадцятьма державами з різних регіонів світу [22, с. 87].

Правовою підставою для взаємної правової допомоги у кримінальному провадженні також можуть бути укладені в рамках ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій багатосторонні конвенції із широким предметом регулювання, окремі положення яких регламентують питання проведення процесуальних дій та характерною ознакою яких є їх чинність для більшості держав-учасниць відповідної міжнародної організації [22, с. 88].

Основними багатосторонніми міжнародними договорами у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є, зокрема:

а) Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року [45], яку ратифіковано із заявами і застереженнями Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16 січня 1998 року № 44/98-ВР [127], та Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 08 листопада 2001 року [41], який ратифіковано із заявами та застереженнями Законом України «Про ратифікацію Другого

додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 01 червня 2011 року № 3449-VI [126];

б) Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року [68], яку ратифіковано із застереженнями Законом України «Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах» від 10 листопада 1994 року № 240/94-ВР [131], та Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 28 березня 1997 року [136], який ратифіковано із застереженнями Законом України «Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» від 03 березня 1998 року № 140/98-ВР [132].

Відповідно до листа Міністерства юстиції України від 21 січня 2006 року № 26-53/7 для України діє саме Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року та Протокол до неї від 28 березня 1997 року [290].

Статтями 1 та 7 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року та Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції від 08 листопада 2001 року передбачено, що Сторони зобов’язуються надавати без зволікання одна одній відповідно до положень цієї Конвенції якнайширшу взаємну допомогу у провадженні стосовно правопорушень, покарання яких на момент прохання про надання допомоги підпадає під юрисдикцію судових органів запитуючої Сторони, зокрема, запитувана Сторона здійснює *вручення письмових документів* і письмових доручень суду, які їй для цього надсилаються запитуючою Стороною [41; 45].

Відповідно до положень ст. 6, 7, 8, 10, 11 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року та Протоколу до Конвенції від 28 березня 1997 року

Договірні Сторони надають одна одній правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запитуваної Договірної Сторони, у тому числі складання та пересилки документів, передбачених законодавством запитуваної Договірної Сторони, а також *шляхом вручення документів* [68; 136].

При відсутності міжнародного договору України, слідчий, прокурор зобов'язаний звернутися до компетентних органів іншої країни із запитом про міжнародну правову допомогу на засадах взаємності [13, с. 242], яку було досліджено вище.

Розкриваючи зміст отримання міжнародної правової допомоги, а саме про виконання окремих процесуальних дій (ст. 542 КПК України) звертаємо увагу, що як зазначає професор Ю. М. Чорноус, законодавство України та іноземних держав по-різному визначає види процесуальних дій. Проте з метою узгодженого тлумачення дій, які можуть бути проведені у межах міжнародної правової допомоги, згідно із законодавством України, міжнародних договорів, використовується термін «процесуальні дії». Відповідно, процесуальними є дії, які направлені на досягнення завдань кримінального провадження, передбачені кримінальним процесуальним законодавством України і здійснювані згідно з його приписами. Отже, термін «процесуальні дії» за умов міжнародної правової допомоги, інших питань міжнародного співробітництва є узагальненим, що сприяє однозначному розумінню та вирішенню поставлених завдань [282, с. 293–294].

Також професор Ю. М. Чорноус зазначає, що всі дії, які можуть бути проведені у межах міжнародної правової допомоги, можуть бути умовно розділені на дві групи: а) процесуальні дії, передбачені КПК; б) процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України.

До першої групи процесуальних дій відносяться:

- процесуальні дії, проведення яких безпосередньо передбачено у межах міжнародного співробітництва, згідно з розділом ІХ КПК України: вручення документів (ст. 542, 564); зберігання та передання речових доказів і документів

(ст. 549); тимчасова передача (ст. 565); *виклик особи, яка перебуває за межами України (ст. 566)*; допит шляхом проведення відео- або телефонної кореспонденції (ст. 567); розшук, арешт та конфіскація майна (ст. 568); контрольована поставка (ст. 569); прикордонне переслідування (ст. 570);

- слідчі (розшукові) дії: допит (ст. 224); пред'явлення особи, речей для впізнання (ст. 228–229); обшук (ст. 234); огляд (ст. 237); огляд трупа, зокрема пов'язаний з ексгумацією (ст. 238, 239); слідчий експеримент (ст. 240); освідування особи (ст. 241); залучення експерта та проведення експертизи (ст. 242–244); отримання зразків для експертизи (ст. 245);

- негласні слідчі (розшукові) дії: втручання у приватне спілкування (ст. 258); збереження інформації (ст. 259); аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів (ст. 266); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо-, відео контроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274);

- інші процесуальні дії, передбачені КПК України: залучення особи до провадження як потерпілого (ст. 55), цивільного позивача (ст. 61), цивільного відповідача (ст. 62), їх представників (ст. 58, 59, 63, 64), перекладача (ст. 68); експерта (ст. 69), спеціаліста (ст. 71); *вручення повістки про виклик (ст. 135)*; тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159); тимчасове вилучення майна (ст. 167, 168); арешт майна (ст. 170); *вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278)* та інші. [282, с. 289–290].

Як вже зазначено раніше повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва (ч. 7 ст. 135 КПК України). Отже, виклик особи в кримінальному провадженні, яка проживає за кордоном, здійснюється в порядку, передбаченому міжнародними договорами України про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (основні з яких вказано вище), а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

Отже, досліджувана частина ст. 135 КПК України фактично відсилає до розділу IX КПК України, який визначає порядок міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, що містить спеціальну статтю, яка визначає порядок виклику особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України).

Як зазначає Я. Б. Сторожик, одним із заходів забезпечення кримінального провадження під час надання міжнародної правової допомоги, визначеним КПК України, зокрема, під час проведення процесуальних дій, є виклик особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України), який реалізується за допомогою повістки [220, с. 116].

Вказана стаття передбачає, що особу, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України викликають повісткою на підставі запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу [75].

Під час дослідження та зіставлення змісту ч. 7 ст. 135 КПК України та ч. 1 ст. 566 КПК України вбачається, що застосуванні законодавцем визначення містять різні терміни, які викликають суттєві суперечності при їх правозастосуванні, а від цього різні правові наслідки, які порушують права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження.

Мова йде про застосоване у ч. 7 ст. 135 КПК України словосполучення «*особа, яка проживає за кордоном*» та у ч. 1 ст. 566 КПК України «*особа, яка перебуває за межами України*». При вивченні судової практики застосування цих правових норм, все частіше зустрічаються рішення слідчих суддів, які під час дослідження питання додержання вимог процесуального законодавства з боку слідчого, прокурора при здійснені виклику особи у кримінальному провадженні та/або врученні особі письмового повідомлення про підозру вважають, що вказані процесуальні дії мають бути проведенні в порядку, передбаченому розділом IX КПК України лише в разі наявності у розпорядженні слідчого, прокурора відомостей щодо постійного проживання особи за кордоном. Наявність відомостей лише про перебування особи за межами України, не свідчить про необхідність застосування порядку, передбаченого розділом IX КПК України, оскільки факт перебування особи за межами України ще не свідчить про проживання такої особи за кордоном.

Прикладом зазначеної позиції є ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22 грудня 2020 року у справі № 991/9956/20 (провадження № 1-кс/991/10203/20), у мотивувальній частині якої встановлено таке: «…Доводи скаржника про необхідність застосування порядку, передбаченого ч. 7 ст. 135 КПК України при врученні особам повідомлення про підозру, у зв’язку із наявністю відомостей про їх виїзд за межі України, слідчим суддею відхиляються, оскільки процедура вручення повідомлень у порядку, передбаченому ч. 7 ст. 135 КПК України застосовується щодо осіб, які постійно проживають на території іноземної держави на законних підставах, та про це відомо органу досудового розслідування на день складення повідомлення про підозру…» [252].

Аналогічну позицію викладено в ухвалах Вищого антикорупційного суду від 31 січня 2020 року у справі № 991/150/20 (провадження № 1-кс/991/151/20) [259], від 03 березня 2020 року у справі № 991/804/20 (провадження № 1-кс/991/817/20) [247], від 24 червня 2020 року у справі № 991/2608/20 (провадження № 1-кс/991/2662/20) [254], від 16 вересня 2020

року у справі № 991/6879/20 (провадження № 1-кс/991/7067/20) [248], від 28 вересня 2020 року у справі № 991/7671/20 (провадження № 1-кс/991/7879/20) [256].

На нашу думку, із цим підходом неможливо погодитися, оскільки він розглядає положення ч. 7 ст. 135 КПК України в розриві від порядку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, який містить спеціальну статтю, що визначає порядок виклику особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України). Це відбувається при тому, що зміст ч. 7 ст. 135 КПК України містить пряме відсилання до розділу IX КПК України.

Отже, в цьому випадку має бути застосований порядок, передбачений розділом IX КПК України, як у разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про проживання особи за кордоном, так і перебування особи за межами України. З наведеними висновками погоджуються 89 % респондентів.

На підтвердження зазначеного висновку варто навести такі аргументи.

Поняття «*проживання*» та «*перебування*» Кримінальним процесуальним законодавством України та іншим чинним законодавством України не розкрито.

Відповідно до визначень, які пропонує академічний тлумачний словник української мови, *проживання* – це дія за значенням проживати. Місце проживання – місце, пункт, де хто-небудь живе, проживає [134, с. 179]. *Перебування* – це: 1) стан за значенням перебувати; 2) дія за значенням перебувати [99, с. 131].

Однак міжнародне та національне законодавство оперує термінами «*місце проживання*» та «*місце перебування*».

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року № 995_015 у ст. 1 та 13 проголосила, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну [50].

Відповідно до ст. 33 Конституції України визначено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну [69].

Вимогами п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України встановлено, що права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод та основні обов'язки громадянина визначаються виключно законами України, а не іншими нормативними актами [69].

Рішенням Конституційного Суду України від 14 листопада 2001 року у справі № 15-рп/2001 скасовано інститут прописки та визначено, що вільне пересування і вибір місця проживання є суттєвою гарантією свободи особистості, умовою її професійного і духовного розвитку. Це право, як і інші права і свободи людини, є невідчужуваним, непорушним та не може зазнавати жодних обмежень, зокрема не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками місця мешкання [218].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382-IV (далі – Закон № 1382-IV), місце перебування – адміністративно-територіальна одиниця, на території якої особа проживає строком менше шести місяців на рік; місце проживання – житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає, а також спеціалізовані соціальні установи, заклади соціального обслуговування та соціального захисту, військові частини. Визначено поняття реєстрація – внесення інформації до реєстру територіальної громади, документів, до яких вносяться відомості про місце проживання/перебування особи, із зазначенням адреси житла/місця перебування із подальшим внесенням відповідної інформації до Єдиного державного демографічного реєстру в установленому Кабінетом Міністрів України порядку [133].

При цьому, вкрай важливим є вимога ч. 2 ст. 2 Закону № 1382-IV, яка визначає, що реєстрація місця проживання чи місця перебування особи або її відсутність не можуть бути умовою реалізації прав і свобод, передбачених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, або підставою для їх обмеження [133].

Отже, відсутність реєстрації місця проживання чи місця перебування особи, яка проживає за кордоном не може бути підставою для незастосування положень ч. 7 ст. 135 КПК України.

Окрім цього, необхідно звернути увагу на те, що застосоване слідчими суддями формулювання – «*особа, яка **постійно** проживає на території іноземної держави **на законних підставах***» не ґрунтується на вимогах КПК України або іншого чинного законодавства України. Без посилань на будь-яку правову норму, до визначених законодавцем конструкцій «*особа, яка проживає за кордоном*» (ч. 7 ст. 135 КПК України) та «*особа, яка перебуває за межами України*» (ч. 1 ст. 566 КПК України) долучається слово «*постійно*» та словосполучення «*на законних підставах*».

Стосовно словосполучення «*на законних підставах*» можливо додатково зазначити, що в разі перебування особи на території іншої держави не на законних підставах, до неї вочевидь будуть застосуванні відповідні санкції з боку держави, наприклад примусове повернення, примусове видворення, видача, передача тощо. Тому, у випадках тривалого перебування особи на території іншої держави, можливо стверджувати про законність підстав для перебування.

Слово «*постійно*», в поєднанні із проживанням, застосовується в чинному законодавстві України, однак, частіше у випадках, з якими законодавець пов’язує настання певних наслідків. Прикладом можуть слугувати норми ЦК України, а саме ч. 1 ст. 43 (визнання фізичної особи безвісно відсутньою), ч. 1 ст. 46 (оголошення фізичної особи померлою), ч. 3 ст. 1268 (прийняття спадщини), ч. 1 ст. 1269 (подання заяви про прийняття спадщини) [279].

Поряд із «*постійним проживанням*» законодавець відокремлює «*тимчасове проживання*». Так, місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає *постійно* або *тимчасово* (ч. 1 ст. 29 ЦК України). Житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жиле приміщення, призначені та придатні для *постійного* або *тимчасового* проживання в них (ч. 1 ст. 379 ЦК України). Стаття 818 ЦК України передбачає ще одне право наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, а саме за взаємною згодою вказаних осіб наймач та особи, які *постійно* проживають разом з ним можуть дозволити *тимчасове* проживання у помешканні іншої особи (осіб) без стягнення плати за користування житлом (тимчасових мешканців) [279].

Отже, як вже було зазначено вище, місце проживання необхідно відрізняти від місця перебування фізичної особи, тобто того місця, де вона не проживає, а тимчасово знаходиться. На цьому також акцентується увага Верховним Судом у своїй постанові від 12 березня 2020 року у справі № 654/2919/17 (провадження № 61-45000св18) [108].

З наведеного вище вбачається, що місце перебування в розумінні законодавця є тимчасовим явищем, а саме де особа проживає строком менше шести місяців на рік. Вказане твердження узгоджується з позицією Верховного Суду, що зазначена у постанові від 09 грудня 2020 року у справі № 635/2224/18 (провадження № 61-19001 св 19), а саме: «…Аналіз зазначених норм права свідчить про те, що тимчасове перебування позивача за місцем проживання її батьків протягом одного-двох місяців (грудень 2014 року - січень 2015 року), як це встановлено судами, не може свідчити про її постійне проживання разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини у розумінні ст. 1268 ЦК України…» [107].

Враховуючи викладене, вважаємо, що оскільки законодавець розрізнює поняття «*місце проживання*» та «*місце перебування*», з метою однакового застосування на практиці проаналізованих норм КПК України, наявна

необхідність внесення змін до ч. 7 ст. 135 КПК України, яку після слова «проживає» пропонуємо доповнити словами «та/або перебуває».

Підсумовуючи зазначене, з аналізу змісту досліджених процесуальних норм вбачається, що вручення письмового повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України, здійснюється в порядку виклику в кримінальному провадженні шляхом вручення письмового повідомлення про підозру, яке вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва, на підставі запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу (ст. 42, 111, 135, 278, 566 КПК України).

Аналізуючи наведені норми чинного законодавства України приходимо до висновку, що в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України, слідчий, прокурор зобов'язаний звернутися до компетентних органів іншої країни, через уповноважені (центральні) органи України, передбачені ч. 1 ст. 545 КПК України, із запитом про міжнародну правову допомогу, в порядку ст. 551, 552 КПК України, з метою виконання окремих процесуальних дій, а саме вручення особі письмового повідомлення про підозру [13, с. 242].

Наведена правова позиція підтверджується й судовою практикою. З останніх судових рішень, в яких застосовано на практиці вказані правові висновки, можна навести ухвалу слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 29 липня 2020 року у справі № 991/5574/20 (провадження № 1-кс/991/5734/20), у мотивувальній частині якої встановлено таке: «…Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень (ч. 1 ст. 278 КПК України). У Главі 11 КПК України визначено порядок вручення повідомлень.

Зокрема, повістка про виклик особи (повідомлення), яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва (п. 7 ч. 135 КПК України). Норми КПК України вказують на те, що особу: 1) мають повідомити про підозру (і, якщо вона проживає за кордоном, повідомлення має бути вручене згідно з міжнародним договором про правову допомогу), або 2) мають бути вжиті заходи для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень (це можливо якщо повідомлення про підозру не вручене особі внаслідок невстановлення місцезнаходження особи). З урахуванням того, що детективи Національного антикорупційного бюро України встановили місце перебування особи, вручення повідомлення про підозру мало бути проведене в порядку, що регулюється ч. 7 ст. 135 КПК України, тобто, вручення повідомлення згідно з міжнародним договором про правову допомогу». Оскільки слідчим, прокурором не було доведено відповідними доказами факт належного повідомлення про підозру, через направлення повідомлення про підозру поза встановленою процедурою, слідчий суддя дійшов до висновку, що особі не було належно повідомлено про підозру [257].

Висновки, наведені слідчим суддею в ухвалі Вищого антикорупційного суду від 29 липня 2020 року у справі № 991/5574/20 (провадження № 1-кс/991/5734/20 були підтримані ухвалою Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 15 вересня 2020 року у справі № 991/5574/20 (провадження № 11-сс/991/663/20) [235].

Досліджуючи зміст та форму запиту щодо отримання міжнародної правової допомоги про виконання окремих процесуальних дій, а саме вручення особі письмового повідомлення про підозру зазначаємо, що запит (доручення) повинен містити: 1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони; 2) посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; 3) найменування

кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; 4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію; 5) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; 6) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження; 7) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони (ч. 2 ст. 552 КПК України) [75].

До запиту про вручення особі письмового повідомлення про підозру додаються належним чином засвідчені: 1) письмове повідомлення про підозру, складене відповідно до вимог ст. 277 КПК України; 2) витяг відповідних статей КПК України з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків (п. 2 ч. 3 ст. 42, ч. 2, 3 ст. 276 КПК України); 3) пам'ятка про його процесуальні права та обов'язки (ч. 8 ст. 42 КПК України). У разі необхідності, до запиту також додається перелік питань, які слід поставити підозрюваному, або відомості, які необхідно отримати від особи [75].

Запит про міжнародну правову допомогу щодо вручення особі письмового повідомлення про підозру погоджується у письмовій формі прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням законів при проведенні досудового розслідування.

Указаний запит надсилається до уповноваженого (центрального) органу України, який розглядає його на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України, а в разі прийняття рішення про його направлення – протягом десяти днів надсилає його уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом. При відмові в направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом

недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту (ст. 551 КПК України) [75].

Отже, вручення особі письмового повідомлення про підозру, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України є процесуальною дією, яку необхідно виконати в порядку отримання міжнародної правової допомоги, сутність якої полягає в особистому (безпосередньому) врученні письмового повідомлення про підозру особі, яка зазначена у складеному письмовому повідомленні про підозру, роз'ясненні особі її процесуальних прав і обов'язків та врученні пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки.

Окремого дослідження потребує питання допустимості доказів, отриманих в порядку міжнародної правової допомоги.

На думку М. І. Смирнова докази, отримані в порядку правової допомоги відповідно до міжнародних договорів і чинного кримінального процесуального законодавства України, мають таку саму юридичну силу, як і докази, отримані на території України [145, с. 484]. Для визнання таких доказів допустимими, необхідним є їх отримання на законних підставах, тобто за окремими слідчими або судовими дорученнями; компетентними особами правоохоронних або судових органів держави; з дотриманням процесуальних приписів цих держав [19, с. 110].

Разом із тим, ми поділяємо думку В. В. Михайленко, яка відносить певні фактичні дані, отримані в порядку міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях до відносно допустимих доказів [89, с. 179].

Вказаний висновок ґрунтується на тому, що докази, отримані внаслідок виконання запиту про міжнародну правову допомогу підлягають оцінці на загальних підставах з особливостями, встановленими розділом IX КПК України.

Зі змісту ст. 94 КПК України слідує, що таку оцінку здійснюють слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке

ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили [75].

До того ж, відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, допускаються як докази за умови, що під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи (ч. 2 ст. 550 КПК України). А відповідно до ч. 2 ст. 553 КПК України відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором України. Тобто в цьому випадку доцільно говорити про допустимість певних фактичних даних як доказів у причинно-наслідковому зв'язку з належною правовою процедурою міжнародної правової допомоги [89, с. 179].

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано, що оскільки обов'язок вручення письмового повідомлення про підозру, як складова здійснення повідомлення особі про підозру, покладений на слідчого, прокурора, в разі встановлення якими відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, саме держава Україна має вживати всіх доступних

заходів зі сприяння забезпечення й захисту прав своїх громадян щодо здійснення вручення особі письмового повідомлення про підозру, які опинилися на тимчасово непідконтрольній їй території, на якій Російська Федерація здійснює «ефективний контроль», у зв'язку із чим зобов'язана гарантувати виконання вимог ст. 1 Європейської Конвенції.

2. Доведено, що в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей, про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, слідчий, прокурор має вжити всіх доступних заходів щодо забезпечення прав особи, яка опинилася на тимчасово непідконтрольній території України, а саме бути повідомленою про висунуте проти неї обвинувачення.

3. Визначено, що порядок повідомлення про підозру особі, яка знаходиться на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях потребує правового вдосконалення, шляхом внесення відповідних змін до КПК України, які запропоновано за результатами дослідження.

4. Відокремлена сукупність обставин, за наявністю яких було можливе постановлення слідчим суддею ухвали про здійснення СДР, у період дії п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, а саме на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також у Донецькій та Луганській областях.

5. Встановлено, що після припинення дії п. 20-1 розділу XI «Перехідні положення» КПК України підлягає застосуванню загальний порядок здійснення СДР стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук (ст. 297-1 КПК України). Подання слідчим та/або прокурором клопотання до

слідчого судді про надання дозволу на здійснення СДР стосовно підозрюваного, лише з підстав наявності в слідчого, прокурора фактичних даних (відомостей) про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, є безпідставним та незаконним, а наслідком його розгляду має бути лише відмова в задоволенні цього клопотання.

6. Вбачається, що виклик особи у кримінальному провадженні, яка проживає за кордоном, здійснюється в порядку, передбаченому міжнародними договорами України про правову допомогу, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва. Отже досліджувана частина ст. 135 КПК України фактично відсилає до розділу IX КПК України, який визначає порядок міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, що містить спеціальну статтю, яка визначає порядок виклику особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України).

7. Обґрунтовано, що розглядати положення ч. 7 ст. 135 КПК України в розриві від порядку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, який містить спеціальну статтю, що визначає порядок виклику особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України), неможливо, оскільки зміст ч. 7 ст. 135 КПК України містить пряме відсилання до розділу IX КПК України. Тому, в цьому випадку має бути застосований порядок, передбачений розділом IX КПК України, як в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про «проживання особи за кордоном», так і «перебування особи за межами України».

8. З метою однакового розуміння та застосування на практиці, запропоновано внести зміни до ч. 7 ст. 135 КПК України.

9. Визначено, що вручення письмового повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України, здійснюється в порядку виклику в кримінальному провадженні шляхом вручення письмового повідомлення про

підозру, яке вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва, на підставі запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу (ст. 42, 111, 135, 278, 566 КПК України).

10. Вбачається, що в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України, слідчий, прокурор зобов'язаний звернутися до компетентних органів іншої країни, через уповноважені (центральні) органи України, передбачені ч. 1 ст. 545 КПК України, з запитом про міжнародну правову допомогу, в порядку ст. 551, 552 КПК України, з метою виконання окремих процесуальних дій, а саме вручення особі письмового повідомлення про підозру.

11. Доведено, що вручення особі письмового повідомлення про підозру, в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України є процесуальною дією, яку необхідно виконати в порядку отримання міжнародної правової допомоги, сутність якої полягає в особистому (безпосередньому) врученні письмового повідомлення про підозру особі, яка зазначена у складеному письмовому повідомленні про підозру, роз'ясненні особі її процесуальних прав і обов'язків та врученні пам'ятки про її процесуальні права та обов'язки.

12. Обґрунтовано, що під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу, з метою виконання окремих процесуальних дій, а саме вручення особі письмового повідомлення про підозру, належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом може вважатися лише: 1) розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру; 2) відеозапис вручення особі письмового повідомлення про підозру; 3) будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або

ознайомлення з його змістом. При відсутності належного підтвердження отримання особою письмового повідомлення про підозру така особа не є підозрюваним.

ВИСНОВКИ

За результатами наукового дослідження здійсненого в дисертації, вирішене наукове завдання, що має доктринальне і прикладне значення для кримінального процесу; комплексно досліджено особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України, наслідком якого є отримання нових обґрунтованих та достовірних наукових результатів, основними серед яких є такі:

1. Окремі проблеми правозастосування інституту повідомлення про підозру особі, зокрема особливості його здійснення в разі невстановлення її місцезнаходження, а також коли відповідна особа перебуває за межами України, розглядалися на рівні докторських та кандидатських дисертаційних досліджень, у монографіях, підручниках, посібниках, навчально-методичних виданнях, низці наукових статей та інших публікаціях, однак зазначені праці не охоплюють повного комплексу питань належного здійснення повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України в контексті сучасних правових реалій та особливостей правозастосування. За результатами аналізу та систематизації поглядів науковців, визначень, що містяться в актах законодавства та криміналістичній літературі, судової практики, результатів анкетувань працівників правоохоронних органів, прокурорів, адвокатів та суддів, визначено та досліджено особливості повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України.

2. Під час дослідження змісту поняття «повідомлення про підозру» в учиненні кримінального правопорушення у значенні відповідного процесуального акта (рішення), сформульовано власне теоретичне комплексне визначення терміна повідомлення про підозру – це результат розумової (інтелектуальної) діяльності слідчого та/або прокурора щодо оцінки наявних у матеріалах кримінального провадження доказів, які з достатньою переконливістю вказують на ймовірність вчинення кримінального правопорушення певною особою, що відображається у процесуальному

документі, акті (рішенні), який складається в письмовій формі уповноваженими суб'єктами відповідно до вимог кримінального процесуального закону України, зокрема щодо чітко визначеної та розмежованої компетенції, і вручається особі, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення, що зумовлює набуття цією особою процесуального статусу підозрюваного. Обґрунтовано необхідність прийняття змін до ст. 110 КПК України щодо включення повідомлення про підозру до переліку процесуальних рішень, а також до ст. 276 КПК України, з метою виключення підстав для повідомлення про підозру, які не відповідають змісту та загальним засадам кримінального провадження.

3. Встановлено, що законодавець не лише не визначає терміни «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра», а й навіть не пропонує хоча б орієнтовного переліку випадків (підстав) їх застосування, обмежившись лише формулюванням «у випадку виникнення підстав». У зв'язку з чим, з огляду на можливі форми зміни повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні, запропоновано власну класифікацію за критерієм зміни кваліфікації діяння, а саме: 1) кваліфікація діяння залишається незмінною; 2) відбувається зміна кваліфікації діяння в межах тієї самої статті КК України, а саме з однієї частини статті на іншу; 3) відбувається зміна кваліфікації діяння та особі повідомляють про підозру в учиненні іншого кримінального правопорушення, передбаченого іншою статтею КК України. Обґрунтовано необхідність прийняття змін до ст. 279 КПК України, яка має передбачати необхідність прийняття слідчим, прокурором окремої вмотивованої постанови, в разі наявності підстав для зміни письмового повідомлення про підозру, а також прийняття постанови про закриття кримінального провадження, в разі непідтвердження частини підозри на стадії досудового розслідування, у зв'язку із наявністю підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України. З метою виключення випадків невідповідності обвинувачення в обвинувальному акті відповідному письмовому повідомленні про підозру, запропоновано внести доповнення до ст. 291 КПК України.

4. Визначено, що така стадія здійснення повідомлення про підозру, як вручення особі письмового повідомлення про підозру, передбачає низку процесуальних дій, що послідовно мають бути виконані слідчим або прокурором. За результатами дослідження розроблений власний перелік послідовних дій, які складаються з дев'яти етапів. Обґрунтовано, що належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом можна вважати лише: 1) розпис особи безпосередньо в письмовому повідомлені про підозру в день його складення або під час вручення його в інший день; 2) розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру, зокрема на поштовому повідомленні; 3) відеозапис вручення особі письмового повідомлення про підозру; 4) будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом; 5) надсилання письмового повідомлення про підозру на електронну пошту особи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 136 КПК України. Визначено, що матеріальною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення нею кримінального правопорушення, а процесуальною – тільки вручення цій особі письмового повідомлення про підозру.

5. За результатами дослідження порядку набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено, зокрема з аналізу змісту ст. 42, 276, 278 КПК України доведено, що передбачений лише один випадок неможливості вручення складеного письмового повідомлення про підозру відповідній особі – невручення особі повідомлення про підозру внаслідок *невстановлення місцезнаходження особи*, у зв'язку з чим, будь-яка неможливість вручення особі письмового повідомлення про підозру, окрім невстановлення місцезнаходження особи, виключає застосування цієї правової норми. До такої особи підлягає застосуванню «загальний» порядок – особистого (безпосереднього) вручення їй письмового повідомлення про підозру. Окремо, з посиланням на відповідну практику ЄСПЛ обґрунтовано,

що положення ч. 1 ст. 42 КПК України (в редакції Закону від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII) не підлягають застосуванню, оскільки суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України – Європейській Конвенції 1950 року. Тому, з урахуванням необхідності забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у кримінальному провадженні, запропоновано внести відповідні зміни до ст. 3, 42, 133, 139, 140, 193, 281 КПК України, спрямовані на розв'язання досліджуваної проблематики, яка виникає в разі виконання всіх необхідних та можливих слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, спрямованих на встановлення місцезнаходження особи, які не надали бажаного результату і місцезнаходження особи залишилося невстановленним, а саме передбачити можливість здійснювати виклик, привід, розшук та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності особи, щодо якої складено повідомлення про підозру.

6. Доведено, що обов'язковою підставою для здійснення СДР є набуття процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні ще до звернення слідчого та/або прокурора до слідчого судді з клопотанням про здійснення СДР, що є важливим елементом захисту від свавільного обмеження прав та законних інтересів особи. Обґрунтовано, що застосування особливого порядку вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, передбаченого ст. 297-5 КПК України, можливе лише після надання слідчим суддею дозволу на здійснення СДР. Використання слідчими, прокурорами вказаного порядку, а саме надсилання та публікація повісток про виклик та навіть здійснення повідомлення про підозру в порядку, передбаченому ст. 297-5 КПК України, до моменту задоволення слідчим суддею клопотання про здійснення СДР, становить порушення вимог КПК України та не відповідає стандартам права на справедливий суд. Окремо доведено, що повістки про виклик підозрюваних опубліковані в газеті «Урядовий кур'єр» та розміщенні на офіційних веб-сайтах органів, що

здійснюють досудове розслідування, не можуть вважатися належним врученням повідомлення особі про підозру в спосіб, передбачений законом.

7. Встановлено, що прецедентною практикою Європейського суду сформульовано загальні принципи (правові позиції) щодо заочного судового розгляду з питань: 1) права взяти участь у слуханні справи та отримати новий судовий розгляд; 2) відмови від права з'являтися на судовий розгляд; 3) права особи, яку звинувачують у кримінальному правопорушенні, бути поінформованою про звинувачення проти неї; 4) представництва адвокатом обвинувачених, яких судили заочно, через призму яких Європейським судом аналізувалися випадки додержання вимог ст. 6 Конвенції в разі невстановлення місцезнаходження особи. Обґрунтовано, що ст. 6 Конвенції та прецедентна практика ЄСПЛ з досліджуваного питання вимагає вжиття з боку національної влади заходів, на забезпечення офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, навіть в разі невстановлення місцезнаходження особи за результатами вжитих першочергових заходів. Доведено, що в таких випадках необхідно вживати заходів для розшуку особи, а не застосовувати інститут СДР і спеціального судового провадження.

8. За результатами дослідження особливостей повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої встановлено на території Автономної Республіки Крим або на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях доведено, що в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей, про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ, слідчий, прокурор має вжити всіх доступних заходів щодо забезпечення прав особи, в частині належного повідомлення про висунуте проти неї обвинувачення, яка опинилася на тимчасово непідконтрольній території України.

9. Обґрунтовано, що розглядати положення ч. 7 ст. 135 КПК України в розриві від порядку міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, який містить спеціальну статтю, що визначає порядок виклику особи, яка перебуває за межами України (ст. 566 КПК України), неможливо,

оскільки зміст ч. 7 ст. 135 КПК України містить пряме відсилання до розділу IX КПК України. Тому, в цьому випадку має бути застосований порядок, передбачений розділом IX КПК України, як в разі встановлення слідчим, прокурором відомостей про «проживання особи за кордоном», так і «перебування особи за межами України». З метою виправлення досліджуваної проблеми, запропоновано внести зміни до ч. 7 ст. 135 КПК України, які узгодять застосовану законодавцем термінологію та усунуть можливість неоднакового правозастосування. Визначено, що вручення особі письмового повідомлення про підозру, місце проживання та/або перебування якої знаходиться за межами України, полягає в особистому (безпосередньому) врученні письмового повідомлення про підозру особі, яка зазначена у складеному письмовому повідомленні про підозру, роз'ясненні особі її процесуальних прав і обов'язків та врученні пам'ятки про її процесуальні права та обов'язки. При відсутності належного підтвердження отримання особою письмового повідомлення про підозру така особа не є підозрюваним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аленін Ю. П., Гловюк І. В. Повідомлення про підозру: загальна характеристика та проблеми удосконалення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 161–169. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/vprc_2014_1_18.pdf.

2. Антонюк А. Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2016. 220 с.

3. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101.

4. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48.

5. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52.

6. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94.

7. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09–12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226.

8. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. (Республіка Польща). 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107.

9. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72.

10. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165.

11. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268.

12. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337.

13. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16–19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244.

14. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79.

15. Афанасьєв В. В. Проблеми відповідності спеціального кримінального провадження (in absentia) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Юрист України*. 2018. № 1 (36). С. 35–42. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/uy_2018_1_8.pdf.

16. Ахундова А. А. Захист прав підозрюваного у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 164 с. URL: http://nrat.ukrintei.ua.

17. Бажанов М. И. Изменение обвинения в советском уголовном процессе. М. : Госюриздат., 1954. 56 с.

18. Биля-Сабадаш І. О. Мовностилістичні правила вираження змісту нормативних правових актів. *Форум права* : електрон. наук. фах. вид. 2009. № 1. С. 35–42. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/FP_index.htm_2009_1_8.pdf.

19. Бігунець І. М. Повноваження захисника на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 236 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17645/1/dys_bihunets.pdf.

20. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинуваченого (проблеми комплексного вивчення обвинуваченого в стадії попереднього слідства) : монографія. Київ : Атіка, 1999. 352 с.

21. Білоус О. Д. Здійснення виклику слідчим, прокурором, судового виклику у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 283 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/13969/1/dysertatsia_bilous_od.pdf.

22. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування

злочинів у сфері банківської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 272 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/16968/5/dis_bondar_sv.pdf.

23. Бублик Н. С. Процесуальний статус особи, щодо якої обвинувальна діяльність здійснюється без повідомлення про підозру. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 5. С. 270–274. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/51.pdf.

24. Воротинцев Є. В. Інформативність письмового повідомлення про підозру в системі змагального кримінального судочинства України. *Вісник прокуратури*. 2014. № 1 (151). С. 90–96.

25. Вручати. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. А–В. С. 762. URL: http://sum.in.ua/s/vruchaty.

26. Вручення. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. А–В. С. 762. URL: http://sum.in.ua/s/vruchennja.

27. Галаган В. І., Удовенко Ж. В. Дотримання засади невтручання в приватне життя під час спеціального досудового розслідування. *Право України.* 2015. № 7. С. 9–15. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_7_15/.

28. Гладун О. З., Зелінський О. В. Повідомлення про підозру: кримінальна процесуальна дихотомія. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 2 (54). С. 58–72. URL: http://www.visnyknapu.gp.gov.ua/files/issues-2018/Visnyk-NAPU_2_2018.pdf.

29. Глинська Н. В., Лобойко Л. М., Шило О. Г. Повідомлення про підозру: правомірність застосування порядку, передбаченого КПК для вручення повідомлень. *Юридичний вісник України*. 2017. № 45 (1166). 16 листопада.

30. Головюк І. В. Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) у системі кримінального

провадження України. *Право України.* 2015. № 7. С. 16–25. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_7_15/.

31. Гринюк В. О. Повідомлення про підозру як форма здійснення первинного обвинувачення у кримінальному провадженні. *Форум права* : електрон. наук. фах. вид. 2017. № 1. С. 20–25. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/FP_index.htm_2017_1_6.pdf.

32. Гринюк В. О. Правова регламентація процесуального порядку повідомлення особі про підозру. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ ОЮА ; Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса. 2014. Т. 1. С. 663–666. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3329/Grinuk%20Pravova.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

33. Громова М. Є. Обґрунтована підозра як підстава застосування запобіжних заходів. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. № 2 (27). Т. 8. С. 41–43. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Chaau_2015_8_2_7.pdf.

34. Гуманітарні наслідки війни в Україні : Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 2198 (2018), від 23 січ. 2018 р. URL: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24432&lang=en.

35. Гуртієва Л. М. Наукові концепції підстав прийняття рішення про повідомлення про підозру. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 102–106. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Prav_2017_28_19.pdf.

36. Гуртієва Л. М. Поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. *Митна справа*. 2014. № 6 (96), Ч. 2, кн. 1. С. 185–190. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Ms_2014_6(2.1)__34.pdf.

37. Гуртієва Л. М. Теорія доказів у кримінальному судочинстві: навч.-метод. посібник / Л. М. Гуртієва, Т. В. Лукашкіна. Одеса: Фенікс, 2016. 80 с.

38. ДБР офіційно розпочинає роботу з 27 листопада. *Інформаційне агентство Інтерфакс-Україна* : [сайт]. URL: https://ua.interfax.com.ua/news/general/547359.html.

39. До уваги клієнтів. *Укрпошта. Головна пошта країни* : [сайт]. URL: https://www.ukrposhta.ua/ua/news/57017-do-uvagi-klintiv.

40. Дояр Є. В. Затримання особи у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 238 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/6367/1/Dis_%D0%94%D0%BE%D1%8F%D1%80.pdf.

41. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : підписана 08 листоп. 2001 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text.

42. Дубинский А. Я., Сербулов В. А. Привлечение в качестве обвиняемого : учеб. пособ. Киев: НИиРИО КВШ МВД, 1989. 56 с.

43. Економічна енциклопедія : у 3 т. / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. Київ : Академія, 2000. Т. 1. 864 с.

44. Екстериторіальна юрисдикція держав-учасників : інформ.-темат. лис. / Секретаріат Європейського суду з прав людини. Листоп. 2014. 14 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Extra-territorial_jurisdiction_RUS.pdf.

45. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах : підписана 20 квіт. 1959 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text.

46. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків : підписана 28 трав. 1970 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text.

47. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2020 р. *Офіс Генерального прокурора* : [сайт]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo

48. Єрьоменко І. В. Вдосконалення процедури повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (47). С. 82–87. URL: http://www.visnyknapu.gp.gov.ua/files/issues-2017/Visnyk-NAPU_1_2017.pdf.

49. Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Киев : Юрид. лит., 1965. 368 с.

50. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена ГА ООН 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

51. Засоби правового захисту у випадках порушень прав людини на українських територіях, непідконтрольних українській владі : резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 2133 (2016) від 12 жовт. 2016 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz2/docs/2344_rez_2133.htm.

52. Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ за 2019 рік. Форма № 1 мзс *(квартальна)*. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_19.

53. Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ за 2020 рік. Форма № 1 мзс *(квартальна)*. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_20.

54. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2019 рік. Форма № 1-к *(річна)*. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2019.

55. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік. Форма № 1-к *(річна)*. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2020.

56. Зміна. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1972. Т. 3. З. С. 621. URL: http://sum.in.ua/s/zmina.

57. Зразки процесуальних документів у кримінальному судочинстві / [упоряд. : С. С. Чернявський, С. В. Петков, Л. Д. Удалова, В. М. Стратонов]. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 92 с.

58. Івасюк І. Г. Інституту «повідомлення про підозру» нового кримінального процесуального законодавства України. *Митна справа*. 2013. № 4 (2.2). С. 74–79. URL: file:///C:/Users/anon/Desktop/Ms_2013_4(2.2)__15.pdf.

59. Кабанець В., Кравчук С. Міжнародне доручення як правова допомога у кримінальних справах. *Вісник прокуратури*. 1999. № 1. С. 85–90.

60. Калінніков О. В. Відсутність – не аргумент. *Закон і Бізнес*. 2018. № 48 (1398). 7 грудня. URL: https://zib.com.ua/ua/print/135521-yak_advokatu_zahistiti_interesi_klienta_pid_chas_sdr.html?fbclid=IwAR12ikCYrCARXXYtX8GrRk2NnqJkuJtzEByymkLN3dRDeqZJiRo9r0AhL2w.

61. Калінніков О. В. Міжнародний та міждержавний розшук як обов'язкова умова здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 115–127.

62. Каминская В. И., Карнеева Л. М. Привлечение к уголовной ответственности. Законность и обоснованность. М. : Юрид. лит., 1971. 133 с.

63. Капліна О. В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 238–242. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4679/1/43.pdf.

64. Капліна О. В. Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. *Право України*. 2017. № 12. С. 74–81. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2017_12/.

65. Карнеева Л. М. Привлечение в качестве обвиняемого: метод. пособ. М. : Юрид. лит., 1982. 220 с.

66. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана 04 листоп. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

67. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : підписана 12 серп. 1949 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

68. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах : підписана 22 січ. 1993 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text.

69. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

70. Костенко С. К. Проблемні питання існуючого підходу до визначення дотримання конституційних прав і свобод громадянина при повідомленні про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації слідчих суддів України*. 2016. № 1. С. 34–36.

71. Кримінальний кодекс України : Закон України від 28 груд. 1960 р. № 2002-05. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-05#Text.

72. Кримінальний процес : підручник / [Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.] ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 2. 616 с. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2820/3/%d0%ba%d1%80%d0%b8%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b8%d0%b9%20%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%86%d0%b5%d1%81%20%d1%87.%202.pdf.

73. Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

74. Кримінальний процес України : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти / [Ю. М. Грошевий, Т. М. Мірошниченко, Ю. В. Хоматов та ін.] ; за ред. Ю. М. Грошевого та В. М. Хотенця. Харків : Право, 2000. 496 с.

75. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

76. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. 1104 с. URL: http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/KPK-komentar.pdf.

77. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. С. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.

78. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28 груд. 1960 р. № 1002-05. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-05#Text.

79. Кримчук С. Г. Теоретико-правові та прикладні основи здійснення повідомлення про підозру в кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філос. : 12.00.09. Київ, 2020. 223 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/17677/1/%d0%94%d0%b8%d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f_%d0%9a%d1%80%d0%b8%d0%bc%d1%87%d1%83%d0%ba.pdf.

80. Кубальський В. Н. Повідомлення про підозру: правозастосовні аспекти. *Судова апеляція*. 2017. № 1 (46). С. 60–66. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Suap_2017_1_10.pdf.

81. Кучинська О. П., Черниченко І. В. Спеціальне досудове розслідування і судове провадження (in absentia) та відеоконференція: порівняльний аналіз. *Право України.* 2015. № 7. С. 43–50. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_7_15/.

82. Лапкін А. В. Судове право України : навч. посіб. у схемах. [2-ге, змін. та допов.]. Харків : Право, 2017. 150 с.

83. Лисецький О. О. Слідчий як суб’єкт кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 244 с. URL:

http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/6453/1/%D0%9B%D0%98%D0%A1%D0%95%D0%A6%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99%20%D0%B4%D0%B8%D1%81.pdf.

84. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальне право : курс лекцій : навч. посіб. Київ : Істина, 2005. 456 с.

85. Лугіна Н. А. Особливості вручення повідомлення про підозру та порядок виклику осіб, що перебувають у зоні АТО. *Реформування кримінального провадження в Україні: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої пам'яті професорів В. П. Бахіна, В. К. Лисиченка, І. Я. Фрідмана, (19 квіт. 2019 р.) / Ун-т ДФС України ; Нац. акад. внутр. справ ; Нац. акад. Служби безпеки України [та ін.]. Ірпінь, 2019. С. 195–199. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/3762/1/3968_IR.pdf.

86. Маленко О. В. Проблемні питання участі захисника у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного або обвинуваченого. *Вісник Академії адвокатури України*. 2016. Т. 13, № 1 (35). С. 84–87. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/vaau_2016_13_1_22.pdf.

87. Маслюк О. В. Процесуальна діяльність захисника зі спростування підозри (обвинувачення) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 217с. URL: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1807/dismaslyukov.pdf.

88. Мельниченко А. В. Забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 294 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/6473/5/dysertatsia_melnychenko_2.pdf.

89. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 281 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/13968/1/dysertatsia_mykhailenko_vv.pdf.

90. Морозова Я. О. Наукова розробленість оперативно-розшукової протидії підрозділів кримінальної поліції організованій злочинності

загальнокримінальної спрямованості. *Право і безпека*. 2016. № 3 (62). С. 74–79. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1439/naukova_rozroblenist_operativno_rozshuko.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

91. Нагорнюк-Данилюк О. О. Поняття, сутність і значення інституту спеціального провадження в кримінальному процесі України. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 113–120. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Pib_2015_2_24%20(1).pdf.

92. Нагорнюк-Данилюк О. О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 239 с.

93. Наливайко Є. О. Проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування. *Публічне право*. 2013. № 1 (9). С. 375–380.

94. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 5 верес. 2017 р. / за заг. ред. В. В. Чернєя та С. С. Чернявського. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 994 с.

95. Новий. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 5. Н–О. С. 433. URL: http://sum.in.ua/s/novyj.

96. Нор В. Т., Шевчук М. І. Обґрунтована підозра як підстава для обрання запобіжного заходу та продовження його строків: практика європейського суду з прав людини та українські реалії. *Право і суспільство*. 2019. № 6, ч. 2. С. 173–187. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_2/30.pdf.

97. Обзор наиболее интересных решений ЕСПЧ 2019 года : обзор практики Европейского Суда / Европейский Суд по правам человека. 1 января – 15 июня 2019. URL: https://european-court-help.ru/obzor-naibolee-interesnykh-reshenii-espch-2019-goda/.

98. Пархоменко П. І. Деякі особливості застосування практики Європейського суду з прав людини в національному судочинстві: практичний аспект. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи :* матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13 черв. 2018 р.). Київ, 2018. С. 139–143.

99. Перебування. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6. П–Поїти. С. 131. URL: http://sum.in.ua/s/perebuvannja.

100. Перелік двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів у сфері правової допомоги та правового співробітництва у цивільних та кримінальних справах (по країнах). *Міністерство юстиції України* : [сайт]. URL: https://minjust.gov.ua/m/perelik-dvostoronnih-ta-bagatostoronnih-mijnarodnih-dogovoriv-u-sferi-pravovoi-dopomogi-ta-pravovogo-spivrobitnitstva-u-tsivilnih-ta-kriminalnih-spravah-po-krainah.

101. Підозра. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6. П–Поїти. С. 475. URL: http://sum.in.ua/s/pidozra.

102. Повідомлення. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6. П–Поїти. С. 669. URL: http://sum.in.ua/s/Povidomlennja.

103. Погорецький М. А., Гринюк В. О. Повідомлення судді про підозру: проблемні питання правового регулювання, теорії та практики. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 58–71. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/vkc_2018_2_9.pdf.

104. Полтавець С. Окупація земель суверенної держави: уроки політичної історії. *Центр досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського* : [сайт]. URL:

http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=972:okupatsiya-zemel-suverennoji-derzhavi&catid=8&Itemid=350.

105. Посвистак О. М. Здійснення повідомлення про підозру особам, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 280–285. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/53.pdf.

106. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 11 груд. 2019 р. у справі № 536/2475/14-к, провадження № 13-34кс19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/86365236.

107. Постанова Верховного Суду від 09 груд. 2020 р. у справі № 635/2224/18, провадження № 61-19001св19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93564579.

108. Постанова Верховного Суду від 12 берез. 2020 р. у справі № 654/2919/17, провадження № 61-45000св18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88265173.

109. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text.

110. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою приведення у відповідність із Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України» : Закон України від 18 груд. 2019 р. № 388-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/388-20#Text.

111. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства : Закон України від 04 жовт. 2019 р. № 187-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-IX#Text.

112. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні

злочини : Закон України від 07 жов. 2014 р. № 1689-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-18#Text.

113. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : пояснювальна записка до проекту Закону України від 08 серп. 2014 р. № 4448а. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51914.

114. Про дипломатичну службу : Закон України від 07 черв. 2018 р. № 2449-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text.

115. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квіт. 2014 р. № 1207-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text.

116. Про затвердження Положення про дипломатичне представництво України за кордоном : розпорядження Президента України від 22 жовт. 1992 р. № 166/92-рп. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166/92-%D1%80%D0%BF#Text.

117. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 298. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text.

118. Про Консульський статут України : указ Президента України від 02 квіт. 1994 р. № 127/94. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127/94#Text.

119. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях : указ Президента України від 07 лют. 2019 р. № 32/2019. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text.

120. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text.

121. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text.

122. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва : наказ Генеральної прокуратури України від 18 верес. 2015 р. № 223. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0223900-15#Text.

123. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях : Закон України від 18 січ. 2018 р. № 2268-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text.

124. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01 груд. 1994 р. № 266/94-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text.

125. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.

126. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 01 черв. 2011 р. № 3449-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3449-17#Text.

127. Про ратифікацію Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 рік, та Додаткового протоколу 1978 року до Конвенції : Закон України від 16 січ. 1998 р. № 44/98-ВР. *Верховна Рада*

України : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44/98-%D0%B2%D1%80#Text.

128. Про ратифікацію Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків : Закон України від 26 верес. 2002 р. № 172-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/172-15#Text.

129. Про ратифікацію Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни : указ Президії Верховної Ради Української РСР від 03 лип. 1954 р. № 114а-03. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114%D0%B0-03#Text.

130. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text.

131. Про ратифікацію Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : Закон України від 10 листоп. 1994 р. № 240/94-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/94-%D0%B2%D1%80#Text.

132. Про ратифікацію Протоколу до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : Закон України від 03 берез. 1998 р. № 140/98-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140/98-%D0%B2%D1%80#Text.

133. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 груд. 2003 р. № 1382-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text.

134. Проживання. *Словник української мови* : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] : АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні.

Київ : Наук. думка, 1977. Т. 8. Природа–Ряхтливий. С. 179. URL: http://sum.in.ua/s/prozhyvannja.

135. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. [2-е вид., змін. та допов.]. Київ : КНТ, 2010. 280 с.

136. Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року : підписаний 28 берез. 1997 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_018#Text.

137. Расторгуєв О. В. Повідомлення про підозру: проблеми прийняття процесуального рішення. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2019. № 2 (51). С. 180–187. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/40178/1/5%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f.pdf.

138. Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» : прийнята 17 верес. 1987 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339#Text.

139. Робота Укрпошти в Донецькій та Луганській областях. *Укрпошта. Головна пошта країни* : [сайт]. URL: https://www.ukrposhta.ua/ua/news/57016-robota-ukrposhti-v-doneckij-ta-luganskij-oblastjah.

140. Рогатюк І. В. Повідомлення про підозру: значення інституту та проблеми правозастосування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 115–124. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Nvknuvs_2015_3_16.pdf.

141. Рогатюк І. В. Теоретичні, правові та праксеологічні основи кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 604 с. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%90%D0%A2%D0%AE%D0%9A%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%20(1).pdf.

142. Сачко О. В. Повідомлення про підозру особам, які користуються статусом недоторканності та підвищеним ступенем захисту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія : Юриспруденція. 2018. № 35, т. 2. С. 73–75. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc35/part_2/juspradenc35-2.pdf.

143. Слободенюк В. Б. Особливості спеціального досудового розслідування (in absentia) в кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 4. С. 171–174. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/4/36.pdf.

144. Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2017. № 42. С. 238–241. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/nvuzhpr_2017_42_58.pdf.

145. Смирнов М. І. Використання у кримінальному провадженні доказів, одержаних від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листоп. 2013 р.) / відп. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса, 2013. С. 482–488. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2569/%20%20%20%20%20%20%20%20%20.%20%20..pdf?sequence=1.

146. Спеціальне кримінальне провадження в Україні : наук.-практ. посіб. / [кол. авт.: О. В. Баулін, М. І. Бортун, В. М. Валентій-Гезун, О. В. Геселев та ін.] ; за ред. Ю. Г. Севрука, А. В. Столітнього. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. 268 с.

147. Справа «Al-Skeini and Others v. The United Kingdom» (Case of Al-Skeini and Others v. The United Kingdom) (Заява № 55721/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 07 лип. 2011 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-105606%22]}.

148. Справа «Arps v. Croatia» (Case of Arps v. Croatia) (Заява № 23444/12) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 жовт. 2016 р., остат. від 25 січ. 2017 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-167800%22]}.

149. Справа «Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other States» (Case of Bankovic and Others v. Belgium and 16 Other States) (Заява № 52207/99) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 груд. 2001 р. URL: http://www.rrpoi.narod.ru/echr/anouther_3/vlastimu_and_borka_bankovic.....htm.

150. Справа «Beraru v. Romania» (Case of Beraru v. Romania) (Заява № 40107/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 берез. 2014 р., остат. від 08 верес. 2014 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-141910%22]}.

151. Справа «Borisova v. Bulgaria» (Case of Borisova v. Bulgaria) (Заява № 56891/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 груд. 2006 р., остат. від 21 берез. 2007 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-78794%22]}.

152. Справа «Brandstetter v. Austria» (Case of Brandstetter v. Austria) (Заяви №№ 11170/84, 12876/87, та 13468/87) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 серп. 1991 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57683%22]}.

153. Справа «Bulut v. Austria» (Case of Bulut v. Austria) (Заява № 17358/90) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 лют. 1996 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57971%22]}.

154. Справа «C.G.P. v. the Netherlands» (Заява № 29835/96) : рішення Європейського суду з прав людини від 15 січ. 1997 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-3469%22]}.

155. Справа «Catan and Others v. Moldova and Russia» (Case of Catan and Others v. Moldova and Russia) (Заяви №№ 43370/04, 8252/05 та 18454/06) :

рішення Європейського суду з прав людини від 19 жовт. 2012 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-114082%22]}.

156. Справа «Coëme and Others v. Belgium» (Case of Coëme and Others v. Belgium) (Заяви №№ 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 та 33210/96) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 черв. 2000 р., остат. від 18 жовт. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-59194%22]}.

157. Справа «Colozza v. Italy» (Case of Colozza v. Italy) (Заява № 9024/80) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 1985 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57462%22]}.

158. Справа «Cyprus v. Turkey» (Case of Cyprus v. Turkey) (Заява № 25781/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 трав. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-59454%22]}.

159. Справа «Doorson v. the Netherlands» (Case of Doorson v. the Netherlands) (Заява № 20524/92) : рішення Європейського суду з прав людини від 26 бер. 1996 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57972%22]}.

160. Справа «Döry v. Sweden» (Case of Döry v. Sweden) (Заява № 28394/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 листоп. 2002 р., остат. від 12 лют. 2003 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-60737%22]}.

161. Справа «Dvorski v. Croatia» (Case of Dvorski v. Croatia) (Заява № 25703/11) : рішення Європейського суду з прав людини від 20 жовт. 2015 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-158266%22]}.

162. Справа «Eftimov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia» (Case of Eftimov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia) (Заява

№ 59974/08) : рішення Європейського суду з прав людини від 02 лип. 2015 р., остат. від 02 жовт. 2015 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-155719%22]}.

163. Справа «Faig Mammadov v. Azerbaijan» (Case of Faig Mammadov v. Azerbaijan) (Заява № 60802/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 26 січ. 2017 р., остат. від 26 квіт. 2017 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-170465%22]}.

164. Справа «Foucher v. France» (Case of Foucher v. France) (Заява № 22209/93) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 берез. 1997 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58017%22]}.

165. Справа «Gregačević v. Croatia» (Case of Gregačević v. Croatia) (Заява № 58331/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 лип. 2012 р., остат. від 10 жовт. 2012 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-112090%22]}.

166. Справа «Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey» (Case of Güzelyurtlu and Others v. Cyprus and Turkey) (Заява № 36925/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 29 січ. 2019 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-189781%22]}.

167. Справа «Hermi v. Italy» (Case of Hermi v. Italy) (Заява № 18114/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 жовт. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-77543%22]}.

168. Справа «Ibrahim and Others v. the United Kingdom» (Case of Ibrahim and Others v. the United Kingdom) (Заяви №№ 50541/08, 50571/08, 50573/08 та 40351/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 13 верес. 2016 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-166680%22]}.

169. Справа «Igor Pascari v. the Republic of Moldova» (Case of Igor Pascari v. the Republic of Moldova) (Заява № 25555/10) : рішення Європейського суду з прав людини від 30 серп. 2016 р., остат. від 30 листоп. 2016 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-165952%22]}.

170. Справа «Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia» (Case of Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia) (Заява № 48787/99) : рішення Європейського суду з прав людини від 08 лип. 2004 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-61886%22]}.

171. Справа «Imbrioscia v. Switzerland» (Case of Imbrioscia v. Switzerland) (Заява № 13972/88) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 листоп. 1993 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57852%22]}.

172. Справа «Ivanţoc and Others v. Moldova and Russia» (Case of Ivanţoc and Others v. Moldova and Russia) (Заява № 23687/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 15 листоп. 2011 р., остат. від 04 черв. 2012 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-107480%22]}.

173. Справа «Janatuinen v. Finland» (Case of Janatuinen v. Finland) (Заява № 28552/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 08 груд. 2009 р., остат. від 08 берез. 2010 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-96101%22]}.

174. Справа «Jussila v. Finland» (Case of Jussila v. Finland) (Заява № 73053/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 листоп. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-78135%22]}.

175. Справа «Kamasinski v. Austria» (Case of Kamasinski v. Austria) (Заява № 9783/82) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 груд. 1989 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57614%22]}.

176. Справа «Kasparov and Others v. Russia» (Case of Kasparov and Others v. Russia) (Заява № 21613/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 03 жовт. 2013 р., остат. від 17 лют. 2014 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-126541%22]}.

177. Справа «Krestovskiy v. Russia» (Case of Krestovskiy v. Russia) (Заява № 14040/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 жовт. 2010 р., остат. від 28 січ. 2011 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-101314%22]}.

178. Справа «Kuopila v. Finland» (Case of Kuopila v. Finland) (Заява № 27752/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 27 квіт. 2000 р., остат. від 27 лип. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58784%22]}.

179. Справа «Leas v. Estonia» (Case of Leas v. Estonia) (Заява № 59577/08) : рішення Європейського суду з прав людини від 06 берез. 2012 р., остат. від 06 черв. 2012 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-109343%22]}.

180. Справа «Lena Atanasova v. Bulgaria» (Case of Lena Atanasova v. Bulgaria) (Заява № 52009/07) : рішення Європейського суду з прав людини від 26 січ. 2017 р., остат. від 26 квіт. 2017 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-170842%22]}.

181. Справа «Loizidou v. Turkey» (Case of Loizidou v. Turkey) (Заява №40/1993/435/514) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 лип. 1998 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58201%22]}.

182. Справа «M.T.B. v. Turkey» (Case of M.T.B. v. Turkey) (Заява № 47081/06) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 черв. 2018 р., остат. від 12 верес. 2018 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-183536%22]}.

183. Справа «Matanović v. Croatia» (Case of Matanović v. Croatia) (Заява № 2742/12) : рішення Європейського суду з прав людини від 04 квіт. 2017 р., остат. від 04 лип. 2017 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-172466%22]}.

184. Справа «Mattoccia v. Italy» (Case of Mattoccia v. Italy) (Заява № 23969/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 лип. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58764%22]}.

185. Справа «Matyjek v. Poland» (Case of Matyjek v. Poland) (Заява № 38184/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 квіт. 2007 р., остат. від 24 верес. 2007 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-80219%22]}.

186. Справа «Medenica v. Switzerland» (Case of Medenica v. Switzerland) (Заява № 20491/92) : рішення Європейського суду з прав людини від 14 черв. 2001 р., остат. від 12 груд. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-59518%22]}.

187. Справа «Mirilashvili v. Russia» (Case of Mirilashvili v. Russia) (Заява № 6293/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 11 груд. 2008 р., остат. від 05 черв. 2009 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-90099%22]}.

188. Справа «Moiseyev v. Russia» (Case of Moiseyev v. Russia) (Заява № 62936/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 09 жовт. 2008 р., остат. від 06 квіт. 2009 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-88780%22]}.

189. Справа «Murtazaliyeva v. Russia» (Case of Murtazaliyeva v. Russia) (Заява № 36658/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 груд. 2018 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-187932%22]}.

190. Справа «Natunen v. Finland» (Case of Natunen v. Finland) (Заява № 21022/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 31 берез. 2009 р.,

остат. від 30 черв. 2009 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-91932%22]}.

191. Справа «Öcalan v. Turkey» (Case of Öcalan v. Turkey) (Заява № 46221/99) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 трав. 2005 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-69022%22]}.

192. Справа «Paci v. Belgium» (Case of Paci v. Belgium) (Заява № 45597/09) : рішення Європейського суду з прав людини від 17 квіт. 2018 р., остат. від 17 лип. 2018 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-182232%22]}.

193. Справа «Pelissier and Sassi v. France» (Case of Pelissier and Sassi v. France) (Заява № 25444/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 берез. 1999 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-58226%22]}.

194. Справа «Penev v. Bulgaria» (Case of Penev v. Bulgaria) (Заява № 20494/04) : рішення Європейського суду з прав людини остат. від 07 квіт. 2010 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-96610%22]}.

195. Справа «Pfeifer and Plankl v. Austria» (Case of Pfeifer and Plankl v. Austria) (Заява № 10802/84) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 лют. 1992 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57753%22]}.

196. Справа «Pishchalnikov v. Russia» (Case of Pishchalnikov v. Russia) (Заява № 7025/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 верес. 2009 р., остат. від 24 груд. 2009 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-94293%22]}.

197. Справа «Riepan v. Austria» (Case of Riepan v. Austria) (Заява № 35115/97) : рішення Європейського суду з прав людини від 14 листоп. 2000 р., остат. від 14 лют. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58978%22]}.

198. Справа «Rowe and Davis v. the United Kingdom» (Case of Rowe and Davis v. the United Kingdom) (Заява № 28901/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 16 лют. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58496%22]}.

199. Справа «Sanader v. Croatia» (Case of Sanader v. Croatia) (Заява № 66408/12) : рішення Європейського суду з прав людини від 12 лют. 2015 р., остат. від 06 лип. 2015 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-151039%22]}.

200. Справа «Sejdovic v. Italy» (Case of Sejdovic v. Italy) (Заява № 56581/00) : рішення Європейського суду з прав людини від 01 берез. 2006 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-72629%22]}.

201. Справа «Somogyi v Italy» (Case of Somogyi v Italy) (Заява № 67972/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 трав. 2004 р., остат. від 10 листоп. 2004 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61762%22]}.

202. Справа «Stanford v. the United Kingdom» (Case of Stanford v. the United Kingdom) (Заява № 16757/90) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 лют. 1994 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57874%22]}.

203. Справа «Stoichkov v. Bulgaria» (Case of Stoichkov v. Bulgaria) (Заява № 9808/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 24 берез. 2005 р., остат. від 24 черв. 2005 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-68625%22]}.

204. Справа «Sutter v. Switzerland» (Case of Sutter v. Switzerland) (Заява № 8209/78) : рішення Європейського суду з прав людини від 22 лют. 1984 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-57585%22]}.

205. Справа «Tejedor Garcia v. Spain» (Case of Tejedor Garcia v. Spain) (Заява № 142/1996/761/962) : рішення Європейського суду з прав людини від

16 груд. 1997 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58122%22]}.

206. Справа «Tierce and Others v. San Marino» (Case of Tierce and Others v. San Marino) (Заяви №№ 24954/94, 24971/94 та 24972/94) : рішення Європейського суду з прав людини від 25 лип. 2000 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58765%22]}.

207. Справа «Topić v. Croatia» (Case of Topić v. Croatia) (Заява № 51355/10) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 жовт. 2013 р., остат. від 10 січ. 2014 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-126638%22]}.

208. Справа «Ukraine v. Russia (re Crimea)» (Заяви №№ 20958/14 та 38334/18) : рішення Європейського суду з прав людини від 16 груд. 2020 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-207622%22]}.

209. Справа «Van Mechelen and Others v. the Netherlands» (Case of Van Mechelen and Others v. the Netherlands) (Заяви №№ 21363/93, 21364/93, 21427/93 та 22056/93) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 квіт. 1997 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-58030%22]}.

210. Справа «Vera Fernández-Huidobro v. Spain» (Case of Vera Fernández-Huidobro v. Spain) (Заява № 74181/01) : рішення Європейського суду з прав людини від 06 січ. 2010 р., остат. від 06 квіт. 2010 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-96605%22]}.

211. Справа «Vyacheslav Korchagin v. Russia» (Case of Vyacheslav Korchagin v. Russia) (Заява № 12307/16) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 серп. 2018 р., остат. від 28 листоп. 2018 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-185313%22]}.

212. Справа «Z and Others v. the United Kingdom» (Case of Z and Others v. the United Kingdom) (Заява № 29392/95) : рішення Європейського суду з прав людини від 10 трав. 2001 р. *European Court of Human Rights* : [сайт]. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-59455%22]}.

213. Справа «Броуґан та інші проти Сполученого Королівства» (Case of Brogan and others v. the United Kingdom) (Заяви № 11209/84, 11234/84, 11266/84 та 11386/85) : рішення Європейського суду з прав людини від 29 листоп. 1988 р. *ІПС ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/so0662?an=2.

214. Справа «Єлоєв проти України» (Case of Yeloiev v. Ukraine) (Заява № 17283/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 06 листоп. 2008 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_433.

215. Справа «Жук проти України» (Case of Zhuk v. Ukraine) (Заява № 45783/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 жовт. 2010 р., остат. від 11 квіт. 2011 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_659#Text.

216. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (Case of Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine) (Заява № 42310/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 21 квіт. 2011 р., остат. від 21 лип. 2011 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683.

217. Справа «Шабельник проти України» (Case of Shabelnyk v. Ukraine) (Заява № 16404/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 лют. 2009 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457.

218. Справа за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 4 Положення про паспортну службу органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (справа щодо прописки) : рішення Конституційного Суду України від 14

листоп. 2001 р. № 15-рп/2001. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-01#Text.

219. Станкович М. І. Межі доказування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 246 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/15734/2/dysertatsia_stankovych_mi.pdf.

220. Сторожик Я. Б. Виклик особи, яка перебуває за межами України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2014. № 28, т. 3. С. 115–119. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/nvuzhpr_2014_28(3)__30.pdf.

221. Сухомлин Ю. В. Подання, розгляд і вирішення клопотань учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 260 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/13970/5/dysertatsia_sukhomlyn_uv.pdf.

222. Татаров О. Ю. Законодавчі тенденції у кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 70–81. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/vkc_2017_3_9.pdf.

223. Татаров О. Ю. Заочне провадження в кримінальному судочинстві України: проблеми та перспективи реалізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія : Право. 2014. № 29, ч. 2, т. 2. С. 125–130. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/nvuzhpr_2014_29(2.2)__33.pdf.

224. Татаров О. Ю. Заочний розгляд очима Європи. *Закон и бізнес*. 2015. № 8 (1202). 27 лютого. URL: https://zib.com.ua/ru/print/114635-7_trebovaniy_espch_k_zaochnomu_proizvodstvu.html.

225. Татаров О. Ю. Проблеми повідомлення про підозру та шляхи їх вирішення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4. С. 179–186. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/4-2015/tatarov.pdf.

226. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. *Митна справа*. 2015. № 1 (97), ч. 2, кн. 2. С. 265–271. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Ms_2015_1(2.2)__21.pdf.

227. Тертишник В. М. Кримінальний процес : підручник. Харків : Арсис, 1997. 527 с.

228. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підручник. [7-ме вид., доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2017. 840 с.

229. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [15-те вид., доповн. і перероб.]. Київ : Правова Єдність, 2018. 854 с.

230. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [16-те вид., доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2020. 1070 с.

231. Тищенко О. І., Говорун Д. М. Окремі питання процесуального порядку повідомлення про підозру в контексті реалізації засади публічності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 149–153. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Pgip_2016_9_29.pdf.

232. Толочко О. М. Практика Європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3 (36). С. 86–94. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Vnapu_2014_3_15.pdf.

233. Трагнюк Р. Р. Додержання гарантій справедливого судочинства під час здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (in absentia). *Юрист України.* 2018. № 2 (37). С. 76–82. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/uy_2018_2_13%20(1).pdf.

234. Удалова Л. В., Письменний Д. П. Здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого. *Право України.* 2015. № 7. С. 51–57. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_7_15/.

235. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 15 верес. 2020 р. у справі № 991/5574/20, провадження № 11-сс/991/663/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91645354.

236. Ухвала Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 15 жовт. 2020 р. у справі № 219/294/19, провадження № 1-кп/219/296/2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92289594.

237. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 01 черв. 2020 р. у справі № 185/8535/17, провадження № 11-кп/803/651/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89678063.

238. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 23 листоп. 2020 р. у справі № 185/4519/18, провадження № 11-кп/803/3468/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93294247.

239. Ухвала Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 26 трав. 2020 р. у справі № 296/8465/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89465991.

240. Ухвала Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області від 10 черв. 2020 р. у справі № 263/14804/18, провадження № 1-кп/263/172/2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89741653.

241. Ухвала Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області від 03 лип. 2020 р. у справі № 263/15081/18, провадження № 1-кп/263/175/2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90255174.

242. Ухвала Іллічівського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 05 січ. 2021 р. у справі № 263/4115/18, провадження № 1-

кп/264/50/2021. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94493039.

243. Ухвала Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 03 листоп. 2020 р. у справі № 265/10187/18, провадження № 1-кп/265/149/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92627083.

244. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 17 груд. 2019 р. у справі № 185/8535/17, провадження № 1-кп/185/76/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86371475.

245. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23 жовт. 2020 р. у справі № 185/4519/18, провадження № 1-кп/185/72/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92417711.

246. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 16 груд. 2020 р. у справі № 185/9179/18, провадження № 1-кп/185/108/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93566477.

247. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 03 берез. 2020 р. у справі № 991/804/20, провадження № 1-кс/991/817/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88102676.

248. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16 верес. 2020 р. у справі № 991/6879/20, провадження № 1-кс/991/7067/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91734928.

249. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16 січ. 2020 р. у справі № 991/87/20, провадження № 1-кс/991/88/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87112526.

250. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 16 січ. 2020 р. у справі № 991/88/20, провадження № 1-кс/991/89/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87112424.

251. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 18 берез. 2020 р. у справі № 757/59360/19-к, провадження № 1-кс/991/1372/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88319946.

252. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22 груд. 2020 р. у справі № 991/9956/20, провадження № 1-кс/991/10203/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93821235.

253. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 22 жовт. 2019 р. у справі № 760/25064/19, провадження № 1-кс/991/1247/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85157866.

254. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 24 черв. 2020 р. у справі № 991/2608/20, провадження № 1-кс/991/2662/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90069558.

255. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 25 лют. 2020 р. у справі № 757/59323/19-к, провадження № 1-кс/991/461/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87918129.

256. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 28 верес. 2020 р. у справі № 991/7671/20, провадження № 1-кс/991/7879/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91929679.

257. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 29 лип. 2020 р. у справі № 991/5574/20, провадження № 1-кс/991/5734/20. *Єдиний*

державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90683483.

258. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 30 січ. 2020 р. у справі № 991/621/20, провадження № 1-кс/991/634/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/87452226.

259. Ухвала слідчого судді Вищого антикорупційного суду від 31 січ. 2020 р. у справі № 991/150/20, провадження № 1-кс/991/151/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87392461.

260. Ухвала слідчого судді Краснолиманського міського суду Донецької області від 03 верес. 2020 р. у справі № 236/2763/20, провадження № 1-кс/236/714/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91452443.

261. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 20 січ. 2020 р. у справі № 937/448/20, провадження № 1-кс/937/428/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/90291401.

262. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 берез. 2020 р. у справі № 937/2089/20, провадження № 1-кс/937/1320/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88392065.

263. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 берез. 2020 р. у справі № 937/2090/20, провадження № 1-кс/937/1321/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88392060.

264. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 берез. 2020 р. у справі № 937/2093/20, провадження № 1-кс/937/1324/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88311892.

265. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 17 берез. 2020 р. у справі № 937/2116/20, провадження № 1-кс/937/1354/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88312429.

266. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 14 квіт. 2020 р. у справі № 937/2690/20, провадження № 1-кс/937/1672/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/88848213.

267. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 26 листоп. 2020 р. у справі № 937/8849/20, провадження № 1-кс/937/3991/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93180222.

268. Ухвала слідчого судді Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 15 січ. 2021 р. у справі № 937/205/20, провадження № 1-кс/937/241/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94187691.

269. Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя від 09 черв. 2020 р. у справі № 265/3736/20, провадження № 1-кс/265/1212/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/89684565.

270. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 23 листоп. 2016 р. у справі № 757/39646/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63342996.

271. Ухвала Токмацького районного суду Запорізької області від 15 лют. 2021 р. у справі № 318/437/17, провадження № 1-кп/328/50/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94883626.

272. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 04 груд. 2020 р. у справі № 308/4910/20, провадження № 1-

кп/308/532/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93451533.

273. Фараон О. В. Вручення повідомлення про підозру. *National law journal: teory and practice*. 2014. № 2 (6). С. 114–118. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/2/22.pdf.

274. Фараон О. В. Зміна повідомлення про підозру в аспекті ст. 279 Кримінального процесуального кодексу України. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 402–406. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2014/69.pdf.

275. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 20 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/1443/1/1%d1%84%d0%b0%d1%80%d0%b0%d0%be%d0%bd.pdf.

276. Фараон О. В. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 248 с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1442/1/faraon_dis.pdf.

277. Хахановський В. Г., Лугіна Н. А., Тупчій В. В. Особливості порядку виклику та повідомлення про підозру осіб, що перебувають у зоні АТО або на тимчасово окупованій території України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. № 1 (5). С. 87–92. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/muvnudp_2017_1_16%20(1).pdf.

278. Христова Г. О. Доктрина позитивних зобов’язань держави у сфері прав людини : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 498 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Xristova/d_Xristova.pdf.

279. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.

280. Цюприк І. В., Алєксеєва-Процюк Д. О. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо деяких

категорій осіб. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (98). С. 157–171. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/Nvknuvs_2016_1_14%20(2).pdf.

281. Черкова М. Ю. Зміна обвинувачення в кримінально-процесуальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Луганськ, 2006. 232 с.

282. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с. URL: file:///C:/Users/anon/Downloads/%D0%A7%D0%9E%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%A3%D0%A1%20%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%20%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%BB%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%20%D0%905%20(2).pdf.

283. Шаренко С. Л., Шило О. Г. Спеціальне досудове розслідування і судове провадження: проблемні питання правового регулювання. *Право України.* 2015. № 7. С. 58–65. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_7_15/.

284. Шимановский В. В. Привлечение в качестве обвиняемого на предварительном следствии. М. : ВЮЗИ, 1990. 186 с.

285. Шкелебей В. А. Способи та порядок вручення письмового повідомлення про підозру. *Вісник кримінального судочинства.* 2017. № 4. С. 110–114. URL: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2017_Shkelebey.pdf.

286. Шульга О. В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 255с. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/1429/1/shulga_diser.pdf.

287. Шумейко Д. О. Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика : монографія. Київ : Алерта, 2020. 438 с.

288. Щербак І. А. Повідомлення про підозру: актуальні питання. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний,*

економічний, безпековий, інтелектуальний простір : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23 квіт. 2019 р.) / за заг. ред. О. Г. Турченко. Вінниця, 2019. С. 413–416. URL: http://jlsouk.donnu.edu.ua/article/view/6860/6892.

289. Щербак І. А. Проблемні аспекти процедури повідомлення про підозру в контексті реалізації принципу верховенства права. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. № 1 (37). С. 100–108. URL: http://jpch.donnu.edu.ua/article/view/7441/7454.

290. Щодо застосування конвенцій про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах : лист Міністерства юстиції України від 21 січ. 2006 р. № 26-53/7. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v53_7323-06#Text.

291. Щодо окремих питань, пов’язаних із процесуальними наслідками порушення правил підслідності під час досудового розслідування : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 верес. 2016 р. № 9-2388/0/4-16. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00209.html.

292. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т. 4. Н–П. 720 с.

293. Якупов Р. Х. Уголовный процесс : учебник для вузов / под ред. В. Н. Галузо. [2-е изд., исправл. и доп.]. М. : Зерцало, 1999. 464 с.

294. Abrisketa J., Nagore Casas M. Extraterritorial Application of Human Rights Treaties. 2016. DOI: 10.1093/OBO/9780199796953-0136. URL: https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0136.xml.

295. Amrutanshu Dash and Dhruv Sharma. Arrest Warrants at the International Criminal Court: Reasonable Suspicion or Reasonable Grounds to Believe? *International Criminal Law Review. Publ. Brill*. 2016. Vol. 16. Is. 1. P. 158–176. URL: https://brill.com/view/journals/icla/16/1/article-p158_6.xml.

296. Lonneke Stevens, Bas de Wilde, Marjolein Cupido, Elinor Fry & Sonja Meijer. A comparative law study into the framing of indictments and adherence thereto with respect to evidence, legal qualification, and punishment in the Netherlands, Belgium, France, Italy, and Germany. *Scientific Research and Documentation Center, Ministry of Security and justice.* 2016. URL: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2208/2597_Summary_tcm28-132521.pdf?sequence=3&isAllowed=y.

297. Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory: expert meeting. Report prepared and edited by Tristan Ferraro Legal adviser, ICRC. Zeneva : ICRC, 2012. 147 c. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-4094.pdf.

298. Opinion on the Law on occupied territories of Georgia: Adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13–14 March 2009). CDL-AD(2009)015. P. 1–11. URL: https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2009)015-e.

299. Rajit Bhakta Pradhananga & Kunshang Lama. An Analytical Study of Culpable Homicide (Kartabya Jyan) under the Muluki Criminal (Code) Act, 2074 BS. *Prosecution journal*. 2018. Vol. 4. P. 1–61. URL: https://ag.gov.np/storage/postFile/Prosecution%20Journal,%20Vol%204_1544166889.pdf.

300. Yednak V., Vitiuk D., Krut K. & Grokholskyi V. Ensuringthe Rights of the Person When Notifying of Suspicion or Detentionon Suspicion of Committing a Criminal Offense. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9 (25), P. 423–428. URL: https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1089/999.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗВЕДЕНІ ДАНІ

Анкетування слідчих, прокурорів, адвокатів та суддів, які здійснюють свою діяльність в Донецькій, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Одеській, Харківській областях та м. Києві (загалом 281 респондент)

Запитання	Слідчі	Прокурори	Адвокати	Судді
Загальна кількість опитаних	21%	31%	27%	21%
1. Регіон:				
Донецька області	52%	28%		
Запорізька області		11%	13%	
Київська області		14%	25%	
Кіровоградська області	21%			
Одеська області		11%		
Харківська область	27%	6%		
місто Київ		30%	62%	100%
2. Вік:				
20–29 років	38%	9%	22%	
30–39 років	58%	56%	56%	
40–49 років	4%	31%	11%	67%
50 років та більше		4%	11%	33%
3. Освіта:				
Вища (не юридична)				
Вища юридична	100%	100%	100%	100%
4. Стаж роботи:				
До 3-х років	14%	6%	6%	
До 5-ти років	14%	2%	11%	
До 10-ти років	28%	29%	6%	
Понад 10 років	44%	63%	77%	100%
5. Скільки кримінальних проваджень перебуває у Вашому провадженні на рік (в середньому за останні три роки)?				
До 50 КП на рік	76%	44%	100%	26%
Від 50 до 100 КП на рік	14%	17%		54%
Понад 100 КП на рік	10%	39%		20%
6. Чи виникали у Вас труднощі, пов'язані зі здійсненням повідомлення про підозру? (*Дане питання стосується слідчих та прокурорів)*				
Так	52%	44%		
Ні	45%	46%		
Важко відповісти	3%	10%		

7. З метою усунення суперечностей і неоднозначного тлумачення під час застосування інституту повідомлення про підозру, з урахуванням на зміст ст. 110 КПК, «повідомлення про підозру» слід:				
Включити до переліку процесуальних рішень	65%	69%	67%	67%
Визначити, що письмове повідомлення про підозру приймають у формі постанови	21%	10%	28%	33%
Важко відповісти	14%	21%	5%	
8. Враховуючи власну практичну діяльність вкажіть найчастіші випадки (підстави) повідомлення про підозру особі?				
п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК	26%	12%		
п. 2 ч. 1 ст. 276 КПК	33%	8%		
п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК	41%	69%	89%	82%
Важко відповісти		11%	11%	18%
9. Чи потребує КПК доповнення в частині законодавчого визначення поняття «обґрунтована підозра»?				
Так, це спростить правозастосування	57%	29%	55%	16%
Так, це відповідатиме загальним засадам КП	24%	29%	27%	16%
Ні, це ускладнить правозастосування	16%	24%		8%
Ні, відповідне визначення міститься в практиці ЄСПЛ	3%	12%	6%	60%
Важко відповісти		6%	12%	
10. З урахуванням змісту ч. 5 ст. 36 КПК, чи вважаєте Ви законним доручення прокурором здійснення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування без встановлення попередньої *неефективності* досудового розслідування?				
Так, вважаю законним	47%	58%	11%	5%
Ні, вважаю незаконним	48%	33%	78%	83%
Важко відповісти	5%	9%	11%	12%
11. Розмежування законодавцем термінів «зміна раніше повідомленої підозри» та «нова підозра» (ст. 279 КПК) є:				
Доцільною, та не викликає проблем у правозастосуванні	22%	21%		
Доцільною, оскільки при наявності підстав має бути повідомлена саме нова, а не змінена підозра	26%	27%	28%	16%
Недоцільною, адже змінена підозра вже є новою підозрою	20%	34%	39%	51%

Недоцільною, оскільки не зумовлює жодних процесуальних наслідків	26%	8%	22%	20%
Недоцільною, адже ускладнює процес реалізації	4%	8%		10%
Важко відповісти	2%	2%	11%	3%
12. Чи вважаєте Ви доцільним передбачення в КПК необхідності прийняття окремої постанови, в разі застосування ст. 279 КПК?				
Так, вона має відкрити сторонам зміст обставин, які є підставами для зміни підозри	12%	8%	72%	44%
Так, оскільки ст. 277 КПК не містить відомостей про підстави для повідомлення про підозру, а тому і для зміни	19%	8%		8%
Так, це відповідатиме загальним засадам КП	24%	21%	11%	30%
Ні, це лише ускладнить процес застосування ст. 279 КПК	38%	48%	6%	10%
Ні, адже слідчий, прокурор може усно пояснити підстави для зміни підозри	7%			
Важко відповісти		15%	11%	8%
13. Чи потрібно приймати постанову про закриття кримінального провадження щодо особи при непідтверджені частини підозри на стадії досудового розслідування, у зв'язку з наявністю підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК?				
Так, цього вимагає КПК	41%	17%		
Так, це відповідатиме загальним засадам КП	14%	15%	39%	44%
Так, однак це прямо не передбачено КПК, тому необхідно це включити до КПК	14%	12%	56%	51%
Ні, цього не вимагає КПК	10%	4%		3%
Ні, виключення цих обставин у зміненій підозрі достатньо	5%	37%	5%	2%
Важко відповісти	16%	15%		
14. З метою виключення випадків невідповідності обвинувачення в обвинувальному акті відповідному письмовому повідомленні про підозру, чи потрібно внести відповідні зміни до КПК?				
Так, це відповідатиме загальним засадам КП	24%	25%	55%	44%

Так, оскільки це прямо не передбачено КПК, що може призводити до невідповідності	16%	17%	22%	41%
Так, я стикався з даними порушеннями, які надалі вимагали їх усунення	23%	10%	6%	10%
Ні, це можливо усунути в суді	19%	17%		
Ні, це не є порушенням КПК	3%	17%		2%
Ні, цієї проблеми не існує	12%	8%	6%	
Важко відповісти	3%	6%	11%	3%
15. Чи вважаєте Ви вірним надання права особам, передбаченим ст. 481 КПК, які мають здійснити письмове повідомлення про підозру, доручити іншим прокурорам здійснення письмового повідомлення про підозру особам, визначеним ч. 1 ст. 481 КПК?				
Так, це прямо передбачено КПК	24%	33%	33%	40%
Так, це відповідає загальним засадам КП	33%	27%	6%	10%
Так, оскільки це відповідає суті гарантій, вказаних осіб	14%	8%	11%	3%
Ні, це не відповідає суті гарантій, вказаних осіб	12%	6%	33%	16%
Ні, ч.2 ст.481 КПК не відповідає загальним засадами КП	3%	4%		31%
Ні, здійснити повідомлення про підозру повинні прокурори, передбачені ст. 481 КПК	5%	16%		
Важко відповісти	9%	6%	17%	
16. Належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим є:				
Розпис особи в повідомлені про підозру	34%	29%	5%	3%
Розпис особи в поштовому повідомленні про отримання повідомлення про підозру	9%	2%		2%
Відеозапис вручення особі повідомлення про підозру	2%		17%	2%
Будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом	7%	15%	17%	8%
Надсилання повідомлення про підозру на електронну пошту в порядку ч. 2 ст. 136 КПК			5%	
Всі наведені способи	48%	50%	56%	85%

Жоден з наведених способів				
Важко відповісти		4%		
17. Процесуальною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є?				
Складання письмового повідомлення про підозру	29%	19%	11%	2%
Вручення особі письмового повідомлення про підозру	64%	79%	78%	95%
Внесення відомостей про вручення до ЄРДР	5%		11%	3%
Важко відповісти	2%	2%		
18. Чи є підозрюваним особа, якій не вручено первинне письмове повідомлення про підозру, навіть за належного вручення письмового повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри?				
Так	47%	61%	33%	23%
Ні	50%	35%	50%	72%
Важко відповісти	3%	4%	17%	5%
19. Враховуючи зміст ст. 42, 276, 278 КПК, що може бути випадком неможливості вручення складеного повідомлення про підозру?				
Невстановлення місцезнаходження особи	53%	37%	72%	84%
Будь-яка інша неможливість вручення	31%	48%	17%	16%
Важко відповісти	16%	15%	11%	
20. В разі встановлення відомостей про місцезнаходження особи, тобто наявні відомості про місце роботи, місце проживання або тимчасового перебування особи тощо, чи є законним застосування заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень?				
Так, це прямо передбачено КПК	38%	42%	22%	6%
Так, це відповідає загальним засадам КП	28%	25%	11%	6%
Так, оскільки публічний інтерес має переважити над приватним	14%	6%		13%
Ні, оскільки приватний інтерес має переважити над публічним	7%	4%	6%	
Ні, це не відповідає загальним засадам КП	7%	2%	22%	26%
Ні, це прямо заборонено КПК, адже ст. 42 КПК вказує на «невстановлення»	3%	8%	28%	49%
Важко відповісти	3%	13%	11%	
21. Чи відповідає, на Вашу думку, положення ст. 42 КПК, які визначають, що підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок				

невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці ЄСПЛ?				
Так	93%	75%	9%	36%
Ні	5%	17%	65%	62%
Важко відповісти	2%	8%	26%	2%
22. Чи є доцільним передбачати в КПК порядок, який дозволить здійснити привід та здійснювати розшук особи, щодо якої складено письмове повідомлення про підозру, не пов'язуючи це зі статусом підозрюваного?				
Так	67%	56%	61%	54%
Ні	31%	33%	33%	43%
Важко відповісти	2%	11%	6%	3%
23. Чи є обов'язковою підставою для здійснення СДР набуття процесуального статусу підозрюваного ще до звернення до слідчого судді з клопотанням про здійснення СДР?				
Так	62%	73%	83%	100%
Ні	33%	17%		
Важко відповісти	5%	10%	17%	
24. Чи є вірним твердження, що передбачений ст. 297-5 КПК особливий порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні СДР, може бути застосований лише у разі здійснення СДР?				
Так	74%	77%	89%	100%
Ні	9%	2%		
Важко відповісти	17%	21%	11%	
25. Чи можлива публікація в газеті «Урядовий кур'єр» та розміщення на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування, письмового повідомлення про підозру особі?				
Так	70%	35%	6%	
Ні	21%	59%	83%	97%
Важко відповісти	9%	6%	11%	3%
26. Через призму яких із зазначених загальних принципів (правових позиції) щодо заочного судового розгляду ЄСПЛ аналізувалися випадки додержання вимог ст. 6 Конвенції в разі невстановлення місцезнаходження особи?				
Права взяти участь у слуханні справи та отримати новий судовий розгляд	21%	23%		5%
Відмови від права з'являтися на судовий розгляд	17%			2%
Права особи бути поінформованою про звинувачення проти неї	19%	21%	11%	8%

Представництва адвокатом обвинувачених, яких судили заочно	9%	4%		16%
Всі наведені принципи	17%	27%	39%	69%
Жоден, з вказаних принципів	2%		11%	
Важко відповісти	15%	25%	39%	
27. Чи вимагає ст. 6 Конвенції та практика ЄСПЛ вжиття з боку національної влади заходів, на забезпечення офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, навіть в разі невстановлення місцезнаходження особи за результатами вжитих першочергових заходів?				
Так	64%	75%	67%	100%
Ні	21%	10%	11%	
Важко відповісти	15%	15%	22%	
28. Чи має держава Україна вживати всіх доступних заходів по забезпеченню офіційного повідомлення особі про висунуте обвинувачення, на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ)?				
Так, це визначено практикою ЄСПЛ	28%	21%	33%	54%
Так, це визначено практикою ЄСПЛ і чинним законодавством	29%	37%	28%	46%
Ні, це визначено практикою ЄСПЛ і чинним законодавством	22%	4%		
Ні, це визначено практикою ЄСПЛ	5%			
Ні, оскільки практично це не можливо реалізувати на ТОТ	9%	15%	17%	
Важко відповісти	7%	23%	22%	
29. Чи здійснює Російська Федерація «ефективний контроль» на ТОТ, у зв'язку із чим зобов'язана гарантувати виконання вимог ст. 1 Європейської Конвенції?				
Так, це визначено практикою ЄСПЛ	10%	19%	22%	69%
Так, це визначено практикою ЄСПЛ і чинним законодавством	33%	6%	17%	31%
Ні, це визначено практикою ЄСПЛ і чинним законодавством	10%	8%		
Ні, це визначено практикою ЄСПЛ	5%	6%	5%	
Важко відповісти	42%	61%	56%	
30. Як має здійснюватися повідомлення про підозру особі при встановленні слідчим, прокурором відомостей, про місцезнаходження особи, місце проживання та/або перебування якої знаходиться на ТОТ?				

Шляхом направлення поштового відправлення	30%	11%		
Застосування порядку, передбаченого ст. 297-5 КПК	40%	48%	17%	64%
Направлення до посольства Російської Федерації в Україні	10%			
Невжиття жодних дій, отже повідомити неможливо	3%	8%	6%	31%
Направлення запиту в порядку міжнародного співробітництва	7%	12%	44%	
Важко відповісти	10%	21%	33%	5%
31. Чи згодні Ви з тим, що для виконання вимог ч. 7 ст. 135 КПК необхідно використовувати порядок, передбачений ст. 566 КПК?				
Так	74%	65%	100%	100%
Ні	16%	8%		
Важко відповісти	10%	27%		
32. Чи має бути застосований порядок, передбачений розділом IX КПК, як при встановленні слідчим, прокурором відомостей про «*проживання особи за кордоном*», так і «*перебування особи за межами України*»?				
Так	79%	77%	100%	100%
Ні	16%	13%		
Важко відповісти	5%	10%		
33. Чи потребують, на Вашу думку, законодавчого вдосконалення процесуальні норми, які регулюють інститут повідомлення про підозру?				
Так	76%	94%	100%	93%
Ні	22%	6%		7%
Важко відповісти	2%			

Додаток Б

АКТИ ВПРОВАДЖЕНЬ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail:post@naiau.kiev.ua
https://www.naiau.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

10 03 2021 № 46/ 03/30 ВР

На № _____ від _____ 20___

Голові Комітету
Верховної Ради України
з питань правоохоронної діяльності
Денису МОНАСТИРСЬКОМУ

Про надіслання пропозицій

Шановний Денисе Анатолійовичу!

Просимо Вас розглянути пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України, підготовлені здобувачем кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атамановим Олександром Михайловичем за результатами дисертаційного дослідження на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України».

Додаток: на 6 арк. в 1 прим.

З повагою
проректор
полковник поліції **Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
Комітет з питань правоохоронної діяльності
01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

Проректору Національної академії внутрішніх справ Чернявському С.С.

Шановний Сергію Сергійовичу!

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності опрацьовано дисертаційне дослідження підготовлене Атамановим О.М. на тему: «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України».

Повідомляємо, що інформація викладена у вищезазначеному дослідженні доведена до відома народних депутатів України – членів Комітету для врахування при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

З повагою

Голова Комітету **Д. Монастирський**

ОДСД НАВС
33ВР
23 03 2021 р.
Кількість аркушів:
додаток 1

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач:Монастирський Денис Анатолійович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000ACDE2E00CDCD8E00
Дійсний до: 21.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-27/12-2021/102233 від 23.03.2021
444299

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail:post@naiau.kiev.ua
https://www.naiau.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

1003 2021 № 46/03/1784

На № _____ від _____ 20___

Голові
Вищого антикорупційного суду
Олені ТАНАСЕВИЧ

Шановна Олено Віталіївно!

Просимо Вас розглянути можливість впровадження в практичну діяльність суду результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», опублікованих за темою дисертації, які містять висновки і пропозиції щодо актуальних теоретичних та практичних питань, пов'язаних з діяльністю суду.

Додатки:
- список публікацій здобувача за темою дисертації на 2 арк. в 1 прим.;
- обгрунтування необхідності прийняття змін до КПК України на 11 арк. в 1 прим.;
- пропозиції щодо прийняття змін до КПК України на 6 арк. в 1 прим.

З повагою
проректор
полковник поліції **Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

ВИЩИЙ
АНТИКОРУПЦІЙНИЙ
СУД

HIGH ANTI-CORRUPTION COURT

просп. Перемоги, 41,
м. Київ, 03057
(044) 585 59 43

hcac.court.gov.ua
inbox@vaks.gov.ua
код ЄДРПОУ 42836259

02.04.2021 № 03.10-01/24/2021

На № _____ від _____

Проректорові Національної академії внутрішніх справ Чернявському С.С.
пл. Солом'янська, 1,
м. Київ-ДСП, 03035,
nauka_navs@naiau.kiev.ua

Шановний Сергію Сергійовичу!

У відповідь на Ваш лист від 10 березня 2021 року № 46/03/1784, який надійшов до Вищого антикорупційного суду від 15 березня 2021 року та зареєстрований за № ЕП-2662/21-Вх, надсилаємо Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича на тему: «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України».

Додаток: Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження на 3 арк. у 2 прим.

З повагою

Керівник апарату **Богдан Крикливенко**

0003927

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Вищого антикорупційного суду
_____ О.В. Танасевич
«__» квітня 2021 року

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
Атаманова Олександра Михайловича на тему:
«Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України»

Комісія у складі судді Вищого антикорупційного суду Михайленко В.В., начальника відділу правового забезпечення апарату Вищого антикорупційного суду Брінцова А.І. та помічника судді Вищого антикорупційного суду апарату Вищого антикорупційного суду Вознюк О.А. розглянула лист проректора Національної академії внутрішніх справ від 10 березня 2021 року № 46/03/1784 (вх. № ЕП-2662/21-Вх від 15 березня 2021 року) та обговорила результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему: «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, за результатами чого повідомляємо наступне.

Однією з найважливіших процесуальних дій у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування є повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, з яким кримінальний процесуальний закон пов'язує настання певних юридичних наслідків. З моментом повідомлення особі про підозру фактично починається можливість практичної реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі.

З огляду на те, що кримінальне процесуальне законодавство України перебуває у стані реформування та впровадження у кримінальне судочинство міжнародних стандартів у сфері гарантування та захисту прав людини, а також удосконалення правового статусу учасників кримінального провадження, положення та висновки зазначеного дисертаційного дослідження мають високий рівень актуальності та новизни, в тому числі й з огляду на брак комплексних наукових досліджень з відповідних питань.

Дисертантом розроблено обґрунтовані пропозиції щодо практичної реалізації окремих норм чинного кримінального процесуального законодавства

України, а також слушні ідеї щодо внесення до нього змін, які опубліковані в шести статтях у наукових фахових виданнях, а також апробовані на шести наукових конференціях і фахових круглих столах.

Серед іншого, підходи автора до розуміння питань набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено; застосування до таких осіб приводів та/або затримання; порядку здійснення виклику та наслідків неприбуття за викликом особи щодо якої складено повідомлення про підозру; порядку приводу та розгляду клопотань про застосування запобіжного заходу щодо таких осіб; підстав для повідомлення особі про підозру та її зміни тощо заслуговують на увагу з огляду на їх наукову обґрунтованість та високу актуальність.

Також, особливо важливе значення мають досліджені дисертантом питання розшуку особи щодо якої складено повідомлення про підозру. Доречним є і зауваження автора щодо необхідності розрізнення понять «місце проживання» фізичної особи та «місце перебування», де друге поняття опосередковує місце тимчасового знаходження особи (проживання особи строком менше шести місяців на рік), – зокрема в контексті розгляду питання про встановлення судом факту постійного проживання особи за кордоном з метою перевірки дотримання процедури вручення такій особі повістки про виклик.

З наведеного вбачається, що зважаючи на важливість юридичного значення повідомлення про підозру, необхідним є не лише суворе дотримання процесуального законодавства під час проведення цієї процесуальної дії, але й вироблення однозначного та однакового розуміння учасниками кримінального провадження її правової природи, а також питань, які викликають суперечності під час практичної реалізації положень закону щодо інституту повідомлення про підозру в кримінальному провадженні.

Таким чином, використання наведених у дисертації теоретичних положень, а також реалізація вказаних дисертантом практичних рекомендацій сприятимуть підвищенню рівня єдності в підходах до застосування відповідних кримінально-процесуальних норм права у правовідносинах, пов'язаних із повідомленням про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України.

Підсумовуючи викладене, висновки, рекомендації та положення дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича, враховуючи їх належний науковий рівень та вагоме практичне значення, можуть бути використані, зокрема, під час здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, в тому числі й у кримінальних провадженнях щодо корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого

антикорупційного суду, враховані помічниками слідчих суддів Вищого антикорупційного суду під час попередньої підготовки відповідних судових справ до розгляду, а також у процесі організації та здійснення у Вищому антикорупційному суді правової роботи.

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
суддя Вищого антикорупційного суду **Віра Михайленко**

кандидат юридичних наук,
начальник відділу
правового забезпечення
апарату Вищого антикорупційного суду **Артем Брінцов**

помічник судді
Вищого антикорупційного суду
апарату Вищого антикорупційного суду **Оксана Вознюк**

Підписи членів комісії В. Михайленко, А. Брінцова та О. Вознюк засвідчую начальник відділу кадрової забезпечення апарату управління персоналом В. Набудженок

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail:post@naiau.kiev.ua
https://www.naiau.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

10 03 2021 № 46/ 03/1786

На № _____ від _____ 20___

Голові Печерського районного суду міста Києва Руслану КОЗЛОВУ

Шановний Руслане Юрійовичу!

Просимо Вас розглянути можливість впровадження в практичну діяльність суду результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», опублікованих за темою дисертації, які містять висновки і пропозиції щодо актуальних теоретичних та практичних питань, пов'язаних з діяльністю суду.

Додатки:
- список публікацій здобувача за темою дисертації на 2 арк. в 1 прим.;

З повагою
проректор
полковник поліції **Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

ПЕЧЕРСЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД М. КИЄВА

вул. Володимирська 15 м. Київ, 01601
Web: http://pc.ki.court.gov.ua, E-mail: inbox@pc.ki.court.gov.ua

Вих. № 2404/21
від 03 червня 2021 року

Проректорові Національної академії внутрішніх справ Чернявському С.С.

03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1,
E-mail: post@naiau.kiev.ua
https://www.naiau.kiev.ua

Шановний Сергію Сергійовичу!

У відповідь на Ваш лист від 10 березня 2021 року № 46/03/1786, який надійшов до Печерського районного суду міста Києва 08 квітня 2021 року, надсилаємо Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України».

Додаток:
- Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження на 3 арк. у 2 прим.

З повагою
Керівник апарату суду **Наталія Ліннік**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова Печерського
районного суду міста Києва

Р.Ю. Козлов

«02» червня 2021 року

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
Атаманова Олександра Михайловича на тему
«Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України»

Комісія у складі суддів Печерського районного суду міста Києва Бортницької В.В., Царевич О.І., Шапутько С.В., розглянула лист проректора Національної академії внутрішніх справ від 10 березня 2021 року № 46/03/1786, та обговорила результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за результатами чого повідомляємо наступне.

При вивченні публікацій здобувача за темою дисертації, а саме:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С.Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165;

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337;

3. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79;

4. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52;

5. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48;

6. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226;

7. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244;

8. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101;

9. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268;

10. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94;

11. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107;

12. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72,

а також додатково поданих пропозиції щодо прийняття змін до КПК України та відповідних обґрунтувань цієї необхідності, які розроблені здобувачем за результатами дисертаційного дослідження, встановлено, що використання наведених у дисертації теоретичних положень, а також реалізація вказаних дисертантом практичних рекомендацій сприятимуть підвищенню рівня єдності в підходах до застосування відповідних кримінально-процесуальних норм права у правовідносинах, пов'язаних із повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України.

Підсумовуючи викладене, висновки, рекомендації та положення дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича, враховуючи їх належний науковий рівень та вагоме практичне значення, можуть бути використані, зокрема, під час здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, враховані помічниками слідчих суддів Печерського районного суду міста Києва під час попередньої підготовки відповідних судових справ до розгляду, а також у процесі організації та здійснення у Печерському районному суді міста Києва правової роботи.

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного
суду міста Києва — **Віта Бортницька**

суддя Печерського районного
суду міста Києва — **Оксана Царевич**

кандидат юридичних наук,
суддя Печерського районного
суду міста Києва — **Світлана Шапутько**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035
тел./факс: +380 44 246-94-91
E-mail:post@naiau.kiev.ua
https://www.naiau.kiev.ua
Код згідно з ЄДРПОУ 08751177

10.03 2021 № 46/03/1788

На № _____ від _____ 20___

Голові Шевченківського районного суду міста Києва Євгену МАРТИНОВУ

Шановний Євгене Олександровичу!

Просимо Вас розглянути можливість впровадження в практичну діяльність суду результатів дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», опублікованих за темою дисертації, які містять висновки і пропозиції щодо актуальних теоретичних та практичних питань, пов'язаних з діяльністю суду.

Додатки:
- список публікацій здобувача за темою дисертації на 2 арк. в 1 прим.;

З повагою
проректор
полковник поліції **Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова комісії,
кандидат юридичних наук,
суддя Шевченківського
районного суду міста Києва

_____ **Віталій ЦИКТІЧ**

«04» грудня **2021 року**

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
Атаманова Олександра Михайловича на тему
«Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України»

Комісія у складі судді Шевченківського районного суду міста Києва Циктіча В.М., судді Шевченківського районного суду міста Києва Слободянюка П.Л. та помічника судді Шевченківського районного суду міста Києва Ситнік О.М. розглянула лист проректора Національної академії внутрішніх справ від 10 березня 2021 року № 46/03/1788, та обговорила результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за результатами чого повідомляємо наступне.

При вивченні публікацій здобувача за темою дисертації, а саме:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С.Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165;

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337;

3. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79;

4. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52;

5. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48;

6. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (inabsentia). *Modernproblemsinscience* : Legalsciences : VIII Internationalscientificandpracticalconference. November 09-12, 2020. Prague, CzechRepublic. С. 222–226;

7. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Scienceandpracticeoftoday*: IX Internationalscientificandpracticalconference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244;

8. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101;

9. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268;

10. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94;

11. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107;

12. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській

областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72,

а також додатково поданих пропозицій щодо прийняття змін до КПК України та відповідних обґрунтувань цієї необхідності, які розроблені здобувачем за результатами дисертаційного дослідження, встановлено, що використання наведених у дисертації теоретичних положень, а також реалізація вказаних дисертантом практичних рекомендацій сприятимуть підвищенню рівня єдності у підходах до застосування відповідних кримінально-процесуальних норм права у правовідносинах, пов'язаних із повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України.

Підсумовуючи викладене, висновки, рекомендації та положення дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича, враховуючи їх належний науковий рівень та вагоме практичне значення, можуть бути використані, зокрема, під час здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, враховані помічниками суддів Шевченківського районного суду міста Києва під час попередньої підготовки відповідних судових справ до розгляду, а також у процесі організації та здійснення у Шевченківському районному суді міста Києва правової роботи.

Члени комісії:

кандидат юридичних наук,
суддя Шевченківського
районного суду міста Києва **Павло СЛОБОДЯНЮК**

кандидат юридичних наук,
помічник судді Шевченківського
районного суду міста Києва **Олена СИТНІК**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук
полковник поліції

Руслан ДУДАРЕЦЬ

17 03 2021 року

А К Т
впровадження у практичні діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Олександра Атаманова «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України»

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України доктора юридичних наук, доцента Шевчишена А.В., начальника відділу ГСУ НП України Бурлаки В.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Карпенко Н.В., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача Національної академії внутрішніх справ Олександра Атаманова «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

Начальник відділу
ГСУ НП України
доктор юридичних наук, доцент **Артем ШЕВЧИШЕН**

Начальник відділу ГСУ
Національної поліції України **Владислав БУРЛАКА**

Старший слідчий в ОВС ГСУ
Національної поліції України
кандидат юридичних наук **Наталія КАРПЕНКО**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери»

_____М.С. Могильницький

«30». 04 . 2021 року

АКТ
про впровадження результатів дисертації
Атаманова Олександра Михайловича на тему
«Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, у практичну діяльність Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери»

Комісія у складі: адвоката Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Доброрез Олени Анатоліївни, адвоката Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Чердаклієва Сергія Васильовича, та юриста Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери» Котик Олени Миколаївни, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України» мають важливе теоретичне значення для діяльності адвокатів і можуть застосовуватися у практичній діяльності Адвокатського об'єднання «Могильницький та партнери», а саме публікації за темою дисертації, в яких опубліковані окремі наукові результати дисертаційного дослідження:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С.Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165.

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337.

3. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79.

4. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52.

5. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48.

6. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226.

7. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244.

8. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101.

9. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268.

10. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94.

11. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107.

12. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72.

Члени комісії:

Адвокат
АО «Могильницький та партнери» **О. А. Доброрез**

Адвокат
АО «Могильницький та партнери» **С. В. Чердаклієв**

Юрист
АО «Могильницький та партнери» **О.М. Котик**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

08. 02. 2021 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертації Атаманова Олександра Михайловича на тему: «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Колодейчак С.І., (голова комісії), завідувача кафедри кримінального процесу, доктора юридичних наук Макарова М.А., старшого наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук Бондаря С.В., склала цей акт про те, що результати дисертації Атаманова Олександра Михайловича на тему: «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено або яка перебуває за межами України» впроваджені у освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Атаманова О.М. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема у системі професійної освіти слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії: **Станіслава КОЛОДЕЙЧАК**

Члени комісії:
доктор юридичних наук,
доцент **Марк МАКАРОВ**

кандидат юридичних наук **Сергій БОНДАР**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник
Військово-юридичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
доктор юридичних наук,
заслужений працівник освіти України
полковник юстиції

Сергій МЕЛЬНИК

11. 03. 2021 р.

АКТ
про впровадження результатів дисертації
Атаманова Олександра Михайловича на тему
«Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, у освітній процес Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Комісія у складі: начальника кафедри військового права, кандидата юридичних наук, МЕХЕДИ В.Д.(голова комісії), професора кафедри права Національної безпеки та правової роботи, доктора юридичних наук, професора ДАНЬШИНА М.В. та професора кафедри військового права, кандидата юридичних наук, доцента ПЕРЕДЕРІЯ О.С., склала цей акт про те, що результати дисертації Атаманова Олександра Михайловича на тему «Повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України» впроваджені у освітній процес Військово-юридичного інституту, а саме:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С.Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–

165.

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337.

3. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79.

4. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52.

5. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48.

6. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09-12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226.

7. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16-19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244.

8. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101.

9. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268.

10. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94.

11. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107.

12. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Атаманова О.М. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого, зокрема у системі професійної освіти юрисконсультів, слідчих і прокурорів, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії: **Владислав МЕХЕДА**

Члени комісії:
доктор юридичних наук, професор **Максим ДАНЬШИН**

кандидат юридичних наук, доцент **Олександр ПЕРЕДЕРІЙ**

Додаток В

ПРОПОЗИЦІЇ ДО ЗАКОНОДАВСТВА

№	Чинна редакція КПК України	Запропонована редакція КПК України
1.	Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення: … **Відсутній**	Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 1. Терміни, що їх вжито в цьому Кодексі, якщо немає окремих вказівок, мають таке значення: … **16-3) особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, - особа, стосовно якої виконано вимоги, передбачені статтею 277 цього Кодексу, однак письмове повідомлення про підозру не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів, які спрямовані на встановлення її місцезнаходження, яка має права та обов'язки, передбачені цим Кодексом для іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;** …
2.	Стаття 42. Підозрюваний, обвинувачений 1. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, **або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень (виключити).** …	Стаття 42. Підозрюваний, обвинувачений 1. Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, **що підтверджується розписом особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозаписом вручення особі письмового повідомлення про підозру, чи будь-якими іншими даними, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом, а також** особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. …
3.	Стаття 110. Процесуальні рішення … 4. Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у статті 291 цього Кодексу.	Стаття 110. Процесуальні рішення … 4. **Повідомлення про підозру є процесуальним рішенням, яке складається прокурором або слідчим, дізнавачем за погодженням з прокурором, яким прокурор висуває підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Повідомлення про**

	…	**підозру повинно відповідати вимогам, передбаченим у статті 277 цього Кодексу.** Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у статті 291 цього Кодексу. …
4.	Стаття 133. Виклик слідчим, прокурором 1. Слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. …	Стаття 133. Виклик слідчим, прокурором 1. Слідчий, **дізнавач,** прокурор під час досудового розслідування має право викликати **особу, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. …
5.	Стаття 135. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні … 7. Повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого - за допомогою дипломатичного (консульського) представництва. …	Стаття 135. Порядок здійснення виклику в кримінальному провадженні … 7. Повістка про виклик особи, яка проживає **та/або перебуває** за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого - за допомогою дипломатичного (консульського) представництва. …
6.	Стаття 139. Наслідки неприбуття на виклик 1. Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі: від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у	Стаття 139. Наслідки неприбуття на виклик 1. Якщо **особа, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

	випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора; від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду. 2. У випадку, встановленому частиною першою цієї статті, до підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід. …	від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора; від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду. 2. У випадку, встановленому частиною першою цієї статті, **до особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід. …
7.	Стаття 140. Привід … 3. Привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка. …	Стаття 140. Привід … 3. Привід може бути застосований до **особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного, обвинуваченого або свідка. …
8.	Стаття 193. Порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу … 6. Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук. У такому разі після затримання особи і не пізніш як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м’який запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.	Стаття 193. Порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу … 6. Слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за відсутності **особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного, обвинуваченого, лише у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що **особа, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваний, обвинувачений оголошений у міжнародний розшук. У такому разі після затримання особи, **письмове повідомлення про підозру вручається невідкладно, але не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання, з додержанням вимог, передбачених частинами другою, третьою статті 276 цього Кодексу.** Не пізніш як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м’який

		запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.
9.	Стаття 276. Випадки повідомлення про підозру 1. Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, у випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу. 2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу. 3. Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.	Стаття 276. **Підстави** повідомлення про підозру 1. Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 цього Кодексу, **з підстав наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.** **Пункти 1–3 частини першої статті 276 виключити**. Особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 цього Кодексу. 2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, **дізнавач,** прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, передбачені статтею 42 цього Кодексу. 3. Після повідомлення про права слідчий, **дізнавач,** прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.
10.	Стаття 279. Зміна повідомлення про підозру 1. У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.	Стаття 279. Зміна повідомлення про підозру **1. Якщо під час досудового розслідування виникнуть підстави для зміни повідомлення про підозру, слідчий, прокурор зобов'язаний заново повідомити про підозру в порядку, передбаченому статтями 276-278 цього Кодексу. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, заново повідомити про підозру має право виключно прокурор.** **2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор окремо виносить вмотивовану постанову про зміну повідомлення про підозру, яка може бути оскаржена слідчому судді в порядку, передбаченому пунктом 10**

		частини першої статті 303 цього Кодексу, яка подається разом зі скаргою на повідомлення про підозру. **3. Якщо під час досудового розслідування частина повідомлення про підозру не підтвердилася, у зв'язку з наявністю підстав, передбачених частиною першою статті 284 цього Кодексу, прокурор своєю постановою закриває кримінальне провадження в цій частині повідомлення про підозру в порядку, передбаченому статтями 283 та 284 цього Кодексу.** **4. З моменту зміни повідомлення про підозру раніше повідомлена підозра втрачає чинність, про що прокурор вказує в постанові про зміну повідомлення про підозру.**
11.	Стаття 281. Розшук підозрюваного 1. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме **або особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик (виключити),** то слідчий, прокурор оголошує його розшук. 2. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. 3. Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.	Стаття 281. Розшук **особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного 1. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження **особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного невідоме, то **прокурор або слідчий, дізнавач за погодженням з прокурором** оголошує **їх** розшук. **2. Про оголошення розшуку особи, щодо якої складено повідомлення про підозру виноситься окрема постанова, яка має відповідати вимогам, передбаченим статтею 110 цього Кодексу, а також повинна містити відомості про вжиті заходи, які були спрямовані на встановлення її місцезнаходження, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.** **3.** Про оголошення розшуку **підозрюваного** виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. **4.** Здійснення розшуку **особи, щодо якої складено повідомлення про підозру,** підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

12.	Стаття 291. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування … 2. Обвинувальний акт має містити такі відомості: … 5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення; …	Стаття 291. Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування … 2. Обвинувальний акт має містити такі відомості: … 5) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення, **які повинні відповідати змісту письмового повідомлення про підозру**; …

Додаток Г

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у фахових виданнях України:

1. Атаманов О. М. Теоретичні та практичні аспекти процесуальної діяльності сторони обвинувачення під час складання письмового повідомлення про підозру. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 4 (113). С. 64–79.

2. Атаманов О. М. Зміна повідомлення про підозру на досудовому розслідуванні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (114). С. 37–52.

3. Атаманов О. М. Вручення письмового повідомлення про підозру як невід'ємна складова притягнення особи до кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 33–48.

4. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94.

5. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 64–72.

Наукові статті у зарубіжних наукових виданнях:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення про підозру особі, яка перебуває на території Автономної Республіки Крим. *Knowledge, Education, Law, Management*. (Республіка Польща). 2020. № 3 (31). vol. 1. С. 97–107.

Тези доповідей на конференціях та круглих столах:

1. Атаманов О. М. Особливості повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвід. наук.-

практ. кругл. столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 162–165.

2. Атаманов О. М. Проблемні питання реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в умовах сучасного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2. С. 334–337.

3. Атаманов О. М. Окремі аспекти повідомлення про підозру особі при здійсненні спеціального досудового розслідування (in absentia). *Modern problems in science* : Legal sciences : VIII International scientific and practical conference. November 09–12, 2020. Prague, Czech Republic. С. 222–226.

4. Атаманов О. М. Процесуальний порядок вручення письмового повідомлення про підозру особі, яка перебуває за межами України. *Science and practice of today* : IX International scientific and practical conference. November 16–19, 2020. Ankara, Turkey. С. 239–244.

5. Атаманов О. М. Актуальні питання організації взаємодії учасників слідчо-оперативної групи до здійснення повідомлення про підозру. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 19 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 98–101.

6. Атаманов О. М. Проблеми реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення в разі невстановлення місцезнаходження особи. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 груд. 2020 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. С. 265–268.